

T.C
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE ve SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

TARİHÎ ROMANLARIN SOSYAL BİLGİLER İLE TÜRKİYE
CUMHURİYETİ İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERSİ
ÖĞRETİMİNDE KULLANILMASI ÜZERİNE BİR İNCELEME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mürsel ÖZPEK

Malatya-2020

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE ve SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

TARİHÎ ROMANLARIN SOSYAL BİLGİLER İLE TÜRKİYE
CUMHURİYETİ İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERSİ
ÖĞRETİMİNDE KULLANILMASI ÜZERİNE BİR İNCELEME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mürsel ÖZPEK

Danışman: Prof. Dr. Mesut AYDIN

Malatya-2020

ONUR SÖZÜ

Prof. Dr. Mesut AYDIN'ın danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım **Tarihî Romanların Sosyal Bilgiler İle Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretiminde Kullanılması Üzerine Bir İnceleme** başlıklı bu çalışmanın bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Mürsel ÖZPEK

ÖN SÖZ

İnsanın doğumuyla başlayıp ölümüne kadar devam eden değişim ve gelişim sürecini eğitim kavramıyla açıklayabiliriz. Bu açıklama ile eğitimin insan hayatındaki yeri ve önemi azda olsa ifade edilmiş olabilir. Sağlıklı bir eğitim anlayışının merkezinde kendisiyle barışık, çevresine duyarlı, yaşadığı toplumun dününü ve bugününü bilen, küreselleşen dünyada diğer toplumları ve kültürleri tanıyıp evrensel bir kimliğe ulaşmış insan profili oluşturmak vardır. Yaptığımız bu çalışmada eğitimin bu misyonunu temel hedeflerine dâhil eden ve bu doğrultuda eğitim ve öğretim sistemimizin temel ders programlarından olan Sosyal Bilgiler ile Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük derslerine katkı sağlamayı amaç edindik. Bu doğrultuda ders kitapları dışındaki eserlerin de eğitimde bir materyal olarak kullanılabilmesi noktasında sahip olduğu yeri ve önemi inceledik. Bu incelemeler sonucunda edebi materyallerden tarihi romanların araştırmada ele aldığımız ünite ve konuların aktarımında yararlı bir yere ve öneme sahip olacağını düşünmekteyiz.

Çalışmanın her aşamasında ve lisansüstü eğitimimde bilgi, birikim ve yardımlarını benden esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. Mesut AYDIN'a en içten teşekkürlerimi sunarım. Lisans ve lisansüstü eğitimim ile araştırma sürecinde bana yol gösteren bilgi ve birikimlerini aktaran Prof. Dr. Recep DÜNDAR, Prof. Dr. Zafer ÇAKMAK, Doç. Dr. Erol KOÇOĞLU, Doç. Dr. Birol BULUT ve Arş. Gör. Veysel İ. KARACA'ya teşekkürü bir borç bilirim.

İyi bir insan olarak yetişmem için hayatları boyunca her türlü fedakârlığı gösteren, beni bu çalışmamda destekleyen annem Fatma ÖZPEK'e, babam M. Bülent ÖZPEK'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Son olarak tezin her aşamasında benden yardımlarını esirgemeyen kardeşim Alparslan ÖZPEK'e ve bana vermiş olduğu manevi desteğiyle motivasyonumun hep yüksek kalmasını sağlayan sevgili Elmas KARAMAN'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Mürsel ÖZPEK

ÖZET

TARİHİ ROMANLARIN SOSYAL BİLGİLER İLE TÜRKİYE CUMHURİYETİ İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERSİ ÖĞRETİMİNDE KULLANILMASI ÜZERİNE BİR İNCELEME

ÖZPEK, Mürsel
Yüksek Lisans, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Sosyal Bilimler Eğitimi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mesut AYDIN

Ağustos-2020, XIV+155 sayfa

Bu çalışmada Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders programlarında yer alan tarih konularının aktarımı, kültürel miras aktarımı ve değerler öğretimi noktasında tarihi romanların yerini ve önemini ne olduğu incelenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın problem durumuna yönelik 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinin “Tarihe Yolculuk” ünitesinin “Türklerin Anayurdu Orta Asya”, “Türkler İslamiyet Tanışıyor” ve “Yeni Yurt Anadolu” konularında yer alan tarihi bilgiler ile paralellik gösteren konulara sahip *Bozkurtların Ölümü*, *Bozkurtlar Diriliyor* ve *Ak Topraklar* başlıklı romanlar ile 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesindeki “ Bir Devlet Doğuyor” ve “Osmanlı Fetih Siyaseti” konularıyla paralellik gösteren bir konu içeren *Deli Kurt* romanı incelenmiştir. Araştırmanın Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders programında yer alan “Milli Uyanış: Bağımsızlık Yolunda Atılan Adımlar” ve “ Milli Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm!” ünitelerinde bulunan “Ermeni Sorunu”, “I. Dünya Savaşı'nın Sonu”, “İşgal Yıllarında Anadolu”, “Cemiyetler ve Kuva-yı Milliye”, “İstiklal yolculuğu”, “Batı Cephesi” ve “Direnişten Dirilişe: Sakarya'dan Büyük Taaruz'a” konularıyla paralellik gösteren konulara sahip *Ateşten Gömlek* ve *Vurun Kahpeye* romanları incelenmiştir.

Araştırmada seçilen kitapların kararında ders konularıyla en yakın paralellik içindeki romanlar olma, türlerinde yazılmış ilk örnekler ve okuyucu ile buluşma oranını ifade edebilecek baskı sayıları gibi kriterler göz önünde bulundurulmuştur. Çalışma nitel araştırma yöntemlerinden tarama yöntemine göre düzenlenmiş ve veriler doküman analizi yoluyla toplanarak elde edilen veriler içerik analizi tekniğiyle değerlendirilmiştir.

Çalışmada incelenen *Bozkurtların Ölümü*, *Bozkurtlar Diriliyor*, *Ak Topraklar* ve *Deli Kurt* romanları tarih konularının aktarımında, kültürel miras aktarımında ve değer öğretimindeki yeri ve önemine ilişkin bulgular şeklinde yorumlanırken *Ateşten Gömlek* ve *Vurun Kahpeye* romanları ise tarih konularının aktarımındaki yeri ve önemine ilişkin bulgular başlığıyla analiz edilmeye çalışılmıştır.

Araştırmada ulaşılan ve analiz edilen bulgular neticesinde *Bozkurtların Ölümü* ve *Bozkurtlar Diriliyor* romanlarının “Türklerin Anayurdu Orta Asya” konusunda yer alan I. ve II. Kök Türk devletleri hakkında verilen tarih bilgileriyle yoğun bir paralellik gösteren aktarımlara sahip olduğu tespit edilmiştir. Bununla beraber “Türklerin Anayurdu Orta Asya” konusunda yer alan genel tarihi bilgilerini de aktaracak zengin bulgular tespit edilmiştir. Araştırmada yer alan *Ak Topraklar* romanının “Yeni Yurt Anadolu” ve “Türkler İslamiyet ile Tanışıyor” başlıklı konularında yer alan tarih bilgileri ile zengin bir uygunluk gösterdiğini tespit edilmiştir. 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde yer alan “ Bir Devlet Doğuyor” ve “Osmanlı Fetih Siyaseti” konularıyla öğrenciye verilmesi hedeflenen konularında *Deli Kurt* romanında işlenen olay örgüleriyle ciddi bir uyum içinde olduğu belirlenmiştir. Araştırmanın Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders programında yer alan “Milli Uyanış: Bağımsızlık Yolunda Atılan Adımlar” ve “ Milli Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm!” ünitelerinde yer alan konuların öğretilmesi noktasında yeri incelenen *Ateşten Gömlek* ve *Vurun Kahpeye* romanlarında zengin bir tasvir ve anlatımın olduğu tespit edilmiştir.

Sosyal Bilgiler dersinde verilmek istenen ve yukarıda belirttiğimiz ünite ve konularda yer alan kültürel miras aktarımı ve değer öğretimi hedeflerinin de belirlenen eserlerde zengin örneklerle karşılık bulunduğu tespit edilmiştir.

Yapılan araştırma sonucunda Sosyal Bilgiler 6 ve 7. Sınıflar ile 8.Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük derslerinde yer alan tarih konularının işlenişinde, hedeflenen kültürel miras aktarımlarının ve değer öğretimlerinin aktarılmasında destek alınmasına uygun tarihi romanların belirlenmesine örnek teşkil edebilecek değerlendirmeye ulaşılmış olup tarihi romanların ele alınan derslerin kullanımında edebi materyal olarak önemli bir yere sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, tarih öğretimi, kültürel miras, değer öğretimi, inkılap tarihi, tarihi roman, roman, edebi materyal.

ABSTRACT

AN ANALYSIS ON USING HISTORICAL NOVELS TO TEACH OF THE SOCIAL STUDIES, AND THE REPUBLIC OF TURKEY REVOLUTION HISTORY AND KEMALISM

ÖZPEK, Mürsel

M.S., Inonu University, Institute of Educational Sciences
Department of Social Studies Education

Advisor: Professor Doctor Mesut AYDIN

August, 2020, XIV+155 pages

In this study, Social Studies, and the Republic of Turkey Revolution History and Kemalism courses in Located transmission of history topics, heritage transmission and values have been studied by replacing the novel history of teaching points and what it's significance is. *Bozkurtların Ölümü*, *Bozkurtlar Diriliyor*, and *Ak Topraklar* which has subjects that are parallel to the historical information in the "Türklerin Anayurdu Orta Asya", "Türkler İslamiyetle Tanışıyor" and "Yeni Yurt Anadolu" of the "Tarihe Yolculuk" unit of the 6th Grade Social Studies course regarding the problem situation of the research. The novels titled *Deli Kurt* which contains a subject that parallels "Bir Devlet Doğuyor" and "Osmanlı Fetih Siyaseti" in the "Türk Tarihinde Yolculuk" unit in the 7th Grade Social Studies textbook, were examined. *Ateşten Gömlek* and *Vurun Kahpeye* novels were studied which are paralleled with "Ermeni Sorunu", "I.Dünya Savaşının Sonu", "İşgal Yıllarında Anadolu", "Cemiyetler ve Kuva-i Milliye", "İstiklal Yolculuğu", "Batı Cephesi" and "Direnişten Dirilişe Sakaryadan Büyük Taarruza" subjects Located in the Research History of the Republic of Turkey and Atatürk course "Milli Uyanış:Bağımsızlık Yolunda Atılan Adımlar" and "Milli Bir Destan:Ya İstiklal Ya Ölüm!".

In the decision of the selected books in the study, criteria such as the novels that are in the closest parallel with the course subjects, the first examples written in their genres and the number of prints that can express the rate of meeting with the reader were taken into consideration. The study was organized according to the scanning method, one of the qualitative research methods, and the data obtained by collecting the data through document analysis were evaluated with the content analysis technique.

While the novels of *Bozkurtların Ölümü*, *Bozkurtlar Diriliyor*, *Ak Topraklar* and *Deli Kurt* were interpreted as findings related to the place and importance of historical subjects in the transfer of cultural heritage and value teaching, the novels *Ateşten Gömlek* and *Vurun Kahpeye* were analyzed with the title of findings related to the place and importance of historical subjects.

As a result of the findings reached and analyzed in the study, it has been determined that it has transmissions showing an intense parallel with the historical information given about the I. and II. Root Turkish states In the "Türklerin Ana Yurdu Orta Asya" of the novels *Bozkurtların Ölümü* and *The Bozkurtlar Diriliyor*. Along with this, rich findings were found to convey the general historical information on the "Türklerin Anayurdu Orta Asya". It has been determined that the novel *Ak Topraklar* in the research shows a rich compatibility with the historical information in the subjects titled "Yeni Yurt Anadolu" and "Türkler İslamiyetle Tanışıyor". It has been determined that the subjects of "Bir Devlet doğuyor" and "Osmanlı Fetih Siyaseti" in the 7th grade Social Studies course are in a serious harmony with the plots of the novel *Deli Kurt*. Located in the Research History of the Republic of Turkey and Atatürk course "National Awakening: Steps Taken Towards Independence" and "A National Epic: Freedom or Death!" It has been determined that there is a rich depiction and expression in the novels *Ateşten Gömlek* and *Vurun Kahpeye*, whose place was examined at the point of teaching the subjects included in the units.

It has been determined that the cultural heritage transfer and value teaching objectives, which are intended to be given in the Social Studies course and which are included in the units and subjects mentioned above, are also met with rich examples in the determined works.

As a result of research carried out, in the Social Studies 6., 7. and 8. Classes, presentation of history course in the History of Turkish Revolution and Kemalism course, expression of targeted cultural heritage, transfer and value for support in the transfer of education to serve as an example to the identification of appropriate historical novel. It has been reached an assessment and also it was concluded that it has an important place in the use of the lessons as literary material.

Key Words: Social Studies, history teaching, cultural heritage, values teaching, revolution history, historical novel, novel, literary material.

İÇİNDEKİLER

KABUL ve ONAY	III
ONUR SÖZÜ	IV
ÖN SÖZ	V
ÖZET	VI
ABSTRACT	VIII
İÇİNDEKİLER	X
TABLolar LİSTESİ	XIII
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	2
1.2. Araştırmanın Amacı	4
1.3. Araştırmanın Önemi	5
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	6
1.5. Varsayımlar	7
1.6. Tanımlar	7
2. KURAMSAL BİLGİLER ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	8
2.1. Roman Nedir?	8
2.2. Türk Edebiyatında Roman	9
2.3. Tarihi Roman	11
2.4. Türk Edebiyatında Tarihi Roman.....	12
2.5. Sosyal Bilgiler Dersinde Bir Öğretim Materyali Olarak Romanlar	14
2.6. Eğitim Amaçlı Kullanılabilecek Tarihi Romanların Belirlenmesi.....	16
2.7. Sosyal Bilgiler Dersinde Tarih Öğretimi	18
2.8. Sosyal Bilgiler Dersinde Kültürel Miras Aktarımı	24
2.9. Sosyal Bilgiler Dersinde Vatandaşlık Eğitimi	26
2.10. Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi	29
2.11. Tarihi Romanların Eğitim ve Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılmasına Yönelik Pedagojik Yaklaşımlar	33
2.11.1. John Dewey'nin Yaklaşımları	33
2.11.2. Smith, Monson ve Dobson Yaklaşımları	34
2.11.3. Von Middendorp ve Lee'nin Yaklaşımı	34
2.11.4. Gallo- Barksdale ve Savage- Savage'nin Görüşleri	34
2.11.5. N.C.S.S Raporu ve Nawrot'un Yaklaşımı	35
3. YÖNTEM	35

3.1. Araştırma Modeli	35
3.2. Evren ve Örneklem	36
3.3. Veri Toplama Teknikleri.....	36
3.4. Verilerin Analizi.....	37
4. BULGULAR ve YORUMLAR	37
4.1. Tarihi Romanların Sosyal Bilgiler Öğretimindeki Yeri ve Öneme İlişkin Yorumlar	37
4.2. Belirlenen Tarihi Romanların Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Tarih Konularının Aktarımındaki Yeri ve Öneme İlişkin Bulgular ve Yorumlar ...	38
4.2.1. <i>Bozkurtların Ölümü</i> Romanının 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Tarih Konularının Aktarımındaki Yeri ve Öneme İlişkin Bulgular ve Yorumlar	38
4.2.2. <i>Bozkurtlar Diriliyor</i> Romanının 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Tarih Konularının Aktarımındaki Yeri ve Öneme İlişkin Bulgular ve Yorumlar	52
4.2.3. <i>Ak Topraklar</i> Romanının 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Tarih Konularının Aktarımındaki Yeri ve Öneme İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	60
4.2.4. <i>Deli Kurt</i> Romanının 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Tarih Konularının Aktarımındaki Yeri ve Öneme İlişkin Bulgular ve Yorumlar	70
4.3. Belirlenen Tarihi Romanların Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Kültürel Miras Aktarımındaki Yeri ve Öneme İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	78
4.3.1. <i>Bozkurtların Ölümü</i> Romanının 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Kültürel Miras Aktarımındaki Yeri ve Öneme İlişkin Bulgular ve Yorumlar	78
4.3.2. <i>Bozkurtlar Diriliyor</i> Romanının 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Kültürel Miras Aktarımındaki Yeri ve Öneme İlişkin Bulgular ve Yorumlar	87
4.3.3. <i>Ak Topraklar</i> Romanının 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Kültürel Miras Aktarımındaki Yeri ve Öneme İlişkin Bulgular ve Yorumlar	89
4.3.4. <i>Deli Kurt</i> Romanının 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Kültürel Miras Aktarımındaki Yeri ve Öneme İlişkin Bulgular ve Yorumlar	94
4.4. Belirlenen Tarihi Romanların Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlerin Öğretimindeki Yeri ve Öneme İlişkin Bulgular ve Yorumlar	97
4.4.1. <i>Bozkurtların Ölümü</i> Romanının 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlerin Öğretimindeki Yeri ve Öneme İlişkin Bulgular ve Yorumlar	97

4.4.2. <i>Bozkurtlar Diriliyor</i> Romanının 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlerin Öğretimindeki Yeri ve Önemine İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	107
4.4.3. <i>Ak Topraklar</i> Romanının 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlerin Öğretimindeki Yeri ve Önemine İlişkin Bulgular ve Yorumlar .	108
4.4.4. <i>Deli Kurt</i> Romanının 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlerin Öğretimindeki Yeri ve Önemine İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	112
4.5. Belirlenen Tarihi Romanların Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında Yer Alan Tarih Konularının Aktarımındaki Yeri ve Önemi	115
4.5.1. <i>Ateşten Gömlek</i> Romanının 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında Yer Alan Tarih Konularının Aktarımındaki Yeri ve Önemine İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	115
4.5.2. <i>Vurun Kahpeye</i> Romanının 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında Yer Alan Tarih Konularının Aktarımındaki Yeri ve Önemine İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	132
5. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	146
5.1. Sonuç.....	146
5.2. Öneriler	149
KAYNAKÇA.....	151

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1. Tarih öğretimi ve Sosyal Bilgiler ilişkisini ele alan araştırmalara ait veriler ..	21
Tablo 2. Sosyal Bilgiler ilişkisini konu edinen araştırmaların türleri	22
Tablo 3. Tarih öğretimi ve Sosyal Bilgiler ilişkisini konu edinen uygulamalı araştırmalardaki yöntem türleri.....	22
Tablo 4. Tarih öğretimi ve Sosyal Bilgiler ilişkisini ele alan araştırmaların konuları ...	22
Tablo 5. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler dersindeki değerler ve ünitelerin dağılımı.....	31
Tablo 6. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler dersindeki değerler ve ünitelerin dağılımı.....	32
Tablo 7. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersindeki değerler ve ünitelerin dağılımı.....	32
Tablo 8. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler dersindeki değerler ve ünitelerin dağılımı.....	32

1. GİRİŞ

Sosyal Bilgiler insanın ve toplumun yaşamını ele alarak bireyin kendisini tanımasında ve içinde yaşadığı toplumu daha iyi idrak etmesine yardımcı olur diyebiliriz. Sosyal Bilgiler dersini tanımlarken birçok farklı tanım kullanılmış olup Sosyal Bilgiler demokratik bir toplumda sorumluluk bilincine sahip vatandaş yetiştirmek amacıyla insan ilişkilerinin incelenmesi ve kültürel mirasın temellerini aktaran program alanı olarak tanımlanmıştır (Garcia ve Michaelis, 2001). Yine Sosyal Bilgiler, ortaokullarda iyi ve sorumluluk bilincinde yurttaş yetiştirmek amacıyla Sosyal Bilimler disiplinlerinden alınmış bilgilere dayanarak öğrencilere toplum yaşamıyla ilgili bilgi, beceri, tutum ve değerlerin edindirildiği bir çalışma alanı olarak da tanımlanır (Erden, 2000: 8).

Yapılan tanımlara göre Sosyal Bilgiler disiplinler arası ve çok disiplinli bir çalışma alanı olarak tanımlanabilen bir öğretim programıdır diyebiliriz. Türkiye’de bu alanın en kapsamlı tanımının ders programını hazırlayan komisyon tarafından 2005 yılında hazırlanan kılavuzda yapıldığını söyleyebiliriz. Buna göre; Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunun gerçekleştirilmesinde yardımcı olması amacıyla tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgileri konularını yansıtan; öğrenme alanlarını bir ünite ya da tema altında birleştirerek; insanın toplumsal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek ekseninde incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir (Turan S. , 2019).

2005 yılında bu tanımlamanın yapıldığı kılavuzda Sosyal Bilgiler öğretim programında öğrenci merkezli bir anlayış benimsenmiş bununla birlikte öğrencilerin derse ilgisini kazanmak, bilgilerin kalıcı olarak öğretilmesi, dersin sıkıcılığından kurtarılarak öğrenme istek durumlarının artırılması hedeflenmiştir denilebilir. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinde insan doğası gereği ilgili oldukları, eğlenceli buldukları, kendi zihinlerinde canlı bir iz olarak yerleştirebildikleri konuları daha etkili ve sağlıklı bir şekilde öğrendikleri söylenebilir. Bunların gerçekleşebilmesi için eğitim programları ve eğitimciler uygulamada çeşitli materyaller kullanmaya özen gösterirler. Bu materyallerin Sosyal Bilgiler dersini sıkıcılıktan kurtarma ve öğrencilerin amaçlanan kazanımlara ve becerilere daha sağlıklı ulaşmalarını sağlayacak özelliklerde olması gerekmektedir. Söz konusu niteliklere sahip materyaller içerisinde roman, hikâye, gezi

yazısı, deneme, makale, monografi, anı ve biyografi gibi edebi türler kullanılabilir. Bu çalışmada, yukarıda bahsedilen tüm eğitsel kaygıların giderilmesi yönünde bir eğitim materyali olarak yardımcı olacağını düşündüğümüz edebi ürünlerden tarihi romanların yeterliliği ve kullanılabilirliği eğitim ve pedagojik yaklaşımlar ile sosyal bilimlerin çeşitli disiplinlerinden faydalanılarak ele alınmaya ve incelenmeye çalışılmıştır.

1.1. Problem Durumu

Sosyal Bilgiler öğretiminde olguların bir bütün içinde işlenmesi, öğrencinin bilişsel gelişiminin tümdengelimden tümevarıma doğru olması dikkate alınır. Böylelikle verilmek istenen olgular parça halinde değil bir bütün olarak görülür ve daha çabuk öğrenilir. Çocuklar sosyalleştirilirken her bilim dalıyla ilgili ilke ve genellemeler ayrı bir ders olarak değil, onların ortak noktaları bulunup birleştirilerek aktarılmalıdır (Sönmez, 1994: 9).

Sönmez'in ifade ettiği bu anlayışa göre Sosyal Bilgiler öğretimindeki disiplinler arası ve aktarılmak istenen zengin içeriklerin öğrencinin zihin dünyasında soyut kavramlardan ziyade somutlaştırılarak daha kolay öğretilmesi ve bunun sonucu olarak çocuğun öğrendiği değer ve kazanımları içselleştirme süreci, dersin en temel problemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuk nezdinde problemin giderilmesi ve Sosyal Bilgiler dersinin sıkıcı değil zevkli hale getirilmesi, soyut kavramları somutlaştıran bir öğretim materyali kullanılması önem arz etmektedir. Bu materyaller içerisinde öğrencinin derse olan ilgisini artıran, ezberci ve üstünkörü bir öğretim yönteminden ziyade öğrenciye gerçek bilgileri yansıtan ve bunu gerçekleştirirken çocuğun sanatsal hazlarından faydalanılarak bilimsel bilgilerin zihinde canlandırılması ve kalıcılığın hedeflenmesi önem arz etmektedir. Bu bağlamda kullanılacak materyaller arasında edebi ürünlerin yeri yadsınamaz. Özellikle öğrencilerde istenilen ideal kimlik kazanımında, iyi karakter eğitiminde, milli bilince sahip, kültürel mirası özümsemiş ve tarih şuuru kazanmış bir birey oluşumunda edebi materyallerin kullanıldığı bir Sosyal Bilgiler eğitimi ne derece etkili olabilir? Bu konuda Jarolimek, edebiyat çalışmalarında gerçek başarıların konu alınmasıyla oluşan parlak portrelerin, genç okuyucuların hayallerinde heyecan yarattığını ve onların kimlik gelişimine yardım ettiğini ifade etmektedir (Şimşek, 2012: 391).

Kieran Eagan'a göre çocukta zihinsel etkinlik dönemlerinden romantik dönem (6-8. sınıf), hayal gücünün etkin kullanıldığı zamandır (Ata, 2000: 160). Söz konusu dönemde çocukta soyut düşünme yetisi hızla gelişmeye başlamaktadır. Gerçekliğin sınırlarını ve insan niteliklerini aşma fikri ön plana çıkarak bilgi ile zihin arasında objektif ve romantik gerçekliği ayırmak gibi başlıca durumlar söz konusudur (Şimşek, 2012). Aktarılan bilgiler ve yaklaşımlar doğrultusunda çocuğun içinde bulunduğu zihinsel dönem ve zihinsel dönemin özellikleri göz önünde bulundurulursa hayal gücüyle gerçekliğin ortak ürünü olarak karşımıza çıkan roman ve tarihi romanların çocuklar tarafından ilgiyle karşılanabileceğini ifade edebiliriz.

Bahsi geçen durumun sosyal bilgiler öğretiminde hedeflenen öğrenci ilgisini elde etmek, sıkıcı bir ders durumundan kurtarmak, soyut bilgileri sağlıklı bir şekilde aktarmak, istenilen değer aktarımlarının başarılı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi önemli bir problem durumudur. Dolayısıyla tarihi romanların bir eğitimsel materyal olarak kullanılabilirliğinin ne derece mümkün olduğu tezimizin problem durumlarından biridir.

Araştırmanın problem durumunu ve çalışmada incelenecek noktaları aşağıdaki gibi ifade edebiliriz;

- 1) Tarihi romanların Sosyal Bilgiler öğretimindeki yeri ve önemi nedir?
- 2) Belirlenen tarihi romanların Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan tarih konularının aktarımındaki yeri ve önemi
 - a) *Bozkurtların Ölümü* romanının 6. Sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan tarih konularının aktarımında yeri ve önemi
 - b) *Bozkurtlar Diriliyor* romanının 6. Sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan tarih konularının aktarımında yeri ve önemi
 - c) *Deli Kurt* romanının 7. Sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan tarih konularının aktarımında yeri ve önemi
 - d) *Ak Topraklar* romanının 6. Sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan tarih konularının aktarımında yeri ve önemi
- 3) Belirlenen tarihi romanların Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan kültürel miras aktarımında yeri ve önemi.
 - a) *Bozkurtların Ölümü* romanının 6. Sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan kültürel miras aktarımında yeri ve önemi

- b) *Bozkurtlar Diriliyor* romanının 6. Sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan kültürel miras aktarımında yeri ve önemi
- c) *Deli Kurt* romanının 7. Sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan kültürel miras aktarımında yeri ve önemi
- d) *Ak Topraklar* romanının 6. Sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan kültürel miras aktarımında yeri ve önemi
- 4) Belirlenen tarihi romanların Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin öğretiminde yeri ve önemi
 - a) *Bozkurtların Ölümü* romanının 6. Sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin öğretiminde yeri ve önemi
 - b) *Bozkurtlar Diriliyor* romanının 6. Sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin öğretiminde yeri ve önemi
 - c) *Deli Kurt* romanının 7. Sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin öğretiminde yeri ve önemi
 - d) *Ak Topraklar* romanının 6. Sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin öğretiminde yeri ve önemi
- 5) Belirlenen tarihi romanların Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programında yer alan tarih konularının aktarımındaki yeri ve önemi
 - a) *Ateşten Gömlek* romanının 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programında yer alan tarih konularının aktarımında yeri ve önemi
 - b) *Vurun Kahpeye* romanının 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programında yer alan tarih konularının aktarımında yeri ve önemi

1.2. Araştırmanın Amacı

Çalışmanın amacı; Sosyal Bilgiler ve Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretiminde yer alan ünite ve konuların belirlenen tarihi romanlarda ne derece karşılık bulduğunu tespit ederek ulaşılan bulguların öğretim programlarındaki içerikleri ne derece yansıttığını belirlemek.

Hedeflenen amaçlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- a. Sosyal Bilgiler Öğretimi ile verilmek istenen Tarih konularının aktarımında, kültürel miras aktarımında ve değer eğitiminde tarihi roman ilişkisini ele almak,
- b. Hüseyin Nihal Atsız, Emine Işınsoy ve Halide Edip Adıvar'ın incelenecek olan romanlarının genel özelliklerini tespit etmek, romanlardaki tarih bilgileri, kültürel miras ve değerler aktarımı ile Sosyal Bilgiler ve Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük derslerinde bulunan konu içerikleri doğrultusunda sahip oldukları sanatsal aktarımları tespit etmek,
- c. Yazarların eserlerinin 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersi ve 8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük derslerinde hangi ünite ve konularda kullanılabileceğini tespit etmektir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Sosyal Bilgiler ve Tarih öğretiminin amaçları doğrultusunda geçmiş tecrübelerin farkında ve faydalanılarak geleceğe yönelik hem bireysel hem toplumsal gelişimi amaçlayan bir çeşit emniyet unsuru olan aynı zamanda da bir milletin varlık sürekliliğinin temel ögesi olan tarih bilincini yeni nesillere daha başarılı aktarılması noktasında edebi eserlerin eğitim sistemi içinde kullanılması öğretim faaliyetlerine büyük kolaylık sağlayacağı düşüncesi bu çalışmada beklenen temel önemi işaret etmektedir. Bu bağlamda çalışmada ele alınan konunun Sosyal Bilgiler dersinde yer alan tarih aktarımı, kültürel miras aktarımı ve değer öğretimi noktasında katkı sağlayacak tespitler ortaya koyacağı görüşündeyiz. Şöyle ki; Milli eğitim temel kanununda da yer alan; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve yüceltmeye çalışan bir insan kimliği oluşturmada tarih şuuru vazgeçilmez bir önem taşır (Bulut, 2011: 7). İyi insan, iyi vatandaş yetiştirmek tarih boyunca her toplumun vazgeçilmez eğitim hedefleri arasında yer almıştır. Toplumların refah seviyelerinin, gelişmişliklerinin daha ileriye taşınması noktasında en önemli unsur insandır. Bu sebeple insanın nitelikli, bireysel gelişimi üst seviyede milli ve evrensel değerleri özümsemiş bir durumda olması demek toplumu oluşturan en temel kavramın özelden genele olumlu yansımaları ve neticede ideal toplum seviyesine ulaşılmasını sağlayacağı söylenebilir. Öğrenciler yaşadıkları toplumun sahip olduğu kültürel mirasını ve değerlerini öğreterek, onların iyi vatandaş veya iyi bir insan olmalarını sağlamak sosyal bilgiler öğretiminin temel amaçlarından biridir (Bilgili, 2006: 6). İyi insanın özellikleri

arasında sanatsal zevkleri gelişmiş, estetik ve sanat kavramları ile bilimsel bilgileri birlikte özümsemiş insan kimliğini gösterebiliriz. Bu çalışmada ele alınacak konuda sosyal bilimler temelli olan bir ders programının öğrenciye vermek istediği bilgilerin sanatsal ve eğitsel kaygılarla kaleme alınmış tarihi romanların desteğiyle daha etkili olacağı ve bu desteğin iyi insan özelliklerinde belirtmiş olduğumuz sanatsal zevkleri gelişmiş, estetik anlayışına sahip insan yetiştirme amacına fayda sağlayacağı düşüncesine sahibiz. Çalışmanın amaç kısmında ve problem durumunda belirtilen öğrenci merkezli, ezberci olmayan, çocuğun sıkılmadan derse katılım göstereceği ve derste edindiği bilimsel bilgileri tarihi roman materyalleriyle zihin dünyasında geliştirerek, somutlaştırarak daha kalıcı bir öğrenim durumunu sağlayacak olması yadsınamaz bir önem arz etmektedir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Sosyal bilgiler öğretiminde, özellikle tarih ünitelerinde ders kitaplarının yanında bir öğretim materyali olarak tarihi romanlar kullanılabilir. Bu romanların kullanılacağı işlenecek konuların belirlenmesi ilk izlenilecek adım olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkemizde, ortaokul öğrencilerinin düzeyine uygun tarihi roman istenilen zenginlikte olmayıp iyi tarihi roman olduğu gibi kötü olanları da mevcut olup tarihi roman seçerken zaman ve mekân, üslup, tema, karakter seçimi, insani değerler ve karakter oluşumlarıyla ilgili yapıcı ifadeler, tarihi gerçeklikle uyum gibi ölçütler dikkate alınmalıdır (Öztürk ve Otluoğlu, 2011: 127-128).

Araştırmada üç farklı yazara ait altı tarihi roman incelenmiştir. Hüseyin Nihal Atsız'ın, *Bozkurtların Ölümü*, *Bozkurtlar Diriliyor* romanları 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi "Tarihe Yolculuk" ünitesinin "Türklerin Anayurdu Orta Asya" konusuyla; Emine Işınsu'nun, *Ak Topraklar* romanı 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi "Tarihe Yolculuk" ünitesinin "Türkler İslamiyet İle Tanışıyor" ve "Yeni Yurt Anadolu" konularıyla; yine Hüseyin Nihal Atsız'ın, *Deli Kurt* romanı 7. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi "Türk Tarihinde Yolculuk" ünitesinin "Bir Devlet Doğuyor" ve "Osmanlı Fetih Siyaseti" konularıyla sınırlıdır.

Araştırmada incelenen Halide Edib Adivar'ın, *Ateşten Gömlek* ve *Vurun Kahpeye* romanları Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersine ait "Millî Uyanış: Bağımsızlık Yolunda Atılan Adımlar" ünitesinin "Osmanlı Devleti'nin

Son Savaşı: I. Dünya Savaşı”, “İşgal Yıllarında Anadolu”, “Cemiyetler ve Kuvâ-yı Millîye”, “İstiklal Yolculuğu”, “Büyük Millet Meclisine Karşı Çıkarılan Ayaklanmalar” konularıyla ve “Millî Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm” ünitesinin “Batı Cephesi”, “Direnişten Dirilişe: Sakarya’dan Büyük Taarruza” konularıyla sınırlıdır.

1.5. Varsayımlar

Bu araştırmada;

- a. 6, 7. sınıf Sosyal Bilgiler ve 8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi ders kitaplarında yer alan ünite ve konularda kullanılmak üzere üç yazarın belirlenen romanları derslerin müfredatlarına, öğrencilerin bilişsel seviyelerine ve ders içi kullanılabilirliklerine uygun olduğu varsayımından yola çıkılmıştır.
- b. Ortaokul öğrencilerinde Sosyal Bilgiler dersinin kazandırmayı hedeflediği vatandaşlık bilinci, tarih bilinci, milli kültür ve miras eğitimi, başta karakter eğitimi olmak üzere değerler eğitimi noktasında tarihi romanların katkı sağlayacağı varsayılmıştır.
- c. Birey ve toplum kimliğinin oluşumunda vatan ve coğrafya kavramlarının benimsetilmesinde ve zaman ile kronoloji bilincinin kazandırılmasında tarihi romanların fayda sağlayacağı varsayılmıştır.

1.6. Tanımlar

Sosyal Bilimler: Toplum ile insan ilişkilerini inceleyen gruplar içinde oluşan insan etkinliklerini araştıran, toplumsal özellikleri ve olayları inceleyerek birey ve toplum sorunlarına çözüm üreten bilim dallarına denir (Bilgili, 2006: 2).

Sosyal Bilgiler: Toplum ve insanla ilgili bilimlerin içerik ve yöntemlerinden faydalanarak, insanın fiziksel ve sosyal çevresiyle etkileşimini zaman boyutu içinde disiplinler arası bir yaklaşımla ele alan ve küreselleşen bir dünyada yaşamla ilgili temel demokratik değerlerle donatılmış, düşünen ve becerili demokratik vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bir çalışma alanı olarak tanımlamaktadır (Doğanay, 2005: 18-19).

Tarih: Geçmişte yaşamış insan topluluklarının siyasi, sosyal, ekonomik, dini ve kültürel etkinliklerini, bunların birbirleriyle ve diğer toplumlarla olan etkileşimlerini yer ve zaman belirterek, neden - sonuç ilişkisi içerisinde kronolojik sırayla ele alarak inceleyen ve günümüze ışık tutan bir bilim dalıdır (Bulut, 2011: 27-28).

Tarih Öğretimi: Toplumların değerlerinin ve kimliklerini gelecek nesillere aktarma gayreti tarih boyunca devam etmiştir diyebiliriz. Geçmişin birey ve toplum tecrübelerini gelecekte faydalanılması amacıyla gerçekleştirilen tarihsel bilgi aktarımına tarih öğretimi diyebiliriz. Tarih öğretimi Dursun Dilek şu şekilde nitelendirmektedir: “Bir toplumun ihtiyacı olan moral ve kültürel değerlerin kazanılması için bir araç” (2007: 26).

Edebi Ürün: Sanatsal bir amaç için yazılmış ya da oluşturulmuş, estetik kaygı güden, insan hayatının iyi ifadesi ve temsili olan eserlerdir (Şimşek, 2012, s. 391).

Roman: Bireyler arasındaki çatışmaları, bireylerin iç ve dış trajedilerini, toplumsal sorunlarını, kurmaca olmakla birlikte gerçeklik duygusu uyandırarak anlatan uzun düz yazıdır (Bolat, 2015: 51).

Tarihi Roman: Konularını tarihte yaşanmış olaylardan bu olayların kahramanlarından ve onların çevresindeki gerçek veya kurmaca kişilerin hayat ve maceralarından alan roman türüdür (Öztürk ve Otluoğlu, 2011: 127).

2. KURAMSAL BİLGİLER ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Roman Nedir?

Roman, olmuş ya da olması olasılığı bulunan olayları anlatan uzun yazıdır. Ancak bu tanım 19. yüzyılda benimsenen roman anlayışına uygun düşmektedir (Kudret, 1980: 270). Roman kelimesi Batı dillerinde 9. yüzyıldan beri “roman dili” (lingua romana, Romania, Romanca) ifadesi için kullanılmış olup Orta Çağ Avrupası’nda kilise ve okulların dışında halk arasında konuşulan bozulmuş Latincenin adı olarak kullanılmış bu dille yazılan manzum-mensur bütün anlatım eserlere romans/roman denilmiş ve ilerleyen dönemlerde de halkın ilgi duyduğu tahkiyeli eserler de bu adla anılmıştır (Çetişli, 2009: 30). Tarihsel bir tanımlama olarak verdiğimiz bu tanımın dışında edebiyatçılar ve edebiyat eleştirmenleri roman türü hakkında pek çok tanım

yapmaya çalışmış hayal gücü ve gerçek kavramları bu tanımlarda etkili olmuştur diyebiliriz. Ünlü romancı Stendhal'ın "roman bir yol boyunca gezdirilen aynadır" ya da Taine'nin "roman öyle bir aynadır ki hayat ve doğanın bütün yüzleri onda yansır" (Kudret, 1980: 270) şeklindeki ifadeleri roman kavramını tanımlar ya da anlamlandırırken gerçeklikten beslenen ve gerçeği yansıtan bir araç olarak yorumlamamızı sağlayabilir.

Edebiyat eleştiricilerinin, roman hakkında daha elle tutulabilen, net bir tanım yapmamaları, bu edebi türü katı kalıplara dökmenin zararlarından kaçınmak olarak yorumlanabilir (Shroder, 2010: 19). Destan-roman, masal-roman, romans-roman ve ilk ciddi örneğinin Don Kişot olduğu Klasik Roman tür ve ilişkilerine baktığımızda edebi türler içinde en uzun oluşum sürecini yaşayan roman, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yeni bir döneme girmiş ve bu dönem "modern roman" olarak isimlendirilmiştir (Çetişli, 2009: 43).

2.2.Türk Edebiyatında Roman

Roman kavramının Türk edebiyatına girişi Osmanlı toplumunun Batı'ya yönelişinden bir süre sonra 19. yüzyılın ikinci yarısında mümkün olmuş bu döneme kadar roman kelimesini "hikâye", "kıssa", "mesel", "masal" kavramları karşılamaya çalışmıştır (Çetişli, 2009: 30).

19. yüzyılın ikinci yarısında başlayan Batı romanlarının çevirileriyle birlikte edebiyatımızın roman kavramıyla tanıştığını görmekteyiz. Yapılan ilk çeviriler edebiyatçılarımızı önemli ölçüde etkileyen Fransız edebiyatına ait olup ilk çeviri 1859 yılında Yusuf Kamil Paşa'nın yapmış olduğu Fransız yazar Fenelo'nun "Telemaque" adlı eseridir (Yılmaz, 2002).

Türk edebiyatının roman türündeki ilk eseri Şemseddin Sami'nin 1872 yılında kaleme aldığı Taaşuk-ı Tal'at ve Fitnat'tır. Bu dönemle birlikte Türk edebiyatında roman türü gelişmeye başlamış ve birçok eser kaleme alınmıştır. Türk edebiyatını edebiyatçılar Yeni ve Eski olmak üzere iki ana döneme ayırmakta ve Yeni Türk Edebiyatı ya da Çağdaş Türk Edebiyatı'nı da çeşitli alt dönemler içerisinde incelemektedirler. Kavcar'a (1994: 7), göre bu alt dönemler şu şekilde belirtilebilir;

1- Tanzimat Dönemi (1839-1896)

- a. Hazırlık Dönemi (1839-1860)
- b. İlk Kuşak (1860-1876)
- c. İkinci Kuşak (1876-1896)
- 2- Servet-i Fünun (Edebiyat-ı Cedide) Dönemi (1896-1901)
- 3- Fecr-i Ati Dönemi (1909-1912)
- 4- Milli Edebiyat Dönemi (1911-1923)
- 5- Cumhuriyet Dönemi (1923-...)

Edebiyatçıların belirttiği bu dönemler içinde gelişim gösterip eser veren türlerin başında romanların geldiğini görmekteyiz.

Tanzimat döneminin İlk Kuşak devresinde toplum için sanat anlayışı benimsenmiş ve ilk Türkçe roman olan “Taaşuk-ı Tal’at ve Fitnat” bu dönemin ilk eseri olmuştur. İkinci Kuşak edebiyatçıları birinci kuşağın aksine “sanat için sanat” görüşünü benimseyerek eserler vermeye çalışmışlardır. Bu dönemde Abdülhak Hamit, Recaizade Mahmut Ekrem, Sami Paşazade Sezai ve Nabizade Nazım önemli isimler olarak karşımıza çıkmakta ve ilk köy romanı olarak kabul edilen “Karabibik” de yine Nabizade Nazım tarafından kaleme alınmıştır (Düzgün, 2008: 35). Servet-i Fünun Dönemi’nin ise çağdaş anlamda ilk roman örneklerinin verildiği dönem olarak karşımıza çıktığını ve Halit Ziya Uşaklıgil ile Mehmet Rauf’un Servet-i Fünun romanlarının önde temsilcileri olarak eserler verdiğini ifade edebiliriz. Yakup Kadri, Fuat Köprülü, Refik Halit, Hamdullah Suphi ve Ali Canip ile Ahmet Haşim’in önemli temsilcileri olduğu dönem ise Fecr-i Ati Dönemi’dir. Genç Kalemler dergisi ile başlayan ve Ömer Seyfettin önderliğinde milliyetçilik fikrinin etkili olduğu Ziya Gökalp, Halide Edip Adıvar, Yakup Kadri, Reşat Nuri gibi isimlerin temsilcileri arasında bulunduğu dönemi ise Milli Edebiyat Dönemi olarak belirtebiliriz.

Milli Mücadele ile birlikte kurulan cumhuriyet Türkiye’sinin milli bilinci geliştirme, kültürel ilerleme sağlama gayelerini taşıyan bir edebiyat dönemi başlattığını söyleyebiliriz. Cumhuriyet döneminin ilk eserlerini veren Halide Edip Adıvar, Reşat Nuri Güntekin, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Peyami Safa bu dönemin ilk temsilcileridir (Düzgün, 2008: 37). Yine bu dönemde Hüseyin Nihal Atsız, Aptullah Ziya Kozanoğlu gibi Türk tarihini konu alan romanlar kaleme alan önemli yazarlar yer almaktadır. Yaşar Kemal, Fakir Baykurt gibi köy hayatını ve Anadolu insanının yaşamını konu edinen romanlar yazan, Ahmet Hamdi Tanpınar,

Oğuz Atay, Kemal Tahir, Orhan Kemal gibi önemli isimler devam etmekte olan cumhuriyet dönemindeki modern romancılığın önemli temsilcileri arasındadırlar.

Genel hatlarıyla gelişiminden bahsetmeye çalıştığımız Türk romancılığı hakkında daha detaylı bilgiler verilebilir ancak çalışmamızın konusu olan tarihi roman kavramı ve edebiyatımızdaki yeri hakkında bilgiler vermeye çalışacağız.

2.3.Tarihi Roman

Tarihsel koşullara bağlılığı ve yazarın özgürlüğü nedeniyle tarihi romanın pek çok tanımı yapılmış olup bu tanımlara bakılacak olursa, tarihi roman başlangıç ve sonucu geçmiş zaman içinde gerçekleşmiş olan olayların, dönemlerin ve dönemlerde yaşamış insanların hikâyelerinin edebi ölçüler içerisinde yeniden oluşturulmasıdır (Argunşah, 2002: 444).

Yine bir başka tanımlamaya göre; yazarı tarafından gözlenme imkânı olmayan bir dönemi, tarihi gerçekliklere bağlı kalarak anlatan roman türüne tarihi roman adı verilir (Tural S. K., 1991: 231). Sadık Tural'ın tarihi roman ve gerçeklik ile ilgili şu ifadesi tarih ve edebiyat arasındaki ilişkiyi kuran tarihi roman türü hakkında bilgi vermektedir; “Tarih kurulmuş dünya; romansa, kurgulanan dünyadır. Bunun için romanın tarihin paltosundan istifade etmesi kadar doğal bir şey olamaz.” (Tural, 1991: 192).

Kurgu ve gerçeklik ilişkisinin örneği olan tarihi romanlar için Argunşah şu ifadeyi kullanmaktadır;

“Roman sırtını gerçeğe dayamıştır. Ancak her anlatma bir yeniden kurgulama olduğuna göre romanda dış dünyanın gerçeğinin, anlatan kişi, anlatılan zaman vb. gibi bir takım unsurlar sayesinde ve kurgulama süreci içerisinde değişime ya da yorumlamaya uğramasından, yani gerçeğin değiştirilmesinden söz ediyoruz demektir. Yazar, mevcut malzemeyi kültürü, dünya görüşü, psikolojik ve birikimlerinin gölgesinde yeniden şekillendirir. Ona yeni bir bütünlük kazandırır” (Argunşah, 2002: 440).

Bu tanımlara baktığımız zaman tarihi romanların tarih hakikatlerini doğrudan aktaran değil bu hakikatler üzerinden bir kurgu oluşturarak gerçek kişiler ve mekânlardan esinlenerek kurgusal karakterler ve mekânlar üzerinden tarihi bir edebi üslupla ifade etme şeklidir diyebiliriz.

Mershon ve Hoffman'ın tarihi roman ile alakalı açıklamaları ise şöyledir; “Tarihi karakterleri ve durumları ilham kaynağı olarak kullanan romanlara ve resimli kitaplara genellikle tarihi roman denir. Tarihi roman; konusu, tarihi olaylar ve kişilerle ilgili olan romandır. Bununla birlikte, bunlar tarihi olduğu ispatlanamayacak unsurları içerebilir (Ata, 2000: 161).

Biz bu çalışmamızda tarihi romanların sadece tarih öğretimine ve sosyal bilgiler programındaki tarih öğrenme alanlarına katkılarını değil değerlerin öğretimi, karakter eğitimi, kültürel miras aktarımı ve vatandaşlık eğitimi gibi hususlarda Sosyal Bilgiler dersine sunabileceği katkıların ne derece olabileceğini incelemeye çalışacağız.

2.4.Türk Edebiyatında Tarihi Roman

Daha önce edebiyatımızda roman türünün ortaya çıkışını 19. yüzyılda yapılan roman çevirileriyle tanıdığını söylemiştik. Tarihi roman türü de aynı şekilde bu dönemde yapılan çeviriler ve akabinde yapılan çalışmaların yansımasıyla Türk edebiyatında oluşmaya başlamıştır diyebiliriz. Tarihi romanlardan önce Türk edebiyatında destanlar, hikâyeler, halk öyküleri gibi derin ve köklü bir tarihin ürünü olan eserlerin tarihi romanın yerini alıp işlevini gördüğünü ifade edebiliriz.

Bu ifadelerimizi Sadık Tural'ın (1993: 70) şu açıklamaları da desteklemektedir; Tanzimat dönemine kadar, tarihi roman türünün yerini Dede Korkut Hikâyeleri, zafernameler ve gazavatname gibi epik temalı ve karakterli eserler almıştır.

Türk edebiyatının ilk tarihi roman dçerienemesi Ahmet Mithat'ın kaleme aldığı “Yeniçeriler” adlı eser olup bu eseri ilerleyen yıllarda Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin, Ahmet Hikmet Müftüoğlu gibi yazarların tarih konulu eserleri takip etmiştir (Öztürk ve Otluoğlu, 2011: 128). Ahmet Mithat Efendi'nin kaleme aldığı Yeniçeriler romanı edebiyatçılar tarafından tam bir tarihi roman türü olarak kabul edilmeyip konusu tarihte geçen eser olarak kabul edilmiş ve yine tam manası ile ilk tarihi roman olarak Namık Kemal'in “Cezmi” romanı (1880) kabul edilmektedir (Çeri, 2000).

Tarihi romanların yazıldığı dönemi yansıttığını, dönemin siyasi, fikri, kültürel durumlarından etkilendiğini ve bazen de bir ihtiyaç durumu olarak ortaya çıktıklarını ifade edebiliriz. Bu duruma örnek vermek gerekirse Balkan Savaşları ile başlayıp I. Dünya Savaşı ile devam eden Türk devletinin dağılışı ve hemen akabinde İstiklal

Harbi'ndeki yüksek gayret ve fedakârlıklarla devletin ve vatanın bütünlüğünün kurtularak sağlanması ileriki dönemlerde tarihi roman türüne önemli bir ilgi uyandırdığı söylenebilir.

Tarihsel süreç içinde yaşanan zorluklar, yapılan hatalar sonucu gelinen nokta, ödenen bedeller ile tüm bunların telafisi olarak yorumlayacağımız askeri, siyasi, sosyal ve kültürel çalışmaların anlatılabilmesi, yeni nesillere öğretilerek tarih denilen tecrübe yığınının daha iyi anlatma amacıyla bu tarihsel gerçekliklerin edebiyat ile yorumlanmaya çalışıldığı yorumunu yapabiliriz. İşte bu Milli Mücadele ve cumhuriyet dönemlerinde verilen eserlere şu örnekleri gösterebiliriz;

1. Halide Edip Adıvar; *Ateşten Gömlek* (1922), *Vurun Kahpeye* (1926)
2. Reşat Nuri Güntekin; *Gizli El* (1920), *Yeşil Gece* (1928)
3. Aka Gündüz; *Dikmen Yıldızı* (1928)
4. Yakup Kadri Karaosmanoğlu; *Sodom ve Gomore* (1924), *Hüküm Gecesi* (1927), *Yaban* (1932)
5. Refik Halit Karay; *İstanbul'un İç Yüzü* (1920)
6. Peyami Safa; *Mahşer* (1924) (Düzgün, 2008: 56).

Belirttiğimiz romanların yazım tarihlerine baktığımız zaman bu romanların ya savaş sırasında yazıldığı ya da savaşın hemen sonrasındaki yıllarda kaleme alındıklarını görmekteyiz. Bu açıdan bakıldığında bu eserlerin tarihi belge sayılabileceğini ifade eden Türkes (2000: 386); bu edebiyat ürünlerinin dönemin ruhunu anlamak için bir belge olduğunu ve konusunu edindikleri devrin kişisel, hukuki ve siyasi ilişkileri ve durumların ifadesi olarak yorumlamaktadır.

Cumhuriyetin kurulması ile birlikte başlayan dönemde ciddi kültür ve fikir faaliyetleri görülmektedir. Bu çalışmalar içinde Türk tarihi üzerine ve özellikle İslam öncesi devirlerin araştırılması, incelenmesi hususunda önemli çalışmalar yapıldığını Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin gerçekleştirdiği faaliyetler ile Türk tarihine merakın arttığını ifade edebiliriz. Bu durum edebiyat alanına da yansımış ve kendini tarihi roman türünde göstermiştir. Çeri'nin (2000: 365) ifadelerine göre cumhuriyetin kuruluşundan 1990 yılına kadar 12 tarihi roman kaleme alınmış olup bunların bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

Aptullah Ziya Kozanoğlu, *Kızıl Tuğ* (1927); Hüseyin Nihal Atsız, *Bozkurtların Ölümü* (1946), *Bozkurtlar Diriliyor* (1949); İskender Fahrettin, *Asya'da Bir Güneş Doğuyor* (1933); Adalet Ergenekon, *Tuyu-Kunlar* (1978).

1950, 1960, 1970 ve 1980'li yıllarda birçok tarihi roman kaleme alındığını bu türün popülerliğini ve toplum üzerinde etkisinin önemli olduğunu ifade edebiliriz. 1980 ve sonrası dönemde bu popülerlik devam etmiş Mehmet Niyazi, *Çanakkale Mahşeri* (1998), *Yemen! Ah Yemen* (2004); Emine Işınsu, *Cumhuriyet Türküsü* (1993), *Ak Topraklar* (1971).

Tabii ki tüm bu romanlar okuyucularına sadece tarihi bilgi aktarımı kaygısını değil bir değer anlayışı, kültürel motif ifadeleri ve bunların içinde psikolojik durum anlatımlarını da amaçlamıştır diyebiliriz. Bir bilinç oluşturma olarak yorumlayabileceğimiz bu durumun eğitim ile ciddi bir ilişkisi olduğunu ifade edebiliriz.

2.5.Sosyal Bilgiler Dersinde Bir Öğretim Materyali Olarak Romanlar

Edebiyat ile eğitim arasında önemli bir ilişki vardır. Edebiyat" sözcüğünün köküne baktığımız zaman “terbiye, eğitim” anlamına gelen “edep” sözcüğünü görmekteyiz ve bu durum edebiyat ve eğitim arasındaki ilişkiye yüklenen anlam hakkında sıkı bir ilişkinin olduğunu göstermektedir (Öztürk ve Otluoğlu, 2011: 36). Bu bağlamda edebi ürünlerin eğitim materyali olarak kullanılabilirliği noktasında birçok çalışma yapılmış bunlar arasında roman türü ve tarihi romanların Sosyal Bilgiler ve Tarih derslerinde faydalı olabileceğini ifade edebiliriz.

Demokratik bir toplumda Sosyal Bilgiler dersinin nihai amacının mantıklı ve doğru karar alabilen, problem çözme becerisine sahip bireyler yetiştirmek ve bu doğrultuda toplumsal yaşama uyum sağlayacak uygun tutum ve değer geliştirilmesi gerekmektedir (Öztürk & Otluoğlu, 2011).

MEB'in (1998) Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında öğretmenlere bulunduğu tavsiyeler edebi materyaller ve sosyal bilgiler dersindeki faydaları hakkında açıklayıcı bilgiler yer almaktadır. Bunlar;

- 1- Konuların işlenişinde, sadece ders kitaplarına bağlı kalmamaları, öğrencilerin seviyesine uygun başka kaynaklardan da faydalanmaları böylece araştırma yapmalarını ve bu araştırma haline getirmelerini sağlamaları

- 2- Tarihi olaylara yön veren kişilerin yerinde ve zamanında gösterdikleri ileri görüşlülük, yüksel kavrayış, cesaret, fedakârlık ve kahramanlıklarını örnek olaylarla kavratmak
- 3- Ders kitabında yer alan milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerler bakımından besleyici, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmede yol gösterici olmaları ve değerlerle ilgili ders konularını işlerken sevdirci ve öğretici okuma parçalarından faydalanmaları
- 4- Konuların işlenişinde, yalnız anlatım ve soru-cevap teknikleriyle yetinmeyip konuların özelliğine göre münazara, örnek olay incelemesi, problem çözme gibi öğrenciyi aktif kılan, araştırmaya ve incelemeye sevk eden yöntem ve tekniklere de başvurmaları

Bu tavsiyelere göre Sosyal Bilgiler dersinin sağlıklı ve istenilen bir seviyede işlenmesi ve öğrencilere aktarılması için sıkıcı, düz ve ezberci bir anlatımdan uzak durulması gerekliliğine ulaşabiliriz. Bu durumda öğrencilerin edebi ürünlere yönlendirilmesinin faydalı olacağı yorumunu yapabiliriz. Otluoğlu'nun (2001) yaptığı deneysel araştırmada da öğrencilerin duyuşsal hedeflerinin gerçekleşmesinde edebi ürünlerin çok önemli bir rol oynadığı ifade edilmektedir. Ancak yapılan araştırmalarda ürünlerin sosyal bilgilerde kullanılmasının öğrencilerin derse ilgisini artırdığı vurgulansa da öğretmenlerin bu konuda yetersiz ya da ilgisiz oldukları anlaşılmış, ders kitaplarındaki kısa okuma parçalarının ise ihtiyaca cevap vermediği görülmüştür (Çiftçi, 2011: 28).

Bu edebi ürünler içinde en önemlilerinden birinin roman ve tarihi roman türü olduğunu ifade edebiliriz. Sosyal bilgiler öğretiminde, özellikle tarih ünitelerinde ders kitaplarını tamamlayan bir öğretim aracı olarak tarihi roman kullanılabilir (Öztürk ve Otluoğlu, 2011: 127).

Tabii ki biz bu çalışmamızda tarihi romanların sosyal bilgiler programında yer alan tarih ünitelerine katkılarının yanında değerler eğitimi, vatandaşlık eğitimi, kültür aktarımı ve karakter eğitimi gibi alanlarda da çocuğun eğitimine sağlayabileceği katkılar da yorumlanacaktır.

Çalışmamızda belirlediğimiz tarihi romanların salt tarih bilgisi aktarmaya yönelik eserler olmadığını ve yazarların eserlerini konu edilen tarihi olay ve dönem

üzerinden Türk kültürünün edebi bir üslupla aktarma, roman karakterleri üzerinden değer eğitimi verme, karakter örneklendirmeleri, vatan ve vatandaşlık gibi kavramların tarihsel ve sosyal gelişim süreçlerini temel alarak ideal bir vatandaş kimliği oluşturma kaygılarıyla kaleme aldıklarını ifade edebiliriz.

Kültür kavramını bir milletin, toplumun kimliği olarak tanımlarsak kültürü oluşturan değer, tarihsel bilgi birikimi ve millet anlayışı sonucunda ortaya çıkan insan tipolojisini belirleyen önemli etkenlerden biridir. Sosyal Bilgiler dersinin milli şuuru oluşmuş bununla birlikte evrensel insani değerlere saygılı birey yetiştirmek amaçlarını göz önünde bulundurursak milli kimliğin şekillenmesinde Jörn Rusen'in (1983) ifadeleriyle "bugün ve geçmiş arasında bilinçli bir bağlantı kurulmasının" (Furrer, 2000: 371) etkili olabileceğini ve bu bağlantının da çocuğun zihin dünyasını canlandırarak tarihi romanlarla sağlanabileceği düşünülmektedir.

2.6.Eğitim Amaçlı Kullanılabilecek Tarihi Romanların Belirlenmesi

Eğitimin daha sağlıklı ve istenilen şekilde gerçekleşmesi her eğitim sisteminde olduğu gibi ülkemiz eğitim sisteminin de biricik gayesidir. Çalışmamıza konu olan tarihi roman türünün sosyal bilgiler eğitimine sunabileceği katkılar için belirlenecek romanların seçiminin rastgele olmayacağı ve her tarihi olayı konu edinen eserin eğitimde kullanılamayacağı, sosyal bilgiler ile çocuklara verilmek istenen değer ve karakter eğitimi için örnek teşkil etmeyeceği açıktır. Blof, tarihi roman seçiminde anahtar faktörün "doğru roman" seçimi olduğunu ifade etmiş ve doğru romanın tarihi kayıtları çarpıtmadan, insancıl, ilgi çekici ve bireyin hayal dünyasını uyarıcı roman olarak tanımlanmaktadır (Öztürk A. , 2002: 68).

Doğru roman olarak tanımlayabileceğimiz tarihi romanları belirlerken nasıl bir ölçüt kullanılabileceği hakkında Ata'nın (2000: 163), bu belirleyici ölçütleri dört ana başlıkta açıkladığını görmekteyiz:

1- Ortam

- a. Zaman ve mekan oluşturulmalı. Her açıdan ortam otantik olmalıdır.
- b. Orta ayrıntılı tasvirler ve hikaye ile birlikte İşlenmelidir

2- Stil

- a. Entrika ya işaret eden bir giriş kısmı olmalı
- b. Figüratif bir dil kullanılmalı
- c. Günlük ve gazeteler kullanılmalıdır
- ç. Macera unsurları içermelidir

3- Tema

- a. Cesaretin fiziksel güçten daha önemli olduğu
- b. İnsanların her türlü engeli açabileceği
- c. Nefretin bir düşman olduğu
- ç. Yurt sevgisi
- d. Cahilliğin ve önyargının yıkıcı olduğu
- e. Fiziksel eksikliklerin insanı insanlığından yoksun bırakmayacağı
- f. Herkesin kahraman olabileceği

4-Karakter seçimi

- a. Karakter gerçekçi olarak resmedilmelidir
- b.Hareket, düşünce ve görüşleri yaşadıkları dönem için doğru olmalı
- c.Bilindiği gibi çocuklar, tarih ders kitaplarında nadiren görülmektedir, tercih ederken kahramanın da çocuk olduğu kurgular seçilebilir.

Belirtilen ölçütler doğrultusunda seçilecek tarihi romanlar eğitim amaçlı kullanılabilir. Bu doğrultuda romanların tarihi gerçekliğe uygun, çocukların bilişsel ve duyuşsal yapılarına uygun bir şekilde onların ilgisini çekebilecek romanlar olması gerekmektedir.

Doğru belirlenen bir tarihi romanın öğrenciye sunabileceği yararlılıkları yine Ata (2000: 164) şöyle ifade etmektedir;

- 1- Geçmişteki günlük hayatı tasvir eden tarih, çocukların ilgisini çekebilir

- 2- Roman ile Tarih öğretimi geçmişe hayat vermeyi başarır, sultanların, halkın ve askerlerin yaşayışlarını canlandırabilir.
- 3- Tarihi roman, tarihteki figürleri ders kitaplarına göre daha gerçekçi yapar
- 4- Sınıfta tarihi romanlar; dünyayı, kültürlerini ve kendi uluslarının tarihlerini öğretmede kullanılabilir
- 5- Eğlenceli bir şekilde tarihi olayları öğretebilir
- 6- Çocuklarda yurt ve ulus sevgisi uyandırır
- 7- Çocukların okuma ve yazma becerilerini geliştirir
- 8- Geçmişte yaşamış insanların duygularının hissedilmesine dolayısıyla empati becerisinin gelişmesine yardım eder

2.7.Sosyal Bilgiler Dersinde Tarih Öğretimi

Tarih genel bir ifadeyle geçmişteki olayları yer, zaman ve faileri bildirerek kaynaklara dayalı olarak neden-sonuç bağlamında inleyen bilim dalıdır (Köstüklü, 1998. Akt: Selahattin Kaymakçı). Tarih bilimini ve çalışmalarını ortaya çıkaran gayretin tarih şuuru olduğunu ifade edebiliriz. Tarih şuuru din duygusu kadar eski olup insanların manevi yönleri ve medeniyet seviyeleri ölçüsünde etkisi derinleşmektedir (Turan O. , 2005: 21).

Bu durumda toplumların geçmişten günümüze kadar yaşadıkları olayların neticesinde meydana getirdikleri kimliklerin zamanla kayıtlı bir anlatımı diyebileceğimiz tarihin bu kimliğin öğrenilmesi ve aktarılmasında önemli bir yere sahip olduğunu söyleyebiliriz. Öyle ki Turan (2005: 21); İnsan hafızası ve tecrübesi mevkiinde bulunan tarih şuurunu milletlerin şahsiyetlerini geliştirmeye, kültür ve mefkûrelerini güçlendirmeye hizmet eden ve tarihini bilmeyen, bu şuuru taşımayan milletlerin hafızalarını kaybedip idraklerini yitirmiş şaşkın insanlara benzetmesi tarih öğretiminin önemini ifade etmektedir.

Vukelich ve Thorndon'a göre tarih öğrenmek, çocukların zamanı, şimdi ve geçmişi ayırt edebilmelerini gerektirir (Şimşek, 2012). Öğrenmenin en uygun seviyede gerçekleşebilmesi için öğrencilerin öğrenilecek konuya ilişkin olumlu bir tutum pekiştirmeleri gerektiğini eğitim psikologları vurgulamışlardır (Marzano, 1992; Slavin, 2006. Akt: Kaya Yılmaz). Ülkemizde öğrencilerin Sosyal Bilgiler ve Tarih derslerine yönelik olumlu tutum geliştirdiğini söyleyemeyiz. Bu dersler öğrenciler tarafından

sıkıcı, kendi yaşamlarından uzak algılanıp yer, tarih ve isimlerin gereksiz yere ezberlenmesini isteyen dersler olarak algılanmaktadır.

Bu durum ülkemiz dışında Avrupa, Amerika ve diğer pek çok dünya ülkelerindeki öğrenciler için de geçerlidir (Yılmaz K. , 2011: 12). Tarih eğitiminin eğitim psikolojisi ve kuramlardaki çağdaş durumları yansıtmayan geleneksel bir anlayış içinde yapıldığı ve bu durumun da öğrencilerin ilgisini çekmediği birçok ülkede yapılan çalışmalarla ortaya konmuştur (Clark, 2006; Levstik ve Barton, 2005; McGrath, 2004; Wiersma, 2008. Akt: Kaya Yılmaz).

Kafesoğlu'nun da ifade ettiği şekilde tarihin, amaçsız bir bilgi yığını olmadığını, topluma hitap eden mevcut durum ile alakalı ve aynı zamanda geleceği de düzene koymada rol oynayan bilgi şubelerinden biri olarak algıladığımızda (Çakmak ve Bulut, 2019) öğrencilerin bu olumsuz tutumlarının tarih öğretiminin amaç ve misyonu noktasında faydasız ve gereksiz algılanarak başarısız olunmasına sebep olacağını ifade edebiliriz.

Eğitim kavramını yeni nesillerin geleceğe daha sağlıklı bir hazırlama sürecini kapsayan becerilerin, bilgilerin aktarımı olarak yorumlarsak bu bağlamda geçmiş ve gelecek arasında ciddi bir etkileşimin olduğu yorumunu yapabiliriz keza Fransız sosyolog Emile Durkheim'ın "geçmiş kuşakların, ortak tecrübelerini geliştirerek, yeni kuşaklara aktarması" şeklinde tanımladığı eğitim kavramı kültürün, milli ülkelerin öğretilmesi ve milli bir bilinç oluşumunda koruyucu olduğunu göstermektedir (Arvasi, 2008). Sosyal Bilgiler, bireyin kendisini ve yaşadığı toplumun kültürünü, diğer toplumların kültürel yapılarını tanıma ve bunula birlikte hayata sağlıklı bir şekilde hazırlanma imkânı sunan en önemli derslerden biridir (Çakmak ve Bulut, 2019: 76).

Tanımlanan kültürü ve kültürleri öğrenerek yaşama hazırlanma amacı içinde Sosyal Bilgiler dersinde yer alan ve müfredatın temel konularını oluşturan tarih konuları ile öğrenme alanlarının önemli bir rol oynadığını ifade edebiliriz.

Sosyal Bilgiler ders programının özel amaçları içinde bulunan bazı maddelere baktığımızda Sosyal Bilgiler ve tarih ilişkisinin önemli bir yeri olduğunu söyleyebiliriz. Şöyle ki Sosyal Bilgiler dersi ile öğrencilerin;

- 1- Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını tanıyarak kullanan, sorumluluk bilincinde, milli bilince sahip vatandaş olarak yetiştirmek
- 2- Atatürk İlke ve İnkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayarak demokratik, laik, milli ve çağdaş değerler yaşatmaya istekli olan bireyler olarak yetiştirmek
- 3- Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak milli bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri
- 4- Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları amaçlanmaktadır (MEB, 2018).

Belirtmiş olduğumuz ve Sosyal Bilgiler dersine ait olan özel amaçların bazıları öğrenciden tarihi bilmesi ve tanımasını istediğini ifade edebiliriz. Daha önce belirttiğimiz tanımlamalar doğrultusunda sosyal bilgilerin disiplinler arası bir yapıya sahip çalışma alanı olduğunu ifade edebiliriz. Bu bağlamda sosyal bilimler disiplinleri arasında yer alan tarihin Sosyal Bilgiler ile önemli bir ilişkisi olduğunu ifade edilebilir (Kaymakçı, 2017: 190).

Bu ilişkinin en temel belirtilerine Sosyal Bilgiler dersinin içeriğini oluşturan ve tarihten faydalanılan konulardır (Doğanay, 2005: 18-19).

Sosyal Bilgiler programında yer alan:

- 1- Birey ve Toplum
- 2- Kültür ve Miras
- 3- İnsanlar, Yerler ve Çevreler
- 4- Bilim, Teknoloji ve Toplum
- 5- Üretim, Dağıtım ve Tüketim
- 6- Etkin Vatandaşlık
- 7- Küresel Bağlantılar gibi öğrenme alanlarının ciddi bir kısmı doğrudan tarih bilgisi ile bilinci kazandırmayı amaçlamaktadır (Çakmak ve Bulut, 2019: 78-79).

4.sınıf “Kültür ve Miras”, 5. sınıf “Birey ve Toplum”, “Kültür ve Miras” ve “Etkin Vatandaşlık”, 6. sınıf “Kültür ve Miras”, “Etkin Vatandaşlık” ile 7. sınıf Sosyal Bilgiler programında “Kültür ve Miras” öğrenme alanlarında MEB (2018) kılavuzundaki amaç ve kazanımlarına bakarak doğrudan tarih ile ilişkili değer, beceri, kazanım ve bilgiler içerdiği yorumunu yapabiliriz.

Tarih ve Sosyal Bilgiler ilişkisi ülkemizde yapılan akademik çalışmalara konu olmuş ve özellikle sosyal bilim olarak tarihin Sosyal Bilgiler içinde yer alan durumu araştırma konuları olarak değerlendirilmiştir (Kaymakçı, 2017: 191). Ülkemiz eğitim tarihine baktığımızda Sosyal Bilgiler dersinin bu adla 1968 yılında müfredatta yerini aldığını görmekteyiz (Kılıçoğlu, 2012: 9). Bu yıldan itibaren akademik alanda Sosyal Bilgiler ve Tarih dersleri çalışma alanları olduğu yorumunu yapabiliriz. Özellikle son 9 yıl içinde Sosyal Bilgiler ve Tarih dersleri ile sosyal bilgiler programında yer alan tarih öğretimi alanlarında tez, makale, kitap ve kitap bölümleri olarak birçok akademik çalışma Türkçe literatürde yerini almıştır (Kaymakçı, 2017: 191).

2010 yılı ve sonrası sosyal bilgiler ve tarih öğretimi ilişkisini inceleyen akademik yayınların istatistiksel sonuçlarına aşağıdaki tablolarda ulaşılmaktadır (Kaymakçı, 2017: 206):

Tablo 1. Tarih öğretimi ve Sosyal Bilgiler ilişkisini ele alan araştırmalara ait veriler

Yıllar	Araştırma Türü				Toplam
	Yüksek Lisans Tezi	Doktora Tezi	Makale	Kitap Bölümü	
2010	7	2	5	-	14
2011	4	2	7	3	16
2012	2	1	3	1	7
2013	3	-	1	2	6
2014	2	-	3	1	6
Toplam	18	5	19	7	49

Yapılan bilimsel araştırmaların türleri hakkında bilgiye aşağıdaki tablo ile ulaşabiliriz.

Tablo 2. Sosyal Bilgiler ilişkisini konu edinen araştırmaların türleri

Yapılış Türü	Araştırma Türü			Toplam
	Tez	Makale	Kitap Bölümü	
Uygulamalı	23	18	-	41
Kuramsal	-	1	7	8
Toplam	23	19	7	49

Yukarıda tabloda istatistikleri verilen uygulamalı çalışmalarda kullanılan yöntem bilimlerin türü ve araştırmalardaki dağılımına ise şöyle ulaşmaktayız.

Tablo 3. Tarih öğretimi ve Sosyal Bilgiler ilişkisini konu edinen uygulamalı araştırmalardaki yöntem türleri

Yöntembilim Türü	Uygulamalı Araştırma Türü		
	Tez	Makale	Toplam
Nitel	12	10	22
Nicel	6	7	13
Karma	5	1	6
Toplam	23	18	41

Yapılan bu araştırmalarda birçok farklı konu ele alınarak sosyal bilgiler ve tarih öğretimi arasındaki ilişki incelenmeye çalışıldığını görmekteyiz.

Tablo 4. Tarih öğretimi ve Sosyal Bilgiler ilişkisini ele alan araştırmaların konuları

Kitap Türü	Araştırma Türü			Toplam
	Tez	Makale	Kitap Bölümü	
Ders kitapları	7	1	-	8
Kavram Öğretimi	2	4	-	6
Tarihe Bakış Açısı ve Tarih Öğretimi	-	4	-	4

Tarihsel Bilgi Algısı ve Tarih Bilinci	4	-	-	4
Beceri Öğretimi	2	1	-	3
Atatürkçülük Konularının Öğretimi	-	-	2	2
Bilim Tarihi	-	2	-	2
Etkinlikler ve Kullanımı	-	2	-	2
Öğretim Programı	-	1	1	2
Sosyal Bilgiler İçeriği ve Tarih	-	-	2	2
Strateji, Yöntem ve Teknik Kullanımı	2	-	-	2
Tarihsel Empati	-	1	1	2
Kadın Hakları	1	-	-	1
Metafor	1	-	-	1
Orta Asya Türk Tarihi Öğretimi	-	1	-	1
Öğretim Programı ve Ders Kitapları	1	-	-	1
Öğretim Teknolojileri Kullanımı	1	-	-	1
Selçuklu Tarihi	1	-	-	1

Öğretimi				
Soru Sorma Becerileri	1	-	-	1
Tarih Okuryazarlığı	-	-	1	1
Tarihsel Kaynakların Kullanımı	-	1	-	1
Yurtseverlik Eğitimi	-	1	-	1
Toplam	23	19	7	49

Sosyal Bilgiler dersinin sadece yerel anlamda değil evrensel açıdan da değişim ve gelişimlerin farkında olan güçlü bir milli kimlikle beraber küresel değişimlere kayıtsız kalmayacak, sorumluluk bilincinde sorun çözebilen etkin vatandaşlar yetiştirilmesinde ciddi bir misyonu olduğunu ve bu misyonun da tarih bilgisi ve bilincinin sosyal bilgiler için önemli bir yere sahip olduğunu ifade edebiliriz (Çakmak ve Bulut, 2019: 79-82).

Yapılan akademik çalışmalarda sosyal bilgiler ve tarih öğretiminin gelişen ve küreselleşen dünyada uyumlu bir müfredat geliştirilmesine yönelik bilimsel hassasiyetler içerdiğini ifade edebiliriz.

2.8.Sosyal Bilgiler Dersinde Kültürel Miras Aktarımı

Eğitimin en önemli hedeflerinden biri çocukların yaşadıkları toplumun değerlerini benimsemiş bir şekilde gelişmelerini sağlamaktadır (Çulha Özbaş, 2012: 746). Ülkemizdeki eğitim programında Türk toplumunun değerler bütününe kısacası kültürünün aktarımına yönelik amaçlar taşımaktadır diyebiliriz. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler dersinde kültürel miras eğitimi önemli bir rol oynamaktadır.

Kültür kavramını birçok sosyal bilimci farklı şekillerde tanımlamış olup bunlardan bazılarını şu şekilde ifade edebiliriz.

Zygmunt Bauman insanın doğa içinde doğayla bir mücadele halinde yapabilecekleri ve yapamayacakları bağlamında değerlendirmelerinden sonra, uyması

gereken standartlara göre şekillendirilmesi çabası sonucunda bir düzen yaratmak ve onu korumak, düzeni bazen ve bu düzen açısından kaos görünen her şeyle mücadele etmektir (Bauman, 2018: 178) şeklinde tanımladığı kültürü Erol Güngör, bir toplumun kendi hayati sorunlarını çözmek üzere denediği ve uzun yıllar içinde standart hale getirdiği yöntemler ve araçlar olarak anlaşılabilceğini bu doğrultuda toplumun ihtiyaçlarını karşılamak üzere benimsenmiş hayat tarzı, bütün maddi ve manevi öğeleriyle birlikte meydana gele teşekkül olarak tanımlamaktadır (2007: 68). Yerli ve yabancı birçok sosyolog, antropolog ve sosyal psikoloji alanında çalışmalar yapmış insanların tanımları mevcuttur. Verdiğimiz iki tanımla birlikte son olarak Mümtaz Turhan'ın kültür tanımı da şu şekilde izah edebiliriz; Kültür, bir cemiyetin sahip olduğu maddi ve manevi kıymetlerden oluşmuş öyle bir bütündür ki, cemiyet içinde mevcut her türlü bilgiyi, alakalara, alışkanlıklara, kıymet ölçülerine, genel tavır, görüş ve zihniyet ile her nevi davranış şekillerini içine alarak o cemiyetin insanların genelinde ortak olan ve onu diğer cemiyetlerden ayırt eden özel hayat tarzıdır (2018: 36-37).

Kültür hakkında yapılan bu tanımlardan sonra kültür kavramının bir milletin veya toplumun tarihi süreç içerisinde günümüze kadar gelerek onu diğer milletler, toplumlar içinde temsil eden kimlik ve varlık beyanı olarak nitelendirebiliriz. İşte bu kimliğin yeni nesillere aktarılması ve yeni nesiller aracılığıyla varlığın devam ettirilmesi amacıyla eğitim programları için Sosyal Bilgiler dersi ile Kültür ve Miras öğrenme alanı kapsamında kültürün tarihsel gelişiminin farkında, Türk kültürünü oluşturan temel öğelerin öğrenilmesi hedeflenmektedir yorumu yapılabilir.

Kültür ve Miras öğrenme alanı ile kültürel değerleri algılayarak değişim ve sürekliliğin fark edilebilmesi, kültürün zaman ve mekâna bağlı olarak değişimlerinin kavranılması sağlanmak istenmektedir (Turan S. , 2019). Öğrencilerin Kültür ve Miras öğrenme alanı ile;

- Türk kültürünün tarihsel temellerini ve onu oluşturan öğelerin tanınıp benimsenmesini sağlamak, milli bilincin oluşmasını sağlayan kültürün korunması, aktarılması ve geliştirilmesi hedeflenmektedir.

- Kültürel değerlerin milletlerin milli kimliklerinin inşasındaki önemini fark edilmesi amaçlanır.

- Öğrencilerin kültürel öğeleri bir milleti ya da toplumu diğer millet ve toplumlardan ayıran özellikler olduğunu kavrarken bunu aynı zamanda bir zenginlik ve çeşitlilik olduğu bilinciyle ulusaldan evrensele yönelen bir dünya kültürel mirasına katkı bilincini kazandırmak amaçlanır (Turan S. , 2019: 10).

Kültürel miras aktarımının temelinde çocukların kendilerini ve ailelerini tanıma bu özelden içinde yaşadıkları çevreyi ve devamında mensubu oldukları milletin değerlerini keşfetmeleri amaçlanmaktadır diyebiliriz.

Bu çerçevede ilköğretim 5. 6. ve 7. sınıflarda eğitim gören öğrencilerin aile, okul ve içinde buldukları yakın çevreyi tanıma, keşfetme odaklı bir eğitim alanı geliştirilirken ülkemizdeki tarihi mekânlar, nesnelere ile yapıtların tanınması bununla birlikte sanat ve kültürel eserlerin korunması gerekliliğinin farkına varmaları istenir (Çulha Özbaş, 2012: 750).

Milletlerin birbirleriyle olan ilişkileri sonucu ortaya bir kültürel etkileşimin çıktığını ve bununla birlikte kültürlerin farklılıkları kadar benzerliklerinin de olduğunu öğrencilerin fark etmesi yine Kültür ve Miras öğrenme alanının amaçları arasında olduğunu söyleyebiliriz. Öğrencilerin kültürel farklılık ve benzerlikleri sağlıklı bir şekilde idrak etmelerinde en etkili yollardan birinin Türk ve dünya tarihlerinden sunulacak örnekler olabileceğini söyleyebiliriz. Bu örneklendirmelerin yapılmasında en etkili araçlardan biri tarihsel kanıtlarla öğrencilerin çalışmalarını sağlayarak bu kanıtlarda kastedilen bilgiler çerçevesinde sorgulama yoluyla tarihi bilgileri anlamaya yardımcı olacak kaynaklardır (Tosh, 1997: 31).

İşte bu tarihsel kanıtlar doğrultusunda sahip olunan gerçek bilgiler doğrultusunda kaynaklara sadık kalınarak kurgulanan tarihi romanların hem tarih öğretiminde hem de kültürel miras aktarımında bilgilerin daha kolay öğrenilip içselleştirilmelerine katkı sağlayacağını düşünebiliriz.

2.9.Sosyal Bilgiler Dersinde Vatandaşlık Eğitimi

Devletlerin devamlılık sağlamak ve tarih sahnesinde geleceklerini güvene almak için kedisini kuran vatandaşlarının eğitimine önem vermesi ve bunu öncelikli bir hedef halinde tutması gerektiğini söyleyebiliriz. Bu amaç için geliştirilen eğitim programlarından biri de vatandaşlık eğitimidir. Vatandaşlık eğitimi, her bireyin

doğumundan ölümüne kadar devam eden süreçte vatandaş kimliği ile bağlı olduğu devlete karşı anayasal bir yükümlülük ile haklar olarak tanımlanmaktadır (Merey, 2012: 720). Vatandaşlık kavramı bir anda ortaya çıkmış olmayıp tarihsel bir süreçte olgunlaşarak günümüze gelmiş ve anlamlandırıldığı şeklini almış olup bu kavramı daha sağlıklı anlamlandırmak için tarihsel sürecini bilmekte fayda vardır (Topkaya ve Şentürk, 2019: 104).

Vatandaşlık kavramının tarihsel gelişiminde dört temel dönemin kabul edilip bunlar Antik Yunan, Roma dönemi, Ortaçağ dönemi ve ulus devlet sonrası gelişen dönemdir (Heater, 2007. Akt: Yavuz Topkaya ve Mehmet Şentürk).

Antik Yunan döneminde ilk defa görülen ve Amerika ile Fransız devrimleri sonucu gelişerek boyut atlayan vatandaşlık kavramı günümüzde doğal hakların arasına girmiştir (Topkaya ve Şentürk, 2019: 105).

Günümüzde vatandaşlık farklı boyutlarda ele alınmakta olup sadece hak ve sorumluluk düşüncesine bağlı bir vatandaş değil çok boyutlu vatandaşlık yaklaşımı çalışmaları yapılmaktadır (Güven, 2011: 55).

Bu vatandaşlık yaklaşımları içinde demokratik vatandaşlık kavramı ve eğitiminin yer aldığını ifade edebiliriz. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler dersi demokratik değerlere sahip vatandaşlar olarak bir öğrenci profili oluşturmak ve bununla beraber öğrencilerin topluma uyum sağlamalarını gerçekleştirecek gerekli bilgi ve becerileri kazandırmayı amaçlayan eğitim programıdır (Merey, 2012: 722).

Birbirleriyle herhangi bir bağı bulunmayan, rastgele bir araya gelmiş insan topluluğunun varlığı, devletin oluşumunu sağlayacak bir unsur meydana getiremez (Sağırlı , 2005: 11). Vatandaşlık kavramını devleti oluşturan insanlar arasındaki çeşitli sosyal, doğal, ekonomik, tarihî, ırkî, dil ve dinî ortaklıklar bağlamında oluşmuş insan topluluğunu tanımlamak için kullanabiliriz. Bu tanımlama neticesinde tarih, ırk, dil ve din gibi milli değerlerin varlığı kültür ve kültür aktarımı, değerler eğitimi gibi eğitim çalışmalarının da vatandaşlık bilincinin oluşumunda önemli bir yere olduğunu ifade edebiliriz. Aynı vatan üzerinde ortak değerler ölçütüne bağlı bir şekilde bir araya gelen insanların sağlıklı birliktelikleri daha öncede bahsettiğimiz devletin devamlılığı noktasında önem arz etmektedir.

Vatandaşlık gelişiminde dört temel tarihsel dönemin olduğundan bahsetmiştik. Bu dönemler içinde Amerikan ve Fransız Devrimleriyle birlikte gelişen “İnsan ve Yurttaş Hakları” kavramı vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimi kavramlarına yeni bir boyut getirmiştir diyebiliriz.

İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisinin on ikinci maddesine baktığımızda insanların krallık tebaasından ulusal devletin yurttaşlığı seviyesine çıktığını ve buna bağlı olarak yurttaşlığın eşit bir hak olarak sayıldığını ve soylu ile halk sınıfının devlet nezdinde “eşit yurttaş” kabul edildiğini görmekteyiz (Sağırılı , 2005: 13).

Tarihsel süreç içinde gerçekleşen çeşitli anayasal gelişmeler neticesinde siyasal ve hukukî zeminde gelişerek tüm dünyada kabul gören vatandaşlık hakkı kavramı ilkimiz tarihinde ilk olarak Osmanlı Devleti’ne 1869 yılında kabul edilen Taabiiyet-i Osmaniye Kanunnamesi ile modern hukuk bağlamında ilk varlığını göstermiştir (Sağırılı , 2005: 14).

Bu ilk adım 1879 yılında kabul edilen Kanun-i Esasi, 1924 tarihli Teşkilat-ı Esasiye, 1928 ve 1964 yıllarında yapılan anayasal düzenlemeler takip etmiştir diyebiliriz. Sosyal Bilgiler dersi ile verilmek istenilen vatandaşlık eğitiminde şu temel amaçlar göz önünde bulundurulmaktadır;

1739 sayılı Türk Milli Eğitim Temel Kanunu’nun belirttiği genel amaç ve ilkeler doğrultusunda toplumsal yaşamın belirli kurallar içinde devam etmesinin bir zorunluluk olduğunu kavratmak, bireylere işbirliğine dayalı bir yaşamın gerekliliğini kavratmak, aile ve okullarda demokratik ortam oluşturmanın mutlu toplumlar için önemini kavratmak, hürriyetçi, insanlara saygılı ve Atatürkçü bir düşünce yapısıyla benimsenmiş milli şuur oluşturmak, Anayasamızda belirtilen devlet sistemi ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin niteliklerini kavratmak mesleklere saygı ve işini iyi yapan insanların saygıdeğer olduğu bilincini benimsetmek ve Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, bunları her zaman korumaya hazır Türk çocukları yetiştirerek bu çocukların millet ve devlete hizmet etmeyi ülkü haline getirmelerini sağlamak vatandaşlık eğitiminin başlıca amaçları arasında yer almaktadır diyebiliriz.

Vatandaşlık eğitimi, gelişmiş birçok ilkenin eğitim sistemlerinde yer almakta ve bu sistemlerin iyi insan ve iyi vatandaş yetiştirmek gibi üst ortak amaçları olduğu görülmektedir (Sağırılı , 2005: 20).

Sosyal Bilgiler dersi ile verilen vatandaşlık eğitimi sadece yerel bazda değil evrensel anlamlarda da iyi insan yetiştirmeyi gaye edinerek bireye bu doğrultuda çağın gerektirdiği bilgi, beceri ve değerleri kazandıracak yapıda olmalıdır (Topkaya ve Şentürk, 2019: 119).

2.10. Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi

Değerler, insanların yaşamları boyunca davranışlarını belirlemede etkili olan önemli öğeler olup hayatın şekillenmesinde ciddi bir öneme sahiptir (Yel ve Aladağ, 2011: 120). Değer kavramı hakkında birçok tanım yapılmıştır bunları şöyle ifade edebiliriz;

Toplumsal bir yapının varlık, beraberlik ve sürekliliğinin sebebi olarak kabul edilen, uygun görülüp teşvik edilen inanışlardır (Ulusoy ve Tay, 2011: 61).

Değerler, toplumsal yönü ile bireylerin özel yaşamlarındaki ilgi ve meraklarından toplumsal yaşamda meydana getirdikleri imajların oluşum öğeleri ve çeşitli değişkenler ile zaman, mekân ölçütünde bunları yansıtan aynalar olarak tanımlanabilir (Uysal, 2004).

Schwartz ile Bilsky, değerlerin özelliklerini şöyle ifade etmişlerdir (Kağıtçıbaşı ve Kuşdil, 2000):

- 1- Değerler, inançlardır. Fakat tümüyle nesnel, duygulardan arınmış fikir niteliği taşımazlar, etkinlik kazandıklarında duygularla iç içe geçerler.
- 2- Değerler bireylerin amaçlarıyla ve bu amaçlara ulaşmada etkili olan hakbilirlik, yardımseverlik gibi davranış biçimleriyle ilişkilidir.
- 3- Değerler özgün eylem ve durumların üstündedir. Örneğin itaatkârlık değeri iş hayatında, okulda, aile veya arkadaş çevresinde hatta tanımadığımız kişilerle olan ilişkilerimizin tamamında geçerlidir.
- 4- Değerler, davranışların, insanların ve olayların seçilmesini ya da değişimini yönlendiren standartlar olarak işlev görürler.
- 5- Değerler taşıdıkları öneme göre kendi aralarında sıralanırlar. Sistemli bir sıralanmış değerler kümesi vardır ve değerlerin önceliklerini bu sistem belirler.

6- Değerler değişime açık bir yapıya sahiptir. Zaman içinde etkileşime ve yeni ihtiyaçlara yönelik olarak değer önceliklerinde değişimler olabilir.

Tüm bu ifadelere bakarak değerlerin insanın bireysel ve toplumsal hayatını, toplumun devamlılığını yani sosyal canlılığın işleyişindeki temel düşünceler, önemli öğeler olduğu yorumunu yapabiliriz. Birçok alanda değer kavramı bulunmakta olup bu kavramları çeşitli sosyal bilimciler sınıflandırmaya çalışmışlardır diyebiliriz. Değerlerle ilgili gerçekleştirilen sınıflandırmalardan en çok bilinen ve kabul göreni Spranger, Rokeach ve Schwartz'ın yapmış olduğu sınıflandırmalardır (Yel ve Aladağ, 2011: 122).

Gerçeğe, bilgiye ve eleştirel düşünmeye önem veren bilimsel değer, faydacı ve pratik olmayı önemseyen ekonomik değer, düzen, uyum ve forma önem veren estetik değer, başkalarını sevme, yardımseverlik gibi toplumsal ilişkileri önemseyen değerler sosyal değer, her şeyin üstünde kişisel güç, etki ve şöhret, yönetme ve kuvvetle ilgili kavramlara önem veren politik değer dünyeye-i hazları bir karara bırakarak ilahi konuları önemseyen dini değerler olarak bu sınıflandırmaları belirtebiliriz (Yel ve Aladağ, 2011: 122).

Değer kavramı için yapılan bu tanım ve sınıflandırma açıklamalarından sonra eğitim ve değerler arasındaki ilişkiye göz atarak değerler eğitimi ile Sosyal Bilgiler dersi arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışalım.

Her ülke sahip olduğu eğitim sistemine önem verdiği ve eğitim anlayışına yansıyan değerler ile başlamakta olup bu değerler eğitimini şekillendirip, hedeflerini belirler (Doğan, 1997).

İlköğretim kurumlarında öğrencilerin toplumsal hayata hazır hale getirilmesinde gerekli değerlerin kazandırılmasında diğer derslerin yanı sıra 1. kademe'de Hayat Bilgisi 2. kademe'de ise Sosyal Bilgiler dersi bu görevi üstlenmektedir (Yel ve Aladağ, 2011: 137).

Toplumsal yaşama hazırlık ve çocuğun çevresine uyumu açısından Sosyal Bilgiler dersinin etkisi ve değerler öğretimindeki payının ciddi bir öneme sahip olduğunu ifade edebiliriz. Öğrencinin sosyalleşmesi insanlarla olan sağlıklı etkileşimden geçmekte olup bu etkileşim duyuşsal boyutlarda gerçekleşebilir ve bireylerin çevreleri hakkında sahip olduğu tutumlar, inançlar ve değerler bu etkileşimi etkilemektedir (Moroz ve Reynolds, 2000; Akt. Doğanay, 2009). Sosyal Bilgiler

programında 4, 5, 6 ve 7. sınıflarda değerler ve bu değerlerin eğitimi öğrenme alanları ve ayrı başlıklar altında incelenmiş ve ele alınmıştır (Yel ve Aladağ, 2011: 137). Bu öğrenme alanları ile alt başlıklarda ortak düşünce hedef ve temel ilkeler ile inançların belirlediği değerlerin özellikleri tanımlanmıştır diyebiliriz. Bu değerlerin programda beş madde ile belirtildiğini görmekteyiz. Bunlar;

- 1- Değerler toplum ya da kişiler tarafından benimsenen birleştirici öğelerdir.
- 2- Toplum sosyal ihtiyaçlarını karşılayan ve bireylerin iyiliğini baz alan ölçütlerdir.
- 3- Değerler yalnız bilinç değil duygu ve heyecanları da ilgilendiren yargılardır.
- 4- Değerler bireylerin bilincinde yer alan onların davranışlarına yön veren güdülerdir.
- 5- Değerlerin normlardan farkı onları da içeren ama daha genel ve soyut bir özelliğe sahip olmalarıdır (Yel ve Aladağ, 2011: 138).

Sosyal Bilgiler öğretim programında; adil olma, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, hoşgörü, misafirperverlik, özgürlük, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, yardımseverlik, vatanseverlik değerleri doğrudan verilecek değerler olarak belirlenmiş, öğrenme alanları ile ilişkilendirilerek bu değerlerin öğretimine yönelik örnek etkinlikler verilmiş olup sınıflara göre hazırlanan değerler ve üniteler dağılımı aşağıdaki gibidir (Turan S. , 2019: 173-183);

Tablo 5. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler dersindeki değerler ve ünitelerin dağılımı

4.Sınıf	
Öğrenme Alanı	Doğrudan Verilecek Değer
Birey ve Toplum	Duygu ve düşüncelere saygı
Kültür ve Miras	Türk büyüklerine saygı, Aile birliğine önem verme, Vatanseverlik
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Doğa sevgisi, Duyarlılık
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Sorumluluk, Tasarruf
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Bilimsellik
Etkin Vatandaşlık	Sorumluluk, Bağımsızlık

Küresel Bağlantılar	Duyarlılık, Saygı

Tablo 6. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler dersindeki değerler ve ünitelerin dağılımı

5.Sınıf	
Öğrenme Alanı	Doğrudan Verilecek Değerler
Birey ve Toplum	Bilimsellik, aile birliğine önem verme, sorumluluk
Kültür ve Miras	Duyarlılık, estetik
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Duyarlılık, Dayanışma
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Sorumluluk
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Dürüstlük, Çalışkanlık, Bilim Etiği
Etkin Vatandaşlık	Özgürlük, Bağımsızlık
Küresel Bağlantılar	Tarihsel mirasa duyarlılık

Tablo 7. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersindeki değerler ve ünitelerin dağılımı

6.Sınıf	
Öğrenme Alanı	Doğrudan Verilecek Değerler
Birey ve Toplum	Dayanışma Yardımseverlik
Kültür ve Miras	Duyarlılık
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Duyarlılık, Vatanseverlik, Sorumluluk
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Bilimsellik
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Vatanseverlik, Duyarlılık, Sorumluluk
Etkin Vatandaşlık	Eşitlik
Küresel Bağlantılar	Duyarlılık

Tablo 8. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler dersindeki değerler ve ünitelerin dağılımı

7.Sınıf	
Öğrenme Alanı	Doğrudan Verilecek Değerler
Birey ve Toplum	Özgürlük, Sorumluluk
Kültür ve Miras	Duyarlılık, Estetik
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Özgürlük

Bilim, Teknoloji ve Toplum	Bilimsellik, Özgürlük
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Dayanışma, dürüstlük, çalışkanlık
Etkin Vatandaşlık	Barış
Küresel Bağlantılar	Barış, Saygı

Hazırlanan program ile değer öğretiminin nasıl yapılması gerektiği açıklanmıştır. Değerlerin öğrencilere aktarılmasını “Okullarda seçilen değerler, geleneksel telkin yöntemiyle aktarılabileceği gibi değer açıklama yaklaşımı ile öğrencinin kendi değerlerinin farkına varması sağlanabilir. Ayrıca öğrencinin değerlerini anlamak ve değerlerinin sistematik analizini yapmak amacıyla ahlaki muhakeme ve değer analizi yaklaşımları da kullanılabilir” ifadeleriyle değerler öğretimi açıklanmıştır (Yel ve Aladağ, 2011: 139).

Değerlerin kazanımı ile ilgili önemli bir yaklaşım olarak, değerlerin tek tek ele alınarak öğretmek yerine, bütüncül bir aktarımla yaklaşmak doğru olacaktır (Doğanay, 2005).

2.11. Tarihi Romanların Eğitim ve Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılmasına Yönelik Pedagojik Yaklaşımlar

Tarihi romanların bir eğitim aracı olarak kullanılmasına yönelik özellikle tarih öğretimi ve sosyal bilgilerde kullanılmaları noktasında farklı pedagojik yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu yaklaşımları aşağıdaki şekilde ifade edebiliriz.

2.11.1. John Dewey'nin Yaklaşımları

1924 yılında hazırlanmış olduğu raporu Türk eğitim tarihinde önem arz eden Dewey bu raporunda tarih ve coğrafya öğretimlerine yönelik görüşler de belirtmiştir. Bu görüşlerinde Tarih ve Coğrafya derslerinin gereksiz bir şekilde birbirlerinden ayrıldığını ve bu durumda çocuklarda vakit ve enerji kaybına yol açtığı ifade edilmektedir (Ata, 1998). Dewey'nin bu görüşü doğrultusunda Tarih ve Coğrafya derslerini bir programda birleştiren Sosyal Bilgiler dersinin onun görüşlerine uygun olduğu yorumunu yapabiliriz. Dewey'nin, Daniel Defoe tarafından kaleme alınan ve eğitim alanında kullanılan “Robinson Kruze” adlı eser için yorumu şöyledir; “Ona göre 3. sınıf ve 4. sınıf çocuklarının ders programına Robinson Kruzesi koymak arabanın önüne beygirin konulması gibi bir şeydir ve onun yerine tarih-öncesi çağlara ilişkin olarak insanların

nasıl ilerlediğini gerçek hayattan yola çıkarak göstermek daha anlamlıdır” (Ata, 2000: 160).

2.11.2. Smith, Monson ve Dobson Yaklaşımları

Tarihi romanların eğitimde kullanılmasıyla ilgili yöntemi okuma yetenekleri ile Sosyal Bilgiler dersi içeriklerinin bütünleştirilmesine yönelik pozitif birleşik çalışma olarak görmektedirler (Düzgün, 2008: 96). Yine Smith, Monson ve Dobson’a göre ders kitaplarında çok normal kitapların okunması öğrenciler açısından üstün kelime başarısı ve okuma idraki oluşturmakta ve okuma yeteneklerinin gelişmesinin yanı sıra tarihi kavramların da öğrenilmesinde etkili olmaktadır (Öztürk A. , 2002: 48-49).

Smith, Monson ve Dobson’ın 1989-1990 öğretim yılında Amerika’da yaptıkları araştırmada bir yıl boyunca ders kitabı dışında Amerikan tarihi ile ilgili üç tarihi roman ile birlikte eğitim alan öğrencilerin sadece ders kitaplarıyla eğitim gören öğrencilere nazaran tarih ve sosyal bilgiler bilgisine yönelik daha başarılı oldukları sonucuna ulaşmışlardır (Düzgün, 2008: 97).

2.11.3. Von Middendorp ve Lee’nin Yaklaşımı

Van Middendorp ve Lee’ye göre;

Sewall, Sosyal bilgilerle ilgili kitap sayısı çokluğunu bıktırıcı ve bunaltıcı olarak tanımlamıştır...23 yıllık ders kitabı yazarı Scheuster, ders kitabı yazarlarının belli oranda gerçek ve gerçek olmayanları yazmaya zorlandığını açıklar. Aynı şekilde birçok önemli konu tarih kitaplarının dışında bırakılmıştır. Carrol tartışmalı ve değer yargılarıyla ilgili konuların büyük ölçüde göz ardı edildiğini söylemektedir. Davis ise, tartışmalı konuları ve değer yargıları olmayan bu yazıları akılcı olmayan, Cansız ve sıkıcı anlatımlar olarak tanımlamaktadır. Eliat Woodward ve Nagel bu tarz bir tarih eğitiminin tesir altında bırakılan öğrencilerin tartışma, bakış akışı ve değer yargılarından mahrum bir dünya ve ülke görülmesi olacağından sonucundan endişe etmektedirler (Öztürk A. , 2002: 56).

2.11.4. Gallo- Barksdale ve Savage- Savage’nin Görüşleri

Romanların edebiyat içerikli dersleri okutan öğretmenler tarafından kullanıldığını ve bu dersler dışında çok az kullanıldığını belirtmektedir. Bu araştırmacılar tarih öğretmenlerine öğrenciler için değerli bütünleyici okuma deneyimleri olarak tarihi romanları kullanımını tavsiye etmektedirler (Öztürk A. , 2002: 64. Akt: Hakan Gündüz). Savage-Savage’a (1993,32) göre; Müfredat programındaki son değişimler ilk ve orta dereceli okullarda özellikle sosyal bilgileri zenginleştirmek için edebiyatı kullanarak ortaklaşa öğretilen konuların birleşmesini vurgulamaktadır. Çocuk edebiyatı sosyal bilgilerde konulan hedefleri başarmak için imkân dâhilinde

yararlı bir materyal bolluğu sunar. Edebiyat ve edebiyat materyalleri, sosyal bilgilerin öğretiminde önemli bir rol oynamalıdır. Çünkü bu materyaller beşeri tecrübelerin hissi boyutunu çok güzel naklederler (Öztürk A. , 2002: 64).

2.11.5. N.C.S.S Raporu ve Nawrot'un Yaklaşımı

Öğrenciler zaman gibi soyut kavramları idrak etmede zorlanabilmektedir. Tarihsel sürecin nasıl geliştiğini kültürel mirasın nasıl kendi dönemlerine ulaştığını anlama noktasında Sosyal Bilgiler ve Tarih öğretimleri yardımcı olmaktadır. N.C.S.S (National Commission Of Social Studies) raporuna (1989, 16) göre, öğrenciler, edebi eserlerin aracılığıyla tarihi miraslarına takdir geliştirebilirler. Bu raporda (1989,19), Levstik'in “tarih öğretiminde kullanılan konuşma şeklinin öğrenci ilgilerini etkilediğine ve tarihi roman şeklindeki tarihi bilgiyle karşılaşan çocukların tarihe ilgi ve heves gösterdiklerine dair görüşüne de yer verilmiştir” (Öztürk A. , 2002: 59).

Nawrot ise Öğretmenlerin tarihi roman türünü geçmiş dönemleri öğrenme isteğini karşılama ve aynı zamanda öğrenciler için zengin bir edebi deneyim sağlamaya yönelik faydalı olacağını ifade ederek bu türün kullanılabilceğini ifade etmiştir (Öztürk A. , 2002: 59).

3. YÖNTEM

3.1.Araştırma Modeli

Araştırma nitel araştırma yöntemine dayalı olarak tarama modeline göre dizayn edilmiştir. Nitel araştırma; “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” şeklinde ifade edilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Tarama modeli, çok sayıda elemandan oluşan bu evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile, evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinden yapılan tarama düzenlemeleridir (Karasar, 2007: 77).

3.2.Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, konusunu Türk tarihinden alan tarihi romanlar oluşturmakta olup, araştırmanın örneklemini ise konusu 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde yer alan ve tarih konularını içeren dört ve 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinin “İşgal Yıllarında Anadolu” ve “Milli Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm” konu ve üniteleri eksenindeki tarihi konuları içeren iki roman oluşturmaktadır. Bu romanlar;

Bozkurtların Ölümü, Hüseyin Nihal ATSIZ

Bozkurtlar Diriliyor, Hüseyin Nihal ATSIZ

Deli Kurt, Hüseyin Nihal ATSIZ

Ak Topraklar, Emine İŞINSU

Ateşten Gömlek, Halide Edib ADIVAR

Vurun Kahpeye, Halide Edib ADIVAR

3.3.Veri Toplama Teknikleri

Araştırmada veriler doküman analizi yoluyla toplanmıştır. Doküman analizi, incelenen konuyla ilgili olgu veya olgular hakkında yazılı bilgilerin bulunduğu belgelerin-materyallerin incelenmesini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Veri toplama sürecinde Sosyal Bilgiler ve Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük derslerinde kullanılabilirliği yorumlanacak romanlar belirlenmiştir. Bu romanlar öğrenme alanları doğrultusunda tarih aktarımı, doğrudan-dolaylı olarak hedeflenen değerler ve kültürel miras aktarımlarına yönelik bilgileri yansıtan başlıklar altında okunarak incelenmeye çalışılmıştır. Araştırmada yer alan romanlardan *Bozkurtların Ölümü*, *Bozkurtlar Diriliyor*, *Deli Kurt* ve *Ak Topraklar* romanlarından elde edilen bulgular tarih aktarımı, kültürel miras aktarımı ve karakter ve değerler eğitime ilişkin aktarımlar başlıklı bölümlerde incelenmiştir. Araştırmada yer alan *Ateşten Gömlek*, *Vurun Kahpeye* romanları ise sadece tarih aktarımı başlığı altında incelenmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırmada verilerin analizinde, içerik analizi tekniği kullanılmış olup bu teknik sosyal bilimlerde yoğun bir şekilde faydalanılan önemli bir teknik olarak kitapların belli bölümlerinde yer alan kavramların varlığını belirlemede kullanılan bir tekniktir (Büyüköztürk, ve diğerleri, 2010: 269). İçerik analizi tekniğine uygun olarak kitaplar önceden okunmuş ve üç başlık altında bulgular yorumlanmıştır.

4. BULGULAR ve YORUMLAR

4.1. Tarihi Romanların Sosyal Bilgiler Öğretimindeki Yeri ve Önemine İlişkin Yorumlar

Tarihi romanların Sosyal Bilgiler öğretimindeki yeri ve önemi Milli Eğitim Bakanlığı'nın tavsiyeleriyle de desteklenmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı'nın (1998) Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında öğretmenlere bulunduğu tavsiyeler edebi materyaller ve sosyal bilgiler dersindeki faydaları hakkında açıklayıcı bilgiler yer almaktadır. Bu bilgiler doğrultusunda aşağıdaki açıklamalar tarihi romanların Sosyal Bilgiler eğitimindeki yeri hakkında önemli bir referanstır.

- 1- Konuların işlenişinde, sadece ders kitaplarına bağlı kalmamaları, öğrencilerin seviyesine uygun başka kaynaklardan da faydalanmaları böylece araştırma yapmalarını ve bu araştırma haline getirmelerini sağlamaları
- 2- Tarihi olaylara yön veren kişilerin yerinde ve zamanında gösterdikleri ileri görüşlülük, yüksel kavrayış, cesaret, fedakârlık ve kahramanlıklarını örnek olaylarla kavratmak
- 3- Ders kitabında yer alan milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerler bakımından besleyici, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmede yol gösterici olmaları ve değerlerle ilgili ders konularını işlerken sevdirci ve öğretici okuma parçalarından faydalanmaları
- 4- Konuların işlenişinde, yalnız anlatım ve soru-cevap teknikleriyle yetinmeyip konuların özelliğine göre münazara, örnek olay incelemesi, problem çözme gibi öğrenciyi aktif kılan, araştırmaya ve incelemeye sevk eden yöntem ve tekniklere de başvurmaları

Tarihi romanların sosyal bilgiler öğretiminde başarılı bir materyal olarak kullanılabilceği yönünde çalışmalar da yapılmıştır. 2011 yılında yapılan bir çalışmada Sosyal Bilgiler öğretiminde tarihi romanların bir materyal olarak öğrenci başarısında etkili olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmada belirtilen ifade bu görüşü desteklemektedir;

Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesi başarı testi puanlarında deney öncesine göre daha fazla artış gözlenen tarihi romanların bir materyal olarak kullanıldığı yapılandırmacı yaklaşım modelinin, tarihi romanların bir materyal olarak kullanılmadığı yapılandırmacı yaklaşım modeline göre öğrencilerin başarılarını artırmada daha etkili olduğu görülmüştür (Çiftçi, 2011).

4.2. Belirlenen Tarihi Romanların Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Tarih Konularının Aktarımındaki Yeri ve Önemine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

4.2.1. Bozkurtların Ölümü Romanının 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Tarih Konularının Aktarımındaki Yeri ve Önemine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Roman, “Romanın Hikâyesi” başlığını taşıyan dört sayfalık bir giriş bölümüyle başlamaktadır. Bu bölümde yazar kurgusal bir üslupla romanı neden kaleme aldığını ve romanın içeriğinin nasıl meydana geldiğini açıklayıcı ifadeler kullanmaktadır.

Bu bölüme baktığımız zaman yazarın kullandığı şu ifadeler romanın gerçek tarihi bilgiler aksettiren romantik bir eser olduğunu anlamaktayız:

“Çünkü hakikaten bir roman yazmak üzereyim. Hem de öyle bir roman ki hayatın bizzat kendisini aksettirecek. İçinde hem romantizme, hem de realizme yer olmakla beraber bizzat hayatın akışından ayrılmayacağım ve buna olduğu kadar tarihe de sadık kalacağım. Bir roman ki size 1300 yıl öncesini yaşatacak ve birbiri ardınca sahneye çıkan kahramanlar günümüze kadar gelecek. Bir roman ki içinde yalnız bir tek kahraman bulunmayacak. İçindeki her şahıs, tıpkı hayatta olduğu gibi başlı başına bir kahraman olacak. Romantiklerin de, realistlerin de eserlerinde daima bir tek iskelet var.” (Atsız, 2004: 7).

“Romanın Hikâyesi” bölümünden sonra yazarın, Birinci Bölüm başlığını belirterek romana başladığını görmekteyiz. “621 Yılında Bir Yaz Gecesi” alt başlığıyla başlayan roman, bu kısım başlığıyla okuyucuya ilk tarih bilgisini vermiş oluyor (2004: 9).

Millî Eğitim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı’nda “Tarihe Yolculuk” ünitesinde “Türklerin Anayurdu Orta Asya” başlıklı konu içerisinde “I. Kök Türk

Devleti (552-630)” yer almaktadır (MEB, 2019: 55). Bu başlık altında öğrenciye I. Kök Türk Devleti’nin tarihi, siyasi, kültürel, askeri ve sosyal yaşamı hakkında bilgiler verilmesi hedeflenmiştir. Bu bağlamda yukarıda bahsettiğimiz “621 Yılında Bir Yaz Gecesi” kısım başlığının MEB kitabında yer alan I. Kök Türk Devleti (552-630) ifadelerinde belirtilen tarihi döneme işaret ettiğini ve romanın konusunun I. Kök Türklerin yıkılışından dokuz sene önce başladığını göstererek okuyucuya I. Kök Türkler dönemi hakkında kronolojik tarihi bilgiyi aktarmaktadır.

Romanda okuyucuya eski Türk devletlerinde kağanın ölümü sonrası yeni kağanın seçimi, kağanı seçen kurultay organı ve tahta çıkan yeni kağanın yeni ad alma geleneği hakkında bilgiler verilmekte ve bu bağlamda ikinci bir tarih aktarımı olarak şu ifadeler yer almaktadır:

“Bağatur Şad’a gelen Şu Tigin önce etrafına bakındı. İşbara Alp’ı süzdü, beğlere baktı. Bir ara gözleri Bağatur Şad’ın Çinli uşaklarına değdi. Bakışları sertti. Daha on sekiz yaşında olduğu halde iri yarı, güçlü, yaman bir yiğitti. Sonra Bağatur Şad’a yöneldi: - Şad, kutlu olsun. Kurultay seni seçti, Kağan oldun, dedi. Bu söz ortaya yıldırım gibi düştü. Sevindiler mi, yerindiler mi, şaşkırdılar mı belli değildi. Bağatur Şad’ın yüzü birden ciddileşti. Yanındakilerden birkaçı belli belirsiz gülümser gibi oldu. Şu Tigin ile İşbara Alp birbirlerin gönüllerini gözlerinden okumak ister gibi göz göze gelmişler bakışıyorlardı. Sonra Şu Tigin’in buyruğu ortalığı kımıldattı: - Davullar çalsın, Bağatur Şad, Kağan olmuştur! Bu sözler ağızdan ağza yenilenerek bütün orduya yayıldı. Birkaç dakikada yirmi bin atlı Bağatur Şad’ın kağan seçildiğini öğrenmişlerdi” (2004: 29).

Eski Türklerde kağanın tahta çıktıktan sonra yeni ad alma geleneği, hükümdarlık sembolleri, Ötüken şehrinin başkent olması, devlet ileri gelenlerinin sahip oldukları unvanlar ve devlet içindeki hiyerarşi gibi o döneme ait tarihi ve siyasi bilgiler okuyucuya aktarılmaktadır;

“On gün sonra Ötüken’de Bağatur Şad’ın kağanlığı kutlanıyordu. Bağatur Şad artık Kara Kağan adını almıştı. Yüce otağı bezenmiş, süslü bir taht kurulmuştu. Davullar çalınıyor, borular ötüyor, kırmızlar sunuluyordu. Kara Kağan’ın derme otağı o kadar büyüktü ki, içine yüzlerce kişi alabilirdi. Kağan tahtın üstünde kutlu yön olan solda oturmuştu. Sağında bir katun oturuyordu. Tahtın biraz aşağısında solda, sağda şadlar, tiginler, buyruklar, tarkanlar duruyordu. Daha uzakta alplar, binbaşılar, yüzbaşılar, onbaşılar sıralanıyor, uşaklar durmadan kırmız taşıyordu” (2004: 30).

Romanda yer alan bu pasajlardaki bilgiler Millî Eğitim Bakanlığı tarafından okutulan ders kitabında da yer almaktadır (MEB, 2019). Böylelikle düz tarihi bilginin

öğrencinin zihin dünyasında hikayeleştirilerek kalıcı öğrenmenin sağlanmasını desteklemektedir.

Yazar, romanında eski Türklerin geçim kaynakları hakkında da bilgiler vermekte, temel geçim kaynağının hayvancılık ve askeri akınlardan sağlanan ganimetler olduğu, çıkarımının yapılabileceği ifadelerle yer vermektedir:

“Öyleyse herifin yüzüne iyi bak. İştahın eksilir de az yersin. Koyunumuz, davarımız azalırken en doğru yol az yemektir. Benim yirmi tane koyunum kaldı. Kırsaklarımın ikisini kurt parçaladı. Bir ineğim vardı, yardan yuvarlandı. Yakında akın olmazsa işimiz bitiktir!” (2004: 44).

I.Kök Türk Devleti'nin Türk boylarını tek bir çatı altında birleştirerek tesis ettiği siyasi hâkimiyet ve farklı Türk boyları hakkında bilgiler romanda yer almaktadır. Bahsettiğimiz bu durum ve Kök Türk Devleti'ne bağlanan çeşitli boyların bağıklıklarını sunmaları, bu boyların temsilcilerinin tahta çıkmış olan kağan adına verilen şölenlere katılmaları, şeklinde gösterilmektedir.

“Ötüken'in erleri ok atacaklar. Gök Türk Kağan'ına bakan bunca budunların sayılı erleri ok atacaklar. Gök Türk erleri Tölis, Tarduş çerileri, Dokuz Oğuz yiğitleri, Karluk bahadırları, Kırgızlar, Bayırkular, Kurıkanlar, Basmıllar, Kıtaylar, Tabatılar, Otuz Tatarlar, bütün Tiginler, Şadlar, Yabgular, İlteberler, beğler, buyruklar, tarkanlar, çeriler ok atacaklar! Kara Kağan'ın yüce konuğu Çin beği Şen-king de ok atacak! Herkes yerine gelsin!” (2004: 46).

Romanda değinilen diğer bir husus da elçi kabul törenleri ve devlet protokolünün işleyişidir. Yazar, elçi kabul törenlerine çok önem vermiştir; romanın birçok bölümünde bu törenlere ilişkin sahneler yer almakta ve Orta Asya Türk toplumunun siyasi, sosyal, kültürel özellikleriyle ilgili pek çok bilgi okuyucuya aktarılmaktadır. Bunlar arasında gelen elçilerin karşılanması, elçilerin kağanı selamlama ritüelleri, elçilerin kağana sundukları hediyeler, bozkır kültüründe önem verilen ve kültürel değer haline gelmiş eşya, hayvan vb. öğeler yer almaktadır. Ayrıca bu pasajlarda yine Kök Türklerin diğer Türk boyları üzerindeki siyasi hâkimiyeti ve kendilerine bağlı olan boyların isimleri aktarılmaktadır.

“Ertesi gün Kül Er Tigin öteki elçilerle birlikte Kara Kağan tarafından kabul olundu. Kara Kağan, sağında Katun olduğu halde tahtına oturmuştu. Solunda Kür Şad, Tunga Tigin ve başka beğler vardı. Sağında daha küçük beğler bulunuyordu. Şen-king de bunların arasında idi. Davullarla borular selam havası çaldıktan sonra Kül Er Tigin ardında dört beğ daha olduğu halde Kara Kağan'ın karşısına geldi. Elçiler hep birden Kağanı selamladıktan sonra

Kül Er Tigin söze başladı: - On Ok kağanı Tümg Yabgu Kağan'ın elçisi Kül Er Tigin'im! Yüce Kara Kağan'a kağanın selamlarını, bitiğini ve hediyelerini getirdim. Tümg Yabgu Kağan, Kara Kağan'ın sağ esen olmasını diliyor, çerilerinin keskin kılıçlı, katı yaylı, demir yürekli olmaları için Gök Tanrı'ya yalvarıyor. Sonra eğilerek Kara Kağan'a, Tümg Yabgu Kağan'ın bitiğini uzattı. Bu bitik, ipekten işlemeli bir torbaya sarılmış, büyük ve kalın bir kâğıttı. Bitiği verince arkasında duran dört kişiye döndü, işaret verdi. Bu dört beğden önce biri ilerledi. Yere diz vurarak Kağan'ı selamladıktan sonra elinde taşıdığı deriden yapılmış büyücek bir kutuyu Kağan'ın önüne koydu: - "Ben Türgiş beği Oğulçak Buğra Beğim! Tümg Yabgu Kağan'ın ikinci elçisiyim. Bunları Kağanımız yüce Kara Kağan'a yolladı" dedi. Deriden yapma kutunun içi altın dolu idi. Oğulçak Buğra yerine dönünce ikinci beğ ilerleyip Kağan'ı selamladı: - "Ben Oğuz beği Kül Erkin'im! Tümg Yabgu Kağan'ın üçüncü elçisiyim. Bunu Tümg Yabgu Kağan sana yolladı. Savaşta uğurun açık olmasını diledi" dedi. Kül Erkin elinde çok güzel ve değerli bir kılıç tutuyordu. Üçüncü beğin sol kolunda kızıl gözlü bir ak doğan vardı. Kağan'a doğru ilerleyip selamladı: - "Ben Binbaşı Alp Kutluğum! Tümg Yabgu Kağan'ın dördüncü elçisiyim. Bu ak doğanı Tümg Yabgu Kağan sana yolladı. Bu yeryüzünde az bulunur pek soylu bir doğandır. Kartallarla dövüşür. Pençesinden kuş kurtulmaz. Ok gibi uçar. Tümg Yabgu Kağan bu doğan kuşları nasıl tutuyorsa senin de yağılarını öylece tutmanı diledi" dedi. Dördüncü beğin elinde altın kakmalı bir eyer takımı vardı. Kara Kağan'a şunları söyledi: - Ben Yüzbaşı Alp Çavlı'yım! Tümg Yabgu Kağan'ın beşinci elçisiyim. Kağanımız sana gönderdiği dokuz bidevi at, uşaklarımızdadır. Bu eyeri Tümg Yabgu Kağan sana yolladı. Bu eyerin koşulduğu at ile yapacağın sonsuz ulcalar, mallar almanı diledi, dedi" (2004: 64-65).

Romanda elçi kabul törenine ait sahnelerin bulunduğu bir diğer pasajda da şu ifadeler yer almaktadır:

"Bir ulak, otağın kapısını çalarak: "Doğu kağanının elçileri kağanı selâmlar" diye bağırdı zaman, en önde Tunga Tigin, sonra İşbara Alp ve Bögü Alp, en geride de birkaç onbaşı olduğu halde Kara Kağan'ın elçileri içeriye girdiler. Batı Türklerinin kağanı olan Tümg Yabgu Kağan altından bir taht üzerinde oturuyordu. Yanında Yarkın Katun, sağ ve solda da tiginler, Tarkanlar, beğler vardı. Tarkanlar arasında ak sakallı Dede Korkut göze çarpıyordu. Doğu kağanından gelen elçiler bu batı beğlerinin kendilerinden çok üstün baylığını daha ilk görüşte kılıklarından anlamışlardı. Üç elçi ve onbaşılar tahta kadar yaklaşarak yere diz vurup kağanı ve katunu selâmladılar. Aynı zamanda üç elçinin birden yüreklerinde acı bir şey sızladı. Çünkü üçü de hediye getirirken yalnız kağanı düşünmüşler, katunu hesaba katmamışlardı. Kendi kağanlarının katunu, hiç sevmedikleri Çinli İ-çing Katun olduğu için batıda Türk kanından gelme bir Yarkın Katun bulacakları nedense hiç birinin aklına gelmemişti. Yalan söyleyemezlerdi. Çaresiz bu ilk acemiliği bağırlarına çekeceklerdi. Tümg Yabgu Kağan ayağa kalktı: - "Doğu Türkleri kağanı, soydaşım Kara Kağan'ın elçileri bize ün verip otağımızı şenlendirdiler" dedi. Elçiler ve onbaşılar kalktılar. Tunga Tigin söze başladı: - Doğu Türkleri Kağanı Kara Kağan'ın birinci elçisi Tunga

Tigin'im. Kağanımdan yüce batı kağanına bir bitik getirdim. Ayrıca söyleyeceklerim de var. Yüce kağana armağanlarımı sunuyorum. Tunga Tigin arkasına dönerek Onbaşı Karpağın taşıdığı altın kakmalı kılıcı aldı ve: - “Nice şanlı savaşlar görmüş olan bu kılıcın yüce kağana uğur getirmesini dilerim” diyerek ulaklardan birine uzattı. Sonra Onbaşı Burguçan'la Alka'nın kollarında duran dört avcı doğanını birer birer alarak ulaklara verirken: - “Yüce kağanın yavuz avcı olduğunu işittiğimizden bu avcı doğanları da sunuyoruz” dedi. En sonra Onbaşı Yağmur'un tuttuğu iki top Çin kumaşını verirken: - “Son akınımızda Çin'den aldığımız kumaşlardır. Yüce kağan da pek yavuz bir bahadırlar olduğunu bildiğimiz çerilerini bizimle birlikte Çin'e saldırtırsa daha pek çok ulcalar bulabileceğimizden emin olabilir” diyerek elçilik yumuşunun gereklerini daha şimdiden yapmağa başladı. Tunga Tigin sözlerini bitirince İşbara Alp kendisini tanıttı: - Kara Kağan'ın ikinci elçisi Binbaşı İşbara Alp'im. Yüce kağana altın işlemeli bir kemerle gümüş kakmalı bir bıçak, bir de ak doğan getirdim” (2004: 198-199).

Sosyal Bilgiler Ders Kitabı'nda da yer alan önemli konuların görüşülüp fikir alışverişinin yapıldığı ve son sözü kağanın söylediği bir danışma meclisi konumunda olan kurultay adı verilen organın yapısı ve işleyişi romanda da hikâyeleştirilmiştir. Bu durum ders kitabında bilgi verilirken kullanılan temsili resim (MEB, 2019: 60) örneğinde olduğu gibi öğrencinin zihninde bu bilginin somutlaşmasında katkı sağlayabilir.

“Kurultay kurulmuştu. Kağan, Batı Kağanından gelen bitiği, okuması için Kür Şad'a uzattı. Kür Şad bitiği okuduktan sonra Kağan söze başladı: - Türk beğleri! Ustan üstün us vardır. Ne düşünüyorsanız, gereken ne ise ortaya atın. Kineşelim. Ola ki en doğru yolu bulur ona göre iş ederiz. Beğlerden biri söz istedi: - Kara Kağan! Buyruk ver, söz edeyim. Diyeceklerim var, dedi. Bu yaşlı bir beğdi. Saçına, sakalına kır düşmüştü. Alnında, yüzünde kılıç yaralarının izleri vardı. Düşünmeden söz ediyor gibi idi. Fakat yakışıklı söz söylüyor, sözünü dinletiyordu: - Ben Batı Türk Elini iyi bilirim. Karım da oralıdır. Batılılar bizden güçlüdür. En iyi atlar orada çıkar. Batı Eli'nde açlık olmaz. Türlü güzel yemişler vardır. Onların tarlaları verimli, ormanları çoktur. Tüng Yabgu Kağan'ın sözlerini olduğu gibi kabul etmeliyiz. Eskiden Türk Elinde tek Kağan varken budunun boğazı tok, sırtı pek, yağısı azdı. El ikiye bölününce ilk iş olarak birbirine yan bakmağa başladılar. Çin'e giden Türkler daha Türklüklerini unutmadan nasıl kılıç çekmeğe başladılarsa Doğu Türk Eli ve Batı Türk Eli de, böyle giderse, birbirlerini Çinli gibi göreceklendir. Bana kalırsa hemen Tüng Yabgu Kağan'a elçi gönderelim. Bir andlaşma yapalım. İki kağan birbirine yağılık etmeyeceklerine and içsinler. Onlar bize at ve iyi pusat yollasınlar. Biz de onlara Çin'den aldığımız kumaşlardan yollayalım. Olabilecek gibi ise, iki kağan savaşlarda çeri vermeğe de söz versinler. Kara Kağan öteki beğlere baktı. Tunga Tigin söz aldı... Kineş uziyacaktı. Gün batıyordu. Kağan beğlere birer birer düşüncelerini sordu. On iki beğden yarısı Kür Şad'ı tutmuştu. Kağan hangi yana geçerse sözü onlar kazanacaklardı. Kağan son sözü söyledi: - Yay gelince Çin'e akın edip gücümüzü elçilere göstereceğiz. Çinlilerin öz

başlarına tarlası olmayacak, mallarının yarısı Türklere dağıtılacak, Türkler Çin karlılarıyla evlenmeyecekler” (2004: 77-83).

Eski Türk devletlerinde hukuk ve adalet kavramlarına çok önem verilmiş ve toplumun düzenini, huzurunu korumak devletin en önemli görevleri arasında yer almıştır. Eski Türklerde hukuk ve adalet kavramını karşılayan kurallar bütünü kavrama “töre” denilmiştir. Hukukun üstünlüğüyle alakalı bilgiler ders kitabında da şu şekilde belirtilmiştir: “Hukuk kurallarına uymayan suçlular oldukça ağır bir şekilde cezalandırılırdı. Soygun, hırsızlık ve hayvan kaçırma kesinlikle yasaktı. Ele geçirilen soyguncu, suçüstü yakalanan hırsız öldürülür, aile fertlerinin özgürlükleri kısıtlanırdı. Ciddi bir tehlike ile karşılaşmadıkça ok-yay kullanmak yasaktı.” (MEB, 2019: 60). Romanda da hukukun üstünlüğünün işlendiği, o dönemin Türk yargı sisteminin işleyişi ile ilgili bilgiler, hikâye akışı içerisinde kurulan bir mahkeme ve bu mahkeme tarafından sürdürülen bir ceza yargılamasıyla, okuyucuya aktarılmaktadır:

“Gün doğduktan biraz sonra yargu kuruldu. Dokuz yargucu, kalın keçelerle süslenen yerlerine oturdular. Yasavulbaşı Bağa Tarkan iki yasavulu ile birlikte yargucuların karşısına geçti. Budun, bu gün yargu olacağını duyduğundan alanı çepeçevre kuşatmışlardı. Baş yargucu, Bağa Tarkan’a yüz çevirerek söze başladı: - Bağa Tarkan! Gördüklerini, yaptıklarını anlat!... - Evli bir kadına iliştiğin için Türk türesince, Kara Kağan buyruğunca idam edileceksin. - Tasa değil! Tanrı beni bağışlar. - Bir diyeceğin var mı? - Var; anama, kardeşlerime Sançar baksın. - İştittin mi Sançar? - Sağır değilim, işittim. Baş yargucu yerinden kalktı: - “Bunu Kara Kağan’a bildirmeğe gidiyorum. Son söz yine onundur” dedi. Ortalığa bir sıkıntı çöktü. Baş yargucu Kağanın otağına girmişti. Kağan ve beğler orada idi. Yargucu yere diz vurdu: - “Yüce Kağan! Suçlu anlaşıldı; bu Onbaşı Karabudak’tır. Kadının yanına gittiğini, evli olduğunu bildiğini söyledi. Türelimizce idam kararı verdik. Son söz gene senindir” dedi. Baş yargucu yerine geldiği zaman alandaki ölüm sessizliği bozulmamıştı. Baş yargucu, Karabudağ’a son sözlerini söyledi: - Onbaşı Karabudak! Kağan yarguyu doğru buldu. Türk türesini bozduğun için öleceksin” (2004: 90-99).

Eserde Kök Türkler döneminde Türk olmayan ve Çinliler dışında Soğdlar hakkında da bilgiler verilerek Türklerin farklı milletler ile ilişkileri hakkında öğrencinin çıkarımında bulunmasını sağlayacak bölümler de yer almaktadır. Yine bu bölümlerde edinilecek kazanımlar “Türklerin Anayurdu Orta Asya” konusunda bulunan “Uygur Devleti (745-840)” başlığı altında öğrenilecek bilgiler noktasında ortak aktarımlara örnek olabilir.

““Bunlar Suğdak!” dedi. Çalık bu sözü hiç işitmemişti. Sordu: - Suğdak ne demek? - Suğdaklar batı çevresinde küçük bir budundur. Batı kağanının buyruğundadırlar. Bunlar

Türk değildir ama Türk dilini bilirler. Bunlar sart kişilerdir. Buraya da alış veriş için gelmişlerdir” (2004: 117).

“Türklerin Anayurdu Orta Asya” konusu işlenirken ele alınan noktalardan biri de Türk devletlerinin Çin üzerine yapmış olduğu askeri harekâtlardır. Bu bağlamda Türk-Çin ilişkilerinin, siyasi hâkimiyetlerin ve atlı Türk kültüründe ganimet ve ekonomik kazançların nasıl sağlandığının anlatımı noktasında romanda birçok hikâye ve kurgu yer almaktadır. Bu kurguların öğrencinin Türk askeri kültürü, ordunun yapısı, toplanişı, hiyerarşisi gibi kültür tarihi öğelerini öğrenmesinde etkili olabileceğini söyleyebiliriz. Bununla beraber öğrenciler ders kitaplarında geçen Çin Seddi kavramının rolünü daha iyi kavrayabilirler.

“Aradan dört ay geçti. İlkbahar, Ötüken’i cennet gibi güzelleştirmişti. Bozkırlar yeşermiş, karların erimesiyle kabaran sular hızlanmıştı. Çin’e akın vardı. Yüz bin kişilik bir Türk ordusu hazırlanmış, Kara Kağan’ın buyruğunu bekliyordu. Tulu Han da yirmi bin kişilik ordusu ile gelip Kağanın buyruğuna girmişti. Kür Şad ve Tunga Tigin kendi tümenlerinin başına geçmişlerdi. Kağan da altmış bin kişilik öz çerisi ile geriden gelecekti. Binbaşı İşbara Alp, Kür Şad’ın tümeninde idi. Batı Kağanının elçileriyle Çin beği Şen-king, Kara Kağan’ın ordusunda bulunuyorlardı. 622 yılının güzel bir gününde yürüyüş buyruğu verildi. Kür Şad’ın tümeni öncü idi. 100.000 atlı bir yol bile ardına bakmadan atlarını mahmuzladı. Akın oldu mu, savaş başladı mı, Türkler ata bindi mi artık onların gözleri yalnız ileriye görür, geride bıraktıkları çocukları, karıları, anaları akıllarına gelmezdi. Bu koca ordu dört nala yürüyüşlerle beş günde Çin sınırını aşmış, büyük Çin duvarının önüne gelmişti. Çinliler hemen ateş yakarak Türk ordusunun geldiğini gerilere bildirmişler, Çin seddinin kapılarını iyice kapayarak kulelerde toplanmışlardı.... Kür Şad’la yanındakiler öyle ok yağdırıyorlardı ki kuledekiler göz açamıyorlar, birer birer vurulup düşüyorlardı. Merdiven dayanmıştı. En önde Ötüken’in deli onbaşı Gök Börü olmak üzere on fedai merdivene tırmanıyorlardı.... Gün batarken Türk ordusu dört yerden Çin duvarını aşmış, kapıları tutmuş ve Çin sınırları içinde çadır kurmuştu” (2004: 150-159).

Türklerin ekonomik durumları ve geçim kaynakları ile ilgili bilgiler veren bu pasajın dışında romanın ilerleyen bölümlerinde Çin hâkimiyetine giren Türklerin hayatları üzerinden yapılan kurguda geçim durumlarının sadece zannedildiği gibi hayvancılık ve ganimetler üzerinden değil bunların yanında tarım faaliyetlerinin de bozkırda yaşayan Türkler tarafından bilindiğini belirten ifadeler yer almaktadır:

“Çinliler kendilerine toprak vererek ekip biçmelerini söylemişlerdi. Yamtar ektiğini biçene kadar daha nice aylar geçecekti. Türkeli’nde de toprak ekerlerdi ama bütün yiyecekleri yalnız toprağa bağlı değildi. Av avlarlar, kuş kuşlarlar, kımız yaparlar, koyun, dana

keserlerdi. Burada bunlar yoktu. Ağaçlardan yemiş topluyorlardı ama bir ağacın yemişi Yamtar'ı en çok iki gün besliyordu” (2004: 339).

Türk askeri kültürü konusunda hem İslamiyet öncesi dönemde hem İslamiyet sonrası Türk tarihinde en çok örnek verilen bilgilerden biri de “hilal taktiği”, “Turan taktiği” gibi adlandırmalara sahip olan askeri öğedir. Bu öge gerek “Türklerin Anayurdu Orta Asya” konusunda bulunan Hun, Kök Türk gibi alt başlıklarda gerekse “Türkler İslamiyet İle Tanışıyor” ve “Yeni Yurt Anadolu” konularında yer alan Selçuklu, Malazgirt Savaşı ile Beylikler Dönemi alt başlıklarında öğrencinin dikkatini çekecek bilgiler arasındadır. Aynı zamanda 7. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde yer alan “Beylikten Cihan Devletine” ve “İnsanı Yaşat ki Devlet Yaşasın” başlıklarında bulunan tarih öğretimi ağırlıklı konularda da doğrusal programlama yaklaşımı açısından bu bilgilerin faydalı olabileceğini söyleyebiliriz.

“İşbara Alp'in bin kişisi iki sıra halinde dizilmişti. Binbaşı ortada ve önde bulunuyordu. At uşağı boruyu öttürünce bin kişi birden korkunç savaş haykırılarıyla Çinlilere doğru at saldı. Daha üç yüz adımdan ok çekerek yaklaşan bu çeriler pek yaman geliyorlardı. Fakat birdenbire ne oldu, bilinmez... Çinlilere elli adım kala durdular. Biraz daha ok yağdırdıktan sonra hızla yüzgeri ettiler. O ne? Türkler kaçıyor. Çinlilerin başbuğu bu fırsatı kaçırmak istemedi. Verdiği buyrukla Gök Türklerin ardına düştü. Türkler hem kaçıyorlar, hem de artlarına ok çekiyorlardı. Bu ok çekişler o kadar düzgündü ki kendilerini kovalayan Çinlileri yaban ördeği gibi vurup attan düşüyordu. Birden, gene nasıl olduğunu anlaşılmadan keskin bir boru daha öttü. Borunun ötmesiyle Türklerin yüzgeri etmesi bir oldu. Çin başbuğu sağa sola bakınca sarıldıklarını anladı. Türkler kaçıyor gibi görünerek Çinlileri arkalarına düşürmüşler, ortaları fazla koşarak Çinlileri arkalarına düşürmüşler, ortaları fazla Çinlileri içeri almış, iki kısıpın iki ağzı gibi Çinlileri kısıracak durumu hazırlamıştı. Şimdi Türkler yüzgeri edince Çinliler bu kısıpın içinde kalmış oluyorlardı. Çin başbuğu kuşatıldıklarını görünce “budalaca aldandık!” diye bağırdı. Sonra çerilerine kılıç çekti. Okla iş görseler Türklerin kendilerini bitireceklerini biliyordu. Belki kılıçla bu kuşağın bir yerini yarıp geçebilirlerdi” (2004: 160).

Eski Türkler yaşamları ve buldukları coğrafya gereği askerliğe önem vermiş çok küçük yaşlardan itibaren askeri eğitimin üzerine düşmüşlerdir. Askerlik ve ordu kavramları eski Türk devletlerinin temel unsuru olmuştur. Öğrencilere Türk kültür tarihi öğretilirken bu temel unsur göz ardı edilemez. Romanda askeri eğitimin barış zamanı nasıl olduğu, askerlerin ne gibi hazırlıklar yaptığını öğrenciye aktaracak örnekler bulunmaktadır. Bu örneklerden birine aşağıdaki pasajı verebiliriz:

“Kara Kağan’ın elçileri ertesi gün Tüng Yabgu tarafından yapılacak bir teftişte bulunmağa çağrılmışlardı. Kağan, ordusunu gözden geçirecek ve elçilere de bunu gösterecekti. İlk önce yaya olarak kılıç talimi yapan bahadırları gördüler. Karşılıklı onar kişi bir davulcunun davula vurduğu ahenkli tokmak sesine uyarak kılıçla vuruşuyorlardı. Tokmağın bir inişinde bir taraf karşıkilere kılıç indiriyor, karşıkiler de hep birden kalkanla siper alıyorlardı. Tokmağın ikinci vuruşunda berikiler saldırışa geçiyor, öncekiler siper alıyordu. İyi giyimli, çelik zırlı olan bu çeriler iyi kılıç vuruyorlardı” (2004: 201).

Yukarıdaki alıntının devamında değindiğimiz konunun yanı sıra daha önce bahsettiğimiz Türk boyları, siyasi hâkimiyet, boy birliği ve Türk olmayan komşu halklar gibi kavramları da örneklendirebilecek ifadeler romanda yer almaktadır:

“Tüng Yabgu Kağan, vuruşan bu yirmi bahadırı elçilere tanıttı: - Bu on kişi Türgiş bahadırlarıdır. Karşılarındakiler de Oğuzlardır. Hepsisi de yüzbaşı ve onbaşılardır. Savaşta sınanmış seçme çerilerdir. Kara Kağan’ın üç elçisi bu kılıç talimine zevkle bakıyorlardı. Davul “güm! güm! güm!” diye öttükçe kılıçlarla kalkanlardan “şırak! şırak! şırak!” diye ahenkli ve hoş bir ses çıkıyordu. Bu güzel vuruştan sonra elli kadar atlımın iki takım halinde yaptığı kargı talimini seyrettiler. Bunlar da büyük bir ustalıklı karşılıklı kullanan Çigil ve Yağma çerileriydi. Daha ötede birbirlerinin rakibi olan Argu ve Tuhsı nişancıları ok talimi yapıyorlardı. Tüng Yabgu Kağanın ordusunda bütün uruklarda, boylardan çeriler vardı, Tunga Tigin çevresine bir daha bakındıktan sonra kağana sordu: - Yüce Kağan! Ordunda iyi çeriler olduğu görülüyor. Her boyun bahadırları burada toplanmış. Yalnız aralarında Suğdakları göremiyorum. Kağan gülümsedi: - Suğdaklar çerilik etmez. Onlar yalnız alış veriş etmesini bilirler. Suğdaklar Türk değildir” (2004: 201-202).

Eski Türklerin sadece Orta Asya coğrafyasındaki komşu devletler ve halklar ile ilişkilerinin dışında uzak devlet ve toplumlarla da siyasi, askeri, ekonomik ilişkiler içerisinde oldukları bilgisini öğrenciye aktarma noktasında bulgular yer almaktadır. Bu bulgularda öğrenci ilerleyen tarih konularında karşısına çıkacak Bizans ve Rum ülkesi gibi kavramlarla tanışmış olacaktır. Yine bu bulgular için öğrencinin, Türklerin Rumlarla ve Bizans Devleti’yle ilişkilerinin daha eski dönemlerde de olduğunu öğrenebileceği güzel bir örnektir diyebiliriz.

“Bir sabah Yamtar’la Sançar kendilerini konuklayan Onbaşı Derse ile gezerken ulu bir ağacın altında bir kalabalık gördüler. Aksakallı iki koca bozuk bir Türkçe ile çevrelerinde toplanmış olanlara bir şeyler anlatıyorlardı. Yamtar, Derse’nin yüzüne baktı. Bozuk dille konuşan bu garip kılıklı adamlardan bir şey anlamamıştı. Onbaşı Derse: - “Bunlar Rum ülkesinden gelmiş papazlardır” dedi. Ne Yamtar ne de Sançar bir şey anlamamışlardı: - Rum ülkesi mi? Şimdiye dek böyle bir ülke duymamıştım. - Rum ülkesi batıda büyük bir

ülkedir. Çevresinde büyük denizler varmış. Bizans diye bir şehirleri varmış ki içindeki kişilerin sayısını kimse bilmezmiş” (2004: 209-210).

Bu alıntının devamında yazar tarafından, o dönemin insanıyla Hıristiyan din adamı konuşturularak, gerçekleştirilen diyaloglar, eski Türk inanç sistemi hakkında öğrencinin kazanması hedeflenen ve ders kitabında yer alan “Türkler arasında “Gök Tanrı” inancı yaygındı. Gök Tanrı inancı tek tanrılı bir inanç sistemiydi.” (MEB, 2019: 59) bilgisini desteklemektedir.

“Papaz ne demek? - Papaz onların saygı gören kişilerine derler. Bizim kamlar gibidir. Kendi Tanrılarının buyruğunu bildirir. Onbaşı Yamtar çok ilgilenmişti. Papazlara yaklaştılar. Onlar çevrelerindeki Türkler’e Tanrı’dan, İsa Yalavaç’tan, Meryemden bahsediyorlar, Türkler de hiç ses çıkarmadan merakla bu sözleri dinliyorlardı. Yamtar bir müddet dinlendikten sonra merakı büsbütün artmış olduğu halde papazlardan birine sordu: - Bana bak koca! Yalavaç diyip duruyorsun. Yalavacın ne demek olduğunu bana söylesene... - Yalavaç, Tanrının elçisidir. Yamtar’ın şaşkınlıktan gözleri açıldı: - Ne? Tanrının elçisi mi? Tanrı, kağan mı ki elçisi olsun? - Tanrı bütün yerlerin, göklerin, insanların, hayvanların kağanıdır!... Yamtar az kalsın yere yuvarlanacaktı. Bir müddet söyleyecek söz bulamayarak yanağını kaşdı. Sonra papaza sordu: - Bu İsa senin yalavaç dediğin adam mı? - Evet! - Tanrının oğlu olduğuna göre çok ulu kişi olsa gerek. - Elbette. - Boyu elli kulaç var mıydı? - Hayır! İsa yalavaç da senin gibi benim gibi bir kişidir. Yamtar, papaza keskin keskin baktı. Bu ak sakalı koca doğru mu söylüyordu? Bunu bir türlü anlayamıyordu. Yeniden sordu: - Tanrı hangi katunla evlendi de bu İsa Yalavaç doğdu? - Tanrı hiçbir katunla evlenmez. Artık Yamtar’ın canı sıkılmıştı. Bu bön koca neler söylüyordu? Bağırarak sordu: - Bana bak koca! Benimle doğru konuş. Tanrı evlenmediyse bu yalavaç anasız mı doğdu? - Hayır anası vardı. Onu Meryem doğurdu. - Bu Meryem, Tanrının katunu değil miydi? - Değildi. - Ama İsa’yı doğurdu, değil mi? - Doğurdu. - İsa da Tanrının oğlu... - Evet! Yamtar yüzünü göğe kaldırıp söylenmeğe başladı: “İsa Tanrının oğlu. İsa’yı Meryem doğurdu. Ama Meryem, Tanrının katunu değil. Tanrı, İsa’nın babası... İsa’nın anası, babası var. Babası Tanrı...Anası Meryem... ama Meryem, Tanrının katunu değil... İsa...” Onbaşı Yamtar sözlerini bitiremedi. Gık demeden tartışmayı dinliyen Onbaşı Sançar, bu mantıksızlıkla sınırları bozularak meşhur kakhahasını savurmuştu. Papazlarla çevrelerindeki Türklerin gözleri birden Sançar’a çevrildi. O, her zaman yaptığı gibi böğürlerini tutarak, gözlerinden yaşlar akarak katılıyor, kakhaha arasında da kesik kesik şöyle bağırıyordu: - Tanrı ile Meryem evlenmeden bu yalavaç nasıl doğar be? Herhalde bu bunağın Tanrısı Meryem’in otağına gizlice girdi de Kara Kağan duymasın diye bizden saklıyor. Yoksa onun sonucu da Karabudağ’ın sonucuna benzerdi” (2004: 210-213).

Ders kitabında yer alan ve I. Kök Türkler konusu içinde öğrencilere verilen, Türk devletinin nerede nasıl kurulduğu ve nasıl yıkıldığı hakkında geçen, “Mukan Kağan’ın

anlatımıyla I. Kök Türk Devleti'ni öğrenelim” okuma parçasında Mukan Kağan konuşurularak “Ölümünden sonra, Çin entrikaları sonucu devletim zayıfladı ve Çin hâkimiyetine girdi” ifadeleri yer almaktadır (MEB, 2019: 55). *Bozkurtların Ölümü* romanının konusu temel itibariyle Kök Türk Devletinin zayıflamasının sebepleri ve Çin hâkimiyetine girişini ele almaktadır.

Roman boyunca ders kitabında yer alan “Çin entrikaları” tabirini örneklendiren kurgular, olaylar, diyaloglar bolca yer almaktadır. Öğrencilerin yaşları itibariyle anlamlandırmakta zorlanabilecekleri bu kavramın roman sayesinde zihinlerinde daha iyi somutlaştırabilecekleri yorumunu yapabiliriz. Aşağıda vereceğimiz roman pasajları durumu örneklendirmektedir:

“Kara Kağan, tahta geçtiğinden beri kendisini yalnız bırakmayan tereddütler içinde düşünüyordu. O, her şeyden önce İ-çing Katun’un tesirinde kaldığını biliyor, fakat bu tesiri silkip atamıyordu. Şen-king’in Ötüken’de kovuculuk (iftira) ve karıştırıcılık yaptığını da anlıyor, katunun hatırını kırmamak için buna da göz yumuyordu. Ötükenlilerin öfkesinin önüne geçmek için ara sıra Çin’e akınlar yapıyor, fakat bu akınlar umulduğu kadar doyum ve ulca getirmiyordu” (2004: 245).

I.Kök Türk Devleti’nin yıkılışı sürecinde gerek Çin Devleti’nin etkileri gerekse daha önce bahsi geçen Kök Türk hâkimiyetindeki Türk boylarının etkisi önemli olmuştur. Bu sürecin öğrenci tarafından daha iyi idrak edilebilmesinde romanda “İsyan” başlıklı bölüm faydalı olabilir. Bu bölümde Kök Türk Devleti’ne isyan eden boyların gerekçeleri, bu isyanla mücadele kurgulanmaya çalışılmıştır. Bu kurgu, Türk Devleti ve boylar arasındaki ilişkiyi anlamasında öğrenciye yardımcı olabilir.

“Korkunç kışı Kara Kağan’a göre daha iyi atlatan Tulu Han soğuk bir bahar gününde otağında otururken Binbaşı Çamur Beğ içeri girerek: - “Tulu Han! Kara Kağan’dan ulak geldi. Seni görmek istiyor” dedi. Han buyruk verdi: - Gelsin! Biraz sonra Kara Kağan’ın ulaklarbaşısı Börü Tarkan içeri girerek yere diz vurdu. Tulu Han kendisine gelenin Börü Tarkan olduğuna biraz şaşırılmış gibiydi. İçinde öfkeli bir alay çınlaması bulunan sert bir sesle sordu: - De bakalım Börü Tarkan! Yüce kağan başulağı yollamakla beni yargılamak mı diler? Çok sert bir adam olan Börü Tarkan tok bir sesle karşılık verdi: - Hayır Han! Kıtık ve açlık Ötüken’de adam komadı. Sana yollayacak başka ulak bulamadığı için beni gönderdi. Tulu Han’ın yüzü sertleşti: - Kağanın buyruğu nedir? - Sırtarduşlar, Dokuz Oğuzlar, Bayırkular isyan ettiler. - Evet? - Yüce Kağan bu isyanı bastırmağa seni memur etti. - Yalnız kendi çerimle mi? - Hayır! Kür Şad ve İşbara Han tümenleri de senin buyruğunda olacak. Börü Tarkan yancığından bir tahta çıkardı. Bu tahta Kara Kağan’ın yazdığı bitikti. Bunu saygı ile Tulu Han’a uzattı. Tulu Han bu ağır yumuştan hiç de

kıyanmamıştı. Sırtarduşlar, hele Dokuz Oğuzlar gibi yiğit kişilerle çarpışmak, hem de hiç sevmediği amcası Kara Kağan'ın tahtı için çarpışmak hoş a gider şey değildi. Börü Tarkan'a keskin bakışlarla baktı: - Neye isyan etmişler? - Açlıktan. Kara Kağan Ötüken'i doyurmak için vergi istemişti” (2004: 274-275).

Yukarıda bahsettiğimiz boyların isyanını anlatan kurgunun devamında Kök Türk Devleti'nin başkenti olan Ötüken'in isyan eden Türk boylarından Sırtarduşların kontrolüne geçtiği ve Türk Devleti'ndeki yönetim değişikliği bilgisinin roman kurgusunda yer aldığı görülmektedir.

“Güneş Türkeli'ne yeni bir yaz daha getirmişti. Fakat artık Ötüken Gök Türkler'in değildi. Sırtarduşlar oraya hakim olmuşlar, hanları da Çur Bilge Kağan adı ile Gök Türkler'e rakip bir durum almıştı. O korkunç kıtlık geçmiş, ölen ölüp kalan kalmıştı. Yamtar, Sançar ve Gök Börü kırmızı içiyorlardı. Yamtar'ın karnı tok, sırtı pek olduğu için keyfi yerinde idi. Söz dönüp dolaşıp Tulu Han'a geliyordu. Tulu Han hapisten çıktıktan sonra Kara Kağan'ı tanımamış, Çin'e elçi gönderip yardım dilemişti. Gök Türk Kağanlığının tahtını dava etmekten bir türlü caymıyordu” (2004: 290).

Daha önce bulgu ve yorumlarda belirttiğimiz ve eski Türklerde önemli durumlarda alınacak kararların istişare ile alınması kültürü, romanın 308 ve 309. sayfalarında geçen diyaloglarda bir kez daha örneklendirilmiştir:

“Kara Kağan, otağında yalnız başına oturmuş, üzüntülü bir yüzle düşünüyordu. Kür Şad'ın gelişi yüzündeki gerginliği dağıttı: - “Kür Şad! Savaşı kaybettik” dedi. - Birini kaybettikse ikincisini kazanabiliriz. Kağan acı acı gülümsedi: - Elimde yorgun argın, çoğu yaralı on binli atlı kaldı. Beğlerin çoğu öldü. Bu kadarlık bir çeri ile savaş kazanılır mı? Kür Şad'ın gözlerinde kıvılcıklar parlamıştı: - Buyruk verirsen şimdi yurda ve İşbara Han'a ulak salar, nice atlı varsa getirip bir daha talih deneriz. Kara Kağan sert bakışlarla baktı. Sonra kendisinden umulmayan yumuşak bir sesle sordu: - Gök Türk Kağanlığı'nın geleceğini bir talih denemesine mi bırakacağız? Kür Şad sert sert şöyle cevap verdi: - Talih denemek barış yapmaktan yektir. Çünkü barışla geleceğimizin kararını önceden kabul etmişiz demektir. Talih denersek kazanmak ihtimali vardır. Kağan mütevekkil bir sesle: “Ben barış için Çin'e elçi yolladım” diye karşılık verdi. Kür Şad'la bir bakıştılar. Kağanın bakışlarından keder sızıyordu. Ötekinde parlamak üzere olan bir ateşin kıvılcıkları görülmüyordu. Sesi gittikçe dikleşerek söylemeğe başladı: - Barış için elçi göndermekle kötü ettin kağan! Şimdi Çinliler bizden çok şey isteyeceklerdir. Onların isteğini kabul etmek Çin'e tutsak olmakla denktir. Buyruk ver: Yurda ulak salıp bütün çerilerimizi burada toplayalım. Bizimle adam gibi konuşurlarsa hoş! Konuşmazlarsa yeniden akın edelim. Burada bekleyip açlıktan ölecek miyiz? Ben gelirken Börü Tarkan'a hazır olmasını buyurdum. 2000 atlı yola çıkmak için buyruk bekliyor. İşbara Han da kendi çerisiyle gelirse Çinliler'e bir ders verebiliriz. Yenilsek durumumuz şimdikinden daha kötü olacak

değildir. Hiç olmazsa Türk kağanı baş eğdi diye övünç duyamazlar. Kağan başını önüne eğmiş, düşünüyordu. Yine karasızlık içinde olduğu belliydi. Otağda derin bir sessizlik oldu. Sonra kağan başını kaldırdı. Kür Şad'ın gözlerinin içine bakarak: "Dilediğini yap" dedi. Kür Şad yere diz vurdu: - Buyruk senindir kağan" (2004: 308-309).

Kök Türk kağanlarının pek çoğunun adlarını Çin kaynaklarından öğrenmekteyiz. Çinlilerin bu adları kendi dillerine göre telaffuz ettikleri ya da kendi dillerindeki anlamları ile adlandırdıkları bilinmektedir. Romanda 621-630 arasında son I. Kök Türk kağanı olarak hüküm süren kağan, yazar tarafından Kara Kağan olarak belirtilmiştir. Bununla beraber yazar, Çinliler ile yapılan bir savaş sahnesinde kağanın gerçek tarihi kayıtlardaki Çince adından bahsederek romanının hikâyesini gerçekliğe dayandırıldığının bir örneğini daha göstermiştir. Bu durum öğrenci için edebi eser ve gerçek tarihi bilgi arasındaki ilişkiyi anlamasında ve tarih öğrenimine katkı sağlamasına yardımcı olabilir.

"Yamtar kan ter içinde bir Çinli'yi daha hakladıktan sonra Çinliler'in hemen hemen yarılmış olduğunu gördü ve : "Davran Kara Kağan" diye haykırdı. Bu haykırış çevrelerindeki Çinliler arasında bir dalgalanma yaptı. Herhalde içlerinde Türkçe bilenler vardı ki, bir şeyler bağırmağa, daha sert saldıрмаğa başladılar. Ne söyledikleri anlaşılıyordu ama Yüzbaşı Selçik "Kiel Han! Kiel Han!" naralarından Çinlilerin, kağanın burada bulunduğunu sezdikten anladı. Çünkü şu it suratlı Çinliler, Kara Kağan demeğe dilleri dönmediği için kağana "Kiel Han" derlerdi. Yüzbaşı Selçik, kağanın tehlikede olduğunu görünce onu kurtarmak için başka yol da yoktu" (2004: 321).

Tarih öğretiminde Türk devletleri ve Türk toplumlarından bahsedilirken verilmek istenen en temel öğretilerden biri de Türklerin bağımsızlığa olan düşkünlükleridir. Bağımsızlık kavramının Türkler için millî kimliğin korunması noktasında çok önemli bir etken olduğu bilincini kazandırmak, Türk tarih eğitiminin temel hedefleri arasındadır. *Bozkurtların Ölümü* romanında 630 yılında Çin hâkimiyetine giren Türk toplumunun millî kimlik mücadelesi yozlaşma ve kültüre karşı yabancılaşma sorunlarına dikkat çekecek bölümler yer almaktadır. Milli kültürün ve dilin bir millet için hayati öneme sahip olduğunu öğrencilere öğretmeyi hedefleyen Sosyal Bilgiler dersi için roman önemli yardımcı örnekler sunmaktadır. Öğrencinin milli kimlik kavramını içselleştirmesi noktasında şu ifadeler yardımcı olabilir:

"Tutsaklıkla, açıklıkla acımacak durumuna düşen; Yamtar ve Yumru gibi akçayla güreşecek kadar yoksullaşan, beğleri Çince ad takan, erkekleri Çin kadını alan Türkleri bu darmadağınlıktan kurtarmak için nelerin gerektiğini Kür Şad'la Böğü Alp çok konuşmuşlardı. Eski savaş ruhunu yaşatmak için onları Çin kağanına çeri yapmaktan başka yol bulamamışlardı. Bir defa kılıç takıp ata binsinler, ötesi kolaydı" (2004: 378).

Eski Türk devletlerinde kağanlık makamının işleyişinde hâkim olan sistem hanedan usulü denilen, bir ailenin yönetici olma yetkinliğini belirten anlayıştı. Bu anlayışa göre ölen kağandan sonra tahta çıkacak olan yeni kişinin kağan ailesinden olması gerekir. Romanda bağımsızlığını kaybetmenin üzüntüsüyle ölen Kara Kağan'dan (Kieli Han) sonra tahta kimin çıkacağıyla ilgili bir diyalog yer almaktadır. Bu diyalogda bağımsızlık ihtilali planlayan ve romanın başkarakteri olan Kür Şad ile diğer ihtilalci subay ve askerler arasında geçen konuşma öğrenciye taht sistemi hakkında bilgilendirici anlatımlara sahiptir.

“- Kür Şad! On yıl süren kutsuzluğun sonu gelmiş olsa gerek. Kara Kağan, Tulu Han... Bunlar budunun başına geçecek kadar güçlü değillerdi. Çuluk Kağan'dan sonra bunlar pek sönük kalmışlardı. Artık Kara Kağan yok. Çuluk Kağan'ın oğlu olarak sen varsın. Kür Şad! İhtilale başımızda olacak, iş başarılıca kağanlığa geçeceksin! Kür Şad bu düşüncüyü kabul etmedi: - Hayır Böğü Alp! İhtilale başkanlık edecek, fakat kağan olmayacağım! Böğü Alp hayretle baktı: - Ya kim kağan olacak? - Urku. Kür Şad çok kesin konuşuyordu. Böğü Alp bir zaman ağzını açmadı. Sonra yavaş bir sesle sordu: - Sen niçin kağan olmuyorsun? - Kağan olmak için bir ihtilale başkanlık etmek istemiyorum. - Fakat Urku daha on beş yaşında. - Zarar yok. Babam kağanın bütün erdemlerini kendisinde toplamış. Çuluk Kağan'dan sonra kağanlık Tulu Han'ın, Tulu Han'dan sonra da Urku'nun hakkı idi. Böğü Alp, Kür Şad'ın kağan olması düşüncesine kendini o kadar alıştırmıştı ki onun söylediği sözlerin türeye uygun olması bile kendisini kandıramıyordu: - Kür Şad! Sen Bozkurt soyunun en büyüğüsün. Bizim türemize göre kağanlık ölen kağanın oğluna değil, kardeşine, amcasına, yeğenine de geçebilir. Bütün beğlerin de seni kağan seçeceklerini biliyorum. Kağanımız sen olacaksın! - Hayır! Bütün beğler beni seçse de yine kağan olmayacağım. Kağanlık buduna bir hizmettir. Fakat aynı zamanda kişinin bir kazancıdır. En yüce hizmet, karşılık kazanç beklemeden yapılan hizmettir. Şimdiye dek Türk budununa gereğince hizmet edemedim” (2004: 387-389).

Bozkurtların Ölümü romanında yazarın ele almaya çalıştığı ana konu I. Kök Türk Devleti'nin zayıflaması, Çin hâkimiyetine girişi ve elli yıl devam eden bu esaret döneminde Çin kaynaklarında da geçen bir bağımsızlık ihtilali denemesidir. Bu ihtilal girişimi sonucu başarısız gibi görünse de Türklerin bağımsızlık duygusunu motive etmiş ve 681 yılında Kutluk Kağan tarafından II. Kök Türk Devleti'nin kurulmasına önemli bir etkisi olmuştur diyebiliriz. Önceki dönem ders kitaplarında küçük okuma parçaları, bilgi kutucuklarında bu ihtilal yazarın yorumuyla yer almaktaydı. Yazar Çin kaynaklarında geçen bu olayı Türkçe adlarla ve edebi bir yaklaşımla işlemiştir. Bu işleyişteki amacını yine roman içerisinde edebi bir üslupla romanın bir parçası olarak

dile getirmiştir. Aşağıda verilen pasajda yazar tarihi gerçekliğin 1300 yıl sonra yeni nesillere aktarılacağını romantik bir ifadeyle kaleme almıştır.

“Bu arada sürülerek ırmağın kıyısına kadar gelmişlerdi. Altı kişi, damarlarında kalan son güçle son müdafaalarını yapıyorlardı. Bu, artık sona ermiş hayatlarını birkaç kısa an daha uzatmak içindi. Bu kahramanlığı yaparken bin üç yüz yıl sonra bir yazarın, kendi hâtıralarını yaşatmak için bu satırları yazacağını düşünmüyorlar, şanlı maceralarını Türk oğullarının nasıl bir ihtirasla okuyacaklarını bilmiyorlardı” (2004: 431).

Romanın son kısmında tarihi olayların kurgusal bir dille işlenmesinin en romantik pasajları yer almaktadır diyebiliriz. Duygu ve heyecanın yoğun olduğu bu pasajlar öğrencinin iç dünyasında kalıcı kazanımlar sağlaması noktasında etkili olabilecek türdendir. Bu romantik ve edebi ifadelerin arasında yazar eski Türklerin hükümdarlık sembolü olan “tuğ” ve “kurt başlı tuğ” gibi tarihi, kültürel sembolleri kullanmaktadır.

“Birden buralar bulutlandı. Sis gibi, duman gibi, fakat onlardan daha başka, daha güzel bir şey çevreyi sardı. Sonra birdenbire bu dümdüz beyazlığın üzerinde, yerden birisinin kalktığı görüldü. Elinde yerden kaldırılmış, gönderi kurt başlı bir tuğ vardı. Yarasından kanlar akan bu hayalet Kür Şad’dı” (2004: 434).

Bozkurtların Ölümü romanında bu bulgular benzer tarihi bulgular yer almaktadır ancak tekrara düşülmemesi düşüncesiyle hepsine yer verilmemiştir. Romanın akıcı ve sade bir dile sahip olması bununla beraber tasvirlerin ve olay örgüsünün iyi işlenmiş oluşu roman içerisinde yer alan tarihi ve kültürel öğelerin okuyucuya başarılı bir şekilde yansıtılmasında önemli bir etken olacağı düşüncesindeyiz. Tarihi bilgilerin ana çizgileri içerisinde oluşturulan kurgusal olaylar ve diyalogların, düz ve akademik bilgilerin öğrenci zihninde desteklenmesi ve kalıcı yer edinmesinde etkili olacağı düşüncesindeyiz.

4.2.2. *Bozkurtlar Diriliyor* Romanının 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Tarih Konularının Aktarımındaki Yeri ve Önemine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Bozkurtlar Diriliyor romanı *Bozkurtların Ölümü* romanının bir devamı niteliğindedir. Olay örgüsü birinci romanın devamı şeklinde kurgulanmış ve II. Kök Türk Devleti’nin kuruluş sürecinde yaşanan kurmaca olaylar ağırlıklı olarak yer almıştır. Tabii ki tarihi gerçekliklerin ana hatlarıyla belirlediği bir çerçevede dâhilinde kaleme alınsa da romanın *Bozkurtların Ölümü*’nden farklı olarak bir aşk hikâyesi

üzerinden ilerlediğini görmekteyiz. Bununla beraber İlteriş Kağan, Tonyukuk, İmparatoriçe Vu ve Çinli komutan Hoay-i gibi gerçek tarihi karakterlerin eserde yer alması okuyucu-öğrenciye II. Kök Türk Devleti'nin bağımsızlık mücadelesi hakkında önemli aktarımlar yapmaktadır.

Eserin ana karakteri olan Urungu, tamamen kurmaca bir karakter olup önceki romanda yer alan Kür Şad karakterinin oğlu pozisyonunda karşımıza çıkmaktadır. Bununla beraber ilk romandaki karakterlerin de oğulları kurgulanmış ve onların Urungu ile II. Kök Türk Devleti'ne giden mücadelede yol arkadaşlığı yaptıkları görülmektedir. Bu durumda yazarın sık sık geriye dönüş tekniği uyguladığını ve eski tarihleri hatırlatma yoluna başvurduğunu bize göstermektedir (Ercilasun, 2018: 419). Romanda kullanılan ilk geri dönüşler eserin başından itibaren başlayıp 19 ve 20. sayfalarda da bahsettiğimiz eski karakterlerin oğullarını görmekteyiz.

Roman “İhtilâl Başarılamadıktan Sonra” başlığını taşıyan bölümle başlamaktadır. Bu başlık da *Bozkurtlar Diriliyor*'un, önceki romanın ve romanda konu edilen tarihi kronolojinin devamı olduğunu okuyucu-öğrenciye göstermektedir.

Yazarın *Bozkurtlar Diriliyor* romanında verdiği bazı tarihi bilgilerin kronolojik farklılıklar içerisinde olduğunu Ahmet Bican Ercilasun'un eserinden öğrenmekteyiz. Yazarın burada akademik bir yanlışlıktan ziyade kurgusunu ve olay örgüsünü oluşturmak amacıyla bazı gerçek olayları kronolojik olarak kaydırarak roman örgüsüne yerleştirdiğini düşünmekteyiz. Bununla beraber bahsettiğimiz bu durum romanda yer alan her tarihi olay için söz konusu değildir. Yazarın eserini kaleme alırken Çin kaynaklarından ve Orhun Kitabelerinden faydalandığını da Ahmet Bican Ercilasun'un çalışmalarından öğrenmekteyiz (Ercilasun, 2018: 418).

Bozkurtlar Diriliyor kitabında karşımıza çıkan ilk tarih aktarımı bulgusu 8. sayfada yer alan şu bölümdür:

“Fakat Çin kağanı ve öteki nâzırlar öyle bir kâbus içinde idiler ki bu kâbusun bastırıcı tesirinden kurtulmak için yenilmiş olmayı kabul etmekten utanmıyorlardı. Şimdi sıra bu kararın nasıl tatbik edileceğine gelmişti. Türkeli Sırtarduşların hâkimiyeti altına girmişti. Çindeki yüzbin Türk bunlarla başa çıkamazdı. Çünkü çoğu kadın ve çocuktü. Çin kağanı bu mesele hakkında parlak düşüncelere sahipti: - “Sırtarduşlar da Türk olduğu için böylece Türkleri ikiye ayırmış olacak, birini veya ötekini destekliyerek muvazene kuracağız. Böylelikle hem onları birbirine kırdıracak, hem de kuzey sınırlarımızın güvenliğini

sağlamış olacağız” dedi. Bu dâhice düşünce nâzırlara saygı ile baş eğdirdi. Hiçbiri itiraz etmedi. Kağan, çoktandır kaybettiği neşesini yeniden bulmuş gibiydi” (Atsız, 1998: 8).

Bu verilen bulguda eski Türk devletlerinin yıkılışları, Çin hâkimiyetine girmeleri hakkında öğrencilere verilen Çin’in Türk devletlerine karşı yürüttüğü politika bilgisi örneklendirilmiştir.

Eserde yer alan ikinci tarih aktarımı ise “İhtilâlden Kırk Yıl Sonra (679 yılında)” başlığını taşıyan bölüm olup; bu başlığın, kronolojik tarih bilgisine göre devam ettirilen romanın, okuyucu-öğrencinin zaman algısına yardımcı olabileceğini söyleyebiliriz.

Millî Eğitim ders kitabında “Mukan Kağan’ın anlatımıyla I. Kök Türk Devleti’ni öğrenelim” başlıklı okuma metninde yer alan tarihi şahsiyet Bumin Kağan, romanın başkarakteri Urungu ile annesi arasında geçen diyalogda yer almaktadır. Bu diyalog gerçek tarihi şahsiyet ile kurmaca karakter arasında kurgusal bir bağ oluşturarak okuyucu-öğrencinin hem tarihi karakteri pekiştirmesine hem de kurmaca eserin tarihi bilgilerle bağını oluşturmasına imkân tanımıştır. Yine bu diyalogda Bumin Kağan gibi “bozkurt soyu” ifadesine de yer verilerek Kök Türk hanedanlığı bilgisine yer verilmiştir.

“- Ablanın da adını unuttum. Seni yaşatıp büyütme için bunları unutmağa mecburdum. Ama babanın adını unutamazdım. Onu unuttuktan sonra senin ve benim yaşamamıza lüzum kalmazdı. Belindeki bıçak babanın bıçağıdır. İhtilâle giderken bana bırakmıştı. Bu bıçak Bozkurt soyunun tılsımlı bıçağıdır. Bumun Kağan’dan kalmadır. Sapının dibinde Bumun Kağanın adı yazılı, damgası kazılıdır” (1998: 13-14).

Bozkurtların Ölümü romanında olduğu gibi bu eserde de Kök Türkler dönemindeki çeşitli Türk boylarından bahsedilmiştir. Aşağıda verdiğimiz pasajda Dokuz Oğuz boyunun bilgisinin okuyucu-öğrenciye aktarıldığını görmekteyiz. Roman boyunca Dokuz Oğuzların varlığından sıkça bahsedilecek bu boyun Kök Türkler ile çekişmeleri konu edilecektir. Yine bununla beraber Dokuz Oğuz boyunun Hanımı olarak kurgulanan Ay Hanım karakteri de Urungu ile birlikte ana karakterler arasındadır.

“Bir akşam, uzun bir yolculuktan sonra rasladığı bir ormancıkta dinlenir ve yanı başında kaynayan suyun sesini dinlerken üç atlı pınarın başında atlarından indiler. Kendileri su içip atlarını suladıktan sonra içlerinden biri Urungu’ya seslendi: - Bozkırlı! Kimsin? Nereye gidiyorsun? - Adım Urungu. Kuzeye doğru gidiyorum. Yabancıların bu sözle kanmadıkları duruşlarından, bakışlarından belliydi. Urungu’yu onlar nerden tanıyacaktı? Bu sefer

ikincisi sordu: - Hangi boy, hangi uruktansın? Kağanın kim? Urungu'ya kendisiyle eğleniyorlar gibi geldi. Kağanını soruyorlardı. Türkeli'nde kağan mı kalmıştı da bunlar soruyorlardı? Sert sert karşılık verdi: - Gök Türk'üm. Kağanıma gelince... Urungu susutu. Ne söyleyebilirdi? Karşısındakilerin yüzleri bir tuhaflaşmıştı. Kağanının kim olduğunu soran yabancı, alaycı bir sesle: - "Gök Türk'üm dedikten sonra kağanını söylemesen de olur" dedi. Urungu oturduğu yerden fırladı: - Ya sen kimsin? Hangi boydansın? Kağanın kim? - Bana Yüzbaşı Kadır Bağa derler. Dokuz Oğuz'um. Kağanım... Urungu sert bir davranışla karşısındakinin sözünü kesti: - Yeter! Dokuz Oğuz olduğunu söyledikten sonra kağanını anlatmasan da olur. Yüzbaşı öfkeleni: - Dokuz Oğuzları beğenmedin mi? - Karluklar'dan daha bahadır olduğunuzu bilirim. - Ya Gök Türkler'den? - Gök Türkler'in tebaası olduğunuzu da bilirim. Urungu ile Dokuz Oğuzlar on beş adım kadar aralıkla karşı karşıya duruyorlardı. Bir fırtına kopmak üzere idi" (1998: 24-26).

Roman karakterlerinden bahsederken belirttiğimiz ve gerçek tarihi şahsiyetler arasında bulunan Bilge Tonyukuk karakteri romanın 42. Sayfasında olay örgüsündeki ilk yerini almaktadır. Aşağıda verdiğimiz pasaj "Kurt Başlı Sancak" başlığını taşıyan ve II. Kök Türk Devleti'nin kuruluş sürecini başlatan tarihi olayların başlangıcı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilge Tonyukuk ismiyle beraber pasajda yer alan mekânın da tarihi mekân olan Çin Seddi olduğunu görmekteyiz.

"İlkbahar bitmiş, yazın sıcaklığı başlamıştı. Büyük Çin duvarının kulelerini bekleyen nöbetçilere gelip geçenler için sıkı buyruklar verilmişti. Görünürde bir şey yoktu. Fakat Çin çayırlarından gelen haberler tetik davranmanın lüzumunu bildirmekte birleşiyordu. Bir Türk atlısı, Çin sınırları içinden kuzeye doğru at sürüyor, büyük duvara yaklaşıyordu. Buralarını iyi bilen birisi olduğu güvenle at sürüşünden belliydi. Duvara yaklaşınca hiç durmadan yukarı çıkacak yollardan birine saptı; duvarın üstüne varınca yine durmadan sağdaki kuleye doğru yürüdü. Kuledeki Çin çerileri bir atlının yaklaştığını görünce yolunu kestiler. - "Dur bakalım! Kimsin? Nereye gidiyorsun" diye bağırdılar. Bu Türk, Çinceyi bir Çinli gibi konuşuyordu: - Yabancı değilim. - Adın ne? - Tonyukuk! Kulenin yüzbaşı bu adı işitince içerden fırlamış, onu karşılamıştı. Tonyukuk'u tanıyordu. Fakat bu zamanda burada ne aradığını bir türlü kestiremiyordu: - "Tonyukuk! Buradan geçemezsin" dedi" (1998: 42).

Bu pasajın hemen devamında yer alan bölümde tarihi şahsiyet olan Kutluk Kağan, Kutluk Şad adıyla romanın kurgusuna dâhil olmaktadır. Bu bölüm Kutluk Kağan'ın II. Kök Türk Devleti'ni kuracağı isyanın (682) başlangıç olayı olarak kurgulanmıştır.

"Bir ağaçlığın kıyısında atının üstünde ufku gözliyen Kutluk Şad dörtmala iki atlının geldiğini görünce toprağa dikmiş olduğu gönderini kavradı. Bu gönderin tepesinde altından bir kurt başı vardı. Göndere takılı al bayrağın üzerinde yarım aya benziyen bir yay resmi bulunuyordu. İki atlı Kutluk Şad'ın yanına gelince atlarından indiler. Yere diz vurarak onu

selâmladılar. Şad söze başladı: - Tonyukuk! Boyla Bağa Tarkan! Kurt başlı sancağı artık kaldırıyoruz. Tonyukuk'u, Çin duvarının dışında beklemiş olan Boyla Bağa Tarkan cevap verdi: - Yıllarca bugünü bekledik. Tonyukuk ilave etti: - Kurt başlı sancağı kaldırmak için en elverişli çağdayız. Çünkü Çin'in ruhu yıpranmıştır. Bozkurt soyunun olgun ve dinç bir oğlu olan Kutluk Şad yine söze girişti: - Tonyukuk! Tarkan! Kür Şad'dan beri bu beşinci davranıştır. Siz benimle birlik olursanız, Tanrı yardımı ile Gök Türk devletini yeniden kurar, Ötüken'den dört yana ordular yürütürüz" (1998: 45).

Bu olayın devamında Kutluk Kağan'ın dağınık Türkleri bir araya toplayışı, Çin'e karşı başlattığı savaşı kurgulayan ifadeler yer almaktadır. Tüm bunları yaparken O'nun yardımcısının Bilge Tonyukuk olduğunu romanda da görmekteyiz.

"Tonyukuk küçük tahta levhalara yazılar yazarak inandığı adamlara yandaki dağınık Türk obalarına yollamış, onları Kutluk Şad'ın bayrağı altına çağırmişti. O gün toplantı günüydü. Akşama kadar dört bucaktan on beş kişi daha gelerek Kutluk Tegin'in tuğuna girdiler. Bunların arasında Onbaşı Onbaşı Örpem'le Börü Beğ, Kızıl, Taçam ve son olarak yetişen Urungu da vardı. Ertesi sabah Kutluk Şad'la on yedi kişisi, Gök Türk devletini diriltmek için harekete geçmişlerdi. Tonyukuk'un tavsiyesi ile ilk önce Çin karakollarından birine saldırıp bir başarı kazanmayı uygun görüyorlardı. Bu başarı Türkler arasında duyulunca kendilerine katılanlar çoğalacak, birliğe doğru bir adım atılacaktı. Tonyukuk, Çin kulelerinin durumunu iyi biliyordu. Yirmi yıldır aynı kulede duran Yüzbaşı Ven'in yaman bir Türk yağısı olduğunu da biliyordu. Ona vuralacak darbenin tesiri daha büyük olacaktı. Tasarı ona göre hazırlandı: Bu kulenin yakınında, yarım günlükten daha az bir yere birkaç çadır kuruldu. Kutluk Şad'ın erlerinden birkaçı her gün atlara binerek kuzeye avlanmağa gidiyorlar, çadırların içinde de birkaç er gizli duruyor, fakat çadırdan dışarı hiç çıkmıyorlardı. Yalnız deliklerden güneği gözlüyorlar, gelen giden var mı diye bakıyorlardı. Birkaç gün sonra Yüzbaşı Ven'in çâştları bir Türk obasının oraya konduğunu bildirince Ven'in asık suratı gülümsedi. Bir yıldır kendisine hiçbir ava çıkmıyordu. İşte yine şu ıslak sıçanların hakkından gelecekti. Bir sabah en seçme çerilerinden otuz atlı alarak gafil Türk obasına yöneldi. O gün Börü Beğ'in buyruğundaki dört er nöbette idiler. Gözlerini uydurdukları çadır deliklerinden Çinlileri görünce hazır bulunan çıraları tutuşturdular ve bunları çadırın tepesindeki deliğe tuttular. Tepedeki delikten çıkan duman, uzakta gizlenmiş olanlara Çinlilerin yaklaştığını bildiriyordu. Yüzbaşı Ven'in otuz atlısı obaya yüz adım kadar yaklaşınca içerde saklı duranlar Börü Beğ'in buyruğu ile dışarı fırlayarak yan yana durdular ve Gök Türkler'e yakışan bir çabuklukla Çinliler'i ok yağmuruna tuttular. Otuz Çin çerisi bir anda karmakrışık oldu. Fakat karşılarında yalnız beş Türk yayası görünce yüzbaşlarının buyruğu ile onlara doğru at saldı. Çinliler bir yandan dökülüyor, bir yandan da Türkler'e yaklaşıyordu. Çoğunun atı vurulmuş, yaya kalmışlardı. İki taraf birbirine değdiği zaman Çinliler yirmi kişi kalmış, bu yirmiden yarısının da atları vurulmuştu" (1998: 46-47).

Roman kendi ana hikâyesiyle beraber bahsettiğimiz ihtilal sürecini devam ettirirken “Bahtiyar Uyku” başlığını taşıyan bölümde gayet romantik bir üslupla bu sürecin sonunda Kutluk Şad (Kutluk Kağan)’ın İleriş Kağan unvanını alacağı mesajı okuyucu-öğrenciye verilmiştir. Bu durum hem eserin akıcılığını hem okuyucu-öğrencinin merak ve öğrenme heyecanını pekiştiren önemli bir detaydır.

“Birden bir sevinç haykırışıyla haykırmamak için kendini güç tuttu: Bıçağın bir adım ilerisinde bir kılıç daha duruyor, onun da bir adım ilerisinde başka bir kılıç göze çarpıyordu. Buluç yerden fırlayıp gürültü etmemeğe çalışarak kılıçları aldı. Mağaranın kapısına dönerek aydınlıkta gözden geçirdi. Bunlar olağanüstü kılıçlardı. Birden sıyırdığı son kılıcın üzerinde bir yazı gördü. Dedesi buraya “Kutluk Şad” yazmıştı. Kılıcın öteki yüzünü çevirdi. Burada da “İleriş Kağan” kelimeleri okunuyordu. Bir an bu İleriş Kağan’ın kim olduğunu düşündü. Aynı kılıçta yazıldığına göre herhalde Kutluk Şad’ın başka bir adı, belki de belki değil, muhakkak, kağan olduktan sonra alacağı addı” (1998: 58).

Bu ifadelerin geçtiği bölümden hemen sonra gelen bölüm “İleriş Kağan” başlığını taşımakta ve II. Kök Türklerin kağanı Kutluk Şad’ın devletini yeniden kurduktan sonra İleriş unvanını alışı tasvir etmektedir. Ders kitabında yer alan “Bilge Kağan’ın anlatımıyla II. Kök Türk Devleti’ni öğrenelim” başlıklı okuma metninde yer alan şu bilgiler ile aşağıdaki tasvir birbiriyle uyumaktadır.

“Atam Kutluk Kağan, Çin esaretine isyan ederek 682 yılında II. Kök Türk Devleti’ni kurmuştur. Kutluk Kağan, Türkleri bir araya getirip devleti tekrar kurduğu için İleriş (ili yani devleti derleyen, toparlayan) unvanını almıştır. Ünlü vezir Tonyukuk bu dönemde Kutluk Kağan’ın en büyük yardımcısı ve destekçisi olmuştur” (MEB, 2019: 56).

“Ağaçlı bir düzlükte tören vardı. Sağa, sola yaptıkları akınlarla sayıları çoğalan, yoksulluktan kurtulan, zaferle heyecanlanan Kutluk Şad ordusu devlet kuruyordu. Yedi yüz kişi olmuşlardı. İki bölüğü atlı, bir bölüğü yaya idi. Tonyukuk yedi yüz kişiyi düzene sokmuş, Türk türesini yaymıştı. - “Kutluk Şad! Kağanımız olacaksınız” dedi. - Kağan olursam Türk türesini yükselteceğime inanıyor musun? - Bunu çok düşündüm. Buğa, ıraktan bakılınca arık mı, semiz mi belli olmaz. Ama ben seni iki yıldır yakından görüyorum. Sen Bozkurt soyunun eski kağanları gibi ulu bir kağan olabilirsin. Onun için artık Gök Türk devletini kuracağız ve sen bizim kağanımız olacaksınız. Kutluk Şad kısa bir an düşündü: - Boyla Bağa Tarkan ne diyor? Boyla Bağa Tarkan bir adım ilerledi: - Senin kağan olmanı istiyorum. - Çeri ne diyor? Tonyukuk cevap verdi: - Çeri Türk kağanını tahta oturtmak için pusata sarıldı. Kutluk Şad elini Tonyukuk’un omuzuna koydu: - “Türk kağanı olmayı kabul ediyorum” dedi. Tonyukuk gülümsedi: - “Ben Tonyukuk, Boyla Bağa Tarkan ve çeri ile birlikte seni Türk kağanı ilân ediyorum. Bundan sonra sen İleriş Kağan’sın” dedi.... Kağan cevap verdi: - Tonyukuk! Kurt başlı sancağı kaldırdığım zaman bana ilk

katılan sen olsun. İki yıllık savaşlarda da yüksek bilgi ve aklınla işi iyi idare ettin. Bundan sonra sana Bilge Tonyukuk denecektir! Bilge Tonyukuk orduya döndü. Ormanda uğulduyan gür sesiyle şöyle haykırdı: - Türk çerisi! Bugün Gök Türk devletini yeniden kuruyoruz. Kutluk Şad kağanımız olup İleriş Kağan adını almıştır. Eskiden olduğu gibi yine Ötüken'e varacak, atalarımızın buyruğunda olan bütün boylara baş eğdirecek, Çin'den haraç alacağız” (1998: 65-66).

Bozkurtlar Diriliyor romanında yer almakta olan bölümler içerisinde eski Türklerde var olan kadının siyasi rolüne örnek olacak ifadeler de bulunmaktadır. Aşağıda verdiğimiz pasaj bunun başarılı bir örneğidir:

“Güzle birlikte kuzeye soğuklar da gelmişti. Küçük bir gölün kıyısında yirmi otuz çadırılık bir oba kurulmuştu. Bunlar, Baz Kağan'ın ölümünden sonra GökTürkler'e baş eğmeyip kuzeye çekilerek yeniden derlenip toparlanmağa çalışan Dokuz Oğuzlar'dı ve başlarında Ay Hanım bulunuyordu. İlk önce Ay Hanım'la Yüzbaşı Kadır Bağa yalnız kaçmışlar, sonra öteye beriye dağılan Dokuz Oğuzlar'dan bulabildiklerini de yanlarına alarak buraya gelmişlerdi. Dolaylara atlılar salmışlardı. Bunlar başka Dokuz Oğuzlar'a raslarsa onları da getirecekler, bilhassa kağan olmak üzere Baz Kağan'ın kardeşlerinden veya oğullarından birini bulmağa çalışacaklardı. Yeni kağan bulununcaya kadar Ay Hanım müstakil kalmış olan Oğuzlar'a başkanlık edecekti” (1998: 82).

Kadının siyasi rolü hususunda verilebilecek bir başka önemli bilgi de kağan eşlerinin kurultaya katılabilmesi, önemli konular görüşülürken kağanın yanında olması, gelen elçileri kağan ile birlikte karşılaması, kağan başkentte yokken gelen elçileri tek başına karşılama yetkisine sahip olması Türk tarihinde öğretilmesi gereken önemli bir bilgidir. Aşağıdaki pasajda bunun bir örneğini görmekteyiz:

“O gün Ötüken'de büyük bir tören vardı: Gök Türk kağanı İleriş Kutluk Kağan, Dokuz Oğuz katunu Ay Hanım'dan gelen elçiyi kabul edecekti. Kağan'ın üç tuğu otağın önüne dikilmişti. Borular davullar tören havaları çalıyordu. Kağan'ın demir göğüslük takmış öz çerileri otağın iki yanında iri birer kaya parçası gibi duruyordu. İleriş Kağan, yanında İl Bilge Katun olduğu halde tahtında oturuyordu. Tahtın iki yanında şadlar, Tarkanlar, buyruklar sıralanmıştı. Bilge Tonyukuk ile Boyla Bağa Tarkan, Kağanın yanında duruyordu. Töreni idare eden bir tarkanın işaretini üzerine davullar borular sustu ve bir ulak: “Ay Hanım'ın elçisi Binbaşı Pars Beğ gelir” diye bağırdı. Bütün gözler binbaşıya dikilmişti” (1998: 116).

Yukarıda verilen pasajda İl Bilge Katun'un, Kağan'ın eşi olarak gelen elçileri karşılayan heyette yer aldığı görülmektedir. Okuyucu-öğrenciye eski Türklerde bahsettiğimiz bu tarihi bilginin aktarılmasında söz konusu bu kurgunun faydalı olacağı

düşüncesindeyiz. Milli Eğitim ders kitabında da yer alan “Kadın hem devlet yönetiminde hem de özel hayatta önemli bir yere sahipti” (MEB, 2019: 60) bilgisini destekleyici bir bölümdür.

Son olarak *Bozkurtların Ölümü* romanında da sıkça bahsettiğimiz kurultay ve istişare gibi kavramlar bu romanda da yer almaktadır. I. Kök Türk Devleti’nde olduğu gibi II. Kök Türk Devleti’nde de kurultay önemli kararlar alınırken başvuru bir yönetim organıydı. Aşağıda verilen örnek de kurultay organının okuyucu-öğrenci tarafından sağlıklı bir şekilde öğrenilmesine yardımcı olabilir.

“Bilge Tonyukuk bu düğümü çözemeyince Kağan’a açıp onun buyruğuyla kurultayı topladı. Kağanla Tonyukuk’tan başka yirmi kadar tegin, şad, tarkan ve buyruk beğlerinin katıldığı kurultayı, İlteriş Kağan törenle açtı. Başlıların yükündürüldüğünü, dizlilerin çöktürüldüğünü anlatarak dört bir yandaki yağların yenilip haraca bağlandığını, ancak Dokuz Oğuzların dört defa yenildikleri halde yine tehlikeli olmağa başladıklarını söyleyerek tehlikenin mahiyeti hakkında açıklamayı Bilge Tonyukuk’a bıraktı. Bilge Tonyukuk, tehlikeyi söylendi: Ay Hanım!... Sonra, dokuz tane Gök Türk beğinin evlenme tekliflerini reddetmesinin sebepleri üzerinde onları düşünmeğe çağırdı ve çatık kaşlarla kendisine bakan kurultay üyelerine gizli tegin hakkındaki yarım bilgisini söyleyerek sustu. Kaşlar büsbütün çatılmıştı. Sürüp giden sessizlik arasında bir beğın: - “Bilge Tonyukuk! Bu tegin kim olabilir” diye sorduğu işitildi. Bütün başlar bu soruyu yapana çevrildi ve bakışlar, buyruk beğlerinin son kademelerinde oturan kocamış Binbaş Pars’ta birleşti. Tonyukuk şöyle cevap verdi: - Bunu ben de düşündüm. Fakat kimse için bir karar veremedim. - Öyleyse kuşkulananman neye dayanıyor? - Ay Hanım’ın dokuz teklifi redderek bizimle savaşı göze almasına... - Buun başka bir sebebi de olamaz mı? - Olbilir! Ama ben böyle sezinliyorum... Pars rahatlamıştı. Urungu ve Taçam’ı bilecekler diye sıkılmış, Bilge Tonyukukla onun için tartışmıştı. Şimdi kurultay savaş için karar verecekti. Beğler birer birer düşüncelerini bildiriyorlardı” (1998: 196-197).

Bozkurtların Ölümü ve *Bozkurtlar Diriliyor* romanları ayrı zamanlarda yazılmış olsa da tek bir roman hüviyeti taşımaktadır. Romanların geçtiği dönem kronolojik olarak birbirini takip etmektedir. *Bozkurtlar Diriliyor* romanı birinci romana göre daha az hacimli ve ana hikâyesinde daha az tarihi olay barındıran bir eserdir. Ancak ilk romanın tamamlayıcısı ve yeni tarihi bilgiler aktarması bakımından önemli bulgulara sahiptir.

4.2.3. Ak Topraklar Romanının 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Tarih Konularının Aktarımındaki Yeri ve Önemine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Yazar *Ak Topraklar* romanında Büyük Selçuklu Devletinin kuruluş dönemi ve Selçukluların yeni yurt arayışlarını konu edinmiştir. Romanın konusu ve olay örgüleri ağırlıklı olarak tarih aktarımı üzerinden ilerlemektedir. Tarihi şahsiyetlerle beraber kurmaca karakterlerin de yer aldığı romanda tarihi karakterlerin yoğun bir şekilde hikâyede yer aldığını görmekteyiz. İlk Müslüman Türk devletlerindeki toplum, kültür, yaşayış, siyasi olaylar, romanda işlenmiştir. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde “Yeni Yurt Anadolu” konusunda yer alan Oğuz Türklerinin Anadolu’nun verimli topraklarına sahip olma teması Çağrı Bey, Tuğrul Bey’in bu konudaki tarihsel faaliyetlerine bununla beraber Sultan Alparslan’ın faaliyetleri yoğun bir şekilde romanın hikâyesini oluşturmaktadır. Roman, öğrenciye derste aktarılan Selçuklu Devleti’nin kuruluş savaşı Dandanakan ile başlayıp Bizans İmparatorluğuyla yapılan Malazgirt Savaşı’yla bitmektedir. Bu durum öğrenciye 1040 ile 1071 yılları arasındaki tarihi olayların ana hatlarıyla aktarılmasına katkı sunacak bir ortam oluşturmuştur.

Yazar romanın hikâyesini Türk kültür mirasının önemli karakterlerinden Dede Korkut’un ağzıyla anlatmıştır. Bu anlatım içerisinde eserin dili 11. yy. Türkçesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dil özelliği 6. Sınıf öğrencisi için başta zorlayıcı bir durum gibi yorumlanabilse de yazarın üslubunun sade ve akıcı olmasının, Dede Korkut hikâyelerindeki merak uyandırıcı ifadelerin benzerlerine sahip olmasının öğrenci için zevkli ve ilgili bir okuma imkânı sunacağı yorumunu yapabiliriz.

Romanın ilk bölümlerinde geçen tarihsel bilgilerle sadece “Yeni Yurt Anadolu” konusundan değil “Türkler İslamiyet İle Tanışıyor” konusundan da tarihi şahsiyetlerin ve olayların bilgisi öğrenciye aktarılacaktır.

Eserde Arslan Yabgu, Selçuk Bey, Tuğrul Bey, Çağrı Bey, Sultan Alparslan, Gazneli Mahmut, Kadir Han, Romen Diyojen, Gürcü Kralı Liparit, Karahanlı Devleti, Gazneliler, Bizans İmparatorluğu, Abbasi ve Fatımi Devletleri, Buhara, Semerkant, Merv, Rey, Nişabur, Hindistan, Türkistan, Horasan, Mısır ve çeşitli Anadolu şehirleri gibi tarihi şahsiyet, tarihi mekân ve coğrafyalar ile devlet adları öğrenciye derste aktarılması hedeflenen bir dönemin

ve coğrafyanın portresini zihninde çizmesine ve akademik bilgilerin somut öğrenmeye ulaşmasında yardımcı olabilecektir yorumunu yapabiliriz.

Aşağıda verdiğimiz bulguda romanın başında yukarıda bahsettiğimiz birçok tarihi şahsiyet ve kavramın okuyucu-öğrencinin karşısına çıkarak Selçuklu Devleti'nin kuruluş olayı olan Dandanakan Savaşı'na giden sürecin ve siyasi çatışmaların resmedildiğini görmekteyiz. Bu durum öğrenciye tarihi olaylarda aktarılan bilginin, geçmiş hikâyesini aktararak bu bilgiyi temellendirmesine yardımcı olabilir.

“Ancak, Sultan Mahmud'un toyunda, altın çamçaklardan şaraplar sunulduğu o gecede, Arslan Yabgu'yu, oğlunu ve arkadaşlarını yakalatıp Hindistan'a sürmesinin deyişini söylerken ağlardı. Başka da hiç ağladığını görmemişlerdi Bayındır'ın. Oysa Karahanlılarca gerekti Arslan Yabgu'yu ortadan kaldırmak. Çünkü Kadir Han'ın; bu Türkistan'dan oğul oğul gelen, Nur-i Buhara ile Semerkant arasındaki otlaklara konaduran, oraları yurt kılan Oğuzlardan gocunduğu, hatta korktuğu vardı. Sultan Mahmud'un aklını da çelmişti. Kadir Han'ın sözleri kandırıcı ve dahi doğru idi. Yakın tehlikeyi ayan beyan gösteriyordu: - Selçuk'un torunları özü ulusu içre çok itibar ve saygıya sahip olup, sultanlık davasındadırlar. Eğer kim, senin Hindistan seferlerinden birinde, hakanlık hevesine düşerlerse, netice müşkül olur! Yıl 1025 olmalıydı; Kadir Han'la, Sultan Mahmud'un buluşup söyleştiği o sırada, çözülecek iki konuları vardı; Ali Tekin hükûmetini yıkmak, Selçukluları Horasan'a sürmek! Anlaşa durdular! Yurtlarının yağmalanması ancak Arslan Yabgu, oğlu Kutalmış ve dahi yoldaşları tutsak edilip, Kalincar Kal'ası'na atıldıktan sonra başladı. Korku, aklın başından almıştı Gazneli'nin; bu yüzden kâfirden kâfir oldu Türkmen'in karşısında, kıyıcı oldu” (İşinsu, 2017: 10-11).

Ders kitaplarında “Yeni Yurt Anadolu” başlığı altında ele alınan Türklerin yurt arayışlarındaki Anadolu toprakları eserin adı olan “Ak Topraklar” ifade edilmiş olup dönemin Türklerinin yeni yurt özlemleri aşağıdaki bulguda aktarılmaktadır.

“Yabgulular, diye çağrılıyorlardı artık. Hepsinin gönlünde aynı özlem yanmalıydı, yanmalıydı kim, atını sürüp batıya koşagiden çok oldu. Dik başlıydılar, gerçek! Asiydiler, diyemem ki!.. Yurt özlemi, yüreklerini bir kötü dağlıyordu. Başlarına buyruktular. At üstünde yemeye, içmeye, uyumaya ve dahi sohbeta alıştıktılar. Bir dünyayı kucaklamak istiyordu kolları; yırtıcıydılar” (2017: 12).

Selçuklu Türklerinin Tuğrul ve çağrı beyler önderliğinde hareket ettikleri ve Horasan, Merv gibi tarihi coğrafyaların aktarımının yapıldığı bilgilerini aşağıda verdiğimiz bulguda öğrenciye aktararak romanın konusu olan Selçuklu Devleti'nin

kuruluşu ve Anadolu'ya geliş olgularını öğrencinin zihninde canlandırabilmesinde yardımcı olacaktır.

“Türkmenler gayri akın akın Horasan'a ulaşıyorlardı. Yabgululardan çoğu, batıya doğru kaymıştı... O gün, Bayındır duydu kim; Selçuk'un torunları Tuğrul ve Çağrı Begler; zorlu kırışlardan geçip, on bin atlı ile Ceyhun üzre, Merv'e doğru gelmedeler. Çağrı Beg!.. İşte o dem, gönlünde yıllardan bu yıla titreyip duran, ayan oldu Bayındır'a: Özüne ancak Çağrı gibi bir başbuğ gerek. Ve dahi mümkünü var; Ak Topraklar'a onunla gitmeleri ola” (2017: 15).

Romanın kurmaca karakterlerinden olan Bayındır'ın dağınık Oğuz Türklerinin tek bir devlet altında toplanıp yurt özleminin sona ermesi hayalini öğrenciye aktarabilecek ifadeler Selçuklu Devleti'nin kuruluş misyonunun tarihsel empati yapılarak öğrenci tarafından içselleştirilmesine yardımcı olabilir.

“Bayındır çöktü yere, kara kıyma gözlerinden yaş akıtarak, umutların demeye durdu Yamtar'a: Rüzgâr gibi her yöne esip dağılan Oğuz'u toplayıp görecektek başbuğdan bahis açtı. Tek yurttan... ki dünyayı saracaktı. Tanrı Türk'ü koruyordu. Elbet, çünkü onu, özüne gölge etmişti dünya üstünde. El vermişti Türk'e, görev vermişti” (2017: 17).

Eserin dördüncü bölümünde kurmaca olan ana karakter Bayındır Bey'in tarihi şahsiyet olan Çağrı Bey'le buluşarak olay örgüsü tarihi süreçle ilişkilendirilerek devam etmekte olup bu durumun öğrenci için kurmaca olay ve tarih aktarımı ekseninde eseri idrak etmesinde yardımcı olabilir.

“Çağrı Beg'e ulaşmak günler aldı... Ay doldu, tamam oldu. Zor gelmedi onlara. Hele Bayındır'a hiç. Çünkü bu gördüğü, varıp elin öptüğü Çağrı Beg, kafasında düşleyedurdu şol Çağrı Beg'di. Yalnız sesi ciddi, dudakları hiç güler değil iken gözleri gülerdi. Bayındır'ı otağa götürdüklerinde, begler divan üzereydi. Hepsi dikkatle bakarken Bayındır'a, Çağrı Beg'in yanında duran Erdem Beg, hiç bakmadı. Öyküsünü anlatıba dinlemez göründü... Begler hep kuşkuluydular ve biraz da eğlenir gibi; onu Yabguluların çaşadı sandılar besbelli. Bu yüzden Çağrı Beg: Var git, çadırın dik bir yana, Tanrı bize yol verdiğince gider olacağız, sen dahi gelirsin” (2017: 21).

6.Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının “Yeni Yurt Anadolu” konusunda geçen ve kitabın 80. sayfasında yer alan Selçuklu-Gazneli ilişkilerini ifade eden bilgilerle paralellik gösteren aşağıdaki bulguda, öğrenci için Oğuzlar ile Gazneliler arasındaki ilişkiyi açıklayıcı ve Çağrı Bey'in Gazneli hükümdarı

Sultan Mesut'a karşı aldığı ilk zafer ile Türklerdeki beylik, hükümdarlık sembollerini ve Selçukluların Gazneliler tarafından siyasi olarak tanınmaya başladıkları bilgileri aktarılmaktadır.

“Yamtar, babasının yolunda bir oğul oladururken, Ayaz, çayır kuşları gibi dillendi ballandı. Bir hoş oğlandı, babasından çok anasına yârdı, Selcen, Kazan'a yüklüdü o sıra. Yazın sıcağı idi; Sultan Mesud'un adamı Beg-Toğdı ve leşkerini Çağrı Başbuğ, her zamanki gibi, şimşek misali yanardöner hızıyla perişan ediverdi. Gazneli'nin kanı, Hisar-i Tâk yöresini bolca suladı! Bu, Selçuklu'nun bir ay önce ilk habersiz avlanışına ve dahi dağılımıslığına, bir cevap oldu. Beg-Toğdı ve askeri canlarını zor kurtarıp, Nişâbur'a kaçıp gittiler. Ve Selçuklular, "Onca altın, gümüş, silâh, âlet, elbise ve hayvan elde ettiler kim, şaşkınlığa düştüler." diye yazmaya vardı sonradan bilge kişiler.... Hoş bilinmez, Sultan Mesud'un bu emeli nice ciddiye aldığı fakat Selçuklulardan çekinmek gerektiğin anlar olduğu belli! Merv valisi ile, hakimiyet işaretlerini Selçuklu beglerine yolladı. Bir de şölen alayı kattı yanlarına. Verilen düzene göre; İnanç Yabgu'ya Farava yöresi, Çağrı Beg'e Dihistan, Tuğrul Beg'e ise Nesâ, sözde armağan ediliyordu. Beglerin üçüne dahi; hil'at, sancak ve ferman gönderilmişti. Gönderilmişti ya, sonradan Gazneli'nin kulağı duyar oldu; Selçuk Begleri hil'atlarla eğlenip dururlar; onlara bir değer vermezler. Çünkü aslında Mesud'un armağanları değildir bunlar. Selçuklu'nun hak aldığıdır” (2017: 24-25).

Eserin altıncı bölümünde Selçuklular ile Gazneliler arasındaki 1038 Serahs Savaşı ile 1040 tarihindeki Dandanakan Savaşı bilgileri aktarılmakta, Selçuklu Devleti'nin kuruluşu bilgisi ifade edilmektedir. Ders kitabında yer alan “Selçuklularla Gazneliler arasında 1040 yılında yapılan Dandanakan Savaşı Selçukluların zaferiyle sonuçlandı. Bu zaferin sonucunda Selçuklu Devleti kuruldu.” (MEB, 2019: 80) ifadeleriyle öğrencilere derste verilen bilginin kalıcılığına yardımcı olacak anlatımlar yer almaktadır.

“Söyledik kim; Selçuklu eri, gökten kopup düşen doluydu, kardı, yağmurdu. Gelip uran, kaçıp urandı... 1038'in Mayısında uruşları yaman oldu... "aman" tanımadı! Öyle bozuldu Gazneli ordusu kim; Sübaşı anca canın kurtarıban kaçanda, ağlıyordu. Yalnız Selçuklu'ya hırsından akagitmezdi bu yaşlar; kumandanların ihanetine uğramış sanıyordu özünü! Şol zafer gösterir oldu; gayri Selçuklu'nun hakkın aldığın, Gazneli Sultanı Mesud'un armağanlarının örtesi yoktur bu hakkı. Hem Selçuklu begleri özür beyan edip, savunmada olduklarını da söyleyebilmezler. Gayri özlerini hiç kimseye bağlı saymazlar.... Şol dem, 1040'ın Mayısıdır gayri. Gazneli Sultanı Mesud; tam urup, Selçuklu'nun başın kesip dağıtmak fikrinde. Selçuklu Sultanı Tuğrul'un ise, o geceler uykusu yok, o günler yemeği içmeği yoktur, göçüp Rey ve Cibal dolaylarına, oralarda yeni güçler bulup gelmek emelinde.... Ol kıyamet savaş Dandanakan'da koptu. Üç gün sürdü. Rüzgârla, bayraklarla,

kopan toz içre şıklayan kılıçlarla, şorlayan alca kanla... Seslerde, Gazneli'yi bırakıp Selçuklu'ya geçen erlerle... İnanagelir misin, o sel; taş dağın bağırları delip geçti; dağ, gümbür gümbür çöktü, ufalandı! Cumaydı. Allah'ın mübarek kıldığı gün, böylece Selçuklu, devletini kutladı” (2017: 27-29).

Bu bulguların devamında Selçukluların Rey şehrini başkent yapması, Sultan Tuğrul'un başkentte gerçekleştirdiği bayındırlık hizmetleri, bu hizmetler içerisinde medrese ve camii inşaatlarından bahsederek Selçuklu kültür tarihinden aktarımlar yapan bulgular aşağıdaki gibidir;

“Bir zaman var ki, Çağrı Başbuğ'un alp yiğidi Bayındır Beg; Rey'i Yabgululardan alan ve dahi o kenti saltanat merkezi eyleyen Tuğrul Sultan'ın yanına varmış; evdeşini ve oğullarını da beraber getirmişti.... Tuğrul Sultan, harap kılınmış Rey kentini yeni baştan yapar gibiydi. Medreseleri ve camisi ile Nişabur'u görklüden de görklü eden ustaların, üstatlarının ve şâkirtlerini Rey'e getirmiş. Başkenti süsletmeye durmuş, eski saray yıkılıp, Selçuk Sultanlığı'nın şanına lâıyk bir saray yapılmaya başlanmıştı Tuğrul için. O Tuğrul Sultan ki: "Özüme ev yapıp, yanında Allah'ın evini inşa etmezsem, ar ederim” diyendir” (2017: 30).

Selçuklu Devleti'nin kuruluşundan sonra romanın asıl konusu olan Anadolu'nun yurt edilişi sürecini aktaran bilgiler olay örgüsü ekseninde devam etmektedir.

“Bu yüzden; Türkistan'dan akın akın gelen, geldikçe sonu hiç tükenesi olmayan; Nişabur yöresinde, Rey dolaylarında konacak yurt arayan Türkmenleri, Ak Topraklar'a doğru akıtmak isteyen ve dahi oralarda, Van yöresinde yirmi bin eri ile savaşan Türkmen'e konacak yurt açmaya çalışan İnanç Yabgu'nun oğlu Hasan'ın ve o kadar Türkmen'in pusuya düşürülmesinin onulmaz acısıyla, Sultan Tuğrul, amca oğlu İbrahim Yinal'ı sefere memur edince erlerin arasına Yamtar karıştı. Ve de ardından, gizlice Kazan” (2017: 31).

Selçuklular döneminde, öğrencilere aktarılan ve Osmanlı Devleti'ndeki tımar sisteminin karşılığı olan ikta kavramından, romanın kurmaca ana karakteri üzerinden kısa bir ifadeyle bahs olunmaktadır.

“Günler birbirine kavuşuyor, yıllar geçiyordu. Yayan erin umudu ne ola? Sunulan iktayı reddetmiş, savaş meydanlarını bırakmış Bayındır, Sultan Tuğrul'un yanına yine hiç uğraması yok. Kocadı, desen değil! "Oğullarım" diye, çokçasından yanar, ondandır desen, değil! Her dem, “Söz gökten gelmiştir, azizdir” söyleyen, günler geçer söyleşmez oldu” (2017: 34).

Ders kitabında (s. 80) yer alan Tuğrul Bey'in Abbasi Halifesi, Fatımi Devleti'yle olan ilişkileri Abbasi Halifesini, Şii Fatımi baskısından ve Hristiyan saldırılarından koruyarak İslam dünyasının koruyucusu ve halife tarafından Doğu'nun ve Batı'nın koruyucusu unvanlarını alışı, romanın aşağıdaki pasajlarında detaylı bir şekilde aktarılmıştır.

“İbrahim Yımal'ın seferleri; büyük zaferler getiresi olmuş Selçuklu'ya; tâ Bizans'ın başkenti İstanbul'da, solmuş duran minareleri canlandırmış, cami içinde kandiller ışınmış. Şîi Fatimî Halifesi namına okunmakta olan hutbe kesilmiş, yerine Abbasî Halifesi ve dahi Tuğrul Sultan namına hutbeye başlanmış. Hem İslâm, hem kâfir, Sultan Tuğrul'un görkemini iyice duyar olmuş” (2017: 37-38).

Yukarıda verdiğimiz bulguya benzer bir örnekte ise yine Tuğrul Bey'in İslam dünyasındaki otoritesi, Anadolu'ya yapılan seferler, Bizans ve Hristiyan prensliklerle olan ilişkileri ifade eden bulgular aşağıdaki pasajda yer almaktadır.

“Sultanlığının yüceliğın duyurur olmak için, zafer sonu, tutsak edilen Gürcü Prensi Liparit'i, fidiye almadan Bizans'a geri göndermişti. Bu yücelik yalnız akınlar sonrası için değil fakat evvelinden Ak Topraklar'a doğru küçük büyük Hristiyan prensliklerini Selçuklulara bağlar oluyor; Müslüman Araplar arasında da mezhep kavgalarıyla solmaya gider olan İslam dini, diriliyordu” (2017: 38).

Eserde Malazgirt savaşı öncesi Anadolu'da gerçekleştirilen fetih hareketleri de ifade edilmiştir;

“Diyarbakir Mervanî Emîri ise, erleri ile Sultan'ın seferine katılmıştı. Ak Topraklar üzerinde Bargiri ve Erciş kentleri alındı. Sıra geldidurdu Malazgirt kuşatmasına. Sultan'ın altın nakışlı otağı kuruldu. Gazilerin bir kısmı yağıştırtıp dürüştüler, bir kısmı, üç yöne ileri vardı. Kara pulat öz kılıçlar parladı. Davullar uruldu. Şadlıklar çalındı. Karadeniz dağlarına, Kafkas eteklerine... Canik ormanına... Sasun dağına, Oltu bölgesine doğru bir bölük kaza, alca şahin girmiş gibi, kâfir üzerine at salındı” (2017: 40-41).

Eserde yazar, Selçuklu Devleti'nin kuruluşu, Tuğrul ve Çağrı Beyler'in faaliyetleri hakkındaki anlatımlarında Türklerin Anadolu'ya gelişlerini ifade eden ve Selçukluların siyasi hâkimiyeti hakkında bilgiler veren ifadelere sıkça yer vermiştir. Daha önce verdiğimiz örneklere benzer bir bulguyu aşağıda belirtirken bu bulguda yazarın tırnak içerisinde belirttiği ifadeler o çağda yaşayan Urfalı Mateos adındaki vakanüvisin, Selçuklu akınlarını tarif ederken kullandığı betimlemelerden

faydalandığını görmekteyiz. Bu durum yazarın romanı kaleme alırken tarihi kaynakları kullanmaya çalıştığının bir göstergesi olmakta ve bu edebi eserin tarih aktarımı noktasında öğrencilere faydalı olacağı yorumunu yaptırmaktadır.

“Ve dahi kâfir onların bu gelişlerini; “Güneşin doğduğu yerlerden, kartal gibi uçan atlara binmiş, ordular zuhur etti; erlerin saçları uzun, ellerinde ok ve yay vardı... Bu gelenlerin ayağı basmadıkları toprak, içmedikleri su, ateşlemedikleri ocak kalmadı, Türk soyu, yeryüzünü dolduragördü... Koca dünya onların yükünü çekesi değil!” diye feryat eyleyip anlatır olurken; dini bir, soyu ayrı olan da; yakınmalarını Sultan'a ulaştırıyordu. Sultan Tuğrul'un, şol Diyarbekir Mervanî Emîri Nasîrû'd-Devle'ye cevabı sert oldu, öğüt verir oldu: “Kullarımın memleketine geldiğin haberin aldım. Sen ki bir uç emîrisin. Onlara mal verip, kâfirlere karşı, kendilerinden faydalanmalısın. Zira onların maksatları kâfir beldeleridir.” (2017: 77).

Ak Topraklar romanında Selçuklu Devleti'nin kuruluşu ve Türklerin Anadolu'ya akınları olay örgüsünü Malazgirt Savaşı'nı geliştirmektedir. Romanda kurmaca karakterlerden Bayındır Bey'in hikâyesi bu süreçte daha da yoğunlaşarak okuyucu karşısına çıkmaktadır. Sultan Alparslan ile Bizans İmparatoru Diyojen arasında bir casusluk ve istihbarat savaşı üzerinden gelişen hikâyede tarihi karakterler ve Malazgirt Savaşı öncesi iki tarafın hazırlıklarına yer verilmiştir. Aşağıdaki bulguda tarihi şahsiyetlerden Romen Diyojen'in genel bir portresi çizilmiş ve Türklere karşı kurduğu ordu hakkında bilgiler aktarılmıştır.

“İlk işi, amcasının yarım bıraktığı Ak Topraklar gazalarına devam eylemek oldu. Bu gazalar; ta İstanbul'da Bizans kâfirini titretmekteydi. İmparatoriçe Evdoksiya, bu yüzden Roman Diyojen'i, alelacele kocalığa alıp, onu orduların başına geçirdi. Ne söylenebilir Roman Diyojen için?.. Yiğittir, atlıgandır, er kişidir velhasıl. Tek kusuru; fazlaca kibir eylemesi, gönlünü hep yücelerde tutmasıdır. Yiğitliği özünün malûmudur, çünkü! Velâkin Korkut Ata ne buyurmuştur? "Kibir eyleyeni Tanrı sevmez, gönlünü yüce tutan erde devlet olmaz..." Görelim Tanrı'm neyer, neyerse görklü eyler; demiş olanların yolunca yürüyüp devam edelim söyleşimize: Roman Diyojen; çoktan beri seferden ırağ, bu yüzden de dağılmış ve dahi tembelleşmiş Bizans ordusuna bir düzen verdi, ücretle tuttuğu yabancı askerleri dahi kattı özü ordusuna. Franklar, İtalyanlar vardı bu ücretlilerin arasında, bir de Oğuzlar, Peçenekler. Sonuncuları suyun karşı tarafından Trakya'dan getirmişti” (2017: 81).

Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabında (s. 83) bulunan “Okuyalım Öğrenelim” başlıklı okuma metninde tanıtılan tarihi şahsiyet Nizâmülmülk,

romanda ilk olarak yirmi ikinci bölümde yer almakta ve yer aldığı pasajda ise Sultan Alparslan'ın hükümdar oluşundaki etkisinden bahsedilmektedir. Bu bulgu ve diğer bulgular ders kitabındaki okuma parçasında biyografik bilgileri verilen Nizâmülmülk'ün, öyküsel bir anlatımla öğrencinin zihninde yer etmesine yardımcı olabilir;

“Alp Arslan öyle bir kişiydi kim; davranışları sözlerine, sözleri davranışlarına uygun düşerdi. Elbet bu arı duru görkemli kişilikte, sultanlık dahi arı duru ve görkemli oluyor. Hazreti Muhammed'den gelip, Alp Arslan'ın gönlünde yer bulan yücelik onun çevresine ışınıyordu. İmam Ebü'l-Fazl; baş indirip bağır bastı, fikrinde Nizamü'l-Mülk'ün sözün ettiği bir olay vardı. Tuğrul Sultan uçmağa varanda, Amidü'l-Mülk, Alp Arslan'ın baba bir ana ayrı karındaşı Süleyman'ın sultanlığı tarafı idi, o yolda uğraşı vardı. Alp Arslan, Tanrı'nın özüne bağışladığı sultanlığı alınca, Amidü'l-Mülk'ün yerine Nizamü'l-Mülk'ü getirmiş... Bu iş, veziri ardından çokça söze sebep olmuştu. Ve dahi o sözleri, Alp Arslan Başbuğ'a ulaştırmaya çalışanlar var idi. Bir gün namaz kılarken, onun önüne bir kâğıt koydular kim, ne kâğıt; baştan başa Nizamü'l-Mülk'ü karalar. Sultan okuduktan sonra, o kâğıdı vezirine verdi ve eyitti kim: Eğer doğru söylüyorlarsa, ahlâkımı düzelt; eğer seni yalan yere karalıyorlarsa, onları bağışla ve meşgul et ki, bu işlerle uğraşmaya hiç vakitleri kalmasın” (2017: 103).

Ders kitabındaki bahsettiğimiz Nizâmülmülk hakkında hazırlanmış olan okuma parçasında, onun Sultan Melikşah'a da vezirlik yaptığı bilgisi yer almaktadır (s. 83). Yine yazar da bu bilginin mesajını romanın sonlarında yer alan aşağıda verdiğimiz bulguda ifade etmiştir;

“Gayri Hatun Sultan'a çekilip, Başbuğ'la vezirini yalnız koymak düşer. Hatun çıkıban, Başbuğ Alp Arslan, veziri Nizamü'l-Mülk'e döndü: Baka vezir, Tanrı rızası için Diyojen'e karşı çıktığımızda eğer, Allah bizi bu uğurda şehit olmaya lâayık görürse, oğlum Melikşah sultanınız olacaktır. Vasiyetimi, öz başın pahasına tutmanı isteriz. Bu yüzden seni, hatunları güvenli kılmak ve dahi vasiyetimizi yerine getirmek için savaştan azat eder, yola salarız. Buyruğun baş üzere” (2017: 172).

Ders kitabında (s. 81) yer alan “Şimdi de Sultan Alparslan'ın anlatımıyla Malazgirt Savaşı'nı öğrenelim.” İfadesiyle yer alan ve Sultan Alparslan'ın dilinden verilen “Abbasi halifeliğini tehdit eden Mısır Fâtımî Devleti'ne karşı sefere hazırlandığım sırada Bizans İmparatoru Romanos Diogenes'in (Romen Diyojen) Anadolu'nun doğusuna ilerlediğini öğrendim Şam'a doğru ilerlemekten vazgeçtim ve

ordumla geri döndüm.” bilgisini destekleyici anlatımların öğrenci için yararlı olacağı yorumunu yapabiliriz.

“Yıl, 1070'in ortalarına varmakta... İmparator Diyojen ordusunun iki kolu Manüel ve Ermeni Filaret komutasında, Sivas ve Malatya'ya doğru ilerliyorlar... Sultan Alp Arslan, Mısır'ı halife namına idare eden Nasırü'd Devle'nin, kendisi ile mücadele eden rakiplerinden kurtarması için ona müracaat etmesi ve Fatimî halifelerinin yerine Abbasî halifesini tanımaya hazır olduğun bildirmesi üzerine büyük bir ordu ile Suriye Mısır seferine çıkagitmekte... Öyle bir ordu kim, Horasan erlerini, Irak Türkmenlerini, Ak Topraklar'a akın edenleri toplayagörmüş içinde, otağlarca yiğit” (2017: 124-125).

“Andronik Duka, sordu: - Sefer niyeti ne zamandır? İmparator: Duyduk ki, Alp Arslan, Mısır vezirinin kendisini çağırması üzerine harekete geçmiş, Ahlat'a gelmiş, Malazgirt ve Erciş kal'alarını almıştır. Şimdi özü Diyarbakır surları önünde, Dicle suyu kıyısına konmuştur. Amit emri nanca dayanacak, ne işleyecek, öğreniriz. Benim niyetim, Sultan, Suriye'ye indikten sonra, harekete geçmektir. Manüel: Hazırlıklarımız anca bitebilir zaten, diye söyledi. İmparator: Yalnız Sultan'a niyetimizi belli etmemek, onu Suriye önlerinde oyalamak için” (2017: 131-132).

Hikâyenin olay örgüsünün Malazgirt Savaşı'na doğru geliştiğine yukarıda bahsetmiştik. Öğrencinin tarihi olaylara hazırlanışını sağlayacak ifadelerin arasında salt kurmaca bölümlerle beraber içinde tarihi bilgilerin de yer aldığı ifadeler bulunmaktadır. Verdiğimiz bulguda İmparator Diyojen'in ordusunun yapısı ve bu ordudaki Peçenek ve Oğuz Türk boylarının bulunduğu dair ifadeler yer almaktadır; “Gelen gün, cümlesi İmparator'un buyruğuna derildiler. Peçenek, Oğuz, Ermeni, Fransız, Rum kumandanlar, yüce Bizans İmparatoru'nun kararlarını dinlemeye hazırlandılar.” (2017: 128).

Yazar eserinde yer yer geri dönüşler yaparak hikâyeyi derinleştirmekte, bunu yaparken de tarih aktarımlarında da geri dönüşel bilgilere yer vermektedir. Aşağıdaki bulguda Selçukluların tarihi kökeni ve atalarının Müslüman oluşu ifade edilmiş; bu anlatım içerisinde öğrencinin yukarıda bahsettiğimiz ders ünitesinin ilk konusunda öğrendiği, Türklerin İslamiyet'e geçmesinde etkili olan faktörleri destekleyici ifadeler de kullanılmıştır. Bu durum, öğrenci için, tarih öğrenimindeki kronolojik bütünlük olarak yorumlayabileceğimiz bir kolaylaştırıcı etki oluşturmaktadır.

“Oğuz Yabgusu'nun yanında subaşı olan, Çağrı Beg'in dedesi Selçuk Beg'i anlattı. Devletleri Selçuklu diye çağrılardurduğu için, Yağmur, Selçuk Beg'e dair söylenen her bir şeyi, kâğıtlara geçirmeyi uygun buldu. Ondan sonra Oğuz Yabgusu'ndan kopuşlarını, Selçuk Beg'in buyruğunda Cent şehrine gelişlerini yazdı. O sıralar Oğuzların boy boy Müslümanlığı kabul eyleyişlerini ve dahi Selçuk Beg'in ulusu Kınık ile bu dine girişin de anlattıktan sonra, Türk'ün töresiyle Tanrı buyruğunun birbirlerine uygun düştüklerini; çocuk kafasının iyice çözüp sezemediği, anca duyup öğrendiklerinden anlattı bir bir. Nasıl uygun düşmesindi; Oğuz'un, İslâm dininde karşılaştığı birçok şey; ona ulaşagörmeden çok önce, inanıp ad koyduklarına birdi. Görkemli Kur'an-ı Kerim, cennetten söz açıyorsa, Oğuz, cenneti ondan öğrenmeden önce, gönlünden inanmış ve dahi adın koyadurmuştur: Uçmak! Bunun gibileri işte... Çocuk yazdıkça, sanki yüreği açılakoyuyor; Oğuz'un tarihiyle İslâm'ın yüceliği sarmaşıp ışınarak, içine doluyordu” (2017: 138-139).

Romanın son bölümlerinde tarihi bir olay olan Malazgirt Savaşı'ndan iki gün öncesini belirten ve kurmaca anlatımlar, aktarılmak istenen tarihi bilgiye doğru öğrencinin merakını uyandıracak ve olay örgüsünün gelişimini devam ettiren bulgular tarih aktarımı noktasında yararlı olabilecektir diyebiliriz. Bu anlatımlarda romanın kurgusal ana karakteri olan Bayındır Bey'in görevini tamamlayarak Sultan Alparslan'la buluşması ve Malazgirt Savaşı'na doğru ilerleyen olay örgüsünün finali olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Günlerden Ağustos'un 24'ü Çarşamba, yıllardan 1071 idi. Sabahın alar vakti, namazdan sonra konuşmaya durmuşlardı. Aman vermez sıcak kim, şimdiden bastırmada, nöbetçilerden biri, otağdan içeri girip baş eğdi: - Sultan'ım. - Ne var? - Bir Bizanslı Beg, bizim atlılara takılakomuş, dilimizi bilir ve dahi yalnız seni görmek ister. İmam; "Çaşıttır" diye fikreyledi ise de, Başbuğ Alp Arslan: - Getirin, buyurdu. Bizanslı beg giriben özünü yere attı, Başbuğ'un ayakları altındaki yeri üç kez öptü, sonra başın kaldırıp, ellerini Tanrı'ya doğru açtı. - Şükürler olsun. Ona bakan Başbuğ, yerinden urudurup kalktı, şükreyleyeni, omuzlarından tutup kaldırdı. Kolların açıp sarıldı: - Hoş geldin, hayır getirdin Bayındır Beg. Ol dem, Sultan'ın imamı gördü kim, bu ak saçlı bir alp yiğittir ve yeşil gözlerinden iki damla yaş, yağız yanaklarına düşmektedir” (2017: 187).

Eserin sonunda yazar, Malazgirt Savaşı'yla ilgili öğrencinin zihninde sinematik bir etki yaratabilecek tasvirler ile aktarımlar yapmıştır.

“Başbuğ, onca yiğidin önünde attan indi, kibleye dönüp, ak alnını secdeye koydu: “Hasbünallahu ve ni'me'l-vekil... Ya ulu Tanrı'm! Seni özüme vekil yapıyor, görkemlin önünde yüzüm yere sürüyor, senin uğrunda savaşıyorum. Ya Allah'ım, niyetim halistir. Bana medet ulaştır, sözlerimde hilâf varsa beni kahret!" Sonra yerinden urudurup, kalktı. İşte o çağ erişti kim, ak kara seçilmekte... Başbuğ baktı; erleri, duru bir deniz gibidir

önünde ve dahi nefes tutup özüne bakmaktadırlar... Ne sessiz bir görkemdi ki, Alp Arslan Başbuğ'un dahi gözlerinden iki damla yaş aktı... Gür sesi onlara buyurdu: - Askerlerim! Burada Tanrı'dan gayri sultan yoktur. Buyruk ve kader onundur. Bu sebepten özümle birlik olup, savaşa katılmakta, ya katılmamakta size azatlık veririm. Ol duru, ol sessiz deniz, tek dalga olup, şahlandı: - Buyruğundayız Başbuğ” (2017: 193-194).

4.2.4. *Deli Kurt* Romanının 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Tarih Konularının Aktarımındaki Yeri ve Önemine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Deli Kurt romanı, Hüseyin Nihal Atsız'ın incelediğimiz üçüncü romanıdır. Bu romanda ana karakterlerin kurmaca karakterler olduğunu görmekteyiz. Romanın başkarakteri olan Deli Kurt, asıl adı Murad olan ve romanda Osmanlı Hanedanına mensup kayıp şehzade olarak karımıza çıkmaktadır. Bununla beraber Çakır, Satı Kadın, Esen Börü, Hasan Çelebi, Gökçen Kız, Evren gibi asıl şahıs kadrolarını oluşturan kurmaca karakterler bulunmaktadır. Eserde İsa Çelebi, Yıldırım Beyazıt, Mehmet Çelebi gibi tarihi şahsiyetlerin de romanda sıkça adı geçmektedir.

Olay örgüsü “1403 yılının sonlarıydı” ifadesinden anlaşılacağı üzere 15. yy'ın başlarında başlayıp 1444 Varna Savaşı'nı takip eden tarihte bitmektedir. Romanda mekânı bugünkü Balıkesir bölgesi olan Karesi bölgesi olmak üzere Balkanlar ve Anadolu coğrafyasının çeşitli bölgeleri oluşturmaktadır.

Eserin konusu Bozkurtlar Diriliyor romanına benzer bir şekilde bir aşk hikâyesi üzerinden ilerlemektedir. Bu ekseninde tarihi olaylar, Osmanlı tarihi içerisinde kronolojik ve kültürel tarih öğeleri, 15. yy'ın ilk yarısındaki Balkan ve Anadolu coğrafyasının siyasi, toplumsal ve kültürel özellikleri yansıtılmaya çalışılmıştır. Bu durum, okuyucu-öğrencinin tarih aktarımına yönelik zengin bir içerikle karşılaşmasına imkân tanıyabilir.

Romanın ilk bölümünde “Niğbolu Savaşı”, “Ankara Savaşı”, “sipahi”, “azap” gibi Osmanlı tarihinden olay ve askeri kurum adları, romanın kurgusunda yer almaya başlamıştır. Bunun okuyucu-öğrenci için olay kurgusunu dönemin zaman algısına yerleştirme noktasında önemli bir etken olabileceğini söyleyebiliriz.

“Bu evde Satı Kadın, iki yaşındaki oğlu ile birlikte oturuyordu. Çakır'ın süt anası olan ve onun tarafından sahici bir ana kadar sevilen Satı Kadın komşu Türkmen oymağından bu köye otuz yıl önce gelin gelmişti. Şimdi kırk beş yaşında, sağlam, dinç ve iyi yürekli bir kadındı. Büyük oğlu Niğbolu savaşında, kocası da Ankara Savaşında şehit olmuşlardı. İki

kızını evlendirip gurbete göndermiş, bu evde iki yaşındaki küçük oğlu Evren'le yalnız kalmıştı. Bir dileği Evren'i sipahi yapmaktı. Kocası ve büyük oğlu azap olarak orduya gitmişler, azap olarak ölmüşlerdi. Ama sipahilik başkaydı. Bu bakımdan süt oğlu Çakır'a bayılırdı” (Atsız, 2005: 11).

Romanın ikinci bölümünün hemen başında tarihi şahsiyetlerden “Yıldırım Beyazıt”, “Ankara Savaşı”, “Fetret Devri” ve “Osmanlı veraset sistemi” gibi tarihi kavramların geçtiği bir pasaj yer alarak tarihi süreçte bir geri dönüş anlatımı üzerinden hem tarihi bilgiler aktarılmış hem de romanın olay örgüsü tarihsel bir zemine oturtulmaya devam edilmiştir. Bu pasajda okuyucu-öğrenci bu bilgilerin yanı sıra Bursa ve Edirne şehirlerinin tarihi dönemdeki misyonları hakkında da bilgi sahibi olabilir.

“Çakır'ın, gizlice süt anasının evine getirdiği genç kadın, bir tehlikeyi önlemek için böyle saklanıyordu. Amasya Beği Şad geldi Paşa'nın küçük yeğeni olan Bala Hatun, Yıldırım Bayazıt'ın oğullarından İsa Beğ'in haremiydi. Sel gibi kahraman kanının aktığı, Türk'ün Türk'ü kırdığı o korkunç Ankara Savaşından sonra Yıldırım Bayazıt tutsak düşüp kendi canına kıyınca, oğulları Osmanoğullarının göreneğine uyarak beğlik davasına kalkmışlar, birbirlerine karşı gelmişlerdi. Büyük şehzade Süleyman Beğ Edirne'de, ortanca şehzade İsa Beğ Bursa'daydı. Osmanlı ülkesinde Bursa ve Edirne iki başkent olduğu için devletin başına ancak bu şehirleri elde etmekle geçibilirdi. İsa Beğ böyle düşünüyordu. Ancak şu var ki, kendisini tanımamışlardı. Çaresiz vuruşacaklardı” (2005: 14).

Yukarıda verdiğimiz bu pasajda bahsettiğimiz tarih aktarımlarının dışında Ankara Savaşı tanımlanırken kullanılan ifadeler ile okuyucu-öğrencinin Türk tarihine salt Osmanlı merkezli bakış açısı dışında genel bir Türk tarih bakışı kazanabilmesi açısından da faydalı olabileceğini söyleyebiliriz.

Bu bulgunun devamında karşımıza tarih aktarımına yardımcı bir başka bulgu çıkmaktadır. Aşağıda verdiğimiz bulguda “Osmanlı idari yapısı”, II. Dönem Anadolu Beyliklerinden “Karesi Beyliği”, tarihi şahsiyet olan “Emir Timur” ve “Türkistan” coğrafyası, okuyucu-öğrencinin karşısına çıkarak dönemin siyasi, tarihi ve coğrafi durumu hakkında okuyucu-öğrencinin algısını geliştirmektedir diyebiliriz.

“Çakır vardı. Henüz çok gençti ama sadakatin ve fedakarlığın örneği bir yiğitti, fakat tanınmış değildi. Karası Sancağında tımarlı bir sipahiydi. Ankara Savaşındaki binlerce bilinmedik kahramandan birisi de oydu. Havadaki mevhum noktaları bile vuran keskin nişancı Çağataylılara karşı kalkanı ile kendisini koruduğu gibi savaşın harman edildiği kanlı bir yerinde de bir defa kılıcıyla İsa Beğ'i kurtarmıştı. Hele Aksak Temür Beğ'in Türkistan'a dönüşünden sonra Yıldırım'ın oğulları birbirine düştüğü zamanki kavgalar...” (2005: 15).

Romanın üçüncü bölümü de tarihi aktarımlara ait ifadeler ile karşımıza çıkmakta. Bu ifadeler arasında “Karesioğulları Beyliği”, “Selçuk Padişahları” ve “tımarlı sipahilik” ile “tımar sistemi” kavramları yer alarak okuyucu-öğrencinin tarih algısına aktarımlar yapmaktadır.

“Çakır yirmi yaşında, Karasılı bir sipahiydi. Küçük bir tımarı vardı. Tımarın geliri kendisinden başka iki cebeli'nin de savaşa hazır bulundurulmasını sağlayacak kadardı. Tımar sahibi olalı ancak iki yıl olmuştu. Babası şehit düştüğü zaman kendisi küçük olduğu için tımar amcasına kalmış, amcası ölünce de kendisine geçmişti. Babasıyla amcası Osmanoğullarının, dedeleri de Karasioğullarının ordusunda hizmet etmişlerdi. Barakoğlu ailesi çok eski, küçük bir beğ ailesiydi. Selçuk padişahları zamanından beri sipahi oldukları söylenirdi” (2005: 23).

Bu pasajda bahsettiğimiz tımar ve tımarlı sipahi kavramları Milli Eğitim ders kitabında yer alan “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinin 41. sayfasında müfredat bilgisi olarak da öğrenciye verilmektedir. Aynı zamanda verdiğimiz ilk bulguda da geçen “sipahi” ve “azap” kavramları yine ders kitabının 41 ve 42. sayfalarında işlenmiştir (MEB, 2019).

Eserin “İlk Savaş” başlıklı bölümünde I. Mehmet (Çelebi) Dönemi’nde ortaya çıkan “Şeyh Bedrettin İsyanı” roman içerisinde kurgulanmıştır. Yine bu bölümde isyandaki tarihi şahsiyetlerden Torlak Kemal de okuyucu-öğrenciye sunulmaktadır.

“Aydın taraflarında birtakım dervişler ayaklanmışlardı. Hatta bu dervişler Aydın Beği olan Bulgar dönmesi Süleyman'ı öldürmüşlerdir, Manisa Beği olan Kara Temürtaşoğlu Ali Beği de bozmuşlardı. Padişah buna öfkelenmiş, oğlu Murad Beğ ve veziri Bayazıd Paşa'yı büyük bir kuvvetle dervişlerin üzerine göndermişti. Çakır ve cebelileri bu orduda idiler.... Ertesi sabah erkenden ordu güneye doğru ilerlemeye başladı. İki kola ayrılmışlardı. Deli Murad ikinci koldaydı ve bu kol Manisa'ya doğru yürüyordu. Bütün eri, Torlak Kemal adında birisinin buyruğundaki dervişlerle çarpışılacağını öğrenmişti. Torlak Kemal'in Yahudi dönmesi olduğunu, verdikleri ilk molada işittikleri zaman Evren'le Deli Kurt inanmamışlardı.” (2005: 59-61).

Daha önce bahsettiğimiz tımar sistemiyle ilgili eserin içinde bu sistemin nasıl işlediğiyle alakalı okuyucu-öğrencinin zihninde etkili olabilecek kurgusal bir örnek yer almaktadır.

“- Adımın Murad, yaşımın on altı, babamın adının Osman olduğunu, Karasılı olduğumu söyledim. - 'Şehzade ne dedi ?' Deli Kurt önüne baktı: - Adaşım ! Bu yararlığına karşılık,

seni yakında sipahi yaparız. Başka bir dileğin var mı? dedi. Çakır geniş bir soluk aldı: -
Sonra ? - Ben de tımarım, ağam Çakır'ın tımarına yakın olsun, dedim” (2005: 67).

Romandaki bu diyaloglarda okuyucu-öğrencinin tımar sistemindeki yararlılık gösteren askerlere devlet tarafından tımar adı verilen toprak işleme hakkının verilmesi işlenmiştir.

Romanın “Tımarlı Sipahi Murat” başlıklı bölümü, Çelebi Mehmet’in vefatı ve II. Murat’ın tahta çıkışını aktaran bilginin ve “Şehzade Mustafa İsyanı” gibi tarihi olayların geçtiği kurguyla başlamaktadır. Bu durum okuyucu-öğrencinin derslerde aldığı kronolojik tarih bilgisine katkı sağlayabilecek, destekleyebilecek edebi bir sahnedir.

“1422'nin ortalarındaydı. Osmanlı Padişahı Mehmet Beğ, inme inerek ölmüş, büyük oğlu Murad Beğ, ikinci Murad adıyla Osmanlı Beği olmuş, aşağı yukarı yirmi yıl önce, o büyük Ankara Savaşında Aksak Temür Beğ'e tutsak düşerek Semerkand'a kadar götürülen Mustafa Beğ, yani İkinci Murad'ın amcası ortaya çıkarak padişahlık davasına kalkmış, arada yine epey çarpışmalar olmuştu. Mustafa Beğ'in ortadan kalkmasını sağlayan savaşlarda Deli Kurt da bulunmuş, Mustafa Beğ'in ölümünden sonra kendisine tımar verilerek sipahi yapılmıştı. Genç padişah, Torlak Kemal ile yapılan savaştaki sözünü tutmuş, adaşına, onun dileğine uygun olarak Çakır'a komşu bir tımar vermişti. Bu küçük bir tımarı ve cebelisi yoktu” (2005: 68).

Deli Kurt romanında okuyucu-öğrenciye aktarılabilir bir başka tarihi durum da öğrencinin “Ceneviz”, “Rum” gibi siyasi ve etnik kavramları görebileceği ifadelerdir.

“Çakır hayretini gizlemedi : - Rumca konuşmak zevzeklik etmek midir? Bu kadar sözle bir masal anlatılırdı be !... - Ben Rumca konuşmadım ki... - Ya nece konuştun? - Cenevizce konuştum. - Neden? - Tayfalar anlamasın diye... - Anlarsarsa ne olur? Nasıl olsa İstanbul'a gittiğimizi görmeyecekler mi? - Görmeyecekler... Çakır bir durdu: - Gözlerini mi bağlayacağız? - Hayır! Bunların Adalar'dan bırakıp başkalarını alacağız! Çakır gülümsedi: - Aferin be Piç! Sen sahiden... Neydi o? Akıllı bir gavurun adını söylemiştin... - Eflatun mu? -Evet! Sen o Eflatun kadar akıllı imişsin. O zamana kadar susan Deli Kurt söze karıştı: - Kaptanla Cenevizce konuştuğunu söyledin. Kaptan Rum değil mi? - Rum ama Midillili. Midilli'deki Ceneviz beğlerinin hizmetinde çok bulunmuştur” (2005: 83).

Romanda Balkanlar ve Anadolu'daki siyasi olaylarla etnik yapılar hakkında bilgilendirici ifadeler yer almaktadır.

“Gizli İstanbul yolculuğundan beri on yıl geçmişti. Artık Evren de tımarlı sipahi idi. Rumeli'de Macar'la, Ulah'la, Anadolu'da Karamanoğlu ile yapılan savaşlarda kan akıtmış,

can yıpranmıştı. Nice can pazarlarında Azrail'le karşı karşıya geldikten sonra fırsat çıkınca, Çakır'ın tabirince felekten gün çalmak hakları idi” (2005: 96).

Yazar eserinde II. Murat Dönemi'nde Anadolu'daki siyasi mücadeleler ve mücadeleler içerisinde Avrupa'dan gelen Macar (Haçlı) saldırılarını da işlemiştir. “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinde Osmanlı hükümdarlarının dönemleri hakkında verilen bilgiler ışığında II. Murat Dönem anlatısında kullanılabilir ya da öğrencinin bu dönem bilgilerini ders dışı yapacağı okuma etkinliğiyle destekleyebileceği bulgulardır diyebiliriz.

“Seferin nereye olduğunu Çakır'dan öğrendiler. Karaman ülkesine yürüyeceklerdi. Macarlar, Evrenuzoğlu Ali Beğ'in akınına püskürtüp Güvercinlik kalesine doğru yürürken Karamanoğlu İbrahim Beğ de fırsattan faydalanıp saldırmış ve Hamideli Sancak Beği Şarabdar İlyas'ı tutsak etmişti. Bu Karamanoğlu hep böyleydi. Osmanoğlu ile yıldızı bir türlü barışmıyordu. Kız alıp verme dolayısıyla araya hısımlık da girdiği halde düşmanlık bir türlü silinmiyordu. Fakat bu seferki düşmanlık, öncekileri gölgede bırakmıştı. Çünkü Karamanoğlu, gavurlarla birleşerek Osmanlıya saldırıyordu ki, bu Müslümanlığa yakışmazdı. Padişah İkinci Murad Beğ'in de buna çok kızdığı, hatta Karaman ülkesinin altını üstüne getirip halkına da bir tırpan atmak için Mısır bilginlerinden fetva aldığı söyleniyordu” (2005: 133).

Deli Kurt romanında yer alan ve gerçek tarihi bilgiler dışında olan ve fakat okuyucu-öğrencilere 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde işledikleri “Türklerin Anayurdu Orta Asya” konusunda geçen Uygurlar'a atıf yapılan bir bölüm de yer almaktadır. Tamamen kurmaca olan bu bölümün öğrenciye tarihi dönemler ve Türk toplumları arasında ilişki kurmasında yardımcı olabileceğini söyleyebiliriz.

“Soyumuz Uygur'dur. Ta Kamlançu ülkesinden beri böyle göregelmişiz. Bunu kabul etmeyen kocam bir gün kızımız da alarak kaçtı. Çok üzüldüm. Tanrının yakın bir kulu olduğum halde beni bırakıp gitmesine çok ağladım. Onu da, kızımı da çok özlüyordum. Yıllardan sonra gizli bilgi ile nerde bulunduğunu öğrenip yollara düştüm. Türlü emeklerden sonra olduğu yere vardım. Başka kadınla evlenmiş, çocuğu da olmuştu. Herkes bilmesin diye Gökçen'in teyzesi imişim gibi konuk oldum. Beni sevmedin de mi kaçtın, diye sordum. Hayır seviyorum, dinsizliğinden kaçtım, dedi. Sevgin doğru mu? dedim. Doğru dedi. Peçemi açtım. Sevgisi olsaydı hiç bir şey olmayacaktı. Meğer sevgisi bitmiş. Bakışıma dayanamadı. Bir kaç gün sonra da ölmüş. Gökçen'i buraya getirmedi. Varsağa bir yük yeterdi. Ona soyumuzu ve gizli bilgileri öğretip döndüm. Kadın susmuştu. Fakat bu susmada büyük bir keder saklı olduğu ne kadar belliydi! Deli Kurt'un şaşkınlığı da Esen Börü'nün üzüntüsü kadar büyüktü. Uygurları hüç işitmemişti. Bir yakıştırma yaparak sordu : - Bacım! Bu Uygur dediğin Çağataylar mı? - Çağatayların ataları... - Kamlançu dediğin

yer çok mu uzakta? - Doğuda, çok uzak yerde... - Ya bu gizli bilgileri kimden öğrendin? - Bu bizim soyumuzun bilgisidir. Bize Irkılıklı derler. Yağmur yağdıran taş da atalarımızdan kalmadır. Kadın büyük bir yakınlık göstererek her soruya cevap verdiğine Deli Kurt'un güveni artıyordu. İçinde düğüm olan soruyu sordu : - Bacım! Sen gerçekten Müslüman değil misin? - Oğul! Siz Osmanlılar da Karamanlılar gibi insanın yüreğindeki nesneye mi karışsınız? Müslüman olup olmadığımı niye soruyorsun? Türk olduğum yetmiyor mu” (2005: 164-165).

Daha önce Ankara ve Niğbolu savaşlarının bahsinin geçtiği romanda yazar, tarihsel bir geri dönüş anlatımıyla “Sırpsındığı” ve “Kosova” savaşlarına hatırlatma yaparak II. Murat Dönemi’ndeki Sırp-Macar (Haçlı) ile yapılan askeri mücadelelere değinmiştir.

“İlkbahar gelirken Deli Kurt'un Gökçen'e kavuşmak umudu yeni bir sefer buyruğu ile suya düştü. Osmanlı Padişahı İkinci Murad Beğ, Semendire üzerinde yürüyüş emretmişti. Sırb'ın yaptığı iki yüzlülüğün cezası verilecekti. Osmanlı ordusu Edirne'de toplandıktan sonra hızla yürüyüşe geçmiş, Rumeli'den gelen kuvvetleri de alarak Sırp'ın başkenti Semendire üzerine yürümeye başlamıştı. Sırp Beği Brankoviç, Türk ordusunun ne olduğunu iyi biliyordu. Bundan dolayı iyice berkittiği şehirde duramamış, Sırp ordusunun başbuğluğunu oğluna bırakarak kendisi Macaristan'a kaçmıştı. Semendire haziran sonunda kuşatıldı. Bu Sırb'ın bir akçalık bile değeri yoktu, ama sağlam kalenin ardında bütün ordusunu toplamış olduğu için dayanıyordu. Yoksa Sırp Sındığı'nda, Kosova'da yaptığı gibi meydan savaşına çıksa bir iki saatte işi bitirilir, ordusu yok edilirdi. Zaten şu Rumeli'deki milletler arasında dayanıklı hangisi vardı ki?.. Ama Macar'a gelince iş değişiyordu. Hele atlısı pek yaman, gözü pek oluyordu” (2005: 196-197).

Verilen bu bulgunun devamında yazar, tarih vererek Sultan II. Murat'ın ordusunun başına geçişini ve Haçlı kuvvetlerine karşı savaş hazırlıklarını anlatan pasajlar yer almaktadır. Yazar bu bölümlerde bazı tarihi şahsiyetleri adlarını da kullanmıştır.

“1443 yılının 3 Kasım günü idi. Osmanlı Padişahı İkinci Murad Beğ, bundan önceki iki yenilişin öcünü almak için ordusunun başına geçmişti. Osmanlı beğlerinin en ünlüsü olan Türk Turahan Beğ, Evrenuzoğlu İsa Beğ, Demirtaşoğlu Ali Beğ, Sofya Beği Umur Beğ, Tokat Beği Balaban Beğ, Beğlerbeği Kasım Paşa, padişahının damadı Mahmud Çelebi, Davud Beğ, Civan Beğ hep kendi birliklerinin başında idiler. Macar ordusunun başında da Kırıl Ladislas ve başbuğ Yanko Hunyad bulunuyordu. Sırp Beği Brankoviç de orada idi. Padişahın tuğları kalkınca mehter takımı savaş nöbeti vurmaya başladı. Osmanlı ordusu çok hırslı gözküyor, Macarlar ve müttefikleri olan Sırp'lar, Ulahlar ve Almanlar da bunu anlamış gibi sıkışık düzen halinde bekliyorlardı. İlk hücumu her zaman Macarlar yapardı. Fakat bugün saldırışı Türklere bırakmış gözküyorlardı” (2005: 220).

Daha önce Osmanlı Devleti'ndeki askeri birlikler hakkında verilen bulguların bir başka örneği de bir savaş tasviri içerisinde yer almaktadır. Bu tasvirde geçen ifadeler, öğrenciye derste verilen ezber bilgiyi hayal gücünü kullanarak kendi zihninde somutlaştırabilmesine yardımcı olacak duygusal ifadelerdir.

“- Davranın bre sipahiler! Sıkı vurun! Sipahiler 'Allah! Allah! diye bağırdılar ve tam o sırada yardımlarına gelen bir bölük azap'la birlikte Macara saldırdılar. Yaman bir boğuşma daha oldu. Düşmanı yine attılar. Öğle olmuştu. Macarlar yeniden yürüdüler. Yanlarında Lehliler de vardı. Karasılıların zayıflayan kesimine de bir çok yardımcı gelmişti. Kimi sipahi, kimi akıncı, kimi yeniçeri idi. Belliydi ki bu sefer son koz oynanacaktı” (2005: 223-224).

Yazar romanda II. Murat'ın tahtı çocuk yaşta olan Şehzade II. Mehmet (Fatih)'e bırakışını ve akabinde gelişen Macarların Edirne-Segedin Antlaşması'nı bozarak başlattıkları savaş dönemini ve 1444 Varna Savaşı öncesi II. Mehmet'in babasını tekrar tahta çağırması gibi olayları hikâyeleştirerek anlatmış bu anlatımın soyut akademik bilginin öğrencinin zihninde kalıcı bir sahne olmasında fayda sağlayabileceği görüşündeyiz.

“- Padişah Murad Beğ tahtını bırakıp çekildi de... Deli Kurt, heyecanlandı : - Ne dedin? Murad Beğ çekildi mi? - Evet ağam. Macarlarla on yıllık barış yaptı. Efalk'ı Macar aldı. Sırbistan Sırp beğine verildi. Murad Beğ Macar'a tutsak düşen damadı Mahmud Çelebi'yi kurtarmak için yetmiş bin altın ödedi. Sonra da tahtını bırakarak Manisa'ya çekildi. - Ya yerine kim geçti? - Oğlu Mehmet Beğ... - O daha çocuk be!... Deli Kurt, bunu istemeyerek söylemişti. İlyas bile yine sarhoş olduğu halde bu sözün manasızlığını anlamıştı : - Çocuk ama beğ oğlu. Osmanlı tahtına Piç İlyas'ı geçirecek değiller ya.... Üç gün sonra obaya gelen ulak umulmadık bir haber getirdi. Macar ve yandaşları barış andlaşmasını bozarak yeniden yürüyüşe başlamışlar, çok padişah Mehmed Beğ de Manisa'da ki babasına yazarak gelip ordunun başına geçmesini bildirmişti. Murad Beğ Manisa'dan çıkmıştı. Bütün sancaklara hızlı ulankal göndemişti. Kendisi de bölük bölük, alay alay sipahileri toparlayarak yıldırım gibi bir çabuklukla Karası'ya geliyordu. Buradan da Bursa üzerine yollanacaktı.... İkinci Murad Beğ günlerdir yolda idi. Her gün yeni katılanlarla büyüyen ordusunu Bursa'dan Gemlik'e getirmiş, oradan Kocaeli yarımadasına girerek Anadolu hisarı önüne gelmişti. Haçlıların donanması Murad Beğ'in ordusunu Çanakkale Boğazı'nda beklerken, Murad Beğ onları aldatmış, Anadolu'nun sarp ve gizli yollarından yürüttüğü çerisini İstanbul Boğazı'na getirmişti. Daha yolda iken Cenevizlilerle anlaşmıştı. Onlar da Hıristiyandı ama Tanrıları akça idi. Akçayı alınca gözleri döner, Hıristiyanlığı falan düşünmezlerdi. Hıristiyan ordusunu yok etmeye gelen şu Türk ordusunu sırf alacakları oaranın hatırı için Rumeli kıyısına geçireceklerdi. Pazarlık yapılmıştı. Cenevizler her Türk askerini bir altına geçireceklerdi. Murad Beğ hazinesini dökmekten çekinmedi. Kırk bin altını vererek kırk

bin askerini karşıya geçirdi. Edirne'ye doğru hızlı bir yürüyüş başladı. Bütün Rumeli çerisi Edirne'de padişahı bekliyordu. Murad Beğ, burada beğleri ve kumandanları ile kısa bir görüşme yapıp kuvvetli bir birliği Edirne'de bıraktıktan sonra 50 bin kişiyle Filibe'ye doğru yürüdü. Ordu, kesin buyruk almıştı. Büyük bir sessizlik içinde yürünecek, sağa sola taşmalar olmayacaktı. Gece yürüyüşleri yapıyorlar , Hıristiyan ahali ile rastlaşmamaya dikkat ediyorlardı.... Buraya ikinci geliyordu. Gökçen'in sesini çok uzaklardan Macar tutsaklığından kaçtığı zaman burada Türk toprağına basmıştı. Şimdi aynı yerde , dedesi Yıldırım Bayazıd Beğ'in Haçlı ordularını basıp darmadağın ettiği yerdeydi.... 9 Kasım 1444 akşamı Murad Beğ ordusu Varna önüne geldi. Düşman, birkaç saat önce gelmiş ve dört bin adım uzakta Türk karargahının kurulduğunu görünce dehşete düşmüştü” (2005: 242-250).

II. Murat Dönemi'ne ait Osmanlı-Haçlı mücadelesiyle ilgili öğrenciye kalıcı öğrenme noktasında yararlı olacağını düşündüğümüz bu bulguların devamında tarih konularında sıkça karşılaştıkları Türk tarihinin askeri kültürüne yönelik hilal taktiği bilgisi kurgulanan Varna Savaşı sahnelerinde “Kaz Kanadı” adıyla kullanılmıştır:

“Deli Kurt, yeniçerilerle kapıkulu sipahilerinin düşmana ok serptikten sonra geri çekildiklerini gördü. Murad Beğ yine kaz kanadı denilen Türk oyununu yapıyordu. Düşman, çekilen ortadan ilerleyecek, böylece sağ ve sol kanatlar onun gerisinde kalacak , bu sırada ilerleyecek olan sağ ve sol kanatlar düşmanı çember içine almış olacaktı” (2005: 256-257).

Deli Kurt romanında tarih aktarımına yönelik bulgularda vereceğimiz son örnek aşağıdaki bulgu olup şu şekildedir:

“Murad Beğ, evet der gibi başını salladı. Sonra Deli Kurt'a dönerek : - Bölükbaşı, dedi. Bugün nasıl vuruştüğünü gördüm. Devletin ekmeği sana helal olsun. Seni alay beğliğine yükseltiyorum. Kendi atlarımdan da iki tanesini sana vereceğim. Başak bir dileğin var mı?” (2005: 261).

Verilen bulguda daha önce de bahsettiğimiz bir tarih aktarımı söz konusudur. Savaşta yararlılık göstermenin ve devlete hizmet etmenin Türk tarihinde devlet tarafından ödüllendirildiği olgusu burada örneklendirilmiştir.

Yukarıda ele aldığımız eserlerde olduğu gibi *Deli Kurt* romanında da tarih aktarımına yönelik bulguları belirtirken tekrara düşmeme kaygısı güderek çalışmanın amacına uygun olacak sayıda bulguyu yorumlamaya çalıştık.

4.3. Belirlenen Tarihi Romanların Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Kültürel Miras Aktarımındaki Yeri ve Önemine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

4.3.1. *Bozkurtların Ölümü* Romanının 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Kültürel Miras Aktarımındaki Yeri ve Önemine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Bir tarihi roman olan *Bozkurtların Ölümü* kitabı dönem eseri olarak karşımıza çıkmaktadır. 7. yy içerisinde var olan Türk devletinin ve Türk toplumunun siyasi, ekonomik, diplomatik ve kültürel özelliklerini edebi bir dille kurgulamaktadır. Gerçek tarihi bilgileri aktarmaya çalışırken dönemin kültür öğelerini de kurgu ve olay örgüsü içerisinde yansıtmış bunu yaparken eski Türk toplumunun günümüze kadar gelen kültürel miras öğelerini ve o dönemde kalmış olan kültürel öğeleri yoğun bir şekilde kullanmıştır. Okuyucu-öğrencinin kendi yaşadığı döneme kadar gelen kültürel mirası edebi bir dille zihin dünyasında işleme imkânı sunan bu roman kültürel miras aktarımı noktasında birçok örnek içermektedir. Bunlar arasında yemek kültürü, konuşma dili, akrabalık ilişkileri, eşyalar, ata sporları, sanat anlayışları, şiir ve halk edebiyatı, aile akraba sıfatları, inanç, cenaze, toy-düğün-eğlence anlayışları gibi pek çok kültürel mirasa örnek olabilecek aktarımlar tespit edilmiştir.

Roman içerisinde hem tarih hem de bahsettiğimiz bu kültürel öğelerin terimlerini kullanırken yazar, aynı zamanda sayfa sonlarında dipnot vererek okuyucu-öğrencinin daha açık bir öğrenme imkânı bulmasını sağlamakta bununla beraber durumun dil ve kelime kapasitesine zenginlik katma noktasında da faydalı olabileceğini söyleyebiliriz. Yazarın bu tarzı onun romanı kaleme alırken eğitici bir kaygı içerisinde olduğunu düşündürmektedir. Yine roman içerisinde yer alan belli bölümlerdeki olayların tasvirini barındıran resimler, romanda yer almakta olan anlatımları somutlaştırmakta ve okuyucu-öğrencinin hayal dünyasına yardımcı olarak aktarılan soyut ifadelerin somutlaşmasına yardımcı olabilir.

Bir önceki başlıkta yer alan tarih aktarımına yönelik bulgularda izlediğimiz tekrara düşmeme kaygısı ile romanda yer alan belirli kültürel miras bulgularını yorumlamaya çalıştık.

Romanın başlangıcında karşımıza eski Türklere ait kültürel özelliklere ait örnekler çıkmaktadır. Aşağıda verilen pasajda eski Türklerin büyüklerini selamlama ve saygı ritüeli yer almaktadır. Yine aynı pasajda dönem insanının kullanmış olduğu araç gereçler, beslenme alışkanlıkları sahnelenmektedir. Bu ifadeler içerisinde okuyucunun

başta yabancılık çekeceği terimler yukarıda bahsettiğimiz gibi sayfa sonlarında dipnot olarak açıklanmıştır. Pasajı okuyacak olursak;

“Bu gece yüzbaşının gönlünde bir sıkıntı vardı. Bilmeden iş görüyordu. Ateşe doğru ısınmak için yürümüştü. Ateşe yaklaşınca yaz olduğunu, ısınmak gerekmediğini hatırladı. Çeriler et kızartıyorlardı. Ateşe varınca erlerden birisi diz yere vurarak yüzbaşıya bir çamçak kımız sundu.... Onbaşı Yamtar ateşin biraz uzağında oturmuş, hem pusatlarını gözden geçiriyor, hem de kızarmış bir et parçasını yiyordu. Savaş günlerinde onbaşı kendisini iyi kullanır, çürük tahtaya basmazdı. Üç günlük yemeği bir günde yer, sonra da üç gün ağzına bir lokma koymadan dayanır, gücünü de kaybetmezdi. Savaştan önce de kılıcını biler, oklarının ucunu keskinleştirirdi” (Atsız, 2004: 9).

Bu bulguda yere diz vurmak, bir çamçak kımız, pusat, gibi ifadeler dipnotla açıklanarak okuyucu-öğrenciye Türk kültüründe selamlama, besin ve silah araç gereci gibi öğeler olduğu aktarılmaktadır. Romanın ilerleyen kurgusunda bu kültürel öğeler eski Türk kültür hayatının yoğun öğeleri olarak işlenmeye devam edecektir.

Bir başka bulguda ise toplumsal yaşamdan örnek ifadeler yer alan yaşanan coğrafyanın tasviriyle kültür hayatı aktarılmaya çalışılmıştır;

“Sular kararırken ordu konakladı. Yaz olduğu için çadırlar yoktu. Bir gece önceki fırtına pahalıya oturmuştu ama artık onun bir daha gelmeyeceğini biliyorlardı. Tanrı Çuluk Kağan'ı alarak kızgınlığını gidermişti. Bu gece ortalık güzeldi. Serin rüzgar esiyor, gökte ince bulutlar geziyor, yandaki ormandan sesler geliyordu. Bu gece atlar tımar edilmiyor, pusatlar bilenmiyordu. Bu gece kımızlar içilmiyor, kızarmış etler, kurutlar yenilmiyordu. Bu gece her şey içinden pazarlıklı idi. Bu gece buyruklar sert verilmiyor, sözler keskin konuşulmuyordu” (2004: 23).

Bu pasajda eski Türklerin inanç özellikleri yarı göçebe hayatın temel unsurlarından çadır kavramı yine temel unsurlardan at kültürüne yönelik tımar eylemi, asker-millet kavramında önemli olacak pusat (silah) bakımı ve Türk kültüründeki beslenme anlayışları yer almaktadır. Yine pasajda bulunan kurut kelimesi dipnot ile bilgilendirilerek Türk kültürünün temeli olan hayvancılığın ürünlerinden peynir olduğu ifade edilmektedir.

Bu bulguları takiben roman içerisinde eski Türklerin cenaze, yas kültürünü örneklendirecek ve bu örneklendirme içerisinde ozanlık, Türk halk şiiri ve halk çalgısı olan kopuz gibi kültürel miras öğeleri yer almaktadır. Bu ifadelere bakacak olursak;

“Kara Ozan yere bağdaş kurmuş, kopuzunu söyletiyordu. Çevresinde bir yığının toplanmakta olduğunu sezmeyecek kadar dalmıştı. Karşısında çok genç bir çeri oturmuş, Kara Ozan’a bakıyordu. Kara Ozan önce çaldı, sonra da coştı, söylemeğe başladı. Söylüyor ve çalıyordu. Çevresinde çıt çıkmıyordu. Bu yüzlerce çerinin, beğlerin yüreği sanki Kara Ozan’ın kopuzundaki tellerde titriyordu. Kara Ozan’ın parlak sesi bir çığ gibi bozkıra ve gönüllere iniyordu. Kara Ozan deyiş söylüyordu:

Çuluk Kağan öldü mü?
Türkler başsız kaldı mı?
Korkak Çinli güldü mü?
Parçalanır yürekler!

Kim bize kurdu tuzak?
Tanrı Türklerden uzak!
Kağandır yurda bezek,
Parçalanır yürekler!

Çuluk Kağan yığitti,
Şimdi uçmağa gitti.
Bunu bize kim etti?
Parçalanır yürekler!

Yıldızımız sönmüştür,
Yağılar sevinmiştir,
Kağan ağulanmıştır,
Parçalanır yürekler!” (2004: 25).

Yazar, verilen bu pasajda ozanlık geleneğiyle yas kültürünü ve halk edebiyatının ağıt ögesini bir arada vererek başarılı bir kültürel miras aktarımı gerçekleştirmiştir diyebiliriz.

Roman içerisinde sadece yas ve halk ozanlığı gibi kültürel öğeler değil kutlamalar, eğlenceler içerisinde millî oyunlar ve ata sporları gibi kültürel miras örnekleri de yer almaktadır. Aşağıdaki pasajda güreş, bahadırılık, okçuluk, at biniciliği gibi ata sporu olan kültürel mirasların yanı sıra davul, zil ve boru gibi enstrümantal öğeler de örneklendirilmektedir.

“Atlılar dizildiler. Davulun tokmağı üç defa kalkıp indi. Üçüncü gümleyişten sonra 27 atlı kamçılarını şaklattılar. 27 at yıldırım gibi fırladı. Bir müddet, talim yapıyormuş gibi hepsi aynı hızda koştular. Sonra yavaş yavaş geride kalanlar oldu. Batılılar arasında Tüng Yabgu Kağan’ın oğlu Türe Tigin de vardı. Önce Onbaşı Sançar’la Onbaşı Alka ve Batılılardan dört kişi en önde gidiyorlar, bunların biraz ardından da Türe Tigin’le Onbaşı Yağmur geliyordu. En geride Batılılardan bir binbaşı yarışıyor, Yüzbaşı Böğü Alp bunun bir at boyu ilerinde bulunuyordu. Yolun yarısına doğru Alka hepsini geçti” (2004: 205).

“Yeni Kağan’ın otağı önünde toplanan bu binlerce kişi bol bol kırmızı içip esridikleri halde büyük bir sessizlik içinde idiler. Kağan’dan en uzakta olanlar bile yavaş sesle konuşuyorlardı. Yalnız davulların, boruların, zillerin sesleri Ötüken’i dolduruyordu. Gün kararıncağa değin eğlenti yapılacaktı. Bugün güreşçiler güreşecek, bahadırlar dövüşecek, nişancılar ok atacak, biniciler yarışacaktı” (2004: 32).

Aynı zamanda verilen bu pasajda “otağ” terimi yer almakta; daha önce bahsettiğimiz yarı göçebe Türk kültüründe bulunan konaklama ve barınma noktasındaki özelliklerinden önemli bir kültürel miras örneklendirilmiştir.

Yine roman içerisinde yukarıdaki pasaj içerisinde bahsedilen millî sporlardan güreş ve okçuluğun bir başka örneğini de aynı yorumlarla verebiliriz:

“Ertesi gün öğleden sonra ok atıcılığı yapılıyordu. Öğleden önce güreşler bitmiş, İnal Tarkan ile Dokuz Oğuz beği Bilge Tudun öteki güreşçilerin hepsini yenerek birbiriyle tutuşmuşlar, yenilemeyip denk kalmışlardı. Onbaşı Yamtar ise ilk güreşte Kırgız pehlivani Alp Bamsı’yı yenmiş, ikinci güreşte Bilge Tudun’a yenilmişti. Bilge Tudun pek yavuz pehlivandı amma Onbaşı Yamtar’ın ona çabucak yenilivermesi Onbaşı Pars’ın canını sıkıyordu. Güreşten sonra Yamtar’a sordu: - Sen onu yenemesen bile bu kadar tez yenilmezdin. Sana ne oldu? Bir yerin mi ağrıyor? Sayrı mısın? - Sayrı değilim. Ağrıyan yerim de yok. Senin anlayacağın doymuyorum. Kişi savaşa, güreşe, çıkmadan önce üç günlük azığını birden yemezse onun kolunda güç mü kalır? Gün doğarken yalnız bir çamçak kırmızı içtim. Boş kursakla yapılan güreş bu kadar olur. Sonra Dokuz Oğuz beği, bizim Ötüken buğrası İnal Tarkan’ı da yenmesin diye korkmuştum. Bu sırada davullar çalınıp borular ötmeğe başladı. Nişancılık başlıyordu. Herkes yerini almak için yürürken gür sesli bir ulak şöyle bağırdı: - Ötüken’in erleri ok atacaklar. Gök Türk Kağan’ına bakan bunca budunların sayılı erleri ok atacaklar. Gök Türk erleri Tölis, Tarduş çerileri, Dokuz Oğuz yiğitleri, Karluk bahadırları, Kırgızlar, Bayırkular, Kurıkanlar, Basmıllar, Kıtaylar, Tabatılar, Otuz Tatarlar, bütün Tiginler, Şadlar, Yabgular, İlteberler, beğler, buyruklar, tarkanlar, çeriler ok atacaklar! Kara Kağan’ın yüce konuğu Çin beği Şen-king de ok atacak! Herkes yerine gelsin” (2004: 45-46).

Roman içerisinde bu ata sporlarımızla ilgili çokça örnekler bulunmaktadır. Önemli bir ata sporumuz olan güreş ile ilgili detaylı bir tasvir ve anlatım da mevcuttur. Bu örneğin okuyucu-öğrenci için sporla ilgili içermiş olduğu terimler ile sahneler bu kültürel mirasımızın aktarımında ilgi uyandırıcı bir fayda sağladığı yorumunu yapabiliriz.

“Çalık, güreş başlar başlamaz saldırarak Yamtar’ı yere vurmaya istedi. İstediyse ama çam kütüğüne benzeyen Yamtar öyle kolay kolay devrilmiyordu. Çalığın attığı yaman bir çelme boşa gitmişti. Çalık bir ağaca çelme atmış gibi bacağı acıyarak kendisini sırtüstü düşmekten güç kurtarmıştı. Çalık, uzun zaman uğraşınca yoruldu ve yeniden acıktı. Bu kadar didinmeye Onbaşı Sançar’ın yarım çamçak kımızı dayanamamıştı. Şimdi saldırmak sırası Yamtar’a geliyordu. Artık ayakta güreşemiyorlardı. Yamtar, Çalığı belinden kavrayarak yere çalmıştı. Öyle yaman çalmıştı ki kendisi de yere yuvarlanmıştı. Birbirlerine sarmaş dolaş olmuşlardı. Kimin altta, kimin üstte olduğu belli olmuyordu. Çalık kalkamazsa yenileceğini anladı. Silkindi, kalktı. İki güreşçi karşılıklı bakıştılar. Girişmeğe kıyışamayarak birbirlerinin çevresinde döndüler. Sonra birdenbire kızışarak gene kapıştılar. Yorgun oldukları için oyunla güreş kazanmak istiyorlardı. İki usta güreşçi şimdi pek güzel bir güreş yapıyorlardı. Çalığın güreşte yaman bir oyunu vardı. Karşısındakini ellerinden yakalayarak kendisi birdenbire fırlayarak havadan yere düşen ötekinin üstüne çullandır, sırtını yere getirirdi. Çalık bir eliyle Yamtar’ın ensesini tutmuş olduğu halde, öteki eliyle onun bileğinden yakaladı. Kendisini sırt üstü yere attı. Yamtar da onun üzerine düştü. Fakat Çalık bir ayağını kaldırmıştı. Yamtar, Çalığın ayağının üstüne düşerken, o ayağıyla Yamtar’ın ağır gövdesini kaldırarak kendi başına doğru attı. Yamtar havada bir taklak atarken Çalığın başı sırasında düşerken Çalık fırladı. Yamtar’ın üzerine çullandı. İşte Yamtar’ın iki omuzu birden yere gelmek üzere idi. Fakat Yamtar kolay kolay yenilir mi? Üzerine abanmış olan koca Çalık sanki bir yorganmış gibi, Yamtar bir kımıldadı, kalkındı. Çalık da onu kaldırmamak için yapıştı. Bu kakışma kötü oldu. Çünkü uzun zamandır süren bu güreşte iki güreşçi bayırın kıyısına geldiklerini sezmemişlerdi. Bu kıpırdayış üzerine ikisi de birbirlerine sarılmış oldukları halde bayırdan aşağı yuvarlanmağa başladılar. Bayır, aşağı yukarı yüz adım kadar vardı. İki Gök Türk çerisi yuvarlana yuvarlana düzlüğe indiler. Birbirlerine sıkı sıkıya yapışmışlardı. Eğer düştükleri yer bir su birikintisi olmasaydı ayrılacakları da yoktu. İyice kızışmış olan güreşçileri bu soğuk su üşütmedi. Bilakis terlemiş oldukları için, bu onlara serinlik verdi. Sudan çıkarak yeniden güreşe başladılar. Güreş o kadar uzun sürmüştü ki artık akşam olmuştu. Ortalık kararlaşmaya başlıyordu. Bir aralık nasıl oldu bilinemez, Çalığın ayağı bir taşla takıldı ve Çalık kendini sırt üstü yerde buldu. Güreş bitmiş, Çalık yenilmişti” (2004: 110-111).

Daha önce belirttiğimiz bulgular içerisinde bir yas merasiminde karşımıza çıkan ozanlık kültürü, romanın bir başka yerinde de karşımıza çıkarak bir başka kültürel

mirası örneklendirmektedir. Bu kültürel miras, halk ozanlarının doğaçlama bir şekilde karşılıklı atışma denilen kültürel ögedir. Bu kültürel mirası yazar şöyle aktarmıştır:

“Önce Kara Ozan geldi. Kağan’ı selamlayıp bağdaş kurdu. Arkasından Çuçu geldi O da Kağan’ı selamlayıp Kara Ozan’ın karşısına oturdu. Sonra ağır ağır, yavaş yavaş kopuzlar inlemeğe başladı. Bütün Türk budunu saygılı bir sessizlik içinde dinliyorlardı. İlk deyişi Kara Ozan söylüyordu:

Ötüken’in erleri
Bilir benim gücümü.
Kopuzumun mızrabı
Aratmaz kılıcımı.
Kara Ozan! Seninle
Aşık atan Çuçu mu?

Çuçu bu meydan okuyuşa hiç irkilmeden hemen cevap verdi:

Seni böyle söyleten
Kımız mıdır, sücü mü?
Böyle yaman söylersen
Sende komam öcümü.
Deyişin kılıcımdan
Daha öldürücü mü?
Seni basan şaşkınlık
Ağu gibi acı mı?

Kara Ozan öfkelenir gibi oldu:

Ötüken erlerinin
Acunda çıkmaz eşi.
Ötüken’in kızları
Gökte ayın on beşi.
Yürekleri kan eder
Gözlerinin ateşi.
O şaşkınlık dediğin
Çinli konuğun işi...” (2004: 50-51).

Daha önce tarih aktarımına ilişkin bulgular içerisinde belirttiğimiz Türklerdeki ganimet ögesi hakkında önemli bir örnek Türk kültüründe bu durumun nasıl

gerçekleştiğini basit bir yağmacı anlayıştan çok uzak bir değerler olgusu içinde töre adı verilen hukuk sistemine bağlı olarak yapıldığını görmekteyiz. Türk kültürünün en önemli mirasları içinde yer alan töre kavramına verilen önemin başarılı bir şekilde örneklendirildiği pasaj şöyledir:

“- Yüzbaşı, buraya gel! Yüzbaşı at sürüp geldi. - Neden buyruğuma kulak asmiyorsunuz? Niçin yağma etmiyorsunuz? - Yağma hakkımız yok! - Neden? - Köyü Binbaşı İşbara Alp almıştır. Hak onundur. - Ben size buyruk veriyorum. - Olmaz; türeye uymaz. Şen-king türe sözünü işitince durdu. Türk türesinin ne yaman şey olduğunu, ona baş eğmeyen kişi Kağan olsa ve büyük bir kahraman olup Türklere zaferler kazandırmış bulunsa bile gene ezeceklerini Şen-king iyi biliyordu. Onun için yüzbaşı “Türeye uymaz” deyince sözü kesmişti. Şimdi artık ne yapacağını pek bilmiyordu. Yüzbaşuya kendisi gelinceye kadar beklemelerini söyleyerek köye girdi” (2004: 164).

Milletlerin gelecek kuşaklarına geliştirerek aktardıkları tarih boyunca ortaya koydukları maddi ve manevi değerler bütünü olan kültürün en önemli miraslarından biri de gelecek kuşaklara aktarım işleyişini gören toplumun temel ögesi olan ailedir. Aile kavramının insan hayatında ilk eğitim merkezi olduğu sosyolojik bir gerçektir. Romanda aile ve ailede eğitim gibi kültürel miras öğeleri yer almaktadır. Bulgulardan biri şu şekildedir:

“Kendisini dedesi büyütmişti. Dedesi seksenlik bir koca idi. Öyle olduğu halde genç yiğitlerden bile onun sırtını yere getirecek kimse pek bulunmazdı. Elli altmış yıl önce Gök Türklerin büyük kağanı olan İstemi Kağan’ın karşısında ak Dağ’da bütün güreşçileri yenerek İstemi Kağan’dan altın kakmalı bir kılıç aldığını kendisine anlatmıştı. İşte o kılıç şimdi torunu Böğü Alp’in belinde idi. Koca dedesi ona daha ilk binicilik dersleri verirken: - “Türk ata bindi mi, gözü öz atasını bile görmemeli. Oğul! Gerektiğinde kişi canını bile verir. Ama at, avrat, pusat; bu üçü verilmez” demişti. Böğü Alp, Ötüken’in temiz havası içinde büyürken dedesi ona eski kağanları, yabguları anlatır, öğütler verirdi. Dedesinin çok bilgiç kişi olduğunu şimdi şimdi anlıyordu. O kadar uzun yaşayan, bu kadar kişi tanıyan, bu denli dünya kavgası gören kimse elbet bilgiç olurdu” (2004: 175).

Türk tarih ve kültür eğitiminde milli kahramanların önemi yadsınamaz. Bilgelik, yol göstericilik, halk ozanlığı gibi kimlikleriyle hikâyelerde birçok kültürel mirasın aktarıcısı olan Dede Korkut karakterine roman içerisinde yazar tarafından yer verilerek bu kültürel miras okuyucu-öğrenciye hatırlatılmış onun tarihi eskiliğine bir nevi işaret edilmiştir.

“Bir ulak, otağın kapısını çalarak: “Doğu kağanının elçileri kağanı selâmlar” diye bağırdı zaman, en önde Tunga Tigin, sonra İşbara Alp ve Böğü Alp, en geride de birkaç onbaşı

olduğu halde Kara Kağan'ın elçileri içeriye girdiler. Batı Türklerinin kağanı olan Tümg Yabgu Kağan altından bir taht üzerinde oturuyordu. Yanında Yarkın Katun, sağ ve solda da tiginler, Tarkanlar, beğler vardı. Tarkanlar arasında ak sakallı Dede Korkut göze çarpıyordu. Doğu kağanından gelen elçiler bu batı beğlerinin kendilerinden çok üstün baylığını daha ilk görüşte kılıklarından anlamışlardı” (2004: 198).

“Ertesi günü, Tümg Yabgu Kağan'ın otağı önünde iki kağanın bahadurları karşılaştılar. Dede Korkut, Tanrı'ya yakarış yaptıktan sonra oyunlara başlandı. Batı Türklerinden üç bahadıra karşı Tunga Tigin, İşbara Alp ve Böğü Alp çıkararak kılıçla vuruştular” (2004: 202).

Kültürel miraslar arasındaki bir diğer öge de gelenek ve görenekler içerisinde kadınların özel hayatlarında söz sahibi olmaları ve tam bağımsız bir birey olarak diledikleri kararı alabilmeleridir. Sağlıklı bir toplum için kadın-erkek ayrımcılığının olmaması, toplumların kadın hak ve özgürlüklerine sahip oldukları saygı kadar gelişmiş olabilecekleri prensibi göz önünde bulundurulursa eski Türk toplumundaki bu örneğin okuyucu-öğrencinin hem özel hem de toplum hayatında yararlı olabileceği görüşündeyiz.

“Şen-king, Almıla ile evlenirse İşbara Alp'in da yardımını elde edecekleri muhakkaktı. İçing Katun Türk göreneğince Şenking'in üç gece üst üste Almıla'nın çadırına girerek onunla konuşmasını, kendisiyle evlenmeğe kandırmasını öğütledi. Şen-king böyle bir Türk göreneği olduğunu bilmiyordu. - “Çadırına girersem bana bir şey demezler mi?” diye sordu. - Demezler. Zaten geç vakit gireceksin. - Almıla beni istemiyor. Çadırına alır mı? - Türk göreneği böyledir. Kız seni istemese de bir şey demez. Sen tatlı dille kızın gönlünü kazanmağa çalışacaksın. - Ya kazanamazsam? - Üç gece üst üste gidip kazanmağa uğraşırısın. Kazanamazsan artık dördüncü gece gidemezsin. - Bu Türkler çok tuhaf! - Şunu da sakın unutma: Geceleyin karanlıkta çok ciddi olacaksın. Sakın albıza uyup taşkınlık etmeğe kalkma, öldürürler. Şen-king'in benzi attı. Türklerin işine bir türlü akıl erdiremiyordu” (2004: 218).

Kadının söz hakkı örneğinin dışında diyalogun sonundaki ifadelerle bakılırsa Türk kültüründeki namus kavramına verilen önem de olay örgüsü içerisinde vurgulanmıştır.

Romanın birçok yerinde akraba sıfatları olay örgüsünde yer almaktadır. Bunların içerisinde eski Türkçe diye tabir edebileceğimiz okuyucu-öğrencinin aile büyüklerinin belki bildiği kavramlar yer almaktadır. Bunlar yine dipnot verilerek açıklanmıştır.

“- “Eçe! Kalalım” dedi. Yamtar titriyen bir sesle cevap verdi: - Kalmayalım Sungur! Baban birazdan gelecek! Sonra, gürbüz bir çocuk olduğu halde, kendi kucağında küçücük kalan Sungur'u kavrayarak yürümeğe başladı. Sungur, yanağını Yamtar'ın yanağına dayamıştı. İkisinden de yüzü ıslaktı” (2004: 348).

Bu diyalogda yer alan “eçe” ifadesi eski Türkçede “amca” anlamına gelmekte ve yazar bunu ifadenin geçtiği sayfanın sonunda dipnot vererek açıklamaktadır.

Kültürel miras aktarımına yönelik olarak yukarıda bahsedilen “yuğ” töreni eski Türk toplumundaki cenaze merasimi olup günümüzde bazı benzerlikler olmasına rağmen değişmiş bir kültürel mirastır. Bu kültürel mirasın olay örgüsü içerisinde nasıl olduğuna dair kurgular mevcuttur.

“Yumru: - “Kür Şad seni bekliyor” diye sözlerini tamamladı. Bögü alp; Kür Şad’ı durgun, İşbara Han’la Uluğ Tarkan’ı üzüntülü buldu. Kür Şad’a eçesinin, İşbara Han’a da yakın akrabası olan kağanın ölümünden dolayı başsağlığında bulundu. Kısa bir görüşmeden sonra yuğ töreninin nasıl yapılacağını kararlaştırdılar. Binlerce Türk’ün hazır bulunduğu yuğ töreninden sonra Kara Kağan’ın cesedi yakılarak külleri “Pa” ırmağının doğusuna gömüldü. Türkler’in çoğu kağana kırgın, kızgın veya güceniktiler. Böyle olduğu halde gözleri yaşlıydı. Gök Türk kağanının tutsak olarak ölmesi ağırlarına gitmişti. O gün o kadar duygulu idiler ki Kür Şad veya İşbara Han çıkıp da kendilerine haydi dese, sonunu düşünmeden hep birlikte Çinlilere saldırabilirdi” (2004: 380).

Ordu-millet gibi bir sıfatla nitelendirilen Türklerin kültürel mirasları arasında askerlik ve askeri eğitim gibi kavramlar da önemli bir yer tutmaktadır. Romanda bu eğitimin ve askerlik bilincinin çocuk yaştan itibaren kazandırılmaya çalışıldığına yönelik aşağıdaki bulguyu örnek verebiliriz:

“Bögü Alp uzun süren bir talimden sonra evine dönmüştü. Çinli çerilere en kolay şeyleri öğretmek bile güç oluyordu. Çin kağanının özel çerisindeki Türklerle başı hoştu. Bunlar ok atmasını kılıç savurmasını, kargı sançmasını, ata binmesini zaten biliyorlardı. Hep birlikte saldırış, boru ile toplanış, birden yüzgeri ediş de onlar için su içmek gibi idi. Fakat on sekiz yaşına kadar eline pusat almamış, ata binmemiş Çinlilerden çeri yetiştirmek üzücü bir işti. Kavrayışları da yoktu. Çinliler çeri olmak için değil, dokuma yapmak, yemiş yetiştirmek ve filozof olmak için yaratılmış yarıbuçuk kişilerdi. Halbuki kendi çocukları bile bu Çinli çerilerden daha iyi savaş usulleri biliyordu. Hatta Bögü Alp’ın sekiz yaşındaki kızı ok atmakla, ata binmekte onlardan usta idi. Bu düşüncelerin içinde çocuklarını çağırırdı. Onlarla yine her günkü talimleri yaptı. Sonra her akşam yaptığı gibi Siganfu sokaklarında gezintiye çıktı. Bu gezintiler aylardan beri sürüp gidiyor, fakat kimsenin gözüne çarpmıyordu. Bögü Alp’ın çok defa aynı yerlerde dolaşıp geceleyin evine dönmesinde elbette bir sebep vardı ama bunu kendisinden başka yalnız bir kişi daha biliyordu” (2004: 382).

Kültürel miras aktarımıyla ilgili son bulguyu eski Türk devletlerinde cumhuriyet öncesi Osmanlı dönemine kadar süregelen bir sözleşme, andlaşma, yemin kültürüdür.

“- Türk Beğleri! On yıl süren tutsaklık sona erecektir. Ötüken’de devlet kuran atalarımızın ruhunu daha çok incitmemek, ıssız kalmış bozkırları daha çok yalnız bırakmamak, yağmayı daha çok güldürmemek, budunu ünsüz bırakmamak, Türk Tanrısı’nı daha çok öfkelenmemek için devleti yeniden kuracağız. Devleti diriltmek için de Çin kağına karşı bir ihtilâl yapacağız. Böğü Alp’la bunu kararlaştırdık. Kısa bir sessizlikten sonra sordu: - Yüzbaşı Yamtar! Bizimle birlik olacak mısın? - Evet Kür Şad! - Yüzbaşı Yağmur ya sen? - Evet Kür Şad! - Yüzbaşı Üçoğul! Sen? - Evet Kür Şad! - Onbaşı Ay Kutluk! Sen? - Evet Kür Şad! - Onbaşı Emen! Sen? - Evet Kür Şad! Kür Şad kılıcını çekti. Binbaşı Böğü Alp’la üç yüzbaşı iki onbaşı da öyle yaptılar. And vereceklerdi. Kür Şad söyledi: - Gök girsin, kızıl çıksın! Hepsi tekrarladı: - Gök girsin, kızıl çıksın!” (2004: 390).

4.3.2. *Bozkurtlar Diriliyor* Romanının 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Kültürel Miras Aktarımındaki Yeri ve Önemine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Bozkurtlar Diriliyor ile *Bozkurtların Ölümü* romanları aynı dönemin tarihi, kültürel ve toplumsal yapısını anlatan romanlardır. Bu bağlamda *Bozkurtların Ölümü* romanında verdiğimiz bulguların pek çok benzeri de *Bozkurtlar Diriliyor* romanında yer almaktadır. Daha önce de belirttiğimiz tekrara düşme kaygısıyla kültürel miras aktarımına yönelik belirli bulgulara yer verdik.

Eserde Türk kültürüne yönelik ilk bölümlerde yer alan şu pasaj yarı göçebe Türk kültüründeki yaşam ve oba hayatında kan bağı olmadan da bir aile gibi olmanın bu ailede en yaşlı insanın eğitici ve yol göstericiliği misyonu ve O’nun sahip olduğu saygınlık ifade edilmektedir. Türk kültürünün temel öğelerinden olan büyüklere saygı, kadının toplumsal kimliği gibi soyut kültürel mirasın örneklerini görmekteyiz. Bu örneğin okuyucu-öğrenciye dönemin kültür ve toplum yapısı hakkında bilgiler vermede ve bu soyut kültürel mirasın bilinç dünyasına aktarılmasında etkili olacağı yorumunu yapabiliriz.

“Günlerce açıkta yatıp ölümle pençelesen ana ve küçük çocuk nihayet ölümden kurtulmuş, felaketin ilk sersemliği geçtikten sonra birkaç koyun sahibi olmuşlar, ananın dokuduğu çadırlara girmişler, hayatlarını yeniden düzene sokmuşlardı. Hatta bir iki yılda Örpen, Börü ve Kızıl uzaklara giderek kendilerine denk kız alıp gelmişler, yalnız Urungu yeniden evlenmeyi aklına getirmemişti. Obanın başkanı Onbaşı Örpen’di yaşça da diğer erkeklerden büyüktü. Fakat hiçbiri işini Urungu’nun anasına sormadan yapmazdı. Bu kadın daima en doğru sözü söyler, her şeyi düşünür, gerektiği zaman da onları atılganlığa kıskırtmaktan geri kalmazdı. Örpen’nin, Börü’nün ve Kızıl’ın çocukları doğduğu zaman taze gelinlere

bakan, çocukların nasıl büyütüleceğini öğreten hep oydu. Sözün kısası, obanın ruhu bu ana kadındı. İşte bu akşam obanın ruhu ölmüş, oba öksüz kalmıştı” (Atsız, 1998: 21-22).

Bozkurtların Ölümü romanında olduğu gibi bu romanında da yazar, kültürel miraslarımızdan ozanlık geleneğine sıkça yer vermiş bu gelenekle dönemin insanının duygu durumunu, olaylar karşısındaki bakış açısını, sanat anlayışını örneklendirmiştir. Okuyucu-öğrencinin bu kültürel mirası kavrayabilmesine yardımcı olacak kurgular olduğunu ifade edebiliriz. Aşağıda verdiğimiz örnek yazarın sıkça kullanmış olduğu ozanlık ve halk edebiyatı kültürünün aktarımlarıdır.

“Urungu, yıllarca önce Çıbı Kağanın ordusunda genç bir çeriyken birçok kopuzlar dinlemiş, heyecanlanmıştı. O orduda çok ozan vardı. Kanlı savaşların yapıldığı günlerin gecesinde onlar tellerini tıngırdatırlar, kanlı vuruşların, yürek delen okların, göğüs parçalayan kargıların, baş uçuran kılıçların masalını anlatırlar, su gibi akan kanları, sayısız harcanan canları, bol bol yapılan yiğitlikleri överlerdi. Fakat Urungu yıllardan beri ozana raslamamış, her şey gibi kopuzun sesine de hasret kalmıştı. Şimdi bir Dokuz Oğuz ozanının tellere vurması onu yine kendinden geçirmişti. Kopuzcunun çevresindeki halkanın dışında, epey geride bağdaş kurmuş olduğu halde dinliyor, kendinden uzaklaşıyordu. Dokuz Oğuz ozanı neler söylemiyordu ki...

Sanma gönül dinlenir,

Ufukta gün batınca.

Bunalırım kederle

Gece gelip çatinca.

Bakışlarım puslanır,

Gönül dağım sislenir,

Göz pınarım ıslanır

Sevgi kuşu ötünce.

Sevgi yaman bir gerçek,

Yâr uzakta bir çiçek.

Sevgim sürüp gidecek

Ta dirliğim bitince.” (1998: 35).

Bir önceki romandan farklı olarak yazar, Türk kültüründeki önemli bir öge olan “demircilik” kültürel mirasını bu romanda açıklayıcı bir örnekle bir bölüm içerisinde aktarmıştır. Bu bölümde yer alan şu pasaj bu bulgu için yeterli bir açıklayıcılığa sahiptir:

“- Dede! On günden beri kurt başlı sancak Kutluk Şad’ın elinde yükseliyor. Dört bucağa haber saldılar, savaşacak er arıyorlar. Ben belimde bir kılıç olmadan onların arasına nasıl katılırım? İhtiyar heyecanlanmıştı: - Kutuk Şad mı? Kutluk Şad’ı tanırım. Bozkurt soyunun en yavuz eridir. Şimdi sen benden kılıç mı istiyorsun? Bu benim dirliğimdeki en tatlı işim olacak... Çabuk, demirleri buraya getir... Buluç, torbayı yeniden sırtlayarak mağaranın içindeki örsün yanına kadar getirdi. Burada yıllardır kullanılmaya kullanılmaya tozlanmış, toprakla karışmış, bir yığın kömür duruyordu. İhtiyar, gençleşmiş gibi, kendinden umulmıyan bir çabukluk ve çeviklikle çıraları yaktı, üzerine kömürü attı. Kartal kanadından yapılmış yelpazeyi eline aldı. Sonra ocağın karşısında diz çöküp başını yukarı kaldırdı. Ellerini açarak: - “Ulu Tanrı! Bana güç ver. Yıllardır işlemeye işlemeye çalışmasını unutan ellerime biraz ustalık kollarıma biraz güç ver” diye yakardı. Buluç sevinçliydi. Artık dinlenebilirdi. Mağaranın içine uzandı. Açlık, susuzluk... Şimdi bunlar ondan çok uzaktı. Ocağın alevi yüzüne vuru, çekiç sesleri bozkırım boşluğunda kaybolurken derin bir uykuya daldı. Çekicinin örsüne inerken çıkardığı sesler, ona çocukluğunun kaygısız, yani bahtiyar günlerinde bile duymadığı tatlı bir ninni gibi geliyordu” (1998: 56).

4.3.3. Ak Topraklar Romanının 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Kültürel Miras Aktarımındaki Yeri ve Öneme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Ak Topraklar romanının hikâyesi tarihi şahsiyetler ve olayların aktarımı üzerinden gelişirken, bir Türk devletinin kuruluşunu ve devleti kuran Müslüman Türk toplumunun yaşayışını, kültürünü, devlet ve yurt kavramlarını algılayışı üzerinden zengin bir kültürel miras aktarımı barındırmaktadır. Soyut ve somut kültürel öğelerin yer aldığı eserde öğrenci, üzerinde yaşadığı toprakların nasıl vatan olduğunu ve şu an kendisinin de parçası olduğu Türk kültürünün tarihsel boyutu ve örneklerini öğrenmesinde yararlı olacağı yorumunu yapabiliriz. Keza 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde aynı üniteye yer alan önceki konularda Türklerin İslam öncesi dönemlerine ait bilgiler öğrenmiş ve yine aynı dönemin kültür özelliklerini tanımıştı. “Yeni Yurt Anadolu” konusu öğrencinin mevcut kültürünün yakın dönemine ait ilk örneklerini

aktarıırken *Ak Topraklar* romanı bu aktarımlara yardımcı olacak örnekleri genel olarak barındırmakta ve bunu öğrencinin zihninde öyküsel bir şekilde yerleşmesinde yardımcı olabilecektir.

Ulaştığımız ilk bulguda öğrenci, Türklerin Müslüman olmaya başladığı dönemlerde yerleşik hayatın yanı sıra yoğun bir şekilde eski Türk konar-göçer kültürünün de devam ettiğini bulabilecektir.

“Belki Yamtar'ın da inancı bu olaydı amma, o, şu son ucu ölümlü dünyada, daha ötelere bakmak istemiyordu. Yalnız bazı bazı, öbür dünyayı merak edegeldiği, hatta özlediği olurdu ak sakallı imamı dinleyiben. İlle de sabah namazı için çağırın müezzinin sesinde. Fakat, Tanrı, özü, bir de Yabgulular vardı. Daha fazlasını almıyordu kafası. Çemberi kırabilmiyordu. Ak Topraklar'a gelince: Elbet akın edilir oralara, elbet kâfir yağma edilir! Ancak tek başbuğ ve dahi oraları yurt tutmak. Yo, hayır, alası yok fikrinin. Hele Selçuk'un torunlarına kul olamaz Yamtar. Gayri kimseye kul olamaz! Tanrısı, dağları ve ovaları ile, kıvrılıp akan bir arı duru su ile, ama yalnız, ama özgür gidebilmeli. Ya, ölünceye dek bir yere konup oturmakta ne ola? Canı çektiğince yürümeli, canı çektiğince konmalı, sonra yine yürümeli” (Işinsu, 2017: 18).

Verdiğimiz bir diğer bulguda ise Selçuk Türklerinde bir kişinin yeterliliği, yararlılığının belirlenebilmesinde kültürel miraslarımızdan “avcılık”, “okçuluk” ve “güreş” gibi ata sporlarının ölçü olarak kullanıldığı görülmektedir. “Beglerin kuşkusu şuna buna da geçti. Sınayagörmek istediler Bayındır'ı. Av avlasın, ok oklasın, güreş tutsun istediler. Bakıp gördüler kim, yalnız azgın dinli ol kâfiri helâk etmekle kalası yok, kendileriyle bile baş edebile!..” (2017: 23).

Somut kültürel miraslarımızdan olan Türk-İslam mimarisinin ürünleri olarak karşımıza çıkan “medrese”, “saray” ve “cami” yapıları ile bu yapıları süsleyen nakış sanatı, Türk-İslam devletlerindeki bayındırlık faaliyetlerinin sembolleri olarak yorumlanabilir ve verdiğimiz bulguda öğrenci, hükümdarın bayındırlık çalışmaları yaparken bu kültürel yapıları inşa ettirdiğini öğrenecektir.

“Tuğrul Sultan, harap kılınmış Rey kentini yeni baştan yapar gibiydi. Medreseleri ve camisi ile Nişabur'u görklüden de görklü eden ustaların, üstatlarını ve şâkirtlerini Rey'e getirmiş. Başkenti süsletmeye durmuş, eski saray yıkılıp, Selçuk Sultanlığı'nın şanına lâyük bir saray yapılmaya başlanmıştı Tuğrul için. O Tuğrul Sultan ki: "Özüme ev yapıp, yanında Allah'ın evini inşa etmezsem, ar ederim" diyendir. Üstatların en ince nakışları Rey'deki camilere işlenecek gayri. Ayaz, bu üstatlara vurgundu, kaçağider, gün erinceye dek onları seyreylerdi. Sonra gelip eve, Kur'an-ı Kerim'i güldür güldür okuyan Dumrul oğlan için

rahleler yapar, bu rahleleri, baba-atalarının ongunu olan şahin kuşunun tasvirleri ile süsler” (2017: 30).

Türk kültürünün en önemli soyut kültürel miraslarından biri de şehitlik kavramıdır. Türk kültüründe şehitlik önemli bir yer tutmakta, devlet ve toplum tarafından kutsal olarak nitelendirilmektedir. Aşağıdaki bulguda yer alan diyaloglar bu kavramın dönemin insanları noktasında da ne denli öneme sahip olduğunu göstermektedir.

“Oysa söylemişti kim: - Şehit olmayan oğlu olmaksızın, hiç olmamak yeğdir... Kalk namazını kıl, şükreyle; oğlun genç iken Allah'ına kavuştu. Bu dünyanın son ucu ölümlüdür; şükreyle, oğlun Allah'ın en sevgili kuluymuş, çabuk tamam eyledi çekisini, bizden çok severmiş onu Tanrı ki, erken aldı yanına” (2017: 33).

Her toplumda çocukların eğitimini o toplumun sahip olduğu kültür öğeleri şekillendirmektedir. Yazar eserinde ana karakterin çocuk eğitimi noktasında yaptıklarını ifade etmekte ve bunu yaparken de aslında o dönemin eğitimi içerisinde çocuklara bir kültürel miras eğitimi verdiğini de görmekteyiz. Romandaki kültürel miras eğitimi kitabı okuyan öğrenci için de bir kültürel miras aktarımına örnek olacaktır.

“İşte Dumrul'un atası böyle bir keramet bekler oldu oğlandan. Bu zaman içinde Bayındır, çoluk çocuğa adayageldi özünü. Onlara ok talim ettirir, ata alıştırdır, güreş tutturagörür dü... Kim şimdi Selcen bu boy boy yetişmiş alp yiğitlerde, koç yiğitlerde hep onun işaretini görür. Bakar, seyreyler, yürüyüşleri, duruşları, yayı genişleri hep Bayındır'ın öğrettikleri üzredir. Yüreği ak pak oladurur, özü gençleşir” (2017: 35).

Eski Türk kültürünün bir başka soyut öğelerinden biri de Kutsal ve önemli kabul edilen değerler üzerine söz vererek antlaşma geleneğidir. Bu geleneği aktaran bulgumuz şu şekildedir: “Çünkü tâ Çağrı Beg'in yanında Kur'an-ı Kerim ve ok ve yay üzerine ant içmişlerdi.” (2017: 39).

Kitaptan aktaracağımız bir diğer bulgu da “atlı Türk kültürü”, “şölenler”, “ozanlık geleneği”, millî çalgılardan “kopuz”, “destan ve deyişler” gibi halk edebiyatı öğeleri ve önemli bir kültürel miras olan “halay” kavramını görmekteyiz:

“Onların kara haberin ulaştırıp getiren olmadı arkaya. Şol büyük seferin deyişi çok söylendi... Ozanın kopuzundan, gazinin dilinden çok destanlar kurula düzüledurdu. Çadırlarca, akça, yağızca atlarla; üstü ak ve keçe olup, içi al ipek astarlanmış, altınla nakışlanmış sultan otağınca; üstü kabile ongunları, çeşit biçim boyanmış arabalarca, fillere çıkılmış, bir akındı. Kadınlar, çocuklar da katılakomuştı. Hep şölen olur ya seferler, bu,

şölenen de şölendi. Davulların urulması, boruların çalması bitip gelmedi. Kalkıyan, oturuban halay çekildi” (2017: 40).

Aşağıda verdiğimiz bulgularda soyut kültürel miraslardan dönemin kılıç oyunu, okçuluk, avcılık gibi ata sporları ve kurmaca bir Türkmen kızı karakterinin giyim ve dış görünüşü üzerinden kılık kıyafet kültürü örneklendirilmiştir.

“Önce, beş yüz adım öteye saman çuvalı koydular, ikisinin de oku, aynı anda deldi geçti, vurdu yıktı çuvalı...Sonra göğe akça bozca güvercinler uçuruverdiler, ikisinin de okları tek tek düşürekodu güvercinleri...atlanıp kılıç çektiler, çatal direğe asılmış, içi boşaltılıp saman dolmuş mandayı kılıçlamaya daldılar. Yağmur, bir vurubun, ikiye böldü geçti.... Saçlarını hatunlar gibi iki örüp, başına toplamaz, altın gümüş nakışlı al ipekle sarmaz. Gün değende altın sırma gibi ışyan bu saçlar, erler misali omuzlarına düşer. Başına, konargöçer Oğuzların borkünden giyer. Giyimi hatundan çok ere yakındır zaten, hem kentlisininkine değil, göçer olanına” (2017: 55).

Türk kültürünün sembol öğelerinden biri de “misafirperverlik” ve “cömertlik” kavram ve değerleri Türk toplumunda soyut bir kültürel mirastır. Romanda bu kültürel öğelerin betimlendiği bir bulgu aktarılmıştır. Bu bulgu öğrencinin cömertlik ve misafirperverlik kültürünün Türklerin töresi olduğunu öğrenerek zihninde tasvir etmesine etkili olabilecektir.

“Türklerin töresidir; belli zamanlar üzre, başbuğların, kapısın açıp, ulusuna sofralar kurdurması, yeşilce çimenler üstüne ipek halıcılar döşetmesi; tepe gibi et yığdırıp, göl gibi kımız sağdırması... Açlar doyurulur, yalncalar donatılır ve dahi kalan ne varsa, ulusun yağmasına bırakılır. Başbuğun ya da begin ululuğunca ulu toy şölen edilir. Çünkü Türk, gönülden inanagelir kim, konuk gördüğünde sevince düşen, konuğu uğur sayan; yiğit kişidir ve dahi er kişidir. Ta uzaktan varagelen bir gölge gördüğünde, çadırın yıkan ise, kötüdür, Türk'ten çok, azgın dinli kâfire yakın sayılır” (2017: 71).

Türk kültüründe sözlü edebiyat önemli bir yer tutmaktadır. Çağlar boyunca Türk toplumunun tarih, değerler eğitimi ve kültürel miras aktarımı destanlar, masallar ve hikâyeler gibi nesilden nesle aktarılarak verilmiştir. Aşağıdaki bulguda yazar, okuyucu-öğrenciye soyut kültürel miraslarımızdan olan Oğuz Kağan Destanını örneklendirmiştir.

“Öyle görklüydü kim; ne göğsü kaba güzel dağların üstünde açan çiçekler, ne alaca kayalardan fişkırıp gelen billûr pınarlar, ne boynu uzun kuğu kuşları, ne nazlı turnalar ona eş olabilirdi! Adını "Alp Arslan Mehmed" koydular; “Adı ile yaşasın, adına lâyük er olsun” dediler. Alp Arslan, anasının sütün bir emdi, bir daha emmedi. Yiyecek istedi, konuştu.

Doğduktan kırk gün sonra yürüdü atına bindi, sürdü gitti. Ayağları kurt ayağına benzer ola, beli kurt beli misaliydi. Vücudun her yanı, güneşte altın gibi ışınan tüylerle kaplıydı... Oğuz'un ülkesinde büyük bir orman vardı; içinde çaylar, ırmaklar akar, olmadık renk görklü çiçekler açardı. Av hayvanının ise, bolcası bulunurdu. Yalnız o ormanı, bir kara evren yurt bellemişti. Ne özü çıkıp gidiyor, ne bir kimseyi içeri sokuyordu. Nice alıp yiğitlerin başı, onu öldürmek uğruna gitti... Nice yeşilce çayırlarda çiçek deren ince kızlar, onun pençesi altında kaldı! Ulus açlıktan kırılıp duruyor, ormanda ise av hayvanı bollanıyordu. Ne ormana girebilmenin mümkünü var, ne ol evreni öldürebilmenin! Bir gün Alp Arslan, okun ve yayın ve kalkanın ve kargısın alıp gitti, yeşilin serininde ormana daldı, evren uyuyor olmalıydı; gürül gürül horlaması alaca kuşları, güzel gözlü ceylânları ürkütüyordu. Alp Arslan, narin bir geyik avladı, söğüt dalının incesi ile, bir ağaca sımsıkı bağladı, bıraktı gitti... Alar sabah aydınlığında döndü, gördü ki, evren geyiği almış götürmüş! Bu kez bir ayı yakaladı, kemeri ile bir ağaca bağladı, yine bırakıp gitti. Tan yeri ağarırken geldiğinde, evrenin ayıyı dahi götürdüğünü gördü. O zaman, özü bekledi... Kara gece düşünce, evren, gözlerinin ateşi yana dura, yana geldi. Başı ile Alp Arslan'ın kalkanına vurdu. Alp Arslan çevikçe sıçrayıp, kargısın evrenin iki kaşın arasına sapladı. Sonra onu öldürüp başın kesti. Böylece avı çokça, güzel ormanı, ulusuna açık kıldı...böylece Oğuz Han'ın destanı, Alp Arslan'a mal olageldi” (2017: 80-81).

Daha önceki bulgularda bahsettiğimiz “ozanlık” ve “halk edebiyatı” örnekleri aşağıda belirttiğimiz bulguda kültürel miras aktarımı olarak değerlendirilebilir.

“Leşkerin içinde ozanlar, ol yıldızlara dair kopuz çalıp, deyiş söylüyorlar... Şehit olup uçmağa varan arkadaşları alp yiğitler için ağıt yakıyorlar. Ezelden bu yana olup geleni, birkaç söz içre anlatıveriyorlar: "Anlar dahi bu dünyadan geldi geçti Kervan gibi konu göçtü. Anlar dahi ecel aldı, yer gizledi, Fani dünya yine kaldı."...Bilge Kağan'dan tâ Selçuklulara, ozanlar ağzından uzanıp gelen öğütleri... Hak dini İslâmiyet'i kabul etmeden önce, Oğuzların Şaman olup bu dinin dahi İslâm'ın buyruklarına fazla aykırı düşmediğini, tek Tanrı'yı, varlıkların yaratıcısı kabul eyleyip...” (2017: 136-138).

Ak Topraklar romanında kültürel miras aktarımına yönelik çok sayıda örnek yer almakta olduğunu tespit ettik tekrara düşmemek kaygısıyla bu örneklerin bir kısmını çalışmamızda aktardık. Bir dönemin toplum ve insan yapısı üzerinden günümüze kadar ulaşmış ya da ilintilenebilecek kültürel miras aktarımlarının öğrenciler için kullanılabileceğini söyleyebiliriz.

4.3.4. *Deli Kurt* Romanının 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Kültürel Miras Aktarımındaki Yeri ve Önemine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Deli Kurt romanı zaman dilimi olarak 15. yy'da geçen bir romandır. Mekânsal olarak ise Anadolu, Balkan coğrafyası ile bu coğrafyalarda yaşayan insanların yaşam alanlarını içermektedir. 15. yy. Anadolu'sunda yaşayan Müslüman Türklerin kültürel özellikleri, yaşam şekilleri ile siyasi ve sosyal durum kurum oluşumunda esas alınmıştır. Yerleşik hayat unsurlarıyla beraber İslam öncesi Türk toplumunun konar-göçer kültürü de romandaki kültürel miras öğelerinin oluşumunda etkin olmuştur. İnsani ilişkiler, aile, akraba kavramları, devlet-insan ilişkisi gibi olgular aktarılan kültürel miras öğelerini belirlemiştir diyebiliriz.

Romanın başlarında geçen bölümlerde başkarakter Murat (*Deli Kurt*)'ın olay örgüsündeki hikâyesi başlarken romanın diğer karakterlerinin de birbirleriyle olan akrabalık bağlarının açıklandığı görülmektedir. Aşağıdaki bulguda Müslüman Türk toplumundaki aile ile süt annelik ve süt kardeşlik gibi akrabalık değerleri karşımıza çıkmaktadır.

“Bu evde Satı Kadın, iki yaşındaki oğlu ile birlikte oturuyordu. Çakır'ın süt anası olan ve onun tarafından sahici bir ana kadar sevilen Satı Kadın komşu Türkmen oymağından bu köye otuz yıl önce gelin gelmişti. Şimdi kırk beş yaşında, sağlam, dinç ve iyi yürekli bir kadındı. Büyük oğlu Niğbolu savaşında, kocası da Ankara Savaşında şehit olmuşlardı. İki kızını evlendirip gurbete göndermiş, bu evde iki yaşındaki küçük oğlu Evren'le yalnız kalmıştı. Bir dileği Evren'i sipahi yapmaktı. Kocası ve büyük oğlu azap olarak orduya gitmişler, azap olarak ölmüşlerdi. Ama sipahilik başkaydı. Bu bakımdan süt oğlu Çakır'a bayılırdı.... - Çocuk ne oldu? Satı Kadın, evin açık kapısından, bir şey arıyormuş gibi kırlara baka baka cevap verdi : - Çocuğu doğdu. Adını Murad koydu. Dört ay sonra İsa Beğ'in ölümünü öğrendi. Birden sütü kesildi, kendisi de durgunlaştı. Bizim aşiretten bir süt ana buldum. İki ay burada kalarak çocuğu emzirdi. Hatun'un gözü artık çocuğunu da görmüyor, yalnız gözlerini yere dikerek düşünüyor, arada sırada ağlıyordu. O kadar yalvardığım halde yiyip içmiyordu. Günden güne soluyordu. Bir akşam oğluyla beraber yatmak istedi. Yeniden kendine geliyor diye sevinmişim. Çünkü çocuğu büsbütün bana bırakmıştı. O gece oğlunu sevdi, öptü. Onunla konuştu. Ertesi sabah kalktığı zaman Bala Hatun'u ölmüş buldum. Muradcık Hatun'un uzatmış olduğu koluna başını yaslamış, öylece yanında yatıyor, anasının yanaklarını ve saçlarını okşayarak 'Ana, ana' diye sesleniyordu” (Atsız, 2005: 11-36).

Bu pasajlarda Türk toplumunda hala var olan süt annelik ve süt evlatlık gibi kavramların tarihsel eskiliği örneklendirilmiştir. En insani olgulardan biri olan anne-

çocuk ilişkisi ve aile gibi kavramlar hakkında okuyucu-öğrenciye tarihsel bir örnekle aktarım yapılmaktadır.

Yazar romandaki karakterlerin hem olay örgüsü içerisinde hem de onların hayatında yaptığı geri dönüşler ile dönemin kültür özelliklerini, çocukların eğitimi ve Türk kültüründeki çocuk oyunlarını içeren ifadeleri kullanmıştır. Aşağıdaki örnekte “çelik-çomak oyunu”, “güreş”, “binicilik”, “değnekle kılıç oyunu”, “nişancılık” ve “cirit” gibi kültürel miras örnekleri ile Kur’an dersleri ve “Battal Gazi Hikâyeleri” şeklinde Türk kültürünün sözlü edebiyat ürünü olan kültürel miras ve dini eğitimin örnekleri yer almaktadır.

“Çakır, baba ve amcasından sipahi terbiyesi, süt anasından Türkmen terbiyesi olarak tam bir yiğit gibi yetişmişti. Çelik - çomak oynayarak başlayan hayat, daha sonra güreş, binicilik ve ciritle devam etmiş, bunun arkasından da okla nişancılık ve değnekle kılıç idmanları gelmişti. Hocadan okuyup yazma ve Kur’an dersleri almış, kış gecelerinde kahramanlık ve Battal Gazi hikayeleri dinlemişti” (2005: 23-24).

Deli Kurt romanında da önceki romanlarında olduğu gibi “Türk halk edebiyatından” motifler işlemiştir. En önemli kültürel miraslarımızdan olan halk edebiyatımızın işlendiği bu bulguda yer alan şiirin türü belirtilmiş önceki romanlarda karşımıza çıkan Türk çalgısı “kopuz” bu romanda “kaval” a yerini bırakmıştır.

“Sustular. Gökçen kız, kavalına el attı : - Sana bir Varsak koşması çalayım. dedi. Kavuşamayıp da ölen yavukluların koşmasını... Üflemeye başladı. Önce çok hafif bir ses çıkıyordu. Yavaş yavaş ses yükselip durulaştı ve perde perde geniş çayırlığa yayılan ses Deli Kurt'un gönlüne akmaya başladı...büyülü bir sesle türkü söylüyordu :

Şu dağların meşesi gönlüm,

Billur şişesi gönlüm!

Yanıklık kemiğe işledi,

Ateş düşesi gönlüm,

Bıçak deşesi gönlüm,

Kılıç düşesi gönlüm!...” (2005: 121-122).

Romanda Türk kültürünün en önemli öğelerinden biri olan “misafirperverlik” olgusu işlenmiştir. Aşağıda verdiğimiz pasajda bu işleyiş içinde Türkmen obasının

mekânsal durumunda yiyecekler-içecekler, çadır kültürü ve kültürün somut unsurları yer almaktadır.

“Bıçak, Deli Kurt'un beline takıldıktan sonra Türkmen obasının beği Çakır'a ve iki öğrencisine bir ziyafet verdi. Toprak içinde korda pişirilmiş, tadına doyum olmayan koyun etiyle, cana can katan nefis Türkmen ayranı, pekmeze yapılmış un helvası ve bal şerbeti, sonra türlü güzel yaş ve kuru yemişler o günkü yorgunluğa değmişti. Türkmen beği uzun boylu, top sakallı, elli yaşlarında, iyi görünüşlü ve gösterişli bir adamdı. Çakır'ı ağırlamak için hiç bir şey esirgememişti. Çadırı da zengin ve süslüydü. Çakır, İsa beg'de bile böyle bir çadır görmemişti. Yerlere döşenmiş çadır duvarlarına asılmış o Türkmen halılarının güzelliği dille anlatılır gibi değildi. Çadır direklerinin çengellerine de türlü silahlar asılmıştı” (2005: 53).

Yine yazar “misafirperverlik” kültürünün bir diğer örneğini “Varsak Obası” başlığını taşıyan bölümde vermiştir:

“- Bütün obanın konuğusun. Kimi istersen ona gider, nerde istersen orda yemek yersin. Bizim göreneğimiz böyledir. Deli Kurt, Varsakların bu göreneğinden hoşlanmıştı. Bu sayede öğrenmek istediklerini çabuk öğrenecekti. Gezinmeye başladı. Görünüş, Satı Kadın'ın Türkmen obasına çok benziyordu. Bu benzeyiş dolayısıyla hiç bir yadırgama duymadı. Kuşluk vaktine doğru, yaşlı bir kadın Deli Kurt'un dikkatini çektiğinden, adeta istemeyerek ona doğru yürüdü ve selam vererek : - Kolay gelsin nine! , dedi. Deli Kurt, bu kadını analığı Satı Kadın'a benzetmiş ve içinde birden bire bir sevgi duymuştu. Kadın, başını bir çevirip baktıktan sonra : - Hoş geldin oğul! Öğleyin konuğum olur musun? diye sordu. - Olurum. - Ne seversin? Sana ne yapayım? - Ne istersen yap ana. Tatlı dilin yetişir” (2005: 151).

Aynı bölümde yazar, kültürel miras aktarımına yönelik Türklerdeki “yemek kültürünün” örneklerini vermektedir:

“Varsaklı kadının kızdırılmış taştan pişirdiği pideler çok güzel olmuştu. Ayranı da bir takım güzel kokulu otlarla karıştırılmıştı. Bir de bulgur haşlanmış, içinde tereyağı eritmişti: Deli Kurt, hepsini büyük bir iştahla yedi, içti. Sonunda da : - Eline sağlık ana, Tanrı arttırsın, diye teşekkür etti ve demin kapanan konuya yeniden nasıl girebilirim düşüncesiyle daldı” (2005: 153).

Eserde verilen bir diğer önemli kültürel miras örneği ise Türk askeri kültürünün, müzik sanatının ve tarihsel eskiliğin en güzel sembollerinden biri olan “mehter takımıdır”. Romanda geçen bir savaş sahnesinin başında bu kültürel miras ögesi okuyucu-öğrenciye gösterilmektedir; “Biraz sonra Macarların düzgün diziler halinde ilerlemeye başladığı görüldü. Aynı zamanda Osmanlı ordusunun gerisinden mehter

takımının savaş havaları çalmaya başladığı işitildi. Bu havalar çerilerdeki savaş isteğini arttırıyordu” (2005: 198).

Eserde işlenen bir başka kültürel öge de “şehitlik” kavramıdır. Vatan, din, millet gibi kavramlar için can verme fedakârlığının ifadesi olan şehitlik kavramının okuyucu-öğrenci için etkileyici bir sahne üzerinden örneği verilmiştir:

“- Çakır'la Evren nerde? Deli Kurt, başını önüne eğdi : - Sen sağ ol ana. Şehit oldular! Kadın birkaç an, söylenenin manasını anlamamış gibi Murad'a baktı. Sonra gözlerinden buruşuk yüzüne iki damla yaş inerken : - Allah devlete, millete zeval vermesin. Kaç kere şehit anasıyım, dedi. Gözlerinde çoğalan ve iyi görmesine engel olan yaşları eliyle sildikten sonra sözlerini tamamladı : - Öz oğlumla süt oğlum şehit olduysa Allah, ahiret oğluma ömür versin. Bunu söyleyerek Deli Kurt'u bağrına bastı ve hıçkırdı” (2005: 232-233).

4.4. Belirlenen Tarihi Romanların Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlerin Öğretimindeki Yeri ve Öneme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

4.4.1. *Bozkurtların Ölümü* Romanının 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlerin Öğretimindeki Yeri ve Öneme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Sosyal Bilgiler dersiyle değerler eğitimi önemli bir ilişki içerisindedir. Öğrencinin yaşadığı toplumun sosyal, tarihi, kültürel, ekonomik vb. konularda yapısını bilen, tanıyan kültürel değerleri benimseyerek toplumla ve kendisiyle barışık iyi ve başarılı bir birey olarak yetişmesi noktasında Sosyal Bilgiler dersi önemli bir misyona sahiptir. Öğrencinin millî değerler ile yetişmesinin yanı sıra küreselleşen dünyada evrensel değerleri de benimsemiş ve bu değerleri karakterinin oluşumunda etkin şekilde yerleştirmiş olması hedeflenmektedir. Bir insanın kendisiyle barışık olmadan yaşadığı toplumla da uyumlu olamayacağı düşüncesiyle bireyin kendi millî kültürünü iyi tanıması ve kültürünün insani değerlerine ve karakter yapısına hâkim olmadan evrensel bir kimliğe de sağlıklı bir uyum sağlayamayacağını söyleyebiliriz.

Bozkurtların Ölümü romanında okuyucu-öğrencinin karakter gelişiminde faydalı olabilecek milli ve evrensel değerler olay örgüsü ve kurgu içerisinde verilmiştir.

Romanda bir grup askerin bir doğal felaket hayatta kalma mücadelesinin işlendiği bölümde yaşanan diyaloglar ve karakterlerin davranışları “yardımseverlik”,

“diğergamlık” ve “fedakârlık” gibi kavramlar ön plana çıkarılarak önemli bir değerler aktarımı ve karakter eğitimi örneği verilmeye çalışılmıştır.

“Sular yukardan inip aşağıdaki dereye karışıyor, dere de boyuna kabarıyordu. İşbara Alp bağırdı: - Kayalara sıkı yapışın. Dayanan kurtulur. Gücü kalmayana sular alıp götürür! Çeriler dizlerine yaklaşan suyun içinde kayaların çıkıntılı, sivri yerlerine tutundular. Sular yükseliyor, yıldırımlar biraz ilerdeki kılıç yığının üstüne düşüyordu. Onbaşı Yamtar, tutunduğu kayanın yukarıya doğru sivri ve ince olduğunu görünce tek eliyle hemen kemerini çıkardı. Yanındaki iki çeriye buyurdu. - Daha bütün gücümüz tükenmemiştir. Beni sıkı tutup şu kayışımı kayanın sivrilğine bağlamama yardım ederseniz üçümüzde kurtuluruz. Daha birkaç kişi de kurtulur. Sıkı tutamazsanız üçümüz birden suya kapılır, gideriz. Haydi bakalım sen suya sırtını verip yaslan bizi koru, sen de beni tut, sulara kapılmadan şu kayışı düğümleyim! Onbaşı Yamtar, kemerini ortasından iyice düğümledi. Sarkan iki ucunu aşağıya uzattı. Bu uçlardan birini kendisi tuttu. Birine de diğer çerilerden biri yapıştı. Öteki çeri onbaşıya asılmıştı. Su bellerine yaklaşıyordu. Artık yıldırımlara aldırın yoktu. Güçleri kesiliyordu. Soluyorlar, ellerini kayalara sıkıca kenetleyerek sulara kapılmamaya uğraşıyorlardı. İşbara Alp hala atının üstünde idi. Yayının kirişini kayanın sivrilğine takmış, demirini de eliyle tutuyor, böylece sulara karşı kendini de , atını da koruyordu. Onbaşı Yamtar şimdi kayaya ilmiklediği kemerine daha sıkı sarılmaya mecburdu. Çünkü artık onbaşıya asılan çeri tek değildi. Bunlar birbirine sarılarak uzayan belki yirmi kişi olmuşlardı. Fakat Yamtar itiraz etmiyor, irkilmiyor, yalnız kemere daha sıkı sarılmaya uğraşıyordu. Bu ara yıldırımdan daha keskin, gök gürültüsünden daha güçlü bir ses yükseldi. - Kurt Kaya, elini çöz!.. Ve ondan sonra ortalığı gene yıldırımların sesi bürüdü. İşbara Alp tam zamanında gürlemişti. Herkesten daha yukarı tutunan yüzbaşı çakınların zaman zaman ışımaları arasında Yamtar'ın bütün yaptıklarını görmüş, sonra da birbirine tutunarak uzayan bu insan zincirini hiç seslenmeden gözleriyle kovalamıştı. Gönlü daima Tanrının kendilerinden niçin yüz çevirdiğini aramakla uğraşıyordu. İşte durmadan Çin'e akıyorlar, yağıdan bir an uzak kalmıyorlar, kılıçlarının kında uyuduğu, yayların gerilmediği, okların sadaklardan çıkmadığı bir tek gün geçirmiyorlardı. Fakat Tanrı gene niçin kızmıştı? Yüzbaşı bir yandan bunu düşünüyor, bir yandan da Yamtar'ı gözlüyordu. Birden parlayan bir çakının kısa ışığında sivri kayanın bu bir alay çeriye güç dayanan eski kayışı her an artan bir çabuklukla kemirip egelediğini gördü. Ne yapacağını bir çakın hızıyla kararlaştırdı ve haykırdı: “Kurt Kaya elini çöz!.. Kurt Kaya Yamtar'ın ardına yapışan erlerin arkadan onuncusuydu. Yüzbaşının buyruğunu alınca bir an tereddüt etmedi ve kara, azgın sular bu on eri bir anda yuttu” (Atsız, 2004: 14-16).

Bu pasajda bir grup askerin hayatta kalmak için bencilce düşüncenin ötesinde birlik ve beraberlik kavramını göz önünde bulundurularak birbirlerine göstermiş oldukları yardımı ve bununla beraber arkadaşlarının kurtulması için kendi hayatlarından fedakârlık edecek kadar yüksek karakterli bir duruş örneğini sergilediklerini

görmekteyiz. Diyaloglarda geçen “Kurt Kaya elini çöz!..” cümlesi ve bunu takiben tereddütsüz bir şekilde verilen emrin uygulanması Kurt Kaya karakterinin “fedakârlık” değeri noktasında bir arketip olduğunu göstermektedir.

Yine “fedakârlık” değerinin yansıtıldığı ve benzer şekilde olağanüstü bir durum içinde verilen bir başka örnek de şöyledir:

“Atsız kalmış iki üç yaralı er, Dokuz Oğuzların attığı okları yerden toplayıp bunlara getiriyordu. Fakat Dokuz Oğuzlar ölümü hiçe sayarak öyle bir saldırıyorlardı ki biraz daha durdurulmazlarsa Gök Türk ordusunu yok edebilirlerdi. O zaman Böğü Alp’in yanaşan Dokuz Oğuzlara at saldırdığı ve tek başına onları durdurduğu görüldü. Onun yaptığı bir şaşırtmaca, bir oyalama idi. Fakat Gök Türklerin karşı kıyıya geçmesini sağlayacak kadar uzun sürmemişti. İşte o sırada oku biten Onbaşı Sülemiş atından atladı. Köprünün sol başındaki ince ağaca koşarak kemeriyle kendisini koltuklarının altından bu ağaca bağladı. Bu iş o kadar çabuk olmuştu ki İşbara Han’dan başka kimse görmemişti. Böğü Alp kan içinde yağının karşısından çekilirken Sülemiş kılıcını savurarak gür sesle Dokuz Oğuzlara bağırıyor. Onlara meydan okuyordu. Dokuz Oğuzlar onu görünce ok yağmuruna tuttular. Bir anda Sülemiş delik deşik olmuştu. Fakat bağlı olduğu için düşmüyor, hâlâ kılıcını savuruyordu. Yiğit Onbaşı Gök Türklere gereken zamanı kazandırmıştı. Sağ kalanların hepsi karşı kıyıya geçebilmişlerdi. Onun diriliğinde eğilmiyen başı sağa bükülmüş, tulgası başından düşmüş, yüzü gözü kan içinde kalmıştı. Gövdesinde kırk elli tane ok vardı. Onbaşı Sülemiş ölmüştü. Fakat kılıcını hâlâ sımsıkı tutuyor ve bu kadar ok yediği halde neden düşmediğini anlamıyan asi Dokuz Oğuzların dört nala saldırışı karşısında Gök Türk Kağanlığının kanlı sancağı gibi boynu bükük, bağı deşik duruyordu” (2004: 280).

Roman içerisinde yer alan karakterler yaşadıkları çeşitli olaylara karşısında sergilemiş oldukları tutumlar farklı değerlerin ön plana çıkarılmasında ve okuyucu-öğrencinin algısında somut örnekler olarak yer almasına yardımcı olabilir. Aşağıda verdiğimiz pasajların “eşitlik”, “adil olma”, “mertlik” gibi değerlerin hem değer aktarımı hem de karakter eğitimi için başarılı örnekler olduğunu ifade edebiliriz;

“- Kara Kağan’ın at uşağı değil, eniştesi olsan gene Çinlisin. Sen Gök Türkler’e nice söver, yüce İşbara Alp için kötü söz söylersin? Çinli şaşırmıştı. Bununla beraber dört kişi oldukları için pek korkmuyordu. Yalnız gözü Çalığın kılıcına ilişince içi bulandı: - Kabadayı! Kılıcım var diye güveniyorsun. Benim de kılıcım olsaydı sana bu sözleri söyletmezdim. Çalık bir davranışta kılıcını kılıç kayışıyla çıkarıp yere attı: - Haydi bakalım, bende kılıçsızım, ama kancıklık yok. Ercesine iş pişireceğiz, dedi ve Çinliler saldırdı.... Asıl dayağı yiyen Çinli yani eski subay, Kür Şad’a dert yanacak oldu. Kür Şad sözünü kesti. - Siz erce dövüşmeyi bilmiyorsunuz. Erce dövüş teke tek olur. Haydi diyelim dördünüz bir adama bedel olduğunuz için hep birden geldiniz. Peki kılıçsız bir ere neden

kılıç çekiyorsunuz? Görülüyor ki, bu er sizinle savaşmak için kılıcını çıkarmış. Onun çıkardığı kılıcı ona çekerek kancıklık etmek ne gerek?” (2004: 39-40).

Kültürel miras aktarımına ilişkin belirttiğimiz bir bulgunun “saygı”, “sanatçıya-ozanlık geleneğine saygı” ve “düşünce özgürlüğü” gibi değerlerin aktarılması noktasında da örnek teşkil ettiğini görmekteyiz.

“İ-çing Katun’dan Kara Ozan’ın sözlerini Çince olarak dinleyen Şen-king iğnelenmiş gibi yerinden sıçradı. Fakat Kağan’ın ve bütün Türkler’in taş gibi sessizliğini görünce durdu. Katun da öfkelenmişti. İşte bir ozan yüce bir beğ olan kardeşi ile açıkça alay ediyordu. Kağan’a eğilerek: - Bu bayağı kişinin yüce konuğu kınamasına göz yumacak mısınız? dedi. Kağan aynı taş hareketsizliği içinde cevap verdi: - Ozanların sözü kutludur, kesilmez. Kara Kağan o kadar soğuk söylüyordu ki Katun ileriye gitmekten çekindi” (2004: 51-52).

İyi bir kimlik ve karakter eğitiminde “dürüstlük” değerinin aktarımı önemli bir yere sahiptir. Romanda bir mahkeme sahnesinde geçen diyaloglarda dürüstlük değeri aşağıdaki gibi işlenmiştir:

“Fu-lin bir ara düşünür gibi oldu. Yargucular susuyorlardı. Budunda çit yoktu. Çin güzeli bu işin sonucu kendi sözlerinde olduğunu anlamıştı. Sançar, Fu-lin’in sustuğunu görünce kızarak bağırdı: - Alçak karı söylesene! Dün gece senin çadırına giren kimdi? Fu-lin’in gözleri süzüldü. Demin korkudan titrerken sararan benzi şimdi öfke ile kızarmıştı. Yarguculara döndü: - “Dün gece çadırına gelen Sançar’dı” dedi. Sançar, öfkeyle kaldırdığı yumruğunu, iri bir topuz gibi Çinli kadının yüzüne indirerek bağırdı: - Yalan! Fu-lin, bir çok dişi ağzına dökülmüş, yüzü gözü kan içinde kalmış bir durumda yere yuvarlanmış, bayılmıştı. Baş yargucu, Sançar’ın bu işine kızmıştı: - Neden yalan olsun? - Ne bileyim? Onu sen bil! - Onbaşı Sançar! Başın gidecek, doğrusunu söyle de Tanrı’ya yalanla varma! - Yalan diyorum be! Onbaşı Sançar’a inanmayıp da bu Çinli karıya mı inanıyorsun? Tam bu sırada alanı çevreleyen budun arasında bir dalgalanma oldu. Koca börklü, uzun boylu, yoksul giyimli bir genç budunu yarararak yargucuların karşısına dikildi: - “Sançar doğru söylüyor. Dün gece bu Çinli karının yanında olan bendim” dedi. Bütün Ötükenlilerin gözleri bu bahadırda birleşti. Taniyanlar adını mırıldandılar: - Karabudak! Baş yargucu sordu: - Sen kimsin? - Binbaşı İşbara Alp’in onbaşılardan Karabudağ’ım. - Bu kadının evli olduğunu biliyor mu idin? - Biliyordum. - Ne diye çadırına girdin? - Beni çağırdı. - Girmeseydin. - Kannış yapıp beni aldadı. - Çadırda kocası yok mu idi? - Yoktu. - Seni çadırına almasına karşılık senden ne aldı? - Benden akça istedi. Bir gümüş akçam vardı. Verdim” (2004: 95-96).

Dürüstlük değerinin yansıtıldığı bu örnekte “adalet” ve “ahlak” gibi kavramların da önemi işlenmiştir. Bu sahnenin devamında gelişen olay içerisinde de sözlü kanun

olan törenin üstünlüğü belirtilmiş kağanın bile hukukun üstünlüğünü kabul eden bir konumda olduğu örneklendirilmiştir.

“- Onbaşının yaptığı bu iş türenin başka hiçbir yerine uymuyor. - Biz şu kötü Çinliler için bir onbaşımızı öldürürsek budun bize kızar, bizden soğur. - Türe önünde budun düşünülmez. Kağan beğlere döndü: - Beğler! Yargucunun verdiği karar doğru mudur? Beğler: “Doğrudur” diyerek karara iştirak ettiler” (2004: 99).

Eserde yer alan ve “paylaşımçı olma” ile “yardımseverlik” değerlerini aktaran ifadeler yer almaktadır. Besin sıkıntısı yaşayan halkın avcılık ile bu sorunu gidermeye çalışırken gelişen olaylar ve diyaloglar örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Dağda birleşip sürek avı yapanlar vardı. Bağırıp tavşanları, sığınları ürkütüyorlar, sonra ardından dört nala at sürerek okluyorlardı. Bir geyik vuranlar daha çok durmuyorlar, geyiği paylaşarak dönüyorlardı. Fakat burası o kadar kalabalıktı ki bir tavşan, hele bir geyik avlamak her kulun başına konan devlet değildi....Fakat bu düşüncesi uzun sürmedi. Dönemecin ardından bir atlı çıktı. Çalık, Onbaşı Sançar’ı tanıdı: - “Onbaşı Sançar! Bu tavşanı sen mi vurdun?” diye sordu. Onbaşı azarlar gibi cevap verdi: - Ben vurdum. İstersen al! Çalık, onbaşının bu hediyeyi nereden aklına eserek verdiğini düşünmedi. Bir sıçrayışla yere atladı. Tavşanı aldı. Sonra onbaşıya dönerek: - “Sağ ol onbaşı. İki gündür bir nesne yemedim. Bu da olmasaydı açlıktan geberecektim” dedi. Onbaşı asık yüzü ile sordu: - İki gündür nesne yemedin mi? - Yemedim ya. - Neden yemedin? - Yiyecek bulamadım. - Yiyecek bulunmaz olur mu be? Al şunu iç! Onbaşı Sançar kırmız çamçağını Çalığa uzattı. Çalık yarım çamçak kırmızı bir dikişte bitirerek çamçağı geri verirken: - “Sağ ol onbaşı!” diye bağırdı. Çalığın gücü yerine gelmişti. Onbaşı Sançar atını sürerek uzaklaştı. Çalık, sevinçten bayağı esrik olmuştu. Artık eve giderek bu tavşanı kızartıp yemekten özge yol kalmıyordu.” (2004: 104-109).

“Yolda yiyecekleri paylaştılar. Herkes kendi çadırına koştu. Yamtar, karısını ölümden kurtarmağa çalışıyordu. Fakat evde herkes açtı. Ölmüş atın etini övütecek kadar sağlam bir işkembesi olan Yamtar’dan başka herkes iyi yiyecek istiyordu. Kocamış ninesine o kadar aldırıyordu ama yarın birer yiğit olarak savaşa girecek olan oğullarına baktıkça içi sızlıyordu. Küçük oğlu ölmüştü. Emzikli karısı da çok kötü durumda idi. Yamtar bunaldıkça Çinlilere düşman oluyor, “Tanrı bize Çinliler yüzünden öfkelendiği için böyle yapıyor” diye düşünüyordu. Çinlinin evinden topladığı azık hemen hemen bitmişti. Yamtar için biraz bir şey kalmıştı. Yamtar bu güzelim yiyeceklere baktıkça acıkıyor, acıktıkça da ölmüş atın kızartmasından atıştırıyordu. Gözünü, yarın için karısına ayırdığı çamçaktan bir türlü alamıyordu ki dışardan ayak sesleri işitildi. Kapı açılarak içeri Sülemiş girdi. Benzi sapsarı isi. Yanan çırının ışığı yüzüne vurdukça büsbütün sarı gözüküyordu: - “Yamtar! Açlıktan ölüyoruz. Evde diri olarak bir karım kaldı. Onun için bana biraz azık veremez misin?” diye yalvardı. Yamtar düşünmeksizin kırmız çamçağına el attı. Yarısını kendi

karısına ayırıp kalanını da Sülemiş'e uzattı. Yumruk kadar da kurut parçası verdikten sonra: - "Al, bunları yengeme ver" dedi. Sonra ölmüş atın kızartmasından bir parça koparıp: - "Bunu da sen ye" diyerek uzattı. Ertesi sabah Yüzbaşı Sançar erkenden kalkarak elinde kalan son iki attan birini kesip güzelce kızarttı. Kendisine irice bir parça ayırdıktan sonra atına atlayarak andalarının evlerine uğramağa başladı. Önce evi en kalabalık olan Yamtar'a uğradı. Koca Yamtar ağlıyordu. Çünkü o gece hem ninesi, hem oğullarından biri, hem küçük kardeşi, hem de karısı ölmüşlerdi. "Gök başıma yıkıldı" diyip ah çekiyor, yanaklarından aşağıya yaşları boşanıyordu. Somurtkan ve söylemesini bilmeyen Sançar "Kalanları kurtarmağa bak" diyerek ona büyük bir parça et verdi. Ömrümde hemen hemen daima aç yaşamış olan Yamtar hayatında ilk defa olarak önünde bol yiyeceği varken aşa el sürmeden duruyordu. Dört yaşındaki kızıyla üç yaşındaki oğluna et vererek "yiyin" dedi. Sançar çıkıp gittiği zaman iştahla eti yiyen çocuklarına bakarak bağdaş kurmuş olduğu yerde duruyor, hiç ses etmiyor, fakat gözlerinden bol ve gür damlalar sanki yağıyordu" (2004: 271-272).

Değerler eğitiminde ve sağlıklı bir karakter eğitiminde insani erdemlerin maddi beklenti ve sorunlardan daha önemli olduğunu birlik ve beraberlik kavramlarının maddi çıkarılardan daha önemli bir olgu olduğunu söyleyebiliriz. İnsani ilişkilerde maddi kıymetlerden ziyade manevi kıymetlerin ölçü alınması toplumsal yaşamda birlik ve beraberliği destekleyici, insani bir değerdir. Aşağıdaki bulguda bu yoruma yönelik ifadeler yer almaktadır:

"Böğü Alp otağda esen havayı sezmişti. Durumunu hiç bozmadan sözlerine devam etti: - "Yüce Kağan! Senin gibi ulu bir kağana bu kadcılık bir armağanla gelmekteki yakışsızlığı biliyorum. Doğu Türk Elinde, aramıza iş karıştırıcı Çinliler katılmasaydı, ülkemizde uğursuzluk olup kıtlık olmasaydı sana yarar armağanlar getirebilirdik. Yoksulluğumuz için bizi bağışla!" Tüng Yabgu Kağan bu açık yüreklilikten hoşlanmıştı. Üçüncü elçiye söz etti: - Yüzbaşı Böğü Alp! Yoksulluk iyi bir şey değildir. Ama korkulacak yoksulluk gönül ve yürek yoksulluğudur. En büyük baylık pek yürekli, katı kolları, yılmaz gözlü olmaktır. Doğu Türklerinde senin gibi açık sözlü yiğitler varken onlara yoksul denemez. Doğu Türk'ü, batı Türk'ü bir ağacın iki dalıdır. Kökümüz birdir. Birimizin baylığı hepimizin baylığı, birimizin yoksulluğu hepimizin yoksulluğudur" (2004: 200).

Çalışmanın bu başlığının girişinde belirttiğimiz millî kimlik, millî kültür gibi kavramların karakter oluşumundaki etkilerinin önemine romanda değinilmiştir. Kültürel karmaşa ve millî kimlik kaybının karakter değişimine sebep oluşu aşağıdaki pasajda ifade edilmektedir:

“Karakulan çok sevinçli gözküyordu: “Çin kadınları Türk kadınlarına benzemez ama bunların da kendilerine göre güzelliği vardır” diyor, sonra gülmekten katılarak : “Kişi her gün en güzel yemekleri yese bıkar, tatsız yemeklere can atar” diye sözünü bitiriyordu. Karakulan hiç de kötü kişi değildi ama ahlâkı değişmişti. Ötüken yasasını hiç bilmiyordu. Bu Çin’de de başka türlü yapmak galiba kabil değildi. Bazan Üçoğul’a Çin veliahdinin sarayında kalacağını söyleyerek eve gelmiyor, o zaman Üçoğul evin sahibi oluyordu. Çinli uşakların başı kendisine büyük saygı göstererek yine çalgı düzenini hazırlıyor, aççıya güzel yemekler yaptırıyor, onun gününü gün ediyordu. Üçoğul’un sevgilisi artık onu öteki kızlardan kıskanmağa başlamıştı. Üçoğul onlardan birine gülümseyerek baksa ağlıyordu. Onbaşı kendi kendine “Bu yere batası Çin benim de ahlâkımı bozdu” diye söyleniyor, bir iki ay sonra Ötüken’e gidince bunlardan kurtulacağını düşünerek kendisini avutuyordu” (2004: 265).

Yine eserin son bölümlerinde yer alan ve Türklerin Çin esaretinde geçen on yıllık süre içerisinde girdikleri millî kimlik kaybı, yozlaşma, kültüründen uzaklaşma gibi kavramların işlendiği diyaloglar örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Kür Şad uzun bir sessizlikten sonra şöyle dedi: - On yıllık tutsaklık artık sona ermelidir. Adımız, sanımız yok olmasın diye, budun yeniden dirilsin diye işe koyulmanın çapı geldi. Türk beğleri hep Çin kağanına mı işini gücünü verecek? Tiğınler, Şadlar Çin adları mı taşıyacak? Budunun ahlaki şimdiden bozulmaya başladı. Ötüken’deki bahadırılık havası artık yüreklerde esmiyor. Çocuklarımızın gözlerini Çin evlerinde dünyaya açılıyor. Kadınlarımız kısırlaşıyor, erkeklerimiz melezeleşiyor. Böğü Alp! Enini,boyunu düşündüm. Her işi hesapladım. Budunu kurtarmak için ihtilal çıkaracağız” (2004: 387).

Karakter eğitiminde verilebilecek önemli değerlerden biri de “irade” kavramıdır. Öğrencinin yaşamı boyunca karşılaşılabileceği zor durumlar içerisinde iradesizlik içine düşmemesi istenilen hedefler arasındadır diyebiliriz. Olay örgüsü içerisinde kaleme alınan aşağıdaki durum, insanların hangi statüye sahip olursa olsun karşılaştıkları zorluklar içerisinde iradeli olunmasının fayda sağlayacağını göstermektedir.

“- Gelen çeri kaç kişi? Sonra içi sızlayarak şu cevabı aldı: - 1400 kişi! İşbara Han kendi yanında işe yaramaz 20 er alıkoydu. Onların da atı yok. Kür Şad hayal kırıklığı içindeydi. İşbara Han’dan bir tümen geleceğini sanarken 1400 kişiyle karşılaşmak onun umutlarını toprağa gömmektir. Fakat yiğit Kür Şad’ın iradesi sarsılmıyor, umutsuz olsa bile vazifeyi yapmaktan geri kalmıyordu. 600 ağır yaralıyı birkaç erin yanında geriye yollarken Börü Tarkan’ın yolladığı 2000 atlı da sökün etti” (2004: 311).

Karakter eğitiminde iyi insan kavramını oluşturan değerlerden biri de dürüstlük değeridir. Yalandan hazzetmemek doğru karakter oluşumu için önemli bir etkidir.

Aşağıda verdiğimiz pasajda Yüzbaşı Selçik karakteri savaş anında yapmak zorunda kaldığı fedakârlık için istemeden yalan söylemenin kişiliğinde oluşturmuş olduğu sıkıntı aktarılmıştır. Hem dürüstlük hem de fedakârlık değerleri beraber işlenmiştir:

““Davran Kara Kağan” diye haykırdı. Bu haykırış çevrelerindeki Çinliler arasında bir dalgalanma yaptı. Herhalde içlerinde Türkçe bilenler vardı ki, bir şeyler bağıрмаğa, daha sert saldıрмаğa başladılar. Ne söyledikleri anlaşılıyordu ama Yüzbaşı Selçik “Kieli Han! Kieli Han!” naralarından Çinlilerin, kağanın burada bulunduğunu sezdikten anladı. Çünkü şu it suratlı Çinliler, Kara Kağan demeğe dilleri dönmediği için kağana “Kieli Han” derlerdi. Yüzbaşı Selçik, kağanın tehlikede olduğunu görünce onu kurtarmak için başka yol da yoktu. Ah bu kötü yalan ah!... Dedesi yalan söylediği için Tanrının öfkesi uğrayıp ölmüş, babası da bütün dirliğinde bir yol yalan söylediği için Çuluk Kağan’ın buyruğuyla öldürülmüştü. Ne kötü talih ki şimdi de kendisi yalan söyleyecek ve yalan söylediği için Çinliler tarafından öldürecekti. Yüzbaşı Selçik: - “Evet, Kara Kağan benim! Tanımadınız mı it Çinliler?” diye bağırdı. Sonra atını yüzgeri ettirerek onlara daldı. Çinliler arasında yeniden bir kaynaşma ve haykırışma oldu. Yüzbaşının üzerine hırsla saldırdılar. Selçik, Yağma boyundan olduğu için çok yakışıklı idi. Çinliler bu yüzden kağanlığı ona yakıştırmış olacaklar ki yakalamak için saldırıyorlar, fakat başedemiyorlardı. Çinlilerin bu yanlışından faydalanan kağan, ardında Yüzbaşı Yamtar’la bir at uşağı olduğu halde onları yarmış, kuzeye doğru at sürüyordu. Arkalarına sekiz on Çinli düşmüştü ama kağan olduğunu bilmedikleri için işi sıkı tutmuyorlardı. Yüzbaşı Selçik bir yandan Çinlilerle vuruşurken bir yandan da haykırıyor, Çinlilere sövüyor, onlarla alay ediyordu. Fakat bu alay uzun sürmedi. Önce atı vuruldu. kendisini sağlam olarak ele geçirmek isteyen Çinliler onun yaya kaldığı halde dövüşe devam ettiğini ve sağlam denecek durumda bulunmayıp yaralar içinde kana bulanmış olduğunu görünce ölüsünü tutmak için saldırdılar” (2004: 320-322).

Yazar eserinde bir Türk kimliği çizmeye çalışmıştır. Bunu yaparken Türk kültür dünyasından faydalanmış ve en çok “dürüstlük”, “yardımseverlik”, “fedakârlık” ve “vatanseverlik” gibi değerlere değinmiştir. Yalan söylemenin Türk toplumu içinde kötü karşılandığı, yakıştıırılmadığı ve Türk karakterine uygun olmadığını örneklendiren pasaj aşağıda yer almaktadır.

“İlk günleri ne dükkâna, ne de eve hiçbir Türk uğramadı. Beşinci günün gecesinde Üçoğul eve girip uzunca kaldı. Birkaç gün sonra üst üste iki gece daha eve geldi. Bundan sonra dükkâna da uğramağa başladı. Çinli ile iyice tanış oldu. Yumru her günkü sonucu Böğü Alp’a bildiriyordu. Bir gün pek heyecanlı geldi. Önemli bir ipucu yakalamış gibiydi: - “Üçoğul yine dükkâna uğrayıp uzun uzun konuştu. O ayrıldıktan sonra ben dükkâna gittim. Çinli pek sevinçliydi. Üçoğl’un akşam geç vakit almak üzere bir yığın mal ısmarladığını söyledi. - Sonra? - Sonra Üçoğul akşam dükkâna gelmedi. Çinli onu beklerken o öteki eve

girdi. Bögü Alp kurnazlığı anlamıştı. Üçoğul Çinliyi geleceğim diye oyalayarak rahatça eve girip çıkmıştı. Yumru'nun anlamadığı nokta ise Türk beğinin sözünde durmamasıydı. Büyük bir üzüntü içinde: - “Üçoğul yalan söyledi” dedi” (2004: 386).

Eserin konusuna baktığımız zaman işlenen temel değerlerden öne çıkanın birlik beraberlik ve yardımlaşma değerleri olduğunu görmekteyiz. Daha önce de örneklerini verdiğimiz bu değerlere romanın son bölümlerinde de karşılaşmaktayız. Aşağıda verdiğimiz bulguda savaş sonrası Türk askerlerinin durumu üzerinden birlik beraberlik ve yardımlaşma değerleri işlenmeye çalışılmıştır.

“Kür Şad’ın dağlamalarıyla birçok yaralı ölümden kurtulmuş, verdiği buyruklarla da hafif yaralılar ağır yaralıların koluna girmişti. Kür Şad’dan başka hepsi yayan gidiyordu. Aç, susuz olarak; yaraları sızlaya sızlaya Çin’e kadar hep böyle yaya gideceklerdi. Çin ordusunun yarısı Türkeli’ne baskın vermek üzere ayrılmıştı. Kür Şad yurtta kalan kocamışlarla, kadınların, çocukların ne olacağını düşünüyor, içinden onları kurtarması için Türk Tanrısı’na yalvarıyordu. Birdenbire gözleri Bögü Alp’a ilişti. Bitkin durumda olduğu halde sırtında birisini taşıyordu: Bu, bacağı kopmuş olan yüzbaşı idi. Kür Şad atından indi. Bögü Alp’la bakıştılar. Söz söylemiyorlar, bakışlarla konuşuyorlardı. Yüzbaşıyı ata bindirdiler. Kesik bacağından hâlâ kan akıyor, yüzü gitgide beyazlaşıyordu. Sağlam kalan gözleriyle de ortalığı iyi göremiyen Ötüken delisi, başka bir çerinin koluna tutunarak yürüyordu. Koca Yamtar tek başına sürükleniyor, neler çektiğini de Tanrı ile kendisi biliyordu. Biraz geri kalanları Çinliler kargı ile saçıyorlardı. Yola çıkalı çok olmadığı halde aralarında sekiz on kişi böylece eksilmişti. Bir aralık Kür Şad irkildi. Fatih ve akıncı olarak gittikleri Çin’e şimdi tutsak olarak götürülmek birdenbire yüreğine bir ağırlık verdi. Az kalsın yeri göğü inleyen bir haykırıyla bağıracaktı. Yüzü kızardı. Bögü Alp söz söylemeseydi belki kendinden geçecekti. Binbaşı, at üstündeki yüzbaşıyı göstererek : “Öldü. Bunu bırakıp yaşıyan birisini bindirelim” diyordu. Bacağı kesilmiş olan yüzbaşıyı indirip yere uzattılar. Kür Şad ata binmeğe en çok muhtaç birisini aramak için başını arkaya çevirmişti ki” (2004: 327).

“Samimiyet” ve “doğruluk” kavramları değer aktarımında önemli bir yer tutmaktadır. Bu değerlerin yansıtıldığı insani ilişkiler, güven içerisinde sağlıklı bir şekilde gelişim gösterir. Romanda Yamtar karakterinin Çinli bir filozof ile ilişkisi anlatılırken Yamtar’ın samimi ve dürüst yaklaşımının diğer karakterle iletişimini olumlu yönde geliştirdiği görülmektedir. Okuyucu-öğrenciye bu karakter özelliğinin yansıtılmasının yararlı olacağı düşüncesindeyiz.

“Şen-ma yine usanmamıştı. Yine Türkler’in arasında dolaşmış, bu sefer de Yamtar’a çatmıştı. Çinli filozof barbarlıktan hoşlanmazdı. Fakat kendi felsefesini anlamak bakımından Türkler’i Çinliler’den daha kabiliyetli buluyordu. Bunlar içi, dışı bir olan doğru

özlü, doğru sözlü kimselerdi. Gerçeği bulmak, felsefeyi kavramak için ilk şart doğru olmaktır diye düşünüyordu. İri gövdeli Yamtar karnı doymadığı için felsefe yolu ile açlığını tokluğa çevrileceğini umduğu için bu işe giriştiğini saklamamıştı” (2004: 358).

Bozkurtların Ölümü romanında başkarakteri olan Kür Şad birçok değer ve karakter özelliğinin toplandığı ideal insan tipi olarak karşımıza çıkmaktadır. Yazarın “vatanseverlik”, “tarihe duyarlılık”, “cesaret”, “idealizm”, “dürüstlük”, “adil olma”, “liderlik” gibi birçok değeri yüklediği bu karakterin, insani arzuları arka plana atan, önemli olanın millî değerler olduğunu ve millet bağımsızlığının şahsi arzularının önünde olması gerektiğini gösteren bir tipolojiye sahip olduğunu görmekteyiz. Yine bununla beraber okuyucu-öğrenciye emeklerin karşılık bulacağı inancı da aktarılmaktadır.

“Bunlar budunun başına geçecek kadar güçlü değillerdi. Çuluk Kağan'dan sonra bunlar pek sönük kalmışlardı. Artık Kara Kağan yok. Çuluk Kağan'ın oğlu olarak sen varsın. Kür Şad! İhtilale başımızda olacak, iş başarılıca kağanlığa geçeceksin! Kür Şad bu düşüncüyü kabul etmedi: - Hayır Böğü Alp! İhtilale başkanlık edecek, fakat kağan olmayacağım! Böğü Alp hayretle baktı: - Ya kim kağan olacak? – Urku. Kür Şad çok kesin konuşuyordu. Böğü Alp bir zaman ağzını açmadı. Sonra yavaş bir sesle sordu: - Sen niçin kağan olmuyorsun? - Kağan olmak için bir ihtilale başkanlık etmek istemiyorum. - Fakat Urku daha on beş yaşında. - Zarar yok. Babam kağanın bütün erdemlerini kendisinde toplamış. Çuluk Kağan'dan sonra kağanlık Tulu Han'ın, Tulu Han'dan sonra da Urku'nun hakkı idi. Böğü Alp, Kür Şad'ın kağan olması düşüncesine kendini o kadar alıştırmıştı ki onun söylediği sözlerin türeye uygun olması bile kendisini kandıramıyordu: - Kür Şad! Sen Bozkurt soyunun en büyüğüsün. Bizim türemize göre kağanlık ölen kağanın oğluna değil, kardeşine, amcasına, yeğenine de geçebilir. Bütün beğlerin de seni kağan seçeceklerini biliyorum. Kağanımız sen olacaksın! - Hayır! Bütün beğler beni seçse de yine kağan olmayacağım. Kağanlık buduna bir hizmettir. Fakat aynı zamanda kişinin bir kazancıdır. En yüce hizmet, karşılık kazanç beklemeden yapılan hizmettir. Şimdiye dek Türk budununa gereğince hizmet edemedim. Hem borcumu ödemek, hem de Bozkurt ocağının son yıllardaki uygunsuz işlerini silip kapatmak için kağan olmayacağım. İhtilâli en seçme Türklerle yapacağız. Tasarladığım iş çok atılgancadır. Başarırsak budun kurtulacak, başaramazsak dökülecek kanlarımız geride kalanlara ödevlerini hatırlatacaktır. Ölümüne karşı göz kırpmadan yapılan her saldırış büyük bir ülkü için çekilen her kılıç, atılan ok, çekilen her emek bil ki boşuna değildir. Bunun sonucu mutlaka kazançlı olacaktır. Böyle işlerde ne kadar yiğitlik gösterilirse, ne kadar can harcanırsa başarı o kadar kesin olur. Bir işe girişirken önce iyi düşünüp tasarlamalı. Tasarladıktan sonra, yapılacak en iyi iş artık fazla bir şey düşünmeden dileğe saldırmaktır. On yıl bekledik, daha bekleyemeyiz. Bu kadar büyük bir ülkü için kılıç çekerken, başkanlık eden kişinin gönlü kanmış, usu yatmış olmalıdır. Böyle olursa başkan daha güçlü olur. Daha sert buyruk verir. Ben ihtilâlde daha

iyi buyruk vermek için gönlümü yatıstırılmış olmak isterim. Bunun içindir ki, kağanlığı kabul etmiyorum. Kağan Urku olacaktır. Bögü Alp Ötüken'deki sertliğini yeniden takınmıştır: - “Buyruk senindir” dedi” (2004: 387-389).

Karakter ve değerler eğitimine ilişkin tekrara düşmeme kaygısıyla en çok örnekleri bulunan ve temel değerler ile öğeleri içeren bulgulara yer verdik. Bir dönem eseri olan bu kitabın, dönemin toplumunu, kültür yapısını, insani ilişkilerini canlı ve renkli ifadelerle aktarmaya çalıştığını gördük. Ana karakterlerin dışında romanda yer alan yan karakter üzerinden birçok değer ve karakter, eğitici özelliğe sahip bir şekilde oluşturulmuştur. Yazar, olay örgülerinde geçen hemen her karakter üzerinden bir mesaj vermeyi hedeflemiştir. Bu durum eserin didaktik ve eğitici yönünün ağır bastığını göstermektedir.

4.4.2. Bozkurtlar Diriliyor Romanının 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlerin Öğretimindeki Yeri ve Öneme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Teknik açıdan iki farklı roman olsa da *Bozkurtlar Diriliyor* romanında değerler eğitimi ve karakter eğitimi noktasında benzer aktarımlar mevcuttur. Yazar, 7. yy'da yaşayan Kök Türk toplumunun insanları üzerinden çeşitli değer aktarımları yapmış ve roman karakterleri üzerinden de ideal karakter eğitimine yönelik tipler ve diyaloglar oluşturmuştur. *Bozkurtlar Diriliyor* romanının ikinci bölümünde yer alan diyaloglarda *Bozkurtları Ölümü* romanına geri dönüş tekniği uygulanmış ve “vatan sevgisi”, “sorumluluk bilinci” değerleri örneklendirilmeye çalışılmıştır. Yine bu diyaloglarda yüksek karakterli olmak “erdemli insan” olarak nefesine karşı irade sahibi, karşılık beklemeden yararlı işler yapma gayreti üzerinden bir karakter eğitimi örneği de aktarılmaktadır.

“- Urungu! Bozkurt soyunun yüce bir oğlusun. Çünkü Kür Şad'ın oğlusun. Bununla övünmek hakkındır. Bende Kür Şad'ın konçuyu olduğum için bütün ömrümce övündüm. Fakat bunu açığa vurmam. Kağan olmak hakkı iken baban bu haktan vazgeçerek vuruşturdu. Sen de babana yarar oğul olmak istiyorsan Bozkurt soyundan olduğun kimseye söylemeden yaşa. Kurt başlı gönder Ötüken'e dikilinceye kadar vuruş. Bir tegin olarak değil, Urungu olarak kal! Urungu ömrümde ilk defa anasına itiraz etti: - Niçin ana? - Çünkü en güçlü, en iyi insan hakkından vazgeçen insandır. En büyük kahramanlık da hiçbir karşılık beklemeden yapılındır. Kür Şad böyle yapmıştı. Ablan böyle yapmıştı. Sen de böyle yap. Senin de baban gibi, olmanı istiyorum. Urungu cevap vermedi. Nal sesleri yaklaşıyordu. Ölmek üzere olan ana, daha yavaş bir sesle şöyle dedi: - Dediklerimi

yapacağına, babana yakışır oğul olacağına and içersen bahtiyar öleceğim. Kür Şad öldüğü gün ben de ölmüş sayılırdım. Bu hayat yükünü sen yetişesin diye çektim. İstedğim sözü verirsen ölüm tatlı bir düş gibi gelecek. Urungu, kendisini bildiği günden beri zavallı anasının katlandığı sıkıntıları düşündü. Kür Şad'ın konçuyu olduğu için değeri birdenbire yükselen bu ananın son istediğini yapmakla gönül açıcı bir sevinç duydu. Anasının yanında yere oturdu. Bıçağını çekerek yere bıraktı. Üzerine el bastı: - “Babama, sana yaraşır bir oğul, ablama yaraşır bir kardeş olmak için karşılıksız vuruşacağım. Andımı tutmazsam gök girsin, kızıl çıksın” dedi. Kendisiyle birlikte bıçağa el basmış olan anası gülümsedi” (Atsız, 1998: 14-15).

Eski Türk toplumlarında mevcut olan önemli bir değer de “liyakat” kavramıydı. Herhangi bir konuda bir işi yapabilmek için o konuda yeterli bilgi ve tecrübeye sahip olunması, bozkır kültüründe önemli bir prensipti. Yazar, bu prensibi 7. Yy'da geçen romanında işlemiştir. Küreselleşen dünya içerisinde toplumsal yaşamın zengin ve girift olduğu 21. yy'da karakter ve değerler eğitiminin liyakat kavramını içselleştirmiş bireyler yetiştirmesi önem arz etmektedir. Okuyucu-öğrenci, bir konuda yeterli olmadan, kendini ispatlamadan sorumluluk alınmaması gerektiği mesajına aşağıdaki iki bulguda ulaşabilir:

“- “Oğullarım Yüzbaşı Ezgene ile Onbaşı Yula da senin orduna katılmak için geldiler. İkisi de sınanmış erlerdir” dedi. Kağan Binbaşı Pars'ın oğullarına dikkatle baktı: - “Önce benim erlerimle boy ölçüşünler” dedi. Ezgene ve Yula ilerleyip diz vurarak: - “Buyruk senindir” dediler” (1998: 118).

“Binbaşı Pars Beğ'in oğulları yararlıklarını göstererek İltiş Kağan ordusuna kabul edilmişlerdi.” (1998: 130).

4.4.3. Ak Topraklar Romanının 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlerin Öğretimindeki Yeri ve Önemine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Ak Topraklar romanı bir toplumun göç yollarında, yurt arayışlarında birçok tehlikenin içinde yeni bir devlet kurma çabası gösteren 11. yy. Türk toplumunun hikâyesini anlatmaktadır. Daha önce tarih aktarımı ve kültürel miras aktarımı gibi konularda incelemeye çalıştığımız *Ak Topraklar* romanı Müslüman Türk toplumundaki maddi ve manevi değerlere örnek olabilecek zengin bir anlatıma sahiptir diyebiliriz.

Yazar romanda gerek tarihi şahsiyetler gerekse kurgu şahsiyetler üzerinden Selçuklu Türklerinin değerler manzumesini aktarmaya çalışmıştır. Bu aktarımlar sonucunda

dostluk, dayanışma, vefa, mütevazılık, liyakat, adil olma, çevresine karşı duyarlı olma, misafirperverlik, yardımseverlik, saygı, çalışkanlık, birlik ve beraberlik, tutarlılık, dürüstlük ve vatanseverlik gibi pek çok değere örnekler vererek hem değer eğitimi noktasında hem de karakter eğitimi noktasında öğrenciye yararlı olabilecek edebi bir materyal sunmaktadır.

Romanda, Bayındır ve Yamtar adlı kurgu karakterlerin arkadaşlıkları anlatılırken “dostluk”, “dayanışma” ve “vefa” gibi değerlerin ön plana çıktığını görmekteyiz.

“Bayındır'a öz kardaşlarından da yakındı, Yamtar. Bölüşükleri çok şey vardı çünkü. Akına çıktıkları da olmuş... Hep yan yana dövüşmüşler. Talana dahi hep el ele katılakomuşlar. Bir kez Bayındır Yamtar'ın hayatın kurtarmış, bir kez Yamtar onun. Zaman olmuş beraber av avlamışlar, zaman olmuş beraber aç kalmışlar. Kurtlardan kurtulduktan sonra, ateşlenip, özünü bilmeden yattığı o uzun geceler hep Yamtar beklemiş yanı başında. Beklemiş de, gizli sevdasının öğrenmiş! Zaman olmuş, bir çamçak kımızı bölüşmüşler, zaman olmuş azgın dinli kâfirin altının, gümüşün! Kısa söz edersek; iyi yerde de beraberdiler, kötü yerde de. Beraber ak giyip, kara çıkarmışlar... Beraber kara giyip, ak çıkarmışlar” (Işinsu, 2017: 16).

Aşağıda verdiğimiz bulguda ise Türk toplumundaki insanların kibirli karakterlerden hoşlanmadıkları, yorumunu yapabileceğimiz, “mütevazılık”, “alçak gönüllülük” gibi değerlerin bireyin kabul edilmesindeki önemini örnekleyen bir ifade yer almaktadır.

“Derken, özün sözün doğru olup olmadığını, töreye, buyruğa uygun düşüp düşmediğini anlamak istediler. Sonu iyi geldi! Kibir eylediği, gönlünü yüce tuttuğu da yoktu, er_kişiydi velhasıl... Ona kanları ısındı, hoşlandılar” (2017: 23).

“Liyakat” değerine örnek olarak vereceğimiz bulguda ise romanın kurgu karakteri olan Bayındır’ın, tarihi karakter olan Çağrı Bey tarafından Bey olarak kabul edilip övülmesi, Bayındır’ın o unvana layık olacak bir davranış sergilemesiyle mümkün olduğu aktarılmaktadır.

“Çağrı Beg omzunu okşamış: - Bayındır Beg! söylemişti; gördüm seni, yavuz vuruştun! Ondan sonra "Bayındır Beg" diye çağrılmalı oldu hep. Belli, bileğinin gücü ile almıştı "beg"liği! Yine bazı haset eyleyenler çıktı. Bir iki gereksiz söz ettiler ardından. Yabgululardan oluşundan, sonradan gelmişliğinden dem vurdular. Cevabı Erdem Beg verdi: Yabgulunun beg olması, gönlünüze ters düşüyorsa ha işte oralardadır özü, varın yanına; ok oklayın, güreş tutun, kılıç çalın” (2017: 24).

Aşağıda verdiğimiz bulguda ise “adil olma” ve “çevreye karşı duyarlılık” değerlerine örnek olabilecek bir olay durumu aktarılmıştır. Yağmur karakterinin zor durumda olan ve sayıca fazla olan kişilerden şiddet gören Yorgi karakterine karşı göstermiş olduğu tutum bu aktarımın örneğini oluşturmaktadır.

“Bir kıyamet gürültü! Meydan yönünden gelmede... Hızlanıp koşagitti. Baktı gördü ki, yaşlıları bir kâfir oğlancığı tutmuş, eğlenirler, eziyet ederler. Arık bir oğlan, gök gök gözleri var ki; korku sarmış, kocaman kocaman açılakomuş. Titremesi dişlerini zangırdadır. Boğazı kurumuş besbelli, ağzından ses çıkmaz... Yüreği kaynadı birden, acıdı. Sorageldi: - Bre, ne olur burada? - Geri dur, dediler. Yağmur kızdı; kızdığıın ise belli etmek olmaz, ağrıdan eyitti: - Birkaç kişidir, teke karşı gider, bilesiniz kim, onlar kuş yüreklidir” (2017: 43-44)

Adil olma değeriyle ilgili verebileceğimiz bir diğer örnek ise yetkili insanların kararlar verirken ayrımcılık yapmadan hareket etmelerini vurgulayan şu ifadelerdir: “Elbet öbür erlerle bir tutacak beni. Kırış zamanı, tanışın kayırmak, begin begliğine uygun düşebilmez.” (2017: 88).

Romanda işlenen diğer bir değer aktarımı ise “yardımseverlik” ve “misafirperverlik” değerleri hakkındadır. Yukarıda bahsettiğimiz bulgudaki Yağmur ve Yorgi karakterleri üzerinden bu değerler aktarılmaya çalışılmıştır.

“Bu da kim ola? - Yorgi, söyledi Yağmur. - Tanrı konuğu mu? - Belli bil. - Hoş geldi, hayır getirdi. Dumrul’dan Yağmur’a kalmış, Yağmur’a küçülmüş kaftanların bir yahşisinden çıkarttı Selcen. Yorgi yunup, aklanıp paklandıktan sonra giyindi...Yağmur: - Tutsağımdır, deyip olunca, Selcen kızdı: - Sus ol. O ne biçim laftır ki, edersin” (2017: 46-47).

Romanın konusunun geçtiği dönem ve mekân, Müslüman ve Hristiyanların ilişkilerinden aktarımlar yapmaktadır. Verdiğimiz bulguda “saygı” değeri inanç konusu hakkında verilen bir diyalogla örneklendirilmiştir. Hristiyan karakter olan Yorgi’nin, Müslüman Türk hanesine ilk misafir geldiği zaman Yağmur karakterinin annesine din ile ilgili sormuş olduğu soruya annesinin verdiği cevapla, saygı değeri işlenmiştir; “- Peki acep, dinimize girer mi? Karışmak bize düşmez... Söyledi Selcen, boyunun küçüklüğüne bakma, yaşı sence olmalı. Demek ki aklı yetmiş, özü bilir.” (2017: 47).

Aşağıdaki bulguda “vefa” değerinin, insan ilişkilerindeki yeri Bayındır ve Erdem Bey karakterlerinin ilişkileri üzerinden örneklendirilmiştir. Bu bağlamda

eski dost olan bu iki karakterden Bayındır Bey sefere çıktığı zamanlar Erdem Bey onun ailesiyle ilgilenmiş, aileyi gözetmiş ve çocuğunun eğitimiyle ilgilenmiştir. Bu durum vefa değerini örneklendiren bir aktarımdır.

“Yağmur itiraza gelemedi. Uygun düşmezdi. Erdem atası, babasının eski bir yoldaşı, ta Çağrı Başbuğ'un yanından. Yağmur doğduğu sıralar gelmiş Rey'e. Tuğrul Sultan'ın has beglerinden olmuş. O sıralar pek öyle gidiş gelişleri yokmuş Bayındır Beg'le. Amma Bayındır Beg, sefere çıkanda, yine de Selcen'le Yağmur'u ona ismarlamış. O yıl bu yıl, Erdem hem onların eksiklerini görür olmuş, hem Yağmur'un yetişmesine, hüner edinmesine yardımcı olmuş, ona okumayı yazmayı belletmiş. Erdem atanın bir yeri var kim, hem evlerinde, hem gönüllerinde. Selcen'e ağa, Yağmur'a baba yarısı” (2017: 50).

Romanda aktarılan değerler arasında “çalışkanlık” ve “emek” gibi değerlere örnek olabilecek bir aktarım aşağıda verdiğimiz bulgularda yer almaktadır.

“Yağmur içinden; “Kız seni yenemezsem, öz okuma saplanayım, öz kılıcıma doğranayım” diye ant içti. Sonra ari sudan abdest alıp, ak alıncağın yere koyup iki rekât namaz kıldı, dua etti. Andını yere getirmek gerekirse, yüce Tanrı günahlarını bağışlaya diye. Haber nasıl olmuş, dolaşmış, Erdem atasının kulağına gitmişti, geliben baktı gördü kim; Yağmur duada. Yanlış sordu: Duana âmin. Ama yeter ola. Sanırım yalnız duana değil, öz hünerine güveneduralısın. Var git talim et. Hünerin hüner, özüne güvenin tam olsun ki, ancak Tanrı yardım ede sana. El açıp bekleme. Çalış da bekle. Yağmur, bir günaha ant içtiğini ve bu yüzden Tanrı'sına sığındığını diyemedi. Buyruğun baş üzre Erdem atam, söyledi, varıp gidip ok talim edeyim” (2017: 54).

“Sen niye boş durursun, söyledi. - Boş oturmuyorum, konuşuyorum ya. - Elin işlemiyor! - Elim bir işe yaramaz ki benim, ya kılıç çalabilir, ok atar ya da yazı yazar. Emre ağam biliyor musun, ben, Oğuz'un öyküsünü yazıyorum” (2017: 146).

Tarihi şahsiyet olan Sultan Alparslan'ın yer aldığı bir diyalogda sultanın Erdem Bey karakterine zıt örnek üzerinden “birlik ve beraberlik” değerini örneklendirdiğini görmekteyiz.

“Alp Arlan Başbuğ, halis Türklerin aziz kılındığını böylece anlatageldikten sonra; bi iki at kılı getirmelerini buyurmuş. Erdem Beg'e uzatıp, emreylemiş. "Kopar." Erdem Beg, koparmış. Bu kez Sultan on tane kıl vermiş eline, yine “Kopar" buyurmuş... Erdem Beg, öyle bildiğin gibi mi, güçlü! Yine koparmış. Sultan bu kez, pek çok kıl vermiş, sonu ne olmuş anlayagelir misin? - Koparabilmemiş! - Tamam. Anca Sultanımız Alp Arslan ne buyurmuş?.. “Düşman dahi buna benzer. Birer ikişer koparılabilir. Velâkin çoğalınca koparılabilir” (2017: 66).

Ak Topraklar kitabında Sultan Alparslan'ın karakter özelliği üzerinden “tutarlılık” değeri verdiğimiz şu ifadelerle örneklendirilmiştir: “Alp Arslan öyle bir kişiydi kim; davranışları sözlerine, sözleri davranışlarına uygun düşerdi.” (2017: 103).

Romanda geçen bir diyalog üzerinden “dürüstlük” değerinin bir örneğini bulabilmekteyiz. Selcen karakteri saf bir kişilik özelliğine sahip olarak yalan söyleme durumunu sorgulayarak dürüstlük üzerine bir çıkarım ortaya koymaktadır.

“Nedendir? - Çünkü dileğinin içten olduğuna inanmam. Bu yüzden de onun Müslüman olmasına aracılık edersem, hem Tanrı'ya hem özüme, hem imama karşı utanır olurum. - Ben sual eyledim, bizi sevindirmek için mi olursun, dedim... Allah rızası için, diye cevaba durdu. - Elbet, yalanını doğru gösterecek cevapları olacak. Selcen'in kafası, yalan söylemeyi almazdı. Adam olan neden, niçin yalan söylesin? Sebep bulmak güç. Bu yüzden her kişinin sözüne inanagelirdi. Erdem ağasının kuşkularını ise doğru bulmuyordu, sonra baktı gördü kim, Yağmur da tıpkı onun gibi fikreyler” (2017: 106).

Ak Topraklar romanında vereceğimiz son bulgular da “vatanseverlik” ve “cesaret” değerleri örneklendirilmiştir. Sultan Alparslan'ın, Romen Diyojen'in isteklerine karşı vermiş olduğu yanıt, “cesaret” ve “vatanseverlik” değerlerini aktarmaktadır.

“Sultan, inanagelmedi yol habere. Ve dahi begler erler; “Ürümekli it, saldırabilmez.” diye düşündüler... Onun için, Başbuğ Alp Arslan'ın elçiye sertçe davranması pek hoşlarına gitti. Hem can verip, kan döküp aldıkları kal'aları; yurt edinmek istedikleri toprakları veresi mi olur kişinin; yedi iklimi değil, canı çekere yetmiş yedi iklimi toplayıp gelsin İmparator, Oğuz'un korkacağı yoktur” (2017: 149).

4.4.4. *Deli Kurt* Romanının 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlerin Öğretimindeki Yeri ve Öneme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Deli Kurt romanında 15. yy. Anadolu'sunun Türk insanının değer ve karakter yapısı işlenmiştir. Bir toplumun tarih boyunca geliştirmiş olduğu ideal insan tipini tarihi süreçteki örnekleriyle bu romanda görme imkânı bulabiliriz. Romanın “Dil Sürçmesi” başlıklı bölümünde “başarıya inanç”, “azim” ve kazanmakla beraber kaybetmenin de insani bir durum olduğunu öğrenciye aktaracak örnekler bulunmaktadır.

“Deli Kurt döğüşte yenilmeyi kabul etmezdi. Fakat güreş öyle değildi. Onun kaideleri ve hakemi vardı. Hakem 'Yenildin !' dedikten sonra mesela kapanıyordu. Murad asla mızıkçı değildi. Hele büyüklere, büyüklerin sözlerine karşı pek saygılıydı. Çakır, kendisine yenildiğini söyleyince çok üzölmüş fakat üzüntüsünü belli etmemişti” (Atsız, 2005: 53).

Yazar eserinde başkarakterin özellikleri üzerinden birçok değer aktarımı yapmıştır. Bu değer aktarımlarıyla karakter eğitimine yararlı olacak bir kurmaca karakter örneği görmektedir. Aşağıdaki bulguda “cesaret”, “cömertlik”, “yardımseverlik”, “merhamet” gibi birçok değer başkarakterde toplandığı ifade edilmiştir.

“Deli Kurt, şimdi 19 yaşındaydı. Yavuzluğu bütün çevrede ün salmıştı. Güçlü bir pehlivandı da... Düğünlerde bir iki yol karakucak güreşi yapmış, tuttuğu bütün güreşleri kazanmıştı. İyi yürekli, eli açık kişiydi. Yoksullara, öksüzlere, dullara elinden geldiği kadar yardım ederdi” (2005: 68-69).

Deli Kurt romanında aktarılan bir başka değer ise “saygı”, “çevreye duyarlılık” değerleridir. Yazar, dönemin yaşam ve mekânsal durumu üzerinden bu değerleri aşağıdaki bulguda ifade etmiştir;

“Nal sesleriyle gürültü yaparak daha uyumakta olan Türkmenleri uyandırmak istememişlerdi. Obadan epey uzaklaştıktan sonra dört nala kaldırdılar. Ortalık epey aydınlanmıştı” (2005: 131).

“Adalet-adil olma” değerine örnek olacak bir bulgu aşağıdaki romana ait diyaloglarda bulunabilir.

“- Senin bu arkadaşın yaralımızı götürüp öldürmek istiyor. Bize başışla diyoruz, başışlamıyor. Ama Ağam! Aracı ol da kurtar. Size akça, mal verelim ! Bu teklif Deli Kurt'un ağrına gitti ve birden kan beynine sıçrayarak bağırdı : - İhiyar! Beni ne sandın? Sipahi olduğumu görmüyor musun? Ve onun bu gürlemesinden korkan köylülerin şaşkın bakışları arasında eliyle yeniçeriyi göstererek, sözünü tamamladı : - Akçayla, malla bunlara iş yaptırılır. Bu Devşirmelere..Anladın mı? Yeni çeri öfkeden kuduracak gibi oldu : - Bre tımarlı! Yeniçeriyi beğenmedin mi? Ben padişahın kapı kuluyum! Senin gibi derme asker mi sandın?” (2005: 134-135).

Deli Kurt romanında ana karakterin kimliği üzerinden “dayanışma”, “yardımseverlik” ve “cömertlik” gibi değerlerin aktarımı yapılmıştır. Aşağıdaki pasajda bu değerlerin örneği olacak bir durum söz konusudur.

“Deli Kurt'u yalnız Çakır ve Evren değil, yalnız Çakır'ın bölüğü değil, bütün Karası Sancağı tımarlıları tanır ve severlerdi. Şimdiye kadar kimseyi kırmamıştı. Yiğitliği kadar alçak gönüllü oluşu, her isteyene yardım etmesi onu herkese sevdirmişti. Bölükdaşlarından Koç Mehmed, onun tek başına Macar'a daldığını görünce başına bir iş gelmesin diye hemen yardımına koşmuştu. Koç Mehmed, yaman bahadırlardandı. Daha ufak bir çocukken, döğüşlerde koç gibi kafa vurduğu için kendisine 'Koç' demişlerdi. Otuz yaşlarında olduğu halde dokuz çocuğu vardı. Dokuzu da oğlan olan bu çocuklardan başka iki küçük kardeşi, bir öksüz yeğeni, yaşlı kaynanası hep onun eline baktığından, tımarın geliri kendisine yetişmez, arasıra Deli Kurt'tan borç alırdı. Bu borçları hiçbir zaman ödeyemez, Deli Kurt da 'Senin oğlancıklar büyüdüğü zaman ödersin' diye işi kapatıverir, arada bir de hediye şeklinde öte beri verirdi. Koç Mehmed bu kadar iyi bir arkadaşı böyle bir gününde yalnız bırakamazdı. Karşısına çıkanları devirerek yanına vardı ve o ciddi anda bile Deli Kurt'un çılgınlar gibi vuruştüğünü görmekte gecikmedi” (2005: 200).

Yine yardımlaşma değeriyle ilgili olarak şu ifadeleri örnek verebiliriz:

“- Kimsin? diye sordu. - Tokatlı Sipahi Mehmed. - Yaralı mısın? - Göğsümdeki yara bir şey değil ama bacağımdaki beni yürütmeyecek. Gavur elinde kalacağım. Deli Kurt'un aklına Gökçen'in merhemi geldi : - Merak etme, kalmazsın dedi. Koynundan merhemi çıkardı. Tokatlı Mehmed'in giyimleri zaten göğsünden parçalanmıştı. Sonra bacağındaki yaraya baktı. Dizinin üstünden kılıç yemişti. Oraya da sürdü” (2005: 224-225).

Deli Kurt romanının başkarakteri Murad ile *Bozkurtlar Diriliyor* romanının başkarakteri olan Urungu arasında önemli bir benzerlik bulunmaktadır. İkisi de kişisel ikballerini unutarak devlet, millet ve vatanseverlik gibi değerlere gönül vermiş olan karakterlerdir. Yazar romanında “vatan ve millet sevgisi” değerlerini işlemiştir. Aşağıda vermiş olduğumuz örnekte devlet ve millet kavramlarının önemi ve bu uğurda şehit olan askerlerin annelerinin duygulu ifadeleri yer almaktadır.

“Kadın, gözlerini Deli Kurt'un gözlerine dikti. Bir şey söylemeden uzun uzun baktıktan sonra sordu : - Çakır'la Evren nerde? Deli Kurt, başını önüne eğdi : - Sen sağ ol ana. Şehit oldular! Kadın birkaç an, söylenenin manasını anlamamış gibi Murad'a baktı. Sonra gözlerinden buruşuk yüzüne iki damla yaş inerken : - Allah devlete, millete zeval vermesin. Kaç kere şehit anasıyım, dedi. Gözlerinde çoğalan ve iyi görmesine engel olan yaşları eliyle sildikten sonra sözlerini tamamladı : - Öz oğlumla süt oğlum şehit olduysa Allah, ahiret oğluma ömür versin. Bunu söyleyerek Deli Kurt'u bağrına bastı ve hiçkırıldı” (2005: 232-233).

4.5. Belirlenen Tarihi Romanların Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında Yer Alan Tarih Konularının Aktarımındaki Yeri ve Önemi

4.5.1. *Ateşten Gömlek* Romanının 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında Yer Alan Tarih Konularının Aktarımındaki Yeri ve Önemine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Ateşten Gömlek romanı İstiklal Harbi'ni konu alan ilk edebi eser olması sebebiyle Türk edebiyatının önemli bir romanıdır. Romanın yazarı Halide Edib Adıvar, dönemin bizzat şahitlerinden olup 1919'da Sultanahmet Mitinginde İzmir'in işgalini protesto eden tarihi bir konuşma yapmış 1920 yılında ise Anadolu'ya giderek Milli Mücadele'de bizzat görev almıştır. Milli Mücadele'nin hazırlık sürecinde çalışmalar katılmış savaş döneminde de onbaşı ve üstçavuş rütbeleriyle de vazifede bulunmuştur. Yazar İstiklal mücadelesinin her aşamasına şahit olması ve bu aşamalardaki insan manzaralarını gözlemlemesi ile kaleme aldığı eserinde Milli Mücadele'nin tarihi, psikolojik detayları hakkında önemli bilgiler aktarmaktadır.

Ateşten Gömlek adını verdiği romanında hem kendi hayatından hem de Türk insanının Milli Mücadele hareketinden esinlenerek kurgulanmış bir olay örgüsü mevcuttur. Yazar İzmir'in işgali sonrası ailesi şehit edilen Ayşe karakterinin İstanbul'daki akrabalarının yanına gelmesi ve burada akrabaları ve onların etrafında olan milli mücadele yanlısı karakterler ile Anadolu'ya geçişini burada Ayşe'nin askeri hastanelerde hemşirelik görevi yaparken diğer karakterlerin de önce Kuva-i Milliye birlikleri içerisinde sonra da düzenli ordu içinde düşmana karşı verdikleri mücadeleyi işlemiştir. Eserde Ayşe karakteri, Yunan işgaline uğrayan İzmir şehrini temsil etmekte onun huzurunda yemin edip onunla beraber Anadolu'ya geçen genç Harbiyelilerin ise vatanı işgalden kurtarmaya çalışan Türk milletini temsil ettiğini söyleyebiliriz.

Halide Edib eserini Batı Cephesinde yaralanan Peyami karakterinin hastanede kaleme aldığı hatıraları şeklinde kurgulamıştır. Bu durum okuyucu-öğrencinin bir İstiklal Savaşı gazisinin psikolojisi ve bakış açısı üzerinden Milli Mücadele'yi içselleştirmesine etkili olabilecek bir detaydır. Romanda I. Dünya Savaşı'nın sonları, mütareke dönemi İstanbul şehrinin psikolojik durumu, azınlıkların tavırları, tarihi şahsiyetler, tarihi kurumlar ve tarihi olay ve kavramlar hakkında zengin bir içerik mevcuttur. Tarih eğitiminin sıkıcı ve ezberci anlatımından okuyucu-öğrenciyi kurtaracak bir nevi zihin dünyasında dönemin siyasi, sosyal, askeri ve kültürel yönlerini içeren bir sinema filmi etkisi oluşturabileceğini söyleyebiliriz. Bu etki okuyucu-

öğrencinin tarihi bilgileri sıkılmadan öğrenmesinde ve dönemin sağlıklı bir şekilde yorumlanabilmesinde yardımcı olabilecektir.

Eserin incelediğimiz baskısı orijinal metni içeren baskıdır. Bu durum eserde kullanılan sözcüklerin, terim ve kavramların anlaşılması noktasında ortaokul öğrencilerinin dil yeterliliklerini zorlayacak bir durum gibi görünse de bu tarz terim, kavram ve sözcüklerin geçtiği sayfaların sonuna dipnotlar şeklinde yayıncının açıklamalarıyla okuyucuya yardımcı olacak bir düzenleme bulunmaktadır. Okuyucu-öğrenci için hem eseri daha iyi anlama hem de eğitici bir okuma ortamı sunmaktadır diyebiliriz. Tüm bu durumun dışında çalışmada kullandığımız baskıyı yapan yayınevi ve birçok farklı yayınevi günümüz Türkçesiyle de eseri basmıştır.

Eserde verilen ilk tarihi bilgilerden biri I. Dünya Savaşı'nın sonuna ait bir bilgi olup "Bulgar mütarekesi" şeklinde ifadelerde yerini almıştır. Sayfanın altında da Bulgar mütarekesinden ifadesiyle Bulgaristan'ın 29 Eylül 1918 tarihinde imzaladığı antlaşmayla I. Dünya Savaşı'ndan çekilen ilk devlet olduğu bilgisi verilmektedir.

"Cemal'in geldiği gün, annemin "Bulgarlar mütareke yaptılar!" dediği gün hikâyenin ilk satırı teressüm etti. Bu beni neden bu kadar rahatsız etti; Bulgar Mütarekesi niçin beni bu kadar sızlandırdı, bilmiyorum. Yalnız annemin alafrağa salonunda eşyanın yerini bozacak kadar yerimi değiştirdim, dolaştım" (Adıvar, 2019: 18).

Bu bulguyu takiben vereceğimiz aşağıdaki pasaj da yine I. Dünya Savaşı'nın sonu hakkında geçen diyaloglara yer verilmiş bu diyaloglar ile sanki o dönemin insanının bu süreçle ilgili görüşleri ifade edilmiştir.

"— Gelirken tramvayda bir arkadaşıyla Bulgar Mütarekesi'ni uzun uzadıya münakaşa ettik. Terlemiş gibi yorulmuşum. Sonra birdenbire ciddileşti. Gözlerimin içine bakarak bir çocuk saffeti ve itimadıyla sordu: — Siz Hâriciyye'den bileceksiniz; Bulgarlar mütareke yaptı, yani mağlûbiyeti kabul etti. Biz ne yapacağız?" (2019: 21).

Yine I. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru genel durum, İstanbul halkının düşünceleri kurgulanmaktadır. Bu kurgularda tarihi şahsiyetler I. Dünya Savaşı'ndaki cephe ve mekânlara yer verilmekte aynı zamanda İstanbul şehrinin çeşitli mekânları belirtilmektedir. Bu ifadelerin dönem ve günümüz mekânsal ilişkisi üzerinden tarihsel empatiye katkı sağlayacağı düşüncesindeyiz.

“Bu günlerde İstanbul, harb sahnesi gibi olmuştu, Her gün, her gece İngiliz tayyareleri tepemizden bombalar atıp duruyorlardı. Herkeste asabiyet artmıştı. Meserret Kırâathânesi’ndeki zâbitler hep sulh ve harb münakaşası yapıyorlardı. Harbe niçin girdiğimize dair birçok uzun bahisler oluyordu. Bir kısmı Enver Paşa’ya kızıyor, bir kısmı Almanlara açıktan açığa sövüyor, bir kısmı bizim kendi başımıza bir şey yapamayacağımızı haykırarak söylüyor. Seyfî isminde ateşli bir yüzbaşı hâlâ harbi kazanacağımızı iddia ediyor, hep Çanakkale’nin ve Çöl’ün harikulâde kahramanlıklarını anlatıyordu. Bütün bu harareti münakaşaya rağmen bende derin bir keşel ve her muhârebeyi kazandıktan sonra ordumuzun neden yenildiğini anlamayan gizlice bir şiddet vardı. Benim bu yeni hayata girişimde unutamayacağım bir gün var. Cemal Erkân-ı Harbiyye Mektebi’ne devam ediyordu. Beni almaya geldiği bir gün, “Seninle Beyazid’e kadar yürüyelim, hava açık...” dedi” (2019: 22).

I.Dünya Savaşı’nın sonunda İngiliz uçaklarının başkent İstanbul’da bombalı saldırı gerçekleştirmesi romanın kurgusunda yer almıştır.

“Muazzam bir gümbürtü, etrafımızda kalın, siyah bir duman ve toprak bulutu, anî bir sayha... Dumanlar arasından soluğu hissedilecek kadar sessiz mütemadiyen kaçışan, karışan bir halk. Arkamı bir dükkâna dayadığımı, dizlerimin, arka kemiğimin pişmiş paça gibi yıldıştığını, döküldüğünü duydum. Gözlerimi açtım. Yalnız Harbiyye Nezâreti’nin tayyare topları uzaktan havayı yırtıyordu. Yerde ev, dükkân enkazı, kol, bacak, insan bünyesi vardı. Ta karşıda, yokuşun başında çocuğunun elinden tutup acele giden kadını ayakta, elleriyle başını döver buldum. Yerde küçük bir kan yığını, boğuk bir çocuk hırıltısı vardı. Beyaz saçlı, siyah esvaplı bir ihtiyar Ermeni kadını, yarısı yaya kaldırımın, yarısı şosenin üstünde, gözleri dönmüş, yatıyordu. Açık, kıllı esmer göğsü kan içinde bir hamal onun yanına düşmüştü. Yerler kan içinde. Yine midem bulanıyor. Kan ta o zamandan başlıyor. Cemal ile İhsan sakin. Biri kadının çocuğunun yanına diz çökmüş, öteki sıhhiye sedyesine yaralı hamalı koydurmak için yardım ediyordu. Gözlerimi hemen kapadım. Ne kadar zaman sonra Cemal’in sert eli omzuma dokundu: “Kalk Peyami, pantolonunun ütüsünü bozacaksın.”” (2019: 23-24).

Daha önce bahsettiğimiz romanın, bir gazinin hatıralarındaki anlatımlar, kurgusuyla ilerlemesi durumu eserin başlarında kendini göstermiştir. Ayrıca ara ara ileriye dönük ve geriye dönüş teknikleri kullanılmıştır. Bu anlatımlar içerisinde “Sakarya Savaşı” roman kurgusunda ilk defa yerini almıştır. Bu yer alışı romanın anlatıcısı olan gazinin hayatını özetleyen ifadeler yer almakta ve okuyucu-öğrenciye dönem insanının psikolojik durumu aktarılmaya çalışılmaktadır.

“Bu sabah neferimin yüzüne baktım. “Salım, ben güneşe çıkmak istiyorum, dedim. Biraz maymuna benzeyen birbirine yakın yeşil gözleri yaşla doldu: “Götürün efendim,” dedi. Neferimi bana bırakmalarına ne kadar seviniyorum; hayatta beni bilen, beni seven ondan

başka kimse kalmadı. İki bacağım kesildi. Kafamın içini de açmak için müddet bekliyorlar. Bu ameliyattan da korkuyorum. Ya iyi olursam. Dünyada yalnız ne yapacağım? İstanbul'da anam sadece eski Hâriciyye memurunun anası idi; ben Sakarya'da bacaklarını kaybetmiş, kafasından vurulmuş bir askerim. Neferim beni bırakıp gittiği gün elimi tutacak kimsem yok” (2019: 25).

Ateşten Gömlek romanında Mondros Ateşkes Antlaşması sonrası İstanbul Boğazı'nda İtilaf Devletlerinin gemilerinin tasviri, halkın genel durumu kurgu içerisinde ilk kez belirtilmiştir.

“Ne iyi hatırlarım. Mütarekeden birkaç gün sonra üçümüz Bâb-ı Âli'den beraber indik. Sokaklar o kadar sessiz, herkesin yüzünde kendini ta içine çekmiş öyle somurtkan, öyle ketum bir şey var ki! Halk o kadar harbden bıkmıştı. Niçin şimdi sevinmiyor? Harbde akan bî-hûde kanları mı, yoksa Mütarekenin İstanbul'da karıştıracağı, saçacağı dahili çirkefi, deşilecek eski, kokmuş yaraların akıtacağı cerahati mi düşünüyor? O akşam rakı içmeden geçtik. Birbirimize bir şey söylemeden yürüdük, yürüdük, tam Beşiktaş Sarayı'nın önünde; mavi denizin üstünden azametli, kocaman demir zırhlıların geçtiğini gördük” (2019: 27).

Ayrıca yukarıda verdiğimiz pasajda yer alan “mütareke” kavramının Mondros Ateşkes Antlaşması olduğu sayfanın altındaki dipnotta belirtilmiştir. Bu pasajın devamın karakterlerin konuşmalarına baktığımız zaman işgaller karşısındaki tepkiler ve yorumlar görülmekte ve bu diyaloglarda Çanakkale Cephesinin de mahiyetine değinilmektedir.

“Cemal uykuda konuşuyor gibi, “Çanakkale'de bunlar girmesin diye saatte on bin Türk'ün şehit düştüğü harbler yaptık,” dedi. İhsan bârid ve sakin, “Yine girdiler...” dedi. “Marifet biz kapıları beklerken girmektir, şimdi nideyim...”” (2019: 28).

Eserde Mondros'tan sonra Osmanlı Devleti'ne karşı haksız saldırılar ve iftiralarından oluşan, merkezinde de Ermeni Katliamı iddialarına karşı milli mücadele yanlılarının başlattığı milli propaganda süreciyle ilgili kurgular yer almaktadır.

“Meserret Kırâathânesi'ndekiler bir gün bizim eve toplanmış, propaganda cereyanına bizim de yardım etmemize karar vermişlerdi. Cemal ateşli ve samimî ruhuyla buna çok inananlardan olmuştu. İhsan daha bedbin, yalnız silâh arkadaşlarının yaptığını yapıyordu. Propagandayı millî derdimizin en büyük devası telâkki ediyorduk. Buna Bâb-ı Âli'nin köhne daireleri, hatta şehzadeler ve Pâdişâh bile inanmış, İttihâdçı, İ'tilâfçı bütün bir millet propagandaya atılmıştı. Titreyerek hatırlarım. Dünyanın bütün insanlığı birdenbire alnımıza kötü, karanlık bir damga yapıştırmıştı. Ermeni kıtalını yapan ve medeniyet düşmanı Almanlarla teşriki mesai eden medeniyet düşmanları bizdik. Zalim, barbar ve insaniyetin ortadan kaldırması lâzım gelen insanlar bizdik. Bizde ye's filân yoktu, çocuk gibi yepyeni,

taptaze ruhlarımızla medenî dünyanın bu fikrini tashih etmeye karar vermiştik. Zalim olmadığımızı, söylenen şeylerin yalan olduğunu ispat eder etmez Avrupa, hakkımızı teslim edecekti. Hem hakkımızı teslim edecekti, hem hakkımızı mütevazı ve şâyân-ı kabûl bir şekle sokmuştuk. Gazeteler, risaleler, makaleler neşredek, tercüme edip Avrupa'ya gönderecektik, sonra Türk gençliği bunu İstanbul'a giren ecnebilere anlatacaktı. Her genç, ecnebi muhabirlerini arıyor, her kadın kocasının, kardeşinin davet ettiği ecnebilere bu hakikatleri anlatıyor. İstanbul birbirine muhalif düşman anasıyla hep bunu yapıyordu” (2019: 29-30).

Yukarıda verdiğimiz pasajda anlatılan milli propaganda faaliyetlerinin yapıldığı dönemin kurumları da pasajın devamında aktarılmıştır; “Bütün Darülfunun gençleri, birçok zâbit, bütün Türk Ocağı bununla meşgul.” (2019: 30).

Milli Mücadele propagandasının yapıldığı bu dönemde Ermeni ve Rum azınlıkların ve Türk olmasına rağmen Milli Mücadeleye inancı olmayanların karşı durumları da romanda belirtilmiş olup bu ifadelerin inkılap tarihi derslerinde işlenen azınlıkların ve Milli Mücadele karşıtı kesimin faaliyetleri bilgisini destekleyici edebi aktarımlar olduğunu söyleyebiliriz. Aşağıda bu aktarımların bulgularına yer verdik.

“Fırsatlı, fırsatsız zehirlerini akıtan matbuat bu noktada müttehid. Yalnız içimizde, ırkan Türk olmadığını Mütareke'den sonra gelen bir nevi ilhamla anlayanlar bu işe dahil olmuyorlar, onlar Ermeni ve Rum kardeşleriyle beraber... Onlar da başka bir propaganda oyununda... Her evde, her ictimâda bundan bahsediliyor.... Bugün bakıyorum da Ali Kemal Bey'in makalelerini yaşayan Salime Hanım'la memleketin muazzam davasını nutukla, ictimâ ile hâlle kalkışan saf çocukları o kadar muhabbet ve şefkatle düşünüyorum ki... O zaman güler, “Bundan bir şey çıkmaz,” derdim. Halbuki bu mizahî bir resmigeçit gibi başlayan İstanbul propagandasından ne kanlı ve ne muazzam bir sahne çıktı” (2019: 31-34).

Romanın ana karakterlerinden olan Ayşe'nin hikâyeye girişi “İzmir Kızı” başlıklı bölümde gerçekleşmektedir. Bu bölümün hemen başında İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilişi ve Yunan zulmünün Ayşe'nin ailesi üzerinden anlatımı ile verilmektedir.

“İzmir'in işgalini evvelâ Cemal haber aldı...Peyami, dedi, Mukbil Bey'i Yunanlılar parçalamış, oğlu Hasan'a bir kurşun isabet etmiş, ölmüş. Ayşe Hanım yaralı imiş, çiftlikten, İzmir'de bir İtalyan aileye iltica etmiş. Dün, İzmir'den kaçıp gelen bir genç zâbit haber verdi. Bunu Cemal'e nasıl söylemeli?” (2019: 35).

Romanın yazarı Halide Edib Adıvar'ın da konuşma yaptığı işgallere karşı gösterilen en sembol tepkilerden biri olan Sultan Ahmet Mitingine, romanda yer verilerek kadın-erkek, genç-yaşlı toplumun her kesiminden insanların işgallere tepki

için bir araya gelişi, gösterdikleri milli duruş, milli matem sembolleri ile ifade edilmiş, milletin duygularını çok iyi yansıtan sosyal ve psikolojik betimlemeler yapılmıştır.

“Perşembe günü Ayşe gelecek, cuma günü meşhur Sultanahmed Mitingi olacaktı....O gün asıl Türkiye’yi ben ilk defa gördüm. Karanlık bir sır olan İstanbul’un arkası, asıl mahalleleri ağzını açmış, sükkânını dökmüştü. Birçok ihtiyar kadın, birçok ihtiyar erkek gördüm. İstanbul’un abus, sâmit ve görünmez ihtiyarları. Arkalarında hangi zamana ait olduğu bilinmeyen garip setreler, redingotlar içinden hafif, buruşuk boyunları yükseliyor, gözlükleri altından yaşlar beyaz sakallarına alenen akarak ağılıyorlar. İpekli bol çarşafı içinde buruşuk yanaklarına yaşlar akarak nineler geliyor. Sarılı kırmızılı basma entarisinin yeni çarşafından fırlamış, yemenilerinin oyalı görünen küme küme, gözleri kırmızı, yüzleri Fransız İhtilâli’nde Versailles’a hücum eden kadınlar alayının tablosu gibi o kadar çok kadın var ki... Hiçbiri ne önünü ne arkasını görüyordu. Hamal ile genç münevverin, Karagümrüklü işçi, İstanbullu kadınla yüksek ökçeli süslü kadının, omuz omuza, yüz yüze geldiği bir gündü. Derinliği görülemeyen meydana müthiş bir insan denizi derin ve sadasız uğultusuyla akıyor, akıyor, yalnız çok kesif olan ortası kımıldamıyordu. Bütün bu canlı deniz üstünde Sultanahmed’in beyaz minareleri, hapishane binası yüzüyor gibi yükseliyordu. Binaların üstünden, camiin avlusundaki ağaçlardan salkım salkım insan kütleleri sarkıyor, bunun üstünden beyaz minarelerden uzanan siyah bayraklar bazan halkın başına, bazan beyaz güvercin bulutlu mavi göğe uçuyordu. Sultanahmed bahçesinin parmaklıklarına dayanmış [bir ihtiyar] dişsiz ağzı açık, fersiz gözlerinden, sürülmüş tarla gibi buruşan yanaklarına akan gözyaşlarıyla beraber bağıra bağıra ağılıyordu. Ayasofya menfezinden giren herkes uçan Osmanlı bayraklarını siyah görünce dudaklarından bir feryat, kısılmış bir hıçkırık fırlıyordu. Gözleri sürmeli olduğunu en boyalı genç kadınlar bile unutmuş, bütün boyaları yanaklarından yaşlarla akıyordu. Biz büyük bir gayretle kalabalığı yarıdık. Almanya İmparatoru’nun Çeşmesi’nin basamaklarına çıkmak, oradan nutukları dinlemek istiyorduk. Bu kapalı sert ve sıkı kalabalık ileriye akan zâbit ve askerler alayına yol açıyordu. Bunların hep malûl asker olduklarını, kiminin tek bacaklı, koltuk değnekli, kiminin bir kolu kesik, kiminin iki gözü kapanmış topal bir arkadaşına tutunarak yürüdüklerini gördüm. Kendimin henüz ma’nâsını anlamadığım bu büyük sarsıntıyı, bu kalp ve dimağ zelzelesini en çok onlar anlamıştı. Hepsi itina ile giyinmiş, traş olmuş, hepsi dinî bir âyine gider gibi sessiz ve başları önünde idi. Biz nihayet Çeşme’nin basamaklarına eriştiğimiz zamandı. Derin bir tekbir sadası bütün insan denizinin sathını titretti. Aşağıdan, yerin altından gibi pes bir ses dalgası, emsalsiz, mütehakkim bir güzellikle uzarken yükseklerden siyah bayrakların beyaz minare direklerinden daha tiz, daha yanık ve daha taze sesler ihtirasla, isyanla, fakat tatlı ve öldürücü bir güzellikte ta Marmara’ya yayılıyordu.” (2019: 36-40).

Bu miting bölümlerinde yine ders müfredatındaki “Bir Kahraman Doğuyor” ünitesinde Mustafa Kemal’in etkilendiği şahsiyetler arasında gösterilen Mehmet Emin Yurdakul gibi tarihi şahsiyetleri de eser aktarmaktadır.

“Bazan bir kadının tiz sesi sahrayı yırtıyor; bazan bir erkeğin gür kelimeleri dağılıyor. Yalnız Mehmet Emin Bey’in beyaz başını, millî bir aziz gibi, bir evliya gibi seçtim. Askerlere doğru eğilmişti. Âlil askerlerin topun karşısında sükûnla duran geniş, alfil göğüsleri sarsılıyor, başları eğilmiş yüksek sesle ağlıyorlardı” (2019: 41).

Miting sahnelerinin geçtiği bölümde azınlıkların tavırlarını ve Türklere karşı bakış açılarını gösteren bulgular da yer almaktadır.

“Ben vapura çıkmadım. Rıhtıma dayandım; şapkalı palikaryaların kahkahalarını, alaylarını içimde katılaştıran bir şeyle seyrederek bekledim. Araba bulmak belki kabil olmayacaktı. Zavallı Ayşe’yi İstanbul Türk kadınlarının Ermeni, Rum kondüktörler, Ermeni, Rum, İngiliz polisleri ve hafiyeleri ile işkence edildiği bu tramvaya nasıl bindirecektik?...Ertesi gün mitinge bizimle beraber Ayşe de geldi. Sokaklarda manidar bir sükûn vardı. Müslümanlar harikulâde sessiz, fakat muzlim görünüyorlar. Hıristiyanların hepsi endişeli; müteceviz olup olmamakta, Müslümanların bu hâliyle istihza edip etmemekte mütereddit görünüyordu. Bütün deşilen çibanlar arasında en koyu cerahat yerli Hıristiyanların velveleli zaferlerinden, arkalarını İngiltere ve Fransa’ya vererek, Türk’e yağdırdıkları gayzdan akıyordu” (2019: 37-38).

Mondros Mütarekesinden sonra Türk ordusunun dağıtıldığı ve silahlarına el konulduğu bilgisi romanın anlatıcısı tarafından okuyucuya hatırlatılmaktadır; “Frenk mahafili İstanbul galeyanını henüz ciddiyetle telâkki edip etmemekle mütereddit görünüyordu. Öyle ya, silâhsız, ordusuz bir milletin ye’sinden ne çıkar?” (2019: 36-37).

Sultanahmet Mitingi ile ilgili vereceğimiz son bulguda işgal güçlerinin uçaklarla halkın üzerinden geçerek işgallere tepki gösteren halka karşı psikolojik baskı uyguladıklarını aktaran pasaj yer almaktadır.

“Bir aralık kürsünün kenarında denizin dibinden gelir gibi sesler hâsıl oldu; havada öyle derin bir sükûn vardı ki bu gulguleyi canımız kulaklarımıza toplanmış gibi dinledik ve ak gökte bir vızıltı duyduk. Minarelerin üstünde iki siyah tayyare dolaşıyordu. Fakat halkın duyduğu şey ölümden kuvvetli idi. Kimse ne başını kaldırdı, ne alâkadar oldu” (2019: 42).

Eserde I. Dünya Savaşı sonrası gündeme gelen Wilson Prensiplerinden ve mandacılık kavramından aktarımlar yapılarak İngiliz mandacılığının tartışıldığı bölümler ter almaktadır. Bu bölümleri İngilizlerin, Türkleri savaş suçlusunu göstermeye

çalışarak işgaller konusunda uyguladıkları psikolojik baskıları ifade eden diyaloglar takip etmektedir.

“Miralay Haşmet Bey, şakakları ağarmış sert asker başıyla dimdik oturuyor, bir paşa “Wilson Prensipleri”nden bahsediyor, Salime Hanım, hepimize yüksekten bakan kartal başlı Salime Hanım, bu mütekebbir mahlûk dünyanın en kadir insanı imiş gibi yanında erimiş, onu mütevazı tabirlerle iknaya ve yumuşatmaya çalışıyor. Cemal konuşmuyor ve kuru, samimî gözlerinde nihayetsiz bir sabırla dinliyor. Ayşe uzakta, bir şey anlamıyormuş gibi başında siyah bir örtü, oturuyor. İlk defa olarak kolundaki beyaz sargı yok, sağ eliyle sakat kolunu bir düzeltişi var ki, merhamet celb etmemek için bağı takmamış olduğunu anlatıyor. Ne sıkıntılı, ne bî-hûde ve ne azaplı gün. Muhabir, Salime Hanım’ın başıyla idare ettiği nutuklara arada bir lûtfen başını sallıyor. Görünmeyen dudaklarında tehlikeli bir ıslık gibi fena Fransızcasıyla: — Nafîle Madam, İngiltere sizleri affetmeyecektir. Çanakkale’de altmış bin İngiliz öldürdünüz, diyordu. — Onları biz öldürmedik; İttihâdcılar öldürdü. Mister Cook, biz harb istemedik. İngiliz dostluğunu elde etmek için her fedakârlığa razıyız. Bunu Salime Hanım söylüyor. Haşmet Bey sükûnla: — Affedersiniz, hanımefendi, harbde memleketini müdafaa eden, dövüşen yalnız İttihâdcılar değildi, dedi. Mister Cook, gözünde kurnaz bir lem’a ile: — Yani siz Kolonel, İttihâdcı olmadığınızı anlatmak istiyorsunuz. Hep aynı terâne, paşalarınızdan kadınlarınıza kadar... Harp ilân edildiği zaman nerede idiniz? İngiliz esirlerine niye fena muamele ettiniz? Ermenileri niye kestiniz? İngilizler gibi büyük bir millete nasıl karşı çıkıyorsunuz? Bu kadar sene İngilizlerin parasını, kanını, zamanını israf ettiniz, İngiltere sizi asla affetmeyecektir. Haşmet Bey: — Mister Cook, İngiltere’nin bizi muhakeme etmesi için kurulmuş bir mahkemede olduğumu zannetmiyorum. Sadece suítefhhümleri izaleye uğraşıyoruz. Bizimle görüşmek istediğinizi Salime Hanım söyledi; buraya geldik, dedi. — Evet, evet Kolonel, anlaşmak lâzım. Artık eski devri kapamak, bizimle anlaşmak lâzım; İngiliz himayesini... Lâkırdsını bitirmeden kapı açıldı. İhsan dört genç zâbit arkadaşıyla girdi. Mister Cook oturduğu yerde devam etti: — Evet, İngiliz himayesini baştan başlayarak hepiniz istemelisiniz. Bakın Hindistan’a, ne mesut. Allah bizi beyaz adamdan ayırmasın, diye hep dua ederler. Gerçi bu zor işi İngiltere kabul eder mi bilmem, fakat sizin için başka türlü kurtuluş var mı? Bilhassa Çanakkale’de katlettiğiniz altmış bin İngiliz var. Samimî bir nedamet olursa belki İngiltere affedebilir” (2019: 47-48).

Bu bulgunun devamında da Yunanistan’ın İzmir’i işgaline İngiliz desteğinden ve Yunan mezaliminin tasvirlerinden bahsedilerek öğrencilere aktarılan tarihi bilgi duygu yoğunluğuyla hikâyeleştirilerek verilmiştir. Bu durumun düz tarih aktarımından daha etkili olabileceğini söyleyebiliriz.

“Siz bizden af talep ediniz. Dün mütareke yaptınız, dün silâhlarımızı bize bıraktırdınız. Bugün memleketimize hırsızları katilleri gönderiyorsunuz ve katilleri, hırsızları, tarihî bir şerefi olan büyük donanmanız himaye etti. Yeşil İzmir’i kan ve alev içinde bıraktınız.

Bakınız sokaklarına, üniformalı hırsızlar, katiller silâhsız ahaliyi kurşunla, dipçikle öldürüyor. Her evden koltuğunda bir bohça, bir Yunan neferi çıkıyor. İhtiyarların başı taşla ezilmiş, siyahlı kadınlar mütemadiyen bu vahşi sürüden kaçışıyor. Elleri bağlı masum kabileleri süngüleyerek, yüzlerine tükürerek, kan içinde sürükleyerek gemilerinizin önünden geçiriyorlar. Haydutluğu alkışlamadığı için işte namuslu bir adamı parçalıyorlar, bir sürü Yunan askeri onu kendi kapısının önünde bağırarak, söverek parçalıyorlar. Sırf eğlence için beş yaşında bir çocuğa nişan alıyorlar. Zavallı yuvarlak küçük mahlûk! Siyah gözlerinde yaşlar kurumadan kalbinden vuruldu, nişan o kadar iyi alındı ki, küçük dudaklarından “anne” diye bir şikâyet bile çıkmadı” (2019: 49-50).

Romanın ilerleyen bölümlerinde 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde öğrencilere öğretilen “yararlı cemiyetler ve faaliyetleri”, “Kuva-yı Milliye”, “düzenli ordunun gerekliliği” gibi tarihi durumlar aktarılmıştır.

“İstanbul’da garip bir ihtilâl havası esiyordu. Herkes İzmir hailesinin içine gitmek istiyor, herkes gidebilecek vasıta, kendini gönderecek merkez arıyordu. Muhabirlerle konuşmak, çay ziyâfetinde propaganda yapmak yalnız mektepliler ile Şişli hanımlarına kalmıştı. Aynı zamanda İzmir Müdâfaa-i Hukuku diye bir propaganda bürosu teşekkül ediyordu...Ayşe, halk ihtilâline ümidini bağlamıştır. Dağlarda dövüşen efelerini, genç İzmirlileri çok seviyor. İhsan bu işi daha asker gözüyle görüyor. — Ancak bunu muntazam bir ordu halleder, diyor. — Muntazam ordu Yunanlıları değil, İngilizleri bile yenmişti. Fakat İstanbul’da darmadağınık hâlâ birkaç kumandan var. Ah ordu bir mucize gibi çıksa da Yunan’ı mutlak halkın isyanı bir daha Anadolu’ya gelemez bir hâle koymalıdır, diyordu” (2019: 52-57).

Misak-ı Milli’nin kabulünden sonra İstanbul’un resmen işgal edilmesi olayı da romanda anlatılmıştır.

“Doktor, bana İstanbul’u İngilizlerin işgal ettiğini, Meclisi Mebusan’ın kapandığını, birçok mebusların da Malta’ya götürüldüğünü ve birçok adamların, kadınlar da dahil olduğu hâlde, Anadolu’ya geçtiklerini söylediği vakit aczimden, zavallı Ayşe’nin geçirmiş olması lâzım gelen heyecan ve ızırâbdan başım döndü” (2019: 65).

Romanda tarihi olaylarla ilgili yapılan aktarımlar yine tarihsel olayların kurmaca şahsiyet ve örnekleriyle bütünleştirilmeye çalışılmıştır. Bu yöntemle yazar, uzun yıllardır acılar çeken Türk milletinin fertlerini bu tarihi süreçte bir araya getirerek dönemin tarihi ve sosyal portresini çizmeye çalışmıştır. Bu durum okuyucu-öğrencinin tarihsel empati yapabilmesine yardımcı olabilir.

“Ahmed Ağa güya beni yoklamak için geldiği gün ne kadar sevindim. Onun ne kadar gâvur düşmanı, nasıl Erzurum’da Ruslarla gelen Ermenilerin bütün Erzurum’da kendi çocuklarını, karısını öldürdükten sonra Türk’ün ocaklarını söndüren Ermenileri mazlum bir

millet diye gösteren Avrupa'ya gayzını bilirdim. Tıktım, doldurdum. Onu Ayşe'ye gönderdim" (2019: 65).

Daha önce belirttiğimiz işgal tasvirlerine ek olarak şu iki pasaj da verilebilir:

“Ayşe Hanım’ın evini ilk işgalde İngilizler, Gedikpaşa’da silâh aramak bahanesiyle altüst etmişler. Ayşe Hanım oradan gitmiş. Gedikpaşa’da çok Ermeni, Rum esnaf olduğu için derin tahkikat yapamadım. Onunla oturan sebzevatçı Zeyneb Kadın var. Yarın öbür gün bir bahane ile kadını bulup konuşacağım; bir ipucu elde ederim, merak etmeyiniz....Ayşe’nin Mektuplarından 18 Mart Gedikpaşa Kardeşim Peyami, Sana iki gündür ne oldu bilmiyorum. Evvelâ seni çok merak ettim. Fakat şimdi halamın evden çıkarmadığına inanıyorum. Sen de İstanbul çocuğu, tabii annenin sözünden çıkmazsın, değil mi? Bununla beraber bu fevkalâde şeyler olduğu günlerde senin beni aramamanı biraz acayip ve gayri tabii buluyorum. İstanbul iki gündür zavallı İzmir gibi. On Altı Mart Salı sabahı İstanbul garip bir hisle uyandı. Sokaklarda mütemedâ ayak sesleri, telâş, gidiş geliş var, fakat kimse konuşmuyor. İstanbul’un bu kadar sustuğunu bir de miting günü görmüştüm. Fakat o gün havada korku yoktu. Salı günü öyle tutulmaz, melun bir korku hissi vardı ki. Saat dokuzda Zeyneb geldi. Gece yarısı işgal başlamış olduğunu, sabahleyin İngilizlerin kafile kafile insanları muhafaza altında yürüterek zırhlılarına taşıdıklarını, Hilâl-i Ahmer’i basıp hayli tahribat yaptıklarını ve Nuruosmaniye’de göz tabibi Esat Paşa’yı tahkirle, hatta gecelik ile götürdüklerini, hafif de yaralı olduğunu söyledi. Sokaklarda alay alay İngiliz askeri dolaşıyordu. Başımı örttüm, Zeyneb’le beraber ne olduğunu anlamak için sokağa çıktım. Harbiye Nezâreti’nin meydanında üniformalarıyla büyük küçük rütbeli bütün Nezâret zâbitanı ayakta duruyorlar. İstiklâlimizin bir nevi alemi olan Harbiye Nezâreti kapısından İngiliz bahriyesi giriyordu. Ne hicap ne zilletle dolu gün. Mutlak ayakta bekleyen bu zâbitler bir gün bu zillet ve hakaretin hesabını sormalıdırlar. Çünkü şimdiye kadar daha küçük şeyler için kaç defa dövüştülerdi. Bunların arasında tanıdığım var mı, diye bakındım. Uzaktan Haşmet Bey’i görür gibi oldum, fakat kalabalığa girmek kabil değildi. Arkadan, Darülfünun’un önünden geçtim. Direklerarası’na doğru sokaklarda küçük kan izleri vardı. Bir hamala sordum. Gözleri kan içinde, bıyıklarının telleri ayağa kalkmış, etrafına bakmıyordu. Onuncu Fırka’da nöbet bekleyen neferleri İngilizler süngülemişler, içeriye girmiş, yatakta uyuyan mızıkalı neferleri de birer birer yatakta vurmuşlar. Kapıda nöbetçi, İngilizlere “yasak” demiş. Sadece nöbet beklediği yerden sağ iken düşman geçirilmez olduğunu her Türk askeri gibi o da biliyormuş. Ben orada iken tahta tabutlar içinde İstanbul’un ilk istiklâl şehitlerini defnetmeye götürüyorlardı. Yere yatıp kan izlerini öpmek istedim. Öyle azım ve güzel bir şeydi ki... O gün Yusuf Paşa’daki ders verdiğim eve kadar gittim. Sokaklar perişandı. Birçok evlerden İngiliz neferleri girip çıkıyorlardı. Benim ders verdiğim eve bitişik bir evin kapısının üstü delik deşik. Evde yalnız kadın olduğu için kapıyı açmaya korkmuşlar, muhârebe oluyor gibi hücumla, ateşle içeri girmişler. Evde beş altı yalnız genç kız varmış, feci şeyler olmuş. İstanbul da zavallı İzmir’in akıbetine benziyor. Minarelerde mitralyözler var. Sokak içlerinde tahliye ettirmek istedikleri eski

İstanbul evlerinde kadın figanları duydum. Dinledim, korkudan ziyâde isyanla haykırıyorlardı” (2019: 66-68).

Yukarıda verdiğimiz bölümlerde işgal kuvvetlerinin İstanbul’da sivil halka ve Türk askerlerine karşı sergilemiş oldukları zulüm tasvir edilmiştir. Bu tasvirler yapılırken 16 Mart 1920 tarihinde İngiliz işgal askerlerinin Şehzadebaşı’ndaki Türk askeri karakolunu basarak 5 askeri şehit ettikleri olay örnek olarak verilmiştir.

Ateşten Gömlek romanında Milli Mücadeleyi engellemeye çalışan İstanbul Hükümeti’nin faaliyetlerinden de bahsedilmiştir.

“Kendisi orada, burada muallimlik ettiği için teşhis edilmiş. Şiddetle aranıyormuş. Ah, bu Ayşe idi! Mustafa Paşa Divanı Harbi mutlak onu da idama, hiç olmazsa beş on seneye mahkûm edecekti. Zaten kadınlar mahkûm edilmişti. Belki Ayşe henüz benim iyileşmemi bekleyerek Anadolu’ya geçmedi” (2019: 72).

Yukarıdaki bölümde adı geçen Mustafa Paşa hakkında tarihi bilgiler sayfanın altındaki dipnot kısmında açıklanarak okuyucu-öğrenciye bir tarih aktarımı gerçekleştirilmiştir.

Eserin buraya kadar olan kısmında Mondros sonrası başkent üzerinden tarih aktarımı ve tarihsel empati kurgulanmaya çalışılmıştır. Hikâye bir süre sonra Milli Mücadeleye İstanbul’da başlayan karakterlerin İstiklal Harbi’ne katılmak için Anadolu’ya geçişlerini ve bu yolculuktaki duygu ve durumlarını tasvir eden dönemin gerçek psikolojisini edebi bir ifadeyle aktaran bölümler yer almaya başlamıştır. Bu bölümler okuyucu-öğrencinin tarihsel empati kurmasına yardımcı olabilecek niteliktedir yorumunu yapabiliriz.

“Şimdi onun başına attığı siyah astar köylü yeldirmesinin altında, yine yemeni ile çenesi altından bağlanmış küçük başını düşünüyorum. Zümrüt gözleri bazan iki yaşında çocuk gibi korkaktı. Sonra Seyfi ile benim titrediğimiz dakikalar, bu yeşil ziyâlar harikulâde bir alevle yanar, siyah kirpiklerinin arasından en kadir bir erkek iradesiyle bakardı. Yüzü yanmış, altın gibi tunçlaşmıştı. Dudakları her zamandan daha canlı ve daha kırmızı görünüyordu. Ne güzel bir köylü kadını idi. Babasının çiftliğinde öküze, sığra alışık olması ona, yürüyüşünde, hayvanları kullandığında fevkâlade bir emniyet veriyordu. Yıldızların altında, güneşin altında, beyâbân içinde, bazan sürülmüş yeşil tarlaların ortasında mütemadiyen gidiyorduk. Köylerde daima açıkta yatıyorduk. Üstü kömürle örtülmüş iki dolu çuval eşyamız vardı. Ayşe’ye arabanın içine otlarla yatak yapıyor, biz sıra ile uyuyor, nöbet bekliyorduk. Bu kadar musibet ve korku içinde bütün dünyada bizden mesut adam olamazdı. Onun küçük yüzünün bazan terlediğini, solduğunu, gözlerinin etrafının simsiyah

olduğunu görüyordum. Bazan da bir çocuk gibi kocaman köylü galoşlarını atıyor, berrak sularda, beyaz, uzun ayaklarını yıkıyordu. Kandıra’da üçümüz de öküzlerin yanında durduk, denize son defa baktık. İzmit Koyu iki tarafın yumuşak, zeytuni yeşillikleri ortasında mavi ve mesut kıvrılıp beyaz İstanbul’a gidiyordu. Bunu gözlerimizle takip ederken Seyfi ve ben ağladık. Onun gözleri kuru ve ateşli idi. Ben ilk defa bu memleket ızırâbları içinde İzmir’den evvel İstanbul’u görüyordum. Gözümüzle küçük, dar denizi selâmladık, öptük, ayrıldık. Bundan sonra İstanbul hasretinin karşısına iki yeşil parlak ziyâ koydum. Artık Ateşten Gömlek arkamda, ateşten kamçı Ayşe’nin elinde onun götürdüğü yola gidiyordum. Deniz son beyaz nazlı köpüğü ile kıvrılıp giderken son defa olarak iki siyah kadın gözü düşündüm. Bunlar donuk, bunlar ihtiyar, bunlar yaşlı idi ve bana beddua ediyorlardı. — Dilerim Allah’tan, için yanmaktan kurtulmasın, dilerim Allah’tan, ömrün açlıktan, hasretten başka bir şey görmesin!” (2019: 74-75).

“İhtilâl Günleri” başlıklı bölümden itibaren gelişen olaylarda müfredat dâhilinde öğrencilere aktarılan “Adapazarı, Hendek ve Kuva-i İnzibatiye İsyancıları”; “Bolu, Düzce, Geyve İsyancıları”; “Azınlık İsyancıları” gibi Kurtulu Savaşı’nı engellemeye yönelik İstanbul Hükümeti’nin ve İtilaf Devletlerinin çıkartıp, destekledikleri isyanlardan bahsedimiştir.

“Çerkes köyleri etrafında Türk, Çerkes, Rum, hatta Ermeni bir hayli eşkiya Halife ordusuna iltihak etmiş, bizim kuvvetlerle yer yer vuruşuyorlardı....Adapazarı’na çok geç bir akşam yaklaştık. Adapazarı’nda günle değil saatle değişen bir ihtilâl vaziyeti vardı. Adapazarı, Arnavut çetelerinin, Çerkeslerin, Abazaların, Türklerin, her iki tarafa mensupların, ikide birde isyan eden köylülerin saatten saate dövüşükleri, hâkim oldukları, bıraktıkları bir sahne olmuştu. Ahmed Rıfkı gülerek: — En fenası baltalarıyla gelen köylüler, diyordu, bir balta indi mi, kafa tuz buz oluyor. Şimdi daha o kadar azmadılar; iki tarafa da zaman zaman kızıp bir balta sallıyorlar; fakat sahiden kızarlarsa berbattır. Bakalım Bolu, Düzce ne olacak? Adapazarı henüz pusuya yatmış, geleni gideni pusuya düşürüyor...İhsan, Ayşe’nin ertesi akşam Lefke’den hareket edecek trenle Eskişehir’e gitmesi lâzım olduğunu ve Cemal’den de Ayşe’yi isteyen bir mektup aldığını söylüyordu. Geyve merkez olarak, etraf hakikî bir ihtilâl cehennemi içinde idi. Arnavutköy’ü Rumları isyan etmiş, aşağıda Bolu kıyama Geyve kapılarına kadar uzanıyordu” (2019: 78-91).

Ateşten Gömlek romanı Kuva-yı Milliye kavramını işlemiş, Kuva-yı Milliye hakkında tarihi aktarımlar yaparken Kuva-yı Milliyecilerin silah ve cephane ihtiyacını temin etmeleri konusunda da okuyucu-öğrenciye bilgiler verecek pasajlara sahiptir. Aşağıdaki alıntı buna bir örnektir:

“Kandıra’da ilk zamanlarda kaçırılıp da ismini bilmediği bir yere gömülü kalan bir yığın cebhâne haber almıştı. Ta ilk zamanlardan beri o havalide İstanbul milliyetçilerini kaçırın

ve çalışan Yüzbaşı Saffet isminde bir genç zâbit vardı. Ceb-hânenin nerede olduğunu biliyor ve bilvasıta Yunanlıların eline düşmeden ceb-hânenin kaçırılmasını tavsiye ediyordu. Şimdi İhsan elimize bir kâğıt veriyor, bizi Saffet Bey’i bulmaya gönderiyordu. Ceb-hâneyi getirecektik. Mehmet Çavuş silâh kaçakçılığında rekor yapmış bir adam olduğu için benim yanıma veriyordu. — Yoksa, dedi, senin yanına başka bir adamın lüzumu yok. Nakliyatı... diye başlamak istedim. — Onu nasıl yaparsanız yapınız, dedi, şimdilik yanımda ona tahsis edilmiş para yok. — Millet yapar efendim. Bunu Mehmet Çavuş söylüyordu. İhsan’ın açık gözleri birdenbire korkunç bir ziyâ ile şaşıştı: — Bana bak, Mehmet Çavuş, dedi, nakliyatı köylüler her zaman isteyerek yapıyorlar. Fakat gözünü aç, ne alırsanız parasını verecek, ahaliyi tazyik etmeyeceksiniz, anladın mı? Haydi arş! İki hayvanla heybeleri hazırla” (2019: 100).

Türk İstiklal Harbi tarihe bir milletin kadını erkeğiyle topyekün verdiği mücadele olarak geçmiştir. Erkeklerin yanı sıra Türk kanını da romanın yazarı gibi cephede her görevi üstlenmiştir. Aşağıda verdiğimiz bulgularda bir köylü kızın yerel konuşmasıyla kaleme alınan diyalogla kadınların da silahlı mücadeleye katıldığı bilgisi aktarılmaktadır. Bununla beraber şehitler verip çavuş rütbesiyle mücadele veren Türk kadınlarının adları aktarılmaktadır. Bu bölümler okuyucu-öğrencinin Milli Mücadelenin önemini ve ciddiyetini kavrayabilmesinde etkili olabilecek bölümlerdir.

“Kumandan Bey, gayrik beni isteyo değil mi? Dün Elek Köyü’ne vadımdı, bir garı bana arvatların da asker olduğunu dedi...Mehmet Çavuş heyecanlı, ateşli ve yüzü tehlikeli idi. Yolda bana muhtelif çetelerdeki kadınlardan bahsetti. Hatta Bulgar çetelerindeki Bulgar kadınlarının vatanî rolünü bile dili döndüğü kadar anlattı. Şehit olan Rahime Çavuş, hâlâ harb eden Ayşe Çavuş, Atiye Çavuş, hep bu kadın çavuşların askerî menâkıbını, bana korkunç gelen hayatlarını mübalâğa ile fazla renklerle muhayyilemede resmediyordu. Niçin bunlardan o dakika bahsetti. Sonra anladım” (2019: 112-114).

Yukarıda bahsettiğimiz Milli Mücadeleye karşı çıkan isyanlar hakkında belirttiğimiz bulgulara ek olarak Konya’da çıkan “Delibaş Mehmet İsyânının” Kuva-yı Milliyeciler tarafından bastırıldığı bilgisini veren bir ifadeyle yine Kuva-yı Milliye’ye kaşı din, halife düşmanı gibi iddialarla halkın isyana teşvik edilmesini anlatan bulgular aşağıdaki gibidir.

“Konya ihtilâlini bastırınlar arasındayız. İhsan kuvvetleriyle ismini hatırlayamadığım bir nahiye merkezine yakınız....İşte beş süvari, elli kişi arasından taşlar, küfürler, sopalar ve tırpanlar fırlıyor ve bu cehennemî gürültü arasında iki süvarinin hendeğe atıldığını görüyorum ve arkamızda korkunç ayak sesleri var; ne derin ve yeraltından gelen bir gürültü, evet, köyün önündeki siyah küme, bir insan kasırgası gibi geliyor, buradakiler süvarilerin işini bitirmişler, koşuyorlar ve biz kudurmuş bir insan kütlesi arasındayız. Evet,

koru nedir, korkunun rengi, ihtilâcı, gözleri, bütün bünyesi nedir, biliyorum. Fakat o ince ve yavuz çocuk henüz dumanı çıkan, kurşunu bitmiş tabancası elinde, kırmızı kalpağı bir tarafa eğilmiş, ayakta duruyor, kafasını hiç kaybetmiyor. Kurşunları kimseye atmıyor, bililtizam kimseyi belki öldürmüyor, fakat bütün bu halkı, gittikçe daralarak daha sıkı bir halka hâlinde onu ihata eden halkı birkaç dakika durdurdu. Hepsi o ayakta duran, gözleri soğuk, ma'denî bir parıltı ile onlara bakan kudretli mahlûkla meşguller; ben, ne garip, bu söven, bağırın, baltasını sallayan, ter kokan halktan imişim gibi kimse benimle meşgul değil. — Bıyıklarını görüyor mu? — Alın aşağı! — Gebertin! — Boğazlayın! Bum bum iki tarrâka, sonra kudurmuş bir halk ve mütemadiyen havada vızlayıp giden taşlar, insan dalgası ve bunun üstünde, ufukta kandan bir tepsi gibi kayıp ovanın altına giden güneş. Artık İhsan'dan ayrırım. O müthiş ve kudurmuş kütle ne yapıyor, bilmiyorum; kollarını sallayanlar, birbirlerine bağırınlar yine taş, koşuş ve mütemadî çirkin bir tepinme. Hep bu insan kasırgası kızıl karanlıkta köye doğru gidiyor. Önde ellerinde meş'aleler, isli bir alevle bu korkunç yüzleri tenvir ediyorlar ortada zincirlerini sallayarak iki neferle beraber İhsan'ı sürükleyip götürüyorlar. Ölü değiller, diyorum. Ölselerdi onları da hendeğe atarlardı, benim yanımda iki köylü konuşuyor, yavaş yavaş: — Arslan delikanlı be! Bizim Çanakkale'de zâbitimizdi. Bir hücumla koşardı, hepimizin içi deprenirdi. Bu Hamza Bey keratası da kim oluyor? — O Mehmet Çavuş yok mu, hep yaptıran o. — Bizim köylü de eşek gibi be! Köye giriyoruz; yine duyuyorum: — Kumandanı nidecekler? — Mahpusa götürecekler...Demir parmaklığın arkasında başından sızan kanlarla İhsan ayakta duruyor. İki ellerindeki uzun kalın zincir, ayaklarına kadar düşüyor ve boynunda kalın bir lâlê var. Parmaklığın bu tarafında ihtirasla, nefretle, müstekrih bir takallüsle Mehmet Çavuş, beş on kişiye mahbesin kapısını kırıp İhsan'ın işini tamamlamaya teşvik ediyor. Nahiye müdürünü, jandarmaları boğazlamışlar da bu pis, bıyiksız oğlanı ne bırakıyorlar? Bu da Halife düşmanı, din düşmanı, hemen gebertmeli” (2019: 125-129).

Yukarıdaki bulgular okuyucu-öğrenci için dönemin Anadolu coğrafyasındaki mücadele ortamı hakkında tarihsel empati kurabilmesine yardımcı olabilecek niteliğe sahiptir diyebiliriz.

Romanda milli mücadele-isyancı çatışması hakkında bir diğer bulgu da “Çerkez Ethem İsyanı” ile ilgili olan kısa ifadedir; “Nihayet hapisane nöbetçilerine para yedirerek marifetli [bir] firarla tekrar buraya gelmiş. Efe ve Ethem ihtilâfı eski zâbitlerden olan ihtilâlcilere bile orduda azıcık emniyetsiz bir nazar uyandırmış.” (2019: 135).

Romanın “Perde Arası” başlıklı bölümünden itibaren 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinin “Milli Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm!” ünitesinin içeriğinde yer alan I. İnönü, II. İnönü Savaşları, Kütahya-Eskişehir

Savaşı, Sakarya Savaşı ve Büyük Taarruz gibi önemli olayların geçtiği anlatılar bulunmaktadır. Bu anlatılarda kronolojik bir takip izlenmiş cephe gerisi durum, askerlerin psikolojileri ve askeri hastanelerdeki çalışmalar tasvir edilmiş bu tasvirler içerisinde vatanın dört bir yanından gelen Türk askerlerinin betimlemeleri, ortak tarih şuuru, birlik beraberlik psikolojisi ele alınmıştır. Bu anlatılarda romanın karakterlerinden Ayşe'nin mektupları, Sakarya Savaşında gazi olan Peyami'nin hatıraları hikâyenin aktarım yöntemini oluşturmaktadır. Yazarın kaleme aldığı bu tasvirleri kendisi İstiklal Harbi'nde görev alırken ve henüz savaş sona ermemişken yazdığı göz önünde bulundurulursa Milli Mücadele sürecinde gerçeğe yakın bir aktarım olduğu yorumunu yapabiliriz. Böylelikle okuyucu-öğrencinin ders kitaplarında özet ve düz bilgi olarak karşılaştığı olayların daha kalıcı bir şekilde öğrenebileceğini söyleyebiliriz.

“Birinci İnönü oldu bitti. Ben bu aralık Müdâfaa-i Milliyye'nin bir işi için İnebolu'ya gittim. Biraz sahilde istihbaratta kaldım. Gazetelerin, kâğıtların ne ehemmiyeti var. Ankara'ya dönerken Anadolu'nun haşmetli güzelliği bana bir şey söylemiyor, çünkü kalbim hep önüne inen perdenin arkasında. Orada oynayanların İkinci İnönü perdesini de oynadıkları zaman, seyahatten yine döndüm. İhsan'ın ve Cemal'in Ankara'ya gelip gitmiş olduklarını haber aldım. Ayşe'nin bu zamanki mektupları pek cansız. Onun da benim gibi içi boş mu? Yalnız İkinci İnönü'nde yazdığı iki mektup var ki, İstiklâl oyuncularının prova ettikleri sahneyi insana sezdiriyor...İkinci İnönü geldi, geçti. Çok zamandır senden haber alamıyorum. Seyahatte olduğunu söylediler. Ben de Birinci İnönü'nden sonra biraz maddî, biraz manevî yorulmuştum. İkinci İnönü şifa verdi. Sen Birinci'den biraz evvel aramızda idin. Bu Anadolu'nun İzmir yolunda ilk asker cengi oldu. Bana delikanlı olmaya başlayan bir pehlivan yavrusunun ilk muvaffakiyetli mücadelesi gibi geldi. Fakat bizim hastahane bu devirde cerrahî değildi. İkinci İnönü'nde mükemmel bir cerrahî hastahanemiz oldu ve ağır yaralılar hep bize geldi. İkinci İnönü beni çok askerlere yaklaştırdı. Bir daha Yunan kavgası olursa bir seyyar hastahaneye gitmeye çalışacağım. Hakikaten askerlerin sıtmasız, nümayişsiz, sessiz bir kuvvetleri var....Ayşe'nin İhsan'dan bu kadar az bahsetmesine taaccüp ettim. O kadar alelâde bir şey mi? Hele daha sonra yarasına baktığı Haşmet Bey'den hiç bahsetmedi. Mektupları nefer ve çavuşla dolu, demek bu iki adam Ayşe'nin hayatında mühim değiller. Ayşe'nin Kütahya Harbi'nde yazdığı son mektup bu hissimsi kuvvetlendirdi. Artık Ayşe'nin kafasında ve gönlünde İzmir'den başka bir şey olmadığına inanmak istiyordum; kısa bir mektubunda da diyordu ki: Ben Ankara'ya geldim, gittim. İki gece kaldım, Cemal orada idi. Sen seyahatte imişsin. Dönerken İhsan'a tesadüf ettim. Ankara kendisine yaramış. Orada bize hiç bahsetmediği akrabaları varmış, herhalde çok neşeli şeyler. Sumut ve sakin İhsan'ı neşe ile sıhhatle doldurmuşlar. Doğruca kolordusuna gitti. Ben Ankara'da galiba sıtma aldım. Hararetim ve düşüklüğüm var. Haşmet Bey iyi

oluncaya kadar ayakta sebat ettim. Onu şimendifere bindirip gönderdikten sonra ben de birkaç gün yattım. Cemal cenûbda süvari alaylarında... Ben bazan yatıp bazan kalkıyorum....Kütahya Harbi çok ıztırâb ve meşakkat çektirdi. Fakat merak etme, meyus değilim....Bizim İzmirli bambaşkadır. Bunlar Orta ve Şarkî Anadolu. Nasıl bizimkiler esmer yüzleriyle ekserî mavi gözleriyle çevik, çâlâk vücutlarıyla rüzgârla sallanan ince çamlara, uzun servilere benzerler. İstanbullu daha beyaz, daha başka bir ruh meşesi, daha zarif ve mütekâmil bir insan örneği. Bütün bu ezeli meşelerin rasanetini, çamların, servilerin zarafetini ve salıntısını birleştirdikten sonra hepsinden müteşekkil, hepsinden daha mütekâmil bir ağaç ismi bilsam onu İstanbullu'ya vereceğim. Anadolu kadar rasin, İzmir kadar çâlâk; fakat bunların ortasında bir de kendi güzel İstanbul'undan, bin bir türlü Türk ruhunun rüyası olan beyaz İstanbul'undan, güzelliği ve çirkinliği ile gelen harikulâde bir mahlûk....Ordu Sakarya'nın bu tarafında, ben hâlâ Müdâfaa-i Milliyye'de kâğıtlar arasındayım. Bütün varlığımla ileriye atılıyorum, mutlak cepheye gitmek istiyorum. Burada nafiz bir dostum yok ki, müracaat edeyim. Buradaki hayatımın dışı bir askerî memurun hayatı, fakat içi hiç öyle değil... Nasıl ve ne suretle cepheye gitmeli? Bu işkencemin en fazla olduğu bir gün beni, bizim âmir birdenbire çağırdı. Rumca bildiğimi, fotoğrafı yaptığımı duymuş olduğunu söyledi. Lâkayd bir tavırla tasdik ettim” (2019: 136-149).

Halide Edib Adıvar'ın İstiklal Harbi'indeki görevlerinden biri de Atatürk dahil komuta kademesindeki subayların yanında olarak evrak kayıt ve mektup yazımı gibi çalışmalardır. Romanda geçen ve Başkumandan tasvirini içeren diyalogun yazarın gerçek hayatı göz önünde bulundurulursa çokça kurgusal olmadığı yorumunu yapabiliriz. Bu diyalogda öğrenci Başkumandan Atatürk'ün savaş öncesi durumu, karakteri ve insanlarla olan ilişkileri hakkında bilgiler edinebilir.

“— Bilir misin, burada en çok neye heves ettim Zihni Efendi? — Neye kardeşim? — Başkumandan'ın bir defa yanına kâğıt götürmeye. — Hiç gitmedin mi? — Gittim, ama kâğıdı hep yâverine verdim. — Ben kaç defa yanına girdim. — Allah aşkına bir anlat. — Önünde küçük bir masa durur. Üstünde harita yayılıdır. Baş daima onun üstündedir, elinde bir altın kalem, hep ölçer, çizer ve başını geriye çeker, gözlerini kısar bakar. — Sana ne dedi? — İlk götürdüğüm gün, beni ilk gördüğü için mi bilmem, yüzüme sert sert baktı. “Ne haber, iyi mi, fena mı?” dedi. Şaşırdım: “.....’inci grubun raporu,” dedim. “Anlatma, iyi mi, fena mı söyle,” dedi. “İyi efendim,” dedim. “Getiriniz!” dedi. Kaşları çatık okudu, hayli sert, “İyi değil, anlamamışsınız,” dedi. İkinci gittiğim zaman yüzümü tanıdı, yine: “İyi mi, fena mı?” “Pek iyi değil Efendim,” dedim. “Veriniz,” dedi. Dikkatle okudu, bu defa hakikî bir takdir sesiyle, “Bu iyidir Efendi,” dedi. “Okuduğunuzu anlamıyorsunuz.” Sonra müthiş bir vuzuhla, birkaç cümle içinde neden iyi olduğunu anlattı. O akşam başka bir kâğıt daha götürdüm. Girdiğim zaman titriyordum. — Yine sordu mu? — Aynı şeyi, “Evvelâ fena gibi, sonra iyileşiyor,” dedim, aldı okudu, sonra yanında gözleri harita üzerinde çalışan İsmet Paşa ile konuştu, konuştu. Gözü bir aralık bana ilişince kaşları çatıldı ve getirdiğim

kâğıdı imzaladı. Muhakkak beni çok takdir edecek sandım, fakat birdenbire ta gözlerimin içine doğru tatlı bir tebessüm etti, “Al, çocuğum,” dedi, ben galiba en iyi haberi en son götürmüş olacağım. Onun alelâde raporlardan bizim hatırımıza gelmeyen bir şeyler çıkarışı var ki” (2019: 155-156).

Romanda tarih aktarımına ilişkin verdiğimiz bulgulara baktığımızda Eskişehir-Kütahya Savaşı sonrası Türk ordusunun Sakarya Nehri'nin Doğusuna çekilişi ve akabinde Sakarya Savaşı sırasında yaşanan yaralı askerler, doktor, hemşire diyalogları üzerinden savaşın tasviri yapılmış olup son olarak Büyük Taarruz'un tasviri ve karakterlerin psikolojik durumları aktarılmıştır.

“— İki yüz yaşında kadar gösteriyorsun İhsan, dedim. O işitmemiş [gibi] gözleri kendi kalbinde devam etti: — Eskişehir Muhârebesi geçti. Ordu Sakarya'nın şarkında mevzi aldı, harb başlamak üzereydi. Ayşe'nin bizim seyyara iltihak edip etmediğini haber almak uzun müddet kabil olmadı. Nihayet öğrendim. Gelmişti, fakat seyyar kolordu karargâhından hayli uzaktı. Haşmet Bey firkasının yanında Gökçepınar'da bulunuyordu...— Beni görmüyor musun, İhsan? — Nasılsın kardeşim, ben de sana geldim. Ahmed Selim'in üstüne eğiliyorum: — Nerenden yaralandın? — Başımдан. — Arkadaşlardan daha kimler yaralandı? — Alay Kumandanı şehit oldu. — Senin taburun kimde şimdi? — Takım Kumandanı Mülâzim Selim'de. — Biraz rahat mısın? — İyiyim, sevk edilmeyi bekliyorum. Hakikat bir sedye akını girip çıkıyor ve sedyeciler mütemadiyen sedye bırakıp sedye kaldırıyorlar. Ayşe hâlâ benden haberdar değil. Nihayet ona dönüyorum. — Ayşe Hanım, siz burada ne yapıyorsunuz? Gözlerine pansuman yapılan zâbitin başını, kımıldamaması için sımsıkı tutuyor: — Biraz sabır kardeşim. Görüyorsunuz ya, yara sarıyorum. Siz nasılsınız? — Seyyardan uzaklaştınız. — Cemal'in firkasındaki sıhhiye bölüğü ile geldim. Burada çok adama ihtiyaç var. Hemen doktorla bizi buraya çağırdılar. Camiin penceresinde bir alev parladı ve bir gümbürtü... Kasabada çok yakın bir yere mermi düşmüştü. Camiin ötesinden gür bir ses haykırdı: — Pansumanları daha çabuk yapmalı, dışarıda yağmurda yaralı var, hemşire bu tarafa geliniz... İhsan'ın yüzü biraz açıldı. — Biz merkezden hücum edeceğiz. İlk ateşte biziz Peyami... Sanki bugünkü bayram bizim için oluyor, en güzel mendilleri, şekerleri bize verdiler kardeşim, diyor. Ben dörtnala sağa sola gidiyorum. O ateş tarlasını en az zayıyla geçebilmek için kumandanın talimatını götürüyorum. Yine İhsan'dan evvel ateş tarlasına girdim. Soldaki höyüğün arkasından taburu geçirecekler. Polatlı'nın kırmızı damlarında siyah bir infilâk gördüm. Sağımda iki hâkî cenaze yerde yatıyor. Bunlar ilk kurbanlar galiba. Menfezi geçtikten sonra Polatlı'nın arkasından Karadağ'a kadar hayli ehemmiyetli bir meyil ile bir sırt daha karşımıza çıktı. Soldan gidip meyli açacağız. Deniz fırtınasından pek korkardım. Bir gün Marsilya'dan gelirken azim bir fırtınaya tutuldum. Fırtına başlarken daha vapur kayak gibi çalkanmaya, beyaz köpüklerin üstünde kendini kaybetmeye başladı. O zaman kaptanın ve tayfanın yüzünü mütemadiyen aramıştım ve her defasında henüz tehlike dakikasının gelmediğine inanıyor ve korkumu asıl

tehlikenin vüruduna talik ediyordum. Kendi kendime: — Eh fena dakika geldiği zaman korkarım, diyordum....Akşam karanlığı geliyor. Soğuk artıyor. Rüzgâr asker saflarını sağa sola sarsıyor. Vız, vız üzerimizden ölüm aşır geçiyor. — Vay anam, vay anam! On adım ötede uzun kaputuyla, son ışığıyla, teneke matarası parlayan bir nefer yerde yatıyor, uzaklardan sedyeler geçiyor. Kumanda sesleri daha kısık, daha çelik gibi. Önümüzde sırtın hattı bâlâsına yetişen bir yerde tabîî ve siyah kocaman bir çukur var. Ateşten nispeten masun görünüyor. Alay sargı mahalli orası. Alay kumandanı orada mevki aldı ve hakikî dağ hücumu oradan başladı. Karanlık basmadan evvel kafamda bir levha yerleşti. Son sırttan sonra Karadağ ile aramızda küçük, pek küçük meyillerle uzanan bir vadi. Kartaltepe sırtları ile Polatlı sırtları ve Karadağ'ın kendisi hep bu vadiyi ateş altında tutuyorlar. Merkezden hücum edecek olan alay buradan geçmeye mecbur ve en uzun top ateşine bizim alayımız maruz kalacak.... İhsan'ın yüksek sesle Yunanlılara sövdüğünü duyuyorum. Ne garip, ne garip bağıyor. Kudurmuş gibi gidiyor. Anadolu'nun kalbinde kara kaya parçasına kadar gelenlere öyle gayzla, ihtirasla sövüyor ve koşuyor ki... Onlar da sövüyorlar, bomba ve kurşunla beraber taş, çamur atıyorlar, “Türkös, Türkös!” diye galiz bir küfürle bağıyorlar. Kayanın tepesinden onların ortasında son taburun bakiyesinden kalmış kahramanlar var. Orada gırtlak gırtlığa dövüşüyorlar. İhsan arkasına haykırıyor: — Kayanın tepesine, asker! Kayanın tepesine! Kızıl bir “tenvir tabancası” askere İhsan'ı kayaların birine sarılmış, yükseğe atlarken gösterdi. Bir yaralı, şehit kümesi içinde, arkada askerin canı gırtlığında haykırıyor, tamamen kendinden geçmiş, “Allah, Allah, Allah, Allah!” Bombalar ve mitralyöz ateşi bir avuç tırmananların üstünde. Ben bir şey bilmiyorum, sarhoşum, kendimden geçmişim. Onlarla beraber ben de sövüyorum ve haykırıyorum” (2019: 195-199).

4.5.2. *Vurun Kahpeye* Romanının 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında Yer Alan Tarih Konularının Aktarımındaki Yeri ve Önemine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Vurun Kahpeye romanı Hailde Edib Adivar'ın incelediğimiz ikinci eseridir. İlk eser olan *Ateşten Gömlek* romanı gibi İstiklal Harbi döneminde geçen, işgal altındaki Anadolu'nun bir kasabasında yeni göreve başlayan İstanbullu genç bir kadın öğretmenin hikâyesi üzerinden dönemin toplum yapısı, insanların eğitim durumları, Yunan işgaline karşı mücadele eden Kuva-yı Milliye olgusu olay örgüsünün genel çerçevesini oluşturmaktadır. Roman *Ateşten Gömlek*'e göre daha az tarihi olay ve buna bağlı olarak daha az tarihi bilgi aktarmaktadır. Önceki romanda yer alan tarihi şahsiyetlerin isimleri, savaş tasvirleri, antlaşma bilgileri, isyanlar hakkında ifadeler pek yer almamaktadır. *Vurun Kahpeye* romanı bir toplumun içinde bulunduğu çöküntü

dönemindeki eğitim durumu ve buna bağlı olarak oluşan genel zihniyetin tasviri niteliğindedir.

Romanın başkarakteri olan Aliye Öğretmen, babasını I. Dünya Savaşı'nda şehit vermiş annesini ise verem hastalığından kaybetmiş, kendisini öğretmenlik mesleğine adayın vatan evlatlarını kendi evlatları olarak görüp onların iyi bir eğitim almalarını amaçlayan saf bir Türk kızı olarak betimlenmiştir. Romanın girişindeki şu ifadeler Aliye'nin vatanına ve öğrencilerine olan duygu ve düşüncelerini ifade etmektedir: “Toprağınız toprağım, eviniz evim; burası için, bu diyarın çocukları için bir ana, bir ışık olacağım ve hiçbir şeyden korkmayacağım; vallahi ve billâhi!” (Adıvar, 2019: 21).

Yukarıda açıkladığımız başkarakter ekseninden yazar, eğitim kavramının önemi ifade etmeye çalışmış, hikâyede eğitimsiz bir toplumun art niyetli insanlar tarafından din ve manevi değerlerin istismar edilmesiyle en zor dönemlerde bile hayati konularda nasıl kandırıldığını ve bu aldatmanın insanları vatan hainliğine kadar götüreceğini bununla beraber insani değerlerin nasıl hiçe sayıldığını anlatmıştır. Okuyucu-öğrenci *Vurun Kahpeye* romanıyla eğitim kavramının önemini, insani değerlerin kıymetini, manevi istismarın yanlışlığını, yobazlık ve ilerencilik kavramlarının ayrımını ve vatan sevgisi değerinin tüm menfi duygulardan üstün oluşunu tarihsel empati yaparak kavrayabileceği yorumunu yapabiliriz.

8.Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinin temel hedefleri arasında olan modern, inkılaplara duyarlı, Atatürk ilke ve inkılaplarını benimsemiş birey yetiştirme prensibine uygun olarak yukarıda bahsettiğimiz kavram ve değerlerin benimsenmesinde *Vurun Kahpeye* romanının etkili bir materyal olacağını ifade edebiliriz.

Aşağıda verdiğimiz bulgular, Milli Mücadele döneminin, bir kasaba halkı örneğinden psikolojisini ve tarih aktarımını yansıtan bulgulardır.

Romanın “Aliye mektepte” başlıklı bölümünde taşradaki eğitim sistemi, öğrenciler arasında var olan sosyo-ekonomik ayrımcılık kız ve erkek öğrencilerin durumu, toplumsal yapının okula yansımaları gösteren aktarımlar aşağıdaki bulgularda verilmiştir.

“Aliye bir hafta mektebe gidip geldikten sonra, ocağın karşısında yatar ve Gülsüm halanın nasırlı elleri saçlarını rikkatle okşarken, gözlerinin daldığı alevlerde dimağının rüyet

sahasına giren yeni sahneler şunlardı: Mektebin pis ve karanlık toprak avlusunda kokusuna mâni olamadığı kırık kapılı hela, Maarif Müdürü'nün şüpheli işlerine âlet olan ikinci muallime Hatice Hanım'ın rastıklı kaşları, elinden düşmeyen sigarasından sapsarı olan kınalı elleri, sonra bu kadının kendisine eski saraylarda yeni bir gözdeye karşı ihtiyar ve günü geçmiş gözdelelerin mübalağalı tabasbuslarıyla karışık gayzları... Muhayyilesine hâkim olan bu hayalin bir de canlı tarafı vardı. Bazan koşuşan, çok zaman makine gibi sıralara yapışık hasta ve soluk yüzleriyle oturan, İstanbul'un serbest ve yaramaz çocuklarının yüzlerine benzemeyen yağlı, küçük, püskülsüz fesleriyle kız çocuklara tahakküm eden erkek çocuklar, gözünün önünden gelip geçiyordu. Kızlar o kadar acınacak, silik idiler ki, Aliye üzerinde yalnız merhamet izleri bırakıyorlardı. Fakat oğlanlar daha müteceviz, daha canlıydı ve oldukça kasaba halkını temsil eden sınıflara garip surette bir benzeyişleri vardı. Evvela kasaba esnafının çocukları vardı. Bunlar sinnen en sağlam ve en çocuğa benzeyen bir sınıftı. Ekserisinin yuvarlak kırmızı yanakları, yanık yüzleri, siyah gözleri vardı. Yalınayak, yamalı şalvarlarla gelirlerdi ve diğerleri gibi burunları akardı ve elleri simsiyahtı. Buna rağmen Aliye onları en çok sevmiştir. Bunlar da öteki erkek çocuklar gibi kızların, fırsat buldukça saçlarını çekiyor ve dövüyorlardı. Fakat kendi kız kardeşlerini, hatta kendi sınıflarından olan kızları ötekilere karşı himaye ediyorlardı. Muallime Hatice Hanım bu sınıfa hiç ehemmiyet vermez, ders saatinde ekseri sigarasını yakar, sakızını çiğner, önlerine yazı meşki diye attığı ezeli bir besmele, herhangi başını kaldıracak olursa, "Seni kör olasıca piç!" diye üstüne saldırırdı. Adedi az olmasına rağmen imtiyazlı iki sınıf çocuk, eşraf çocuklarıyla memur çocuklarıydı. Eşraf çocuklarının ekserisi cılız, fena bakılmış, sümüklü, kirli, fakat mütehakkim ve ahlaksızdı. Hepsinin cebinde bir tabaka tütünü var. Hemen hepsi Hatice Hanım'la karşılıklı sigaralarını yakarlar, avluda çömelirler; hem sigara dumanlarını savurur, hem evlerinde olanı biteni anlatırlardı. Bu karnı şiş, nefesi kokan, yarı sakat, marazlı çocukları Aliye sevmemiştir. Küçük ve âlil vücutlarında öyle marazî ve vaktinden evvel yetişmiş bir cinsiyet ve sefahat ve bunu öyle mürai bir şekilde örtmeleri ve öyle mutlak surette çalışmaktan kaçan tembel bir halleri vardı ki, herhalde eşrafın müstakbel vârisleri uzun senelerin damla damla biriktirdiği servet için çok tehlikeli görünüyorlardı. Bunların karşısında bir de bunlarla tahakküm ve kibarlık yarışı eden süslü, büyük memur çocukları vardı. Aliye, ilk sınıfa girdiği zaman, pencerelerine kâğıt yapışmış pis dershanede epeyce birikmiş sigara dumanı, laubali sırttan bir sürü küçük yüz gördü. Sınıf olanca kuvvetiyle yeni, yalnız ve zayıf görünen muallimeye kafa tutmaya karar vermiş görünüyordu. Onu şimdi yarı güldüren, yarı kalbini hâlâ hiddetle halecânlandıran olayı hatırlıyordu. Yanakları çukur çukur, mavi gözlü, toparlak bir oğlan, bu eşraf oğullarından Kantarcıların Hüseyin'in küçük oğlunun ayağına sıranın altından ayağını sallarken çarpmıştı. İlk dikkati ve vazifeyi tespiti çalışan Aliye'nin, karşısındaki mütesanit, kapalı ve yaramaz kütlelerin samut ve anlamamaya azmetmiş inadı karşısında yavaş yavaş yanakları kızarmaya başlamıştı. Birdenbire köşede bir vaveyla duydu. Tozlu tahtaların üstünde Kantarcıların Sabri ile yüzünü birdenbire sevmeye başladığı çocuğu yuvarlanıp buldu. Sabri küçüğü yatırmış, kafasını eğmiş, ensesine alabildiğine yumruk atıyordu.

Çocukların hepsi karışmış, dershanede, kol bacak birbirine girmiş, alabildiğine feryat başlamıştı. Aliye buna karşı alacağı vaziyeti kararlaştırmadan Hatice Hanım elinde bir değnekle koşmuş, sağa sola değneği sallamaya başlamış ve hâsıl olan kargaşalıkta hemen Sabri'nin dövdüğü küçüğü kulaklarından yakalamış, o da dövmeye başlamıştı. O zaman Aliye feveran etti: — O çocuğu bırak, dedi. Sonra Sabri'yi kendi yakaladı. Hatice Hanım'ın ellerine verdi. — Bunu şimdi aşağıya götür. Evine gönder. Uslu oluncaya kadar mektebe gelmesin, dedi. Hatice Hanım'ın onun eşraf çocuğu olduğu izahını hiç dinlemedi ve bu, derhal sükûnu iade etti” (2019: 29-32).

Romanda öğrenciye dönemin kadın-erkek ilişkisi hakkında çıkarımlar yapmasını sağlayacak sosyal tarih açısından aktarımlar mevcuttur. Aşağıda verdiğimiz pasajda bunu görebiliriz.

“Muallime Hatice Hanım Sabri'nin elinden tutup evine iade ettiği zaman pencereden mektebi gözetleyen Hüseyin Efendi feveran etmiş, “Ben o kahpeye gösteririm,” diye evinden fırlamış, o hızla yukarıya çıkmış, içeriye dalmıştı. Arkasından Muallime Hatice Hanım mütecessis gözleriyle bakıyor, Sabri sırtıyor, çocuklar büyük bir merakla sahneyi takip ediyorlardı. Dal gibi bir kızın, fazla olarak bir nevi eşraf ve Maarif Müdürü'nün keyiflerine göre değişen, yalnız onlara eğilmekle kasabada kalabilen bir kadının, Uzun Hüseyin Efendi'nin yüzüne korkusuz gözlerle bakıp bir vali azametiyile onu tevbihine fena halde şaşırılmıştı. Hüseyin Efendi de herhangi kadın üstünde tasarrufi şahsî ve tahakkümü tabî bulan bir zihniyetin altında tahtı sallanan bir hükümdar gibi telaşa düşmüş, muğlak bir gazâb sonuna kadar, hakkını, kudretini muhafaza için silahlanan bir vaziyet almıştı” (2019: 35-36).

Romanın hikâyesinin Anadolu'nun işgal yıllarında geçtiğini okuyucu-öğrenciye olay akışında aktaran ifadeler, öğrencinin tarihsel empati noktasında zaman ve mekan algısına yönelik belirleyici bir etki yapabilir; “Bir zaman geldi ki bütün kasaba leh ve aleyhinde yalnız Aliye ile alakadar, yalnız Aliye'yi konuşuyordu. Hatta Aliye, Yunanlıların İzmir'i işgali kadar heyecanlı bir mevzuydu. Fakat henüz bu alaka, fazla tehlikeli değildi.” (2019: 39-40).

Eserde okuyucu-öğrenciye Yunan işgali sırasında halk-Kuva-yı Milliye ilişkisi, Damat Ferit Paşa Hükümeti'nin Milli Mücadele karşıtlığı buna karşı romanın başkarakterinin tutum ve eylemleri öğrencinin hem tarihi bilgiler almasına hem de başkarakter üzerinden tarihsel empatisini güçlendirmesine yardımcı olacak ifadeler yer almaktadır.

“Aliye meselesine kasabada ancak Yunanlıların ileri hareketiyle Kuvayı Milliye'nin çarpışması, aynı derecede bir kuvvetle hisleri tahrikde rekabet edebildi. Memleket derhal

ikiye ayrıldı. Hemen herkes Yunanlıları istememekte müttefik olmakla beraber, bir kısım aynı derecede kuvvetle Kuvayı Milliye'ye aleyhtardı. Hele Maarif Müdürü gibi İstanbul Ferit Paşa hükûmetine bağlı olanlar, bir de şahsî korkularla titriyordu. Eşraf, Kuvayı Milliye'nin bir nevi Bolşeviklik ve eşrafın mallarını alıp halka dağıtacak bir şey diye telakki ettikleri için endişedeydiler. Hele Yunanlıların mütemadiyen ilerlemesi, Kuvayı Milliye'nin ordusuz günleri, onları bütün bütün yeni mukavemet kuvvetine aleyhtar yapmıştı. Bütün bunlar arasında Aliye de güzelliği ve gençliği haricinde bir şahsiyet oluvermişti. O, çok coşkun bir ruhla çocuklara millî marşlar öğretiyor, her yerde memleketi alan yabancıların şiddetle aleyhinde bulunuyor, çocukları ellerinde bayraklarla sokaklarda, biraz halkla mektebi karıştıran millî heyecanla dolaştırıyordu. Bu, tabîi olarak ona kuvvetle bir Kuvayı Milliye taraftarlığı rengi veriyordu” (2019: 41-42).

Yukarıda bahsettiğimiz romanın konusunu oluşturan gerici zihniyetin topluma ve Milli Mücadeleye karşı olumsuz etkileri hakkında aşağıdaki bulguda öğrenciye aktarımlar mevcuttur. Bu aktarımlarda eserde din istismarcılığının, gerici zihniyetin ve Milli Mücadele karşıtlığının sembolü olarak karşımıza çıkan karakter olan “Hacı Fettah Efendi” üzerinden okuyucu-öğrenciye Milli Mücadelenin karşısında yalnız işgal askerlerinin değil toplumumuzdan çıkan eğitimsiz, menfaatçi kötü karakterlerin de olduğu aktarımı yapılmaktadır.

“İşte kasabada işler bu merkezde olduğu günlerde bir hadise onun karşısına, hayatında iki büyük âmil olan simaları, Hacı Fettah Efendi ile Tosun Bey'i çıkardı. Bu, bir cuma günü ve cuma vakti oldu. O, çocukları toplamış, bayrak, şarkı hepsi tamam, tabur halinde gezmeye çıkarmıştı. Aynı zamanda da cuma namazından sonra Hacı Fettah Efendi halkı meydanda toplamış, yüksek sesle Kuvayı Milliye aleyhine vaaz ediyordu: — Bıyiksızları, gâvurlar gibi yakalık takanları, din düşmanı olanları istemeyiniz! Onlar ki ellerine kudret geçer geçmez mukaddesatı çiğner, kadınlarımızın örtülerini kaldırır, sünnet ve farzı inkâr ederler. Onları istemeyiniz! Ey ahali onların kanı kâfirlerin kanı gibi helaldir. Hatta derim ki, herhangi bir kuvvet ve hükûmet, nereden gelir ve kim olursa olsun, camilerimizi, dinimizi siyanet ederse ona biat ediniz” (2019: 42-43).

Bu bulguyu takiben yaptığımız yorumu destekleyici ve gerici zihniyetin çağdışı eylem ve düşüncelerine, din adı altında gerekçeler sunarak bunları haklı gösterme gayretleri aşağıda verdiğimiz bulgulardan anlaşılmaktadır:

“Bir aralık Hacı Fettah Efendi'nin küçük gözleri daraldı, sesi kısıldı, elleriyle işaretler yaparak halka muhteris bir fısıltı ile bir şeyler telkin ediyordu. O, ahalinin ikide birde başlarını çevirip kendine baktıklarını zannediyordu, avuçları soğuyor, şakakları terliyordu. Çocukları geri çevirecek mi, ileriye yürütecek mi, bir türlü karar veremiyordu. Gözleri kararır gibi olduğu bir anda idi, iki ses birden duydu. Sağından duvarın arkasından bir baş

uzandı, sarı, keskin, iştaha ile gayzla, fitne ve hile dolu uzun bir baş. — Gördün mü eşraf evladına hakareti, gördün mü Kantarcıların Hüseyin’i beğenmemeyi? Nihayet benim ayağıma, benim kollarımın arasına yalvara yalvara düşeceksin. Bu, Hüseyin’in kendi idi. Solunda bir çocuk sesi vardı, katı, küçük ve kirli bir el onun eline muhabbetle sarılmıştı. Yanakları çukur, gözleri mavi bir yüz, ona galeyanla çevrilmişti. Eğildi, o da Hidayet’in yüzü idi. Ellerini temizletirmeye muvaffak olamadığı, fakat ateşli ve rakik kalbine sahip olduğu çocuk: — Hoca Hanım, korkma, ben sana kim bir şey yaparsa keserim, diyordu. Bu çocuk, Kantarcıların Sabri’den kurtardığı fakir çocuktur. O zaman kendi de hayret ettiği bir sükûtle başladı: Senin için ey bayrağımız Ölürüz de vermeyiz Kırk küçük boğaz olanca kuvvetiyle bağıyor, kırk çift küçük ayak mübalağalı bir intizamla Aliye’nin arkasından yürüyordu. Fettah Efendi birdenbire kısık sesinin en ateşli ve gayzlı kuvvetiyle bağıyordu: — Görüyor musunuz? Erkeklerin içinde yüzü gözü açık namahremler Müslümanların kalbini fesata vermek için şarkı söyleyerek dolaşıyorlar. Bunlar, bunlar mel’undur, bunların eline çocuklarınızı teslim etmeyiniz, eğer bir gün yalnız içimize Yunan girdiğini değil, başımıza taş yağdığını görmek istemiyorsanız, bu karıların üstleri başlarıyla beraber kendilerini de parçalayınız, yoksa Cenabı Hakk’ın bütün gazâbları üzerimizden eksik olmayacaktır” (2019: 44-45).

Daha önce bahsettiğimiz eserle ilgili işgal dönemindeki halkın yapısı Kuva-yı Milliyeye karşı farklı bakış açıları ve ilişkileri bununla beraber Yunan ordusunun Kuva-yı Milliyecilere karşı mücadele yöntemlerinden Kuva-yı Milliyecilere karşı kara propaganda yapmaları aşağıdaki bulguda okuyucu-öğrenci için dönemi anlama noktasında yardımcı olabileceği yorumunu yapabiliriz. Eserde Kuva-yı Milliyecilerin lideri, “Tosun Bey” adındaki bir karakter olarak tasvir edilmiş; romanın ilerleyen bölümlerinde de vatansever öğretmen kimliğini temsil eden başkarakter Aliye ile Tosun Bey arasındaki bağ, öğrenci için duygusal insani ifadelerle romanın vermek istediği mesajları içselleştirmesine yardımcı olabilecek bir ortam yaratmıştır.

“Tosun, Karadeniz sahillerinin yetiştirdiği bülend, haşin ve kartal yüzlü, mütehakkim ve güzel bakışlı bir genç yüzbaşı idi. Yunanlıların İzmir’e girdiği gün, hemşehrîlerinden bir çete ile dağa çıkmıştı. Kat’i bir imanı, o kadar müthiş bir kin ve isyanı vardı ki, Yunan ordusu en çok onun çetesinden ürkmüş, binaenaleyh Türk köyleri arasında da en çok onun çetesine ait mezalim hikâyeleri intişar etmişti. Filhakika, Yunanlılara müzaheretini olduğunu işittiği adamlara en müthiş cezalar tayin ediyor ve kendisinin bu zaafını anlayan kasaba ve köylerdeki ağalar birbirlerini imha için, Tosun kasabalarından geçerken birbirleri aleyhine en ince tezvîr ve fesat planları kuruyorlardı. Halk, o havalide birbirlerine garaz bağlarlarsa hep “Tosun Bey gelsin de ben sana gösteririm”, “Tosun Bey’in hışmına seni bir uğratayım da gör”, diye tehdit ediyorlardı. Buna mukabil Tosun Bey de bir seneden fazla süren bu kurtuluş sergüzeşinde ahalinin bu zaafını hayli öğrenmiş ve tezvîrlere, ifsâdâta o kadar

çabuk kapılmıyordu. Bundan dolayı ahalinin Hacı Fettah Efendi hakkında, o daha ayağının tozunu silmeden verdiği tafsilata kapılmadı. Artık çetesine hayli intizam vermiş, çetesini geçindirmek için yaptığı tahsilatı oldukça muntazam bir şekilde sokmuş ve bariz bir surette daha insafli ve hatta müsaadekâr davranıyordu. Yunanlıların girdiği yerlerde, halkın mütemayil görünmek mecburiyetini, hiç olmazsa hazmedebilecek bir zihniyete dahil oluyordu” (2019: 48-49).

Vurun Kahpeye romanının konusundan bahsederken belirttiğimiz gerici-ilerici zihniyetlerin, cahil ve eğitilmiş insan tiplerinin bakış açılarının işlenmesi durumu aşağıda verdiğimiz bulguda da örneklendirilmiş olup; Kuva-yı Milliyeciler üzerinden Milli Mücadelecilerin yenilikçi-modernist bir yapıya sahip oldukları belirtilmiş ve romandaki gerici-ilerici, vatansever-vatan haini ikilemlerindeki ilerici ve vatansever tarafın karakterlerine, taraflarına bir dâhil edilme yapılmıştır. Bu ekleme öğrenci için derslerde gördüğü Kuva-yı Milliyeci kavramının sadece düşmanla silahlı çatışmaya giren bir yapı olmadığını ifade eden ve Kuva-yı Milliye kavramının içeriğini dolduracak aktarımlar olduğu yorumunu yapabiliriz.

“Kuvayı Milliye kumandanlarının müşterek ve bariz bir hususiyeti vardı. Çavuşundan paşasına kadar içlerinden yeni bir şeyler isteyen herhalde hiç mutaassıp olmayan, mühim bir surette yeni kadına taraftar olan bir şey vardı. Tosun Bey Hatice Hanım’a sert sert baktı: — Muallime Hanım, namus kadının yüzünü açıp açmamasında değildir. Din de peçe demek değildir. Öyle kapalı kadınlar vardır ki kapı arasından her türlü rezaleti yaparlar. Onun için yeni Hoca Hanım’a yüzü açık diye kasabanın hücumu hiç hakkı yoktur. Çocukları İstanbul usulü güzelce okutan herhangi hoca hanıma birisi yan bakarsa biz onun terbiyesini... Hatice Hanım derhal atıldı: — Elbette Efendim, biz de eski İstanbulluyuz. Bu genç kızların bazan öyle iyileri olur ki” (2019: 54).

8.Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde Kuva-yı Milliyecilerin olumlu ve olumsuz özellikleri ifade edilirken okuma parçası olarak kullanılabilir, öğrencinin bu müfredat bilgilerini ezberden, öğrenme durumuna geçmesine yardımcı olabilecek bir kurgu-diyalog romanda yer almaktadır. Bu bulguda Kuva-yı Milliyecilerin halktan maddi destek alması durumu belirtilmiş bununla beraber Tosun Bey karakterinin Kuva-yı Milliye gruplarının halktan hesapsız kitapsız maddi taleplerinin olmayacağı ifadesi öğrencinin, Kuva-yı Milliyeden düzenli orduya geçiş sürecindeki Kuva-yı Milliye'nin olumsuz özelliklerinden birini zihninde somutlaştıracaktır.

“Ağalar, memleketimize düşman girdi. Ne mal, ne ırz, ne de can bıraktı. Bizler düşman kovmak için dağa çıktık. Tabii olarak henüz memleket resmî hazinesinden bizi besleyemez.

Bizi düşmanı kovuncaya kadar siz besleyeceksiniz. Bilirsiniz ki ben fakara ahaliden ne para alır, ne de maiyetime aldırım. Öyle diğer çeteler gibi aklımıza gelen parayı da istemeyiz. Bu havaliden muayyen miktarda bir defaya mahsus olarak bir para keseceğiz. Bunun haricinde kim sizden beş para isterse kafasını koparırım. Gücünüz neye yeter, siz söyleyiniz? Ağaların kimi öksürdü, kimi yutkundu, Fettah Efendi'nin küçük gözleri zehirle doldu; fakat kimse söz söylemedi, yalnız Ömer Efendi: — Siz ne istiyorsanız bizim halimizi düşünerek bir teklif edin, dedi. Tosun Bey tavana baktı. Bir an düşündü, sonra kat'î bir sesle: — Otuz bin lira, dedi, fakat birini ahaliden almayacaksınız. Size bir liste hazırladım, yalnız ismi geçenlerden alacağız. Kantarcıların Hüseyin Efendi on bin lira, Hacı Fettah Efendi beş bin lira, Garipler'in Mustafa Ağa üç bin lira, eşraftan Mehmet, Ömer, Hacı Ziya, Ahmet, Latif Ağalar kalan on iki bin lirayı taksim edecekler. Bu, Efendiler, benim altmış kişilik kuvvetimin bir senelik masarifidir. Size müfredat hesabı da göndereceğim. Ta ki bu gençler memleketleri için değil, para için dövüşüyor demeyesiniz; bir diyeceğiniz var mı” (2019: 55-56).

Yazar eserinde öğrenciye Yunan işgal zihniyetini anlamada yardımcı olabilecek anlatımlar kaleme almış ve bunu Yunan komutan Damyanos karakteri üzerinden gerçekleştirmiştir.

“Binbaşı Damyanos, müfrit bir milliyetperverlik istila şeklinde tecelli ettiği zamanlarda yetişen çok umumi ve bütün bu ruhun ifadesi olan bir insan örneğiydi. O, milliyetperverliği Yunan olmayan her şeye saldırmış zanneden en iptidai, hatta Balkanlar'da bile modası geçmeye başlayan dar bir zihniyetle görür ve kendi mefkûresini nutuklarıyla da kendi ırkından olmayanların, bilhassa Müslüman olanların (Yunan tebaası olsalar bile) malı, canı Yunanlıların bir hakkı olduğunu telkin ederdi. Onun Anadolu seferinde kanaatleri, nokta-i nazarları vazıhtı: (Her Türk'ü imha, her Türk'ün malını Yunan'a maletmek). İşte bunun için Damyanos, maiyetiyle Yunanistan'a hırsız ve katil bir sürü Yunan vatandaşı yetiştiriyordu. O, kanaat getirmişti ki ne kadar adama öldürmek ve çalmak için saha temin ederse o kadar yeni milliyetperverlik taraftarları ve fedakârları çoğalacaktı. Bunda da tabii, her hırsız ve âdi adam gibi, kendi yaptığı ve yapacağı cürümlere iştirak etmiş adamların adedini çoğaltmak ve şahsını korumak isteyen iptidai bir tahaffuz planı vardı. Damyanos, müfrit ve ateşli, milliyetperver bir kumandan olarak tanınmıştı. Onun hiçbir insanî mülahazası şimdiye kadar hırslarını tatmine mâni olmamıştı. Onun bir nevi kaba bir kışla ve kahvehane hitabeti vardı ki, en meşhur cümlesini askerler tekrar ederlerdi: “Ey Elenler (Yunanlılar), azminizin düşmanı olan Türkleri öldürünüz, Türkiye'yi alınız.” Bu cümlesini sosyalist Yunan gazetelerinden biri, bir gün almış, mizah sütunlarına geçirmişti. Damyanos burada, karikatür halinde kocaman bir kazana Yunan askerlerini atıyordu. Altında şu cümle vardı: “Türkiye'yi istila için adedi kifayet etmeyen Yunanlıların sulandırılıp çoğaltılması.” (2019: 75-77).

Daha önce bahsettiğimiz, bir toplumda eğitimsizliğin yarattığı kötü insanların vatan hainliği derecesine kadar gelmesi durumu, romanda birçok örnekle izah edilmiştir. Cahillik ve vatan hainliği kavramlarının sembolü olan Hacı Fettah Efendi'nin Yunan askerleriyle olan işbirliği bunun en çarpıcı örneklerinden biridir.

“Hacı Fettah Efendi ile Uzun Hüseyin Efendi odaya girince uzun boylu, geniş omuzlu, kır saçlı, bıyıkları uzun, bir gözü camdan bir binbaşı mültefit bir yüzle onları karşıladı. Ufak tefek gözlerinde daimi bir korku taşıyan Giritli tercümanına Rumca: — Hocaya söyle, safa geldi, otursun, ona kahve içireceğim. Türklerin hocalarına biz nasıl hürmet ederiz; onu da hemen anlat, dedi. Damyanos, Hacı Fettah Efendi'yi bir şikâyet için gelmiş zannediyor ve bu vesile ile son zamanlarda haleldar olan emniyeti iade için arzusunu yapmaya karar vermiş bulunuyordu. Fakat Hoca'nın ihtiyar, zayıf elleri, dişsiz ağzı, bulanık, kanlı gözleriyle tercümana fısıldar gibi anlattığı kelimeler kendisine tercüme edilirken yerinden kalktı, hayretle ve sevinçle bir: — Diyavolo! savurdu. Hacı Fettah Efendi kendisine kasabanın en mühim adamı süsü veriyor, kasabanın efkârını Yunan lehine kendisi çevirmiş olduğunu söylüyordu. Sonra Tosun Bey'in kuvvetlerinin adedini, ne suretle Yunan karargâhını basmak, ilerlemesine mâni olmak için hangi köprüyü atmak istediğini anlattı. Eğer Kumandan Damyanos kasabaya gelirse bütün eşraf, başında kendisi olduğu halde, onu istikbal edeceklerdi. Damyanos evvelâ telefonla Rumca emirler verdikten sonra yüzünde sevinç ve muvaffakiyet tebessümüyle kendisi konuşmaya başladı. Hoca'nın malumatından memnun olmuştu. Fakat bazı sualler sormak istiyordu. Acaba kasabada Yunan aleyhtarı hiç kimse yok muydu? Hacı Fettah Efendi'nin yüzü derûnî bir kasırğa ile karıştı, ayağa kalktı, sağa sola baktı, sonra sesi kapalı koridorlardan geçen fırtınalar gibi hisiltılı ve esrarlı bir kuvvetle: — Nasıl olmaz? Ömer Efendi var ki, Tosun Bey'i evinde misafir eder, Kuvayı Milliye için canını feda eder. Çorbacı bir kere kasabaya gelsin, biz onun elini ayağını bağlar, teslim ederiz. Hem öyle zengin, öyle zengin ki... Vicdansız, şeriat bilmez bir herif, benim bağımın dört dönümünü kendi bağına maletmek için tapu memuruna rüşvet verdi. Bakın anlatayım... Damyanos, uzun ve kocaman elini kaldırdı. İzahatı kâfi buldu, işi anladı. Fettah Efendi'yi harekete getiren gayzın insanî tarafı, şüphelerini tamamen izale etti....O akşam Damyanos, karargâhı ile Yunan karargâhı umumisi arasında mütemadi bir telefon ve telgraf muhaberesi geçti, bütün Damyanos kıtaatı süratle harekete geçiyordu” (2019: 77-81).

Bu bulgudaki olayı takiben gelişen süreçte Yunan birlikleri kasabaya saldırmış ve hikâye daha heyecanlı ve merak uyandırıcı bir hal almıştır. Bu durum okuyucu-öğrencinin eserin mesajlarını daha istekli almaya çalışacak bir hazırbulunuşluğa sevk edeceğini söyleyebiliriz.

““Yunanlılar geliyor!” Kasabanın bir başından öteki başına kadar bu dehşet haberi karayel gibi esti, geçti. Bu haberi kim kimden duymuş, nasıl yayılmış, doğru mu, değil mi, kimse

sormuyordu. Ak sakallı ihtiyarlardan üç yaşında çocuklara kadar herkes en iptidâî bir can korkusu içinde başını, aklını kaybetmişti. Ne yapacaklardı? Kaçacaklar mı? Kalacaklar mı? Tehlikeden nasıl başlarını kurtaracaklar? Bilmiyorlardı...Kapının anahtar deliğine uydurulmuş bir ağız: “Allah aşkına açınız, Ömer Efendi tarafından geliyorum, sizi kurtaracağım, kasabayı Yunanlılar bastı,” diyordu. Gülsüm hala, evvela tereddüt etti ve Aliye'nin yüzüne baktı, biraz düşündüler, sonra kol demirini kaldırdılar, kapıyı aralık ettiler” (2019: 91-94).

Hacı Fettah Efendi'nin işbirliği ve gerçekleşen Yunan işgalinden sonra kasabada Hacı Fettah'a inanan cahil halkın, işgalcilerle yaptıkları işbirlik ve Milli Mücadele yanlılarının tutuklanması gelişmelerini anlatan bölümler öğrencinin İstiklal Harbi'nin psikolojisini anlamada faydalı olacak bulgulardır.

“Ömer Efendi'yi bulmuşlardı. Bir saat evvel Durmuş, meydandan geçerken, Ömer Efendi'nin ellerinde kelepçe, etrafında Yunan askerleri, Fettah Efendi ve birkaç yerliden müteşekkil bir alayla Yunan karargâhına giderken görmüştü...Kumandan'ın odasındaki lüks lambasını henüz yakmışlardı ki kapıda bir gürültü oldu ve bir nefer odaya girdi. Hacı Fettah Efendi'nin kasabanın en mühim Kuvayı Milliyeci'sini Yunan neferleriyle beraber tutup getirdiğini, hemen Kumandan'ın huzuruna girmek istediğini haber verdi” (2019: 104-106).

Eserdeki olay örgüsünün ilerleyen bölümlerinde menfaatleri için Yunanlılarla işbirliği yapan “Kantarcıların Hüseyin Efendi” adlı karakterin beklediği menfaatleri alamyınca Milli Mücadele yanlısı gibi görünmeye çalışarak eğitimsiz ve çıkarıcı insanların sahip olduğu tutarsız ve oportünist bir tavır sergilediğini görmekteyiz. Bu durumun, öğrenci için zıt örnek üzerinden iyi insan gelişimine katkı sunarak, tarih eğitiminin misyonuna yardımcı olacağı yorumunu yapabiliriz.

“Ömer Efendi, Atina'ya sürülmüş, tarlalarının bir kısmına Hacı Fettah Efendi sahip olmuştu. Kantarcıların Hüseyin Efendi, Aliye'ye sahip olmayı beklerken bu, Damyanos ancak Tosun Bey'in ele geçirilmesinden sonra kabil olacağını söylemişti. Bundan dolayı Hüseyin Efendi hayli Yunanlılara küskün ve gizliden gizliye kendisine Kuvayı Milliye süsü vermeye başlamıştı. Biraz milli harekete taraftar telâkki ettiği her adama Yunan idaresini, Damyanos'u çekiştiriyor, bunun arasında da Aliye'nin Kumandan'a yüz verdiğini, babası idam edilecekken, onu sürgün ile kurtardığını, binaenaleyh şayet Türk kuvvetleri gelirse evvela Aliye'nin ceza görmesi lâzım geldiğini söylüyordu. Bununla beraber, yine Damyanos'un âlemlerine devam ediyor, ona her türlü zevk malzemesi ve zemini hazırlıyordu. Damyanos, Aliye'nin, Hacı Fettah Efendi ve Uzun Hüseyin Efendi'nin düşmanlığı karşısında, er geç kendisine dehâlet edeceğine, etmezse onu Atina'ya göndereceğine kani bulunuyordu.... Çok garip olarak, bahara doğru kasabada en koyu

Yunan taraftarı ve Yunanlıları kasabaya davet etmiş olan Hacı Fettah Efendi ile Kantarcıların Uzun Hüseyin Efendi, yavaş yavaş hem servetlerini, hem de şahıslarını muhafaza için Türk ordusuna taraftar olmak, onların gelmesini temenni etmek zaruretine düştüler” (2019: 158-160).

Romanın sonlarına doğru Yunan işgal güçlerine karşı Türk birliklerinin saldırı durumu, halkın ve ana karakterin psikolojik tasvirleri işgalden kurtulmak isteyen vatansever insanların ruhsal yapıları hakkında bilgiler vererek okuyucu-öğrencinin İstiklal Harbi döneminde milli mücadele veren tüm Anadolu halkının psikolojik durumunu anlamasına yardımcı olacak kurgulara aşağıdaki bulgularda ulaşılmıştır.

“Yine sarı bir sonbahar ayı, ılık ve berrak mavi boşluktan kasabanın damlarına bakıyordu. Yine açık beyaz perdeler arasından olgun, altın salkımları parlıyordu ve yerdeki yatağında uyanık Aliye, kasabada son haftadaki garip manevi havayı tahlile çalışıyordu. Ne oluyordu? Herhalde Yunanlılarda bir endişe, bir düşünce vardı. Kasabadan harice, hariçten kasabaya Yunan askeri girip çıkıyordu. Fırtınadan evvel, tutulacak kadar, dokunulacak kadar ağır vücudu hissedilen gayri tabii bir sükûn vardı. Bundan başka, kahvelerin, dükkânların önünden geçerken, hatta alışveriş ederken ahaliyi zihnen meşgul ve köşelerde birbirleriyle fısıldaşır buluyor. Hatta küçük çocukların yüzünde bile garip bir tecessüs ve intizar vardı. Son bir aya yakın Tosun’dan da hiçbir haber almamıştı. Bütün bunları birbirine katarak içinden bir duygu, ona, Türk ordusunun Yunanlılarla çarpışmaya ya başlamış veya başlamak üzere olduğunu söylüyordu. Bu his, çocuklar gibi onun içini şiddetinden acıdan bir sevinç çarpıntısıyla mütemadiyen sarsıyordu. Taarruz başladı mı? Herhalde, bundan açık bir surette bahsetmemekle beraber bu hissi, gayri şuurî bir tarzda etrafına yayıyordu. Gizli gizli kasabada istikbal hazırlıkları da oluyordu. Aliye, mektep çocuklarına yavaş sesle manzumeler ezberletiyor, kızların analarına beyaz kırmızılı esvaplar yaptırmak için, imalarda bulunuyordu. Herhalde kasaba ahalsinin ruhunu kısıkrak sarmış, derinden istila etmiş mukaddes bir sevinç vardı....Aliye de bütün bu müstesna hava ve muhit içinde geceleri geç vakte kadar bayrağını işliyor, Tosun Bey’in kuvvetleri yine o meydandan girerken nasıl bu bayrakla onları karşılayacağını rüyasında görmek için uyuyor, erkenden fevkalade bir çarpıntı ile uyanıyor, saatler ve günler böyle geçiyordu....İlk beyaz ziya pembeleşmeden Aliye, odayı topladı, pencereyi açtı, başını sardı. Gülsüm halanın gelmesi ihtimaline karşı hazırlandı. Kasabanın uyuyan bahçelerinden yüzlerce horoz, sabah neşesiyle öterken Gülsüm hala da karşığı odada kıpırdadı. O zaman, Tosun birdenbire Aliye’ye vaziyeti anlattı. Bugün, Aliye’nin yanında kalacak, akşam karanlığında çıkacak, gidecekti. Evet, Türk taarruzu başlamıştı ve ilerliyordu ve kasabanın kurtuluşu birkaç günlük mesele idi. Tosun, kuvvetleriyle pîşdârlık ediyordu ve bu kasabada pek mühim bir vazife almıştı. Bunu genç kıza söylemek pek istemiyordu. Çünkü üzülecekti. Tosun Bey’in kuvvetleri, Yunanlıların buradan kaçarken yapmaları muhtemel olan mezalime mâni olacaktı. Yeter ki Tosun vazifesinde muvaffak olsun, Yunanlılar bu kasabanın cenubunda

birikiyorlardı ve kuvvetle mukavemet edeceklerdi. Damyanos dünden beri, kasabaya kolordu kumandanı ve bu havali Yunan kuvvetlerine hâkim vaziyetinde dönmüştü. İsterse, çok korkuyorsa Aliye’yi de akşam beraber kaçırabilirdi. Çünkü diğer ricat ettikleri yerlerde genç kızlara pek feci muamele etmişlerdi. Aliye, kaçmak istemiyordu. Kasabanın kurtuluşuna, genç talihine o kadar emindi ki, hem o son dakikaya kadar felaketlerinde ve kurtuluşlarında mutlak onlarla beraber kalacaktı. Tosun yapacağı büyük işi yaparsa, zaten Yunanlılar çingene gibi perişan olacaklar ve kaçacaklardı” (2019: 163-169).

Eser bu bulgunun devamında Türk birliklerinin karşı saldırılarını ve bunun sonucunda kaçan Yunan askerlerinin yaptıkları zalimane eylemlerini tasvir eden aktarımlarla devam etmektedir.

“Genç muallimenin ince yüzü pembeleşti: — Mümkün olduğu kadar sizi çabuk görmek isterdim Kumandan, dedi. Harp meclisi çok süratle ve çabuk neticelendi. Türk ordusu Afyon’a muzafferden girmişti. Yunan işgali altındaki Türk kasabalarından bu hakikat, çok itina ile saklanıyordu. Damyanos’un kuvvetleri bir müdafaa için hazırlanıyor, hem de ordunun dahilde selameti için yerli ahaliyi çok sıkı bir göz hapsi içinde tutuyorlardı. Her kasabadaki asker bozulduğu takdirde Türklere azamî zararı vermek, kasabayı yakmak ve geniş ölçüde yağma yapmak için teşkilat yapmıştı. Zatî servetini çok, istediğinden fazla kabartmış olan Damyanos, kasabadaki yağmayı avenesine terk etmek istiyordu. Bilhassa kendisinin menkûb olmasına az daha sebebiyet verecek olan Kantarcıların servetini mutlak maiyetine bırakmak, onları kazanmak istiyordu. Bütün bunların arasında Damyanos’un geldiği dakikadan beri en ehemmiyetle yaptığı plan, Aliye’yi elde etmek ve kaçırmaktı....Ne kadar saat, ne kadar yıl, ne kadar asır gelip geçti, bilmiyordu. Fakat nihayet, nihayet işte ilk tarakka, işte karargâhın pencerelerini sarsan, bütün kasabayı cehennemî sesiyle yırtan, tazyikî ile camları parça parça eden ilahî muvaffakiyet! Cephane atılıyor, cephaneye atılıyor. Sonra büyük bir panik, kaçışan askerler, birbirine giren karargâh ve Damyanos’un neferler arasına kadar giren paniği teskin için koştugu kargaşalık dakikaları ve bütün askerlerle, ahaliyle koşan, kaçan Aliye... Sabah titrek beyaz ışıklarla kasabanın zulmetini dağıtıyor ve horozlar öterken Aliye, Gülsüm halanın kolları arasında bir ölü gibi küskütük, kaskatı, bir daha uyanmayacakmış gibi baygın yatıyordu” (2019: 184-189).

Kitaba dair son bulgular ve yukarıda bahsettiğimiz yorumları destekleyici pasajlar aşağıdaki bulgularla devam etmektedir:

“Damyanos, cephanenin atılmasıyla başlayan paniği teskin edemedi ikinci bir haber, kasabadaki Yunan kuvvetlerin maneviyatlarını altüst etti. Askerin hatt-ı ric’atı üzerindeki büyük köprü yıkılmıştı. Bozgun başlarsa, topları ve ağırlıkları götürmek imkânı gitmişti. Bu yeni hâdise üzerine Damyanos, erkân-ı harbiyesiyle yeni bir karar almaya zaman bulamadan, bekledikleri Türk taarruzu başladı. O zaman bütün fecaati ve facia kudretiyle

kasabanın felaketi başladı. Dağılan ve inzibatı tamamen yok olan Yunan askeri, baştan başa kasabayı yağmalamaya ve yakmaya başladılar. Kasabanın üstünden muazzam ve kızıl bir ateş dalgası her şeyi sarıyor, yalıyor, yutup geçiyordu. Bu ateş dalgası arasında insanlar kaçışıyor, boğuşuyor, yanıyor, kıyamete benzer bir vaveyla ile çığırıyorlardı. Damyanos, ancak Yunan ordusunun tamamen elinden çıktığını, inhizamın mutlak ve kat'î olduğunu anladığı zaman, kendi firar vesaitini, muhafaza heyetini topladı ve karargâha döndü. Aliye, kargaşalıktan istifade ederek kaçalı birkaç saat olmuş, kimse onunla meşgul olmamıştı. Her şeyin mahvolduğu bu anda, Aliye'nin de elinden kaçmasından Damyanos o kadar sarsılmış, o kadar çıldırmıştı ki, inzibatsızlığı, paniği bahane ederek eliyle birkaç Yunan neferini vurdu. Sonra küçük bir kuvvetle en çok ateşler içinde olan Aliye'nin mahallesine koştu. Aliye'nin evinin olduğu mahalle, köşede Durmuş'un küçük balçık kulübesi müstesna, tamamen yanmıştı. Kendi neredeydi? Nasıl kaçmıştı, sağ mıydı? Tahkiki gayri kâbildi. Tarifi gayri kâbil bir boğuşma, bir felaket, bir kan sahnesi olan bu kasabaya Türk askerinin girmesi gün değil, saat meselesiydi. Damyanos da Türk topları kasabanın eteklerine düşerken ve bu ayakta nihayetsiz bir korku ve işkence içinde çırpınan halk, muvakkat bir cinnet içinde kaynaşırken, bütün bu trajedi, mütemadî bir ateş ve duman içinde kaybolurken, kendisi de maiyetiyle çekildi, gitti. Damyanos çekildikten bir saat sonra, kasabanın yarısından fazlası yangın ve kıtal harabesi olan sokaklarında bir tek Yunan neferi kalmamıştı” (2019: 190-191).

Roman boyunca cahil kasaba halkının tutarsız duruşları olayların sonunda da devam etmiş ve kötülüğe, vatan hainliğine dönüşen bu eğitimsiz, cahil durumları hikâyeyi en trajik noktaya getirmiştir. Bu durum öğrencinin yoğun bir duygulanma içerisine girerek romanın vermek istediği tarihsel mesajı kalıcı bir şekilde almasına yardımcı olacaktır yorumunu yapabiliriz.

“Gece yarısı kasabada hiç Yunan kalmadığına kanaat getiren ahali, hapishaneye hücum ettiler, mahpusları salıverdiler. Yunanlıların zulüm ve işkencesinden kurtarılan, bir nevi millî kahraman gibi ilk takdis edilenler arasında, hapishaneye birkaç saatten beri atılmış olan Hacı Fettah Efendi ile Kantarcıların Uzun Hüseyin Efendi de vardı. İlk ahaliye Yunanlılar aleyhine nutuk irad eden, Türk ordusunu selamlamak için bir heyetin kasabanın hudutlarına gidip beklemesini teklif eden, Hacı Fettah Efendi oldu. Yunanlılarla işbirliği yapan, Yunanlılar olduğu zaman hiç olmazsa millî orduya aleyhtar olan kasabanın en aşağı tabakası, en büyük velvele ve nümayişle günün milliyetperverleri ve kahramanları olmuşlardı. Hepsi birden bu heyete Hacı Fettah Efendi'yi, Yunanlıların daha o gün gündüz, evinden alıp ite kaka götürdükleri Hacı Fettah Efendi'yi reis olarak teklif ettiler. O, reddettiğe ahali onun kabulünü ısrarla talep ediyordu. Hacı Fettah Efendi, bunu şiddetle reddetti. Türk ordusu kasabaya girmeden, aralarında temizlenecek adamlar vardı. Mutlak kasabaya kendi çektiklerinin cezasını bir yere ödetmek ihtiyacını hissediyordu. Hacı Fettah Efendi büyük bir kabiliyetle, bu felaketin pahasını ödeteceği kurbanları en müdafaasız, en

biçarelerdene intihap etmek istedi. — Biz, kendi ordumuz girmeden, burada şeriatın namusunu temizleyeceğiz, izzet ve şerefini yükselteceğiz. Evvela, burada Yunanlılara namusunu satmış ne kadar kahpe varsa temizleyeceğiz. Şu büyük cami meydanında, Allah'ın beyti önünde onları öldüreceğiz. İslam'a, İslam'ın namusuna hıyanet etmiş bir tek kahpe bırakmayacağız, diye haykırdı. Bir kısım halk, kendi kendine orduyu karşılamaya giderken, Hacı Fettah Efendi de bu mukaddes işi göreceklere başında, en ateşli nutuklarıyla kalabalığı galeyana getirerek, kahpeleri bulmaya gitti....Aliye, Hacı Fettah Efendi'nin şeriat uğruna kurban ettirdiği, Kantarcıların Uzun Hüseyin Efendi'nin milliyet namına parçalattığı ilk hain kahpeydi. Yunan kumandanının karargâhında son gece görülen bu İstanbullu kahpenin, etinden, kemiğinden bir zerre bırakmamak [için] Hacı Fettah Efendi'nin din ve millet namına ikna ettiği halk, ahdetti. Alacakaranlıktan ilk sıyrılan beyaz ve titrek ışık, kasaba meydanında, beyaz caminin gölgesinde halkın büyük bir şecaatle Yunan kumandanıyla münasebeti olan iki kadını parçaladıklarını, cehennemî bir fevranla insanların kolları, yumrukları, sopalarıyla kaynaştıklarını gördü. Bütün kasabanın ufuklarında iki ses, çirkin, fakat muhteşem bir ahenkle karışıyordu: — Vurun kahpeye, vurun kahpeye. — Allahüekber, Allahüekber.... — Siz, dün Yunan kumandanının adamları, kasabanın zalimleri olan bu hainlerin sözüyle beni nasıl öldürüyorsunuz, diye haykırdı. Bunlar Yunanlıları kasabaya davet etmedi mi? Bunlar babam Ömer Efendi'yi, ordumuzu istiyor diye sürgün etmedi mi? Bana değil, Hacı Fettah Efendi'ye, Uzun Hüseyin Efendi'ye vurun! Aliye'nin sesi ve itham eden güzel sözlerinde kendi derileri için tehlike sezen Hacı Fettah Efendi ile Uzun Hüseyin Efendi, kin ve intikamlarına karışan can korkusuyla daha iğrenç, daha korkunç oldular: — Kahpeyi daha söyletiyor musunuz? Dün akşam Damyanos'un koynundan çıktı. Dün bizi hapse attırdı, Yunan zabitleriyle cümbüş eden, dinini, milletini aşağılayan bu karıyı söyletmeyiniz. Bunu dinleyenler kâfirdir. Vurun, vurun, vurun, kahpeye vurun! Kafasını, hâlâ söz söyleyen dudaklarını parçalayınız; erkekleri baştan çıkararak haram saçlarını parçalayınız, yolunuz, vurunuz, vurunuz” (2019: 193-197).

Bu trajik bölümün sonunda kasabaya gelen Türk birliklerinin, olan biteni soruşturması ve kasaba halkı içinde bulunan az sayıdaki dürüst, vatansever insanın ifadeleriyle gelişen olayda okuyucu-öğrencinin derslerde öğrendiği “İstiklal Mahkemesi” kurumunu hatırlatacak bir pasaj yer almaktadır. İstiklal Mahkemelerinin işleyişi ve dönemsel pozisyonunu, etkileyici bir hikâyenin akabinde gören öğrenci için bu bilginin tarihsel empatisini kurmada etkili olabileceğini söyleyebiliriz; “Kasabaya bir ay sonra gelen İstiklâl Mahkemesi'nin muhakeme ettiği adamlar arasında Hacı Fettah Efendi ile Uzun Hüseyin Efendi vardı. Hıyanetleri sabit oldu ve kadınları öldürdükleri yerde, günahlarını ip üstünde ödediler.” (2019: 203)

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Araştırmada analiz edilen kitaplar üç bölüm halinde incelenmiş olup bu incelemeler sonucunda;

Bozkurtların Ölümü ve Bozkurtlar Diriliyor kitaplarında tarih aktarımına ilişkin bulguların yoğun bir şekilde yer aldığı tespit edilmiştir. Bu kitaplar farklı tarihlerde yazılmalarına rağmen tarihi süreç ve konu bakımından bir devamlılık arz etmektedir. Yazarın hayatta olduğu dönemlerde de bazı baskıları tek kitap halinde okuyucuya sunulmuş olup; biz iki ayrı kitap halindeki baskısını inceledik. Kitaplar konusu itibarıyla I. Kök Türk Devleti'nin 621 ile 630 yıllarında ve II. Kök Türk Devleti'nin kuruluş dönemlerinde geçen sürecin tasvirini yaparak bir dönemin tarihi olayları ekseninde gelişen bir olay örgüsüne sahiptir. I. Kök Türk Devleti'nin Çin hâkimiyetine girme süreci üzerinden tarih öğretimindeki, Kök Türk devlet yapısını, Çin ile olan ilişkileri, Kök Türklerin yıkılış gerekçeleri ve II. Kök Türk Devleti'nin kuruluş sürecini aktarmada etkili olabilecek ifadeleri bulundurmaktadır.

6.Sınıf ders kitabında konuyla ilgili verilen bilgilerle paralellik gösterilmesi ve ders kitabındaki öğretim ile uygulama yaklaşımlarına hitap ettiği tespit edilmiştir. Ders kitaplarında yer alan okuma parçaları, tarihi şahsiyetlerin dilinden verilen bilimsel anlatımların ve öğrenci için yorum-bilgi ölçme bölümleriyle amaçlanan yapılandırıcı yaklaşıma uygun olduğunu görmekteyiz.

Bozkurtların Ölümü ve Bozkurtlar Diriliyor kitaplarında incelediğimiz “kültürel miras aktarımına ilişkin bulgular” bölümünde ise yine yoğun bir örnek havuzu oluşmakta ve öğrenciler için Kök Türk Devleti örneğinde “Türklerin Ana Yurdu Orta Asya” konusunu kapsayacak ve bozkır kültürü evreninde eski Türk kültürüne ve mirasına karşı duyarlılık oluşturacak ifadelerin yer aldığını tespit ettik.

Bir dönemin tarihi yansıtılırken o dönemin toplumunun yaşayışı, kültürel özelliklerinin aktarımının çok önemli olduğunu söyleyebiliriz. Romanın hikâyesinde okuyucuya tarihi bilgileri sanatsal bir dille aktarırken empati ve algı seviyelerine yardımcı olacak zengin bir kültürel yaşam tasviri yapılmıştır. Hikâyesini okuduğu konunun karakterlerini ve kültürünü içselleştirmesinde yardımcı olacak düzeydedir. Araştırmanın analizlerinde “karakter ve değerler eğitimine ilişkin bulgular ve yorumlar” başlıklı bölümde öğrencinin iç dünyasına gerçek değerlerin kurmaca ve tarihi

şahsiyetlerin karakter özellikleri ile örnek olabilecek ve onun değer ve karakter gelişimine yardımcı olacak romantik aktarımlar olduğunu tespit ettik. 21. yy.’ın küresel dünyasında sinemanın, gençler ve çocukların karakter oluşumu ve değerler eğitimi üzerindeki etkisi düşünüldüğünde romanların her öğrencinin zihninde kendi algılarıyla çekeceği bir film olarak yorumlayabilir ve bunun önemli bir etki yapacağını söyleyebiliriz. “Milli benlik, milli kimlik ve milli kişilik konusunda model değer, model norm ve model denetim mekanizmaları arayan her yaş grubu için konusunu tarihten alan roman, hikaye ve piyeslerin ilgi çekici geldiği görülmektedir.” (Tural S. , 1993: 70). Görüşleri de bu yorumumuzu desteklemektedir.

Bozkurtların Ölümü ve Bozkurtlar Diriliyor kitaplarında Sosyal Bilgiler dersinin doğrudan ya da dolaylı olarak aktarmayı amaçladığı “yardımseverlik”, “dayanışma”, “vatanseverlik”, “adil olma”, “eşitlik”, “dürüstlük”, “diğergamlık”, “kültürel mirsa duyarlılık”, “fedakârlık”, “saygı”, “liderlik”, “cesaret” ve “düşünce özgürlüğü” olmak üzere pek çok değer ve karakter eğitimi kavramının örnekleri tespit edilmiştir.

Bozkurtların Ölümü ve Bozkurtlar Diriliyor romanları incelenirken ders kitaplarının ele alınan konular noktasında sığ ve etkisiz bir anlatıma sahip olduğunu söyleyebiliriz. Türklerin Anayurdu Orta Asya konusunu ele alan bölümlerin hem tarih öğretimi hem de değer ve kültürel miras aktarımı noktasında zengin bir içeriğe sahip olduğu söylenemez. Bu bağlamda incelenen tarihi romanlar ciddi bir destekleyici ve katkı sağlayıcı materyal olabilecektir.

Araştırmada analiz edilen *Deli Kurt* romanı 7. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde yer alan “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesine ait tarihi konular ekseninde kaleme alınmış bir eserdir. Kitap, 1403 ve 1444 yılları arasını kapsayan bir dönemde geçmektedir. Bu tarihler arasındaki önemli tarihi olay ve şahsiyetlerin bilgileri yoğun bir kronolojik aktarımla karşımıza çıkmıştır. Roman, öğrencinin Osmanlı Devleti’nin kuruluş dönemini, Anadolu ve Balkanlar’daki siyasi ve sosyal durumu tasvir eden zengin bir olay örgüsüne ve konu bütünlüğüne sahiptir. *Deli Kurt* romanındaki tarih aktarımları sayesinde öğrencinin, Osmanlı devlet yapısı, Osmanlı ordusunun özellikleri, tımar sistemi ve toprak yapısı, Ankara, Kosova, Varna Savaşları’nın sebep ve sonuçları, Fetret Devri ve çeşitli isyanların bilgilerine ulaşarak bu tarihi bilgileri kurgu olaylar çerçevesinde benimseyip öğrenmesinde etkili olacaktır.

Deli Kurt romanına ait kültürel miras aktarımlarını incelediğimiz zaman 15. yüzyıl Anadolu'sundaki Müslüman Türk toplumunun yaşayışından ve kültürel özelliklerinden zengin örnekler tespit edilmiştir. Soyut ve somut kültürel miras örnekleri öğrencinin kültürel mirasa duyarlılık konusunda algısını geliştirerek yaşadığı coğrafyanın kültürel özelliklerinin geçmişine hâkim ve duyarlı olmasında etkili olabilecektir.

Deli Kurt romanıyla değerler ve karakter eğitimine ilişkin çok sayıda bulguya ulaşılmıştır. “Vatanseverlik”, “liyakat”, “dayanışma”, “misafirperverlik”, “saygı”, “vefa”, “kültürel mirasa duyarlılık”, “cesaret”, “adil olma”, “merhamet”, “çevreye duyarlılık” ve “cömertlik” gibi doğrudan ya da dolaylı olarak aktarılması hedeflenen değerler ve karakter eğitimi kavramlarını aktaran ifadeler tespit edilmiştir.

Araştırmada incelenen *Ak Topraklar* romanı, 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinin “Yeni Yurt Anadolu” başlıklı konusunda yer alan ve Büyük Selçuklu Devleti'nin kuruluş sürecinden Malazgirt Savaşı'na kadar geçen dönemi anlatan bir tarihi romandır. Roman, ders kitabında yer alan okuma parçaları, tarihi şahsiyetlerin dilinden bilgi aktaran bölümler gibi birçok anlatım ve konu eksenini bünyesinde barındırmaktadır. Eserde öğrenciye yoğun bir tarihi aktarım mevcuttur. *Ak Topraklar* kitabında Çağrı Bey ve Tuğrul Bey'in Selçuklu Devleti'ni kurma faaliyetleri, detaylı ve kronolojik bilgilerle aktarılmaktadır. Türklerin yeni yurt arayışları, bunun sebep ve sonuçları, Dandanakan ve Malazgirt Savaşları, Sultan Alparslan, Romen Diyojen, Gazneli Mahmut, Sultan Mesut gibi pek çok tarihi şahsiyet ve tarihi olay ana olay örgüsünün içinde yoğun bir şekilde öğrenciye aktarılmaktadır.

Ak Topraklar kitabında kültürel miras aktarımına ilişkin soyut ve somut örnekler, önemli bir yer tutmaktadır. Öğrencinin yaşadığı coğrafyaya hakim olan kültürün, tarihsel süreçte nasıl geldiğini, tarihsel empati ve betimlemelerle aktarmaktadır. *Ak Topraklar* romanına dair olumsuz bir durum gibi gözükken dil özelliği, kitabın anlaşılabilirliğine engel olmamakla beraber kültürel miras aktarımı için de başlı başına bir örnek olarak karşımıza çıkmıştır. Kitabın Türk kültürünün önemli soyut kültür öğelerinden olan Dede Korkut'un gözüyle aktarılması da önemli bir kültürel miras aktarımıdır.

Ak Topraklar kitabında “cesaret”, “vatanseverlik”, “estetik”, “dürüst olma”, “yardımseverlik”, “saygı”, “misafirperverlik”, “çevreye duyarlılık”, “liyakat”, “eşitlik”,

“adil olma” gibi pek çok değer ve karakter eğitimi kavramı örneklendirilmiştir. Kitapta Türk kültürünün, dönemin alp-yiğitlik ve alp-erenlik gibi kişilik tipleri hem değer eğitimi hem de karakter eğitimi noktasında önemli bir tipoloji oluşturmaktadır. *Ak Topraklar* romanı incelenirken ele alınan 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında bulunan Yeni Yurt Anadolu konusunda yüzeysel bir tarih aktarımı tespit edilmiş bununla beraber kültürel miras aktarımı ve değer öğretimi noktasında ders kitabının zengin ve yeterli bir örnek bulundurmadığı yorumuna ulaşılmıştır.

Araştırmada Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programı ekseninde incelenen *Ateşten Gömlek* ve *Vurun Kahpeye* romanları “Millî Uyanış ve Bağımsızlık Yolunda Atılan Adımlar” ve “Millî Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm” başlıklı ünitelerdeki tarih konularıyla ciddi bir örtüşme göstermektedir. Bu kitapların yazarı Halide Edib Adıvar’ın Türkiye Cumhuriyeti İnkılap tarihinin tarihi şahsiyetlerinden olması, eserlerindeki realiteye yansımıştır. Bu kitaplar tarih bilincine erişmiş, vatanseverlik ve bağımsızlık kavramlarını benimsemiş bireylerin yetişmesi noktasında yararlı olacaktır.

5.2. Öneriler

- 1- Sosyal Bilgiler ve Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders programlarında tarihi romanlar kullanılmalıdır.
 - a) Tarihi romanların kullanımında ders kitaplarındaki okuma parçaları gibi pasajlar halinde faydalanılabilir.
 - b) Öğrencilere bu eserler analizleri yapılan konuların işlenişinden önce okutularak bir ön hazırlık durumu ya da konular işlenirken öğrenciye okutularak yararlanılmalıdır.
- 2- Eğitim fakültelerinde edebi ürünlerin, eğitim materyali olarak kullanılması noktasında teorik, uygulamalı çalışmalar yapılmalıdır.
- 3- Yalnız tarihi romanların değil eğitim materyali olarak kullanılacak edebi ürünlerin temini noktasında Milli Eğitim Bakanlığı, Kültür Bakanlığı, İl Halk Kütüphaneleri ile işbirliği yapılarak bu kitapların okullara ve öğrencilere ulaştırılması kolaylaştırılmalıdır.
- 4- *Bozkurtların Ölümü* ve *Bozkurtlar Diriliyor* romanları 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde “Türklerin Anayurdu Orta Asya” konusu işlenirken kullanılmalıdır.

- 5- *Ak Topraklar* romanı 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde “Türkler İslamiyet İle Tanışıyor” ve “Yeni Yurt Anadolu” konuları işlenirken kullanılmalıdır.
- 6- *Deli Kurt* romanı 7. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde “Bir Devlet Doğuyor” ve “Osmanlı Fetih Siyaseti” konuları işlenirken kullanılmalıdır.
- 7- *Ateşten Gömlek* romanı 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde Millî Uyanış ve Bağımsızlık Yolunda Atılan Adımlar” ve “Millî Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm” başlıklı üniteler işlenirken kullanılmalıdır.
- 8- *Vurun Kahpeye* romanı 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde “Millî Uyanış ve Bağımsızlık Yolunda Atılan Adımlar” ve “Millî Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm” başlıklı üniteler işlenirken kullanılmalıdır.
- 9- *Vurun Kahpeye* romanından oluşturulacak okuma metinleri “Atatürkçülük ve Çağdaşlaşan Türkiye” ünitesinde ve Kuva-yı Milliye konularında ders kitaplarında yer alabilir.

KAYNAKÇA

- Adıvar, H. E. (2019). *Ateşten Gömlek* (46. b.). İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Adıvar, H. E. (2019). *Vurun Kahpeye* (24 b.). İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Akgöz, S. (2018). Ulusal Basında Atsız'ın Yankıları. *Millî Mecmua*(1), 17.
- Argunşah, H. (2002). Tarihi Romanın Yükselişi. *Hece*(65/66/67), 444.
- Arvasi, S. A. (2008). *Eğitim Sosyolojisi*. İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları.
- Ata, B. (1998, 06 4-6). *John Dewey ve Türkiye'de İlköğretimde Tarih Öğretimi (1923-1930)*. 07 24, 2020 tarihinde www.gazi.edu.tr:
<https://dspace.gazi.edu.tr/bitstream/20.500.12602/191176/1/1JohnDewey.pdf>
adresinden alındı
- Ata, B. (2000). Tarih Öğretiminde Bir Araç Olarak Tarihi Romanlar. *Türk Yurdu*, 160.
- Atsız, H. N. (1998). *Bozkurtlar Diriliyor* (2. b.). İstanbul: İrfan Yayımcılık.
- Atsız, H. N. (2004). *Bozkurtların Ölümü* (4. b.). İstanbul: İrfan Yayımcılık.
- Atsız, H. N. (2005). *Deli Kurt* (5. b.). İstanbul: İrfan Yayımcılık.
- Bauman, Z. (2018). *Sosyolojik Düşünmek*. (A. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
- Bilgili, A. S. (2006). Geçmişten Günümüze Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler. İ. H. Demircioğlu içinde, *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (s. 6). Ankara: Hegem Yayınları.
- Bolat, S. (2015). Romanda Anlam Yaratma Süreçleri. S. Bolat içinde, *Öykü Yazma Teknikleri* (s. 51). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Bulut, B. (2011). *İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Konuların Tarih Bilinci Oluşturmadaki Etkililiğinin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Elazığ İli Örneği)*. Elazığ: Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., ve Demirel, F. (2010). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Clark, A. (2006). *Teaching the Nation Politics and Pedagogy in Australian History*. Carlton, Victoria: Melbourne University Press.
- Çakmak, Z., ve Bulut, B. (2019). Sosyal Bilgiler ve Tarih İlişkisi. C. Kara içinde, *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (s. 74). Ankara: Pegem Akademi.

- Çeri, B. (2000). Cumhuriyet Romanında Osmanlı Tarihinin Kurgulanışı. *Tarih ve Toplum*(198), 19-26.
- Çetişli, İ. (2009). *Metin Tahlillerine Giriş 2*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çiftçi, T. (2011). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Tarihi Romanların Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarısı Üzerine Etkisi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Çulha Özbaş, B. (2012). İlköğretim Sosyal Bilgiler Derslerinde Kültürel Miras Eğitimi. M. Safran içinde, *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 746). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Dilek, D. (2007). *Tarih Derslerinde Öğrenme ve Düşünce Gelişimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Doğan, H. (1997). *Eğitimde Program ve Öğretim Tasarımı*. Ankara: Önder Matbaacılık.
- Doğanay, A. (2005). Sosyal Bilgiler Öğretimi. C. Öztürk, & D. Dilek içinde, *Hayat Bilgisi Ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 18-19). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Düzgün, H. (2008). Tarih Öğretiminde Tarihi Romanların Yeri-Mehmed Niyazi'nin Romanları. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, 35. İstanbul.
- Ercilasun, A. B. (2018). *Atsız Türkçülüğün Mistik Önderi*. Ankara: Panama Yayıncılık.
- Erden, M. (2000). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Ergun, S. N. (1936). Atsız(Nihâl). S. N. Ergun içinde, *Türk Şairleri* (Cilt 2, s. 562).
- Furrer, P. (2000). Mekanın Adlandırılmasında Ve Tarihsel Romanda Tarih Bilinci. (İ. Tuna, Dü.) *Tarih ve Toplum*, 371.
- Garcia, J., & Michaelis, J. U. (2001). *Social Studies for Children*. Boston: Allyn and Bacon.
- Güngör, E. (2007). *Türk Kültürü ve Milliyetçilik*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Güven, S. (2011). Sosyal Bilgiler Dersinde Vatandaşlık Eğitimi ve Vatandaşlık Eğitiminde Modeller. R. Turan, A. M. Sünbül, & H. Akdağ içinde, *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar-II* (s. 55). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Heater, D. (2007). *Yurttaşlığın Kısa Tarihi*. (M. Üst, Çev.) Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Işınsu, E. (2017). *Ak Topraklar* (3 b.). İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.

- Kağıtçıbaşı, Ç., ve Kuşdil, M. E. (2000). Türk Öğretmenlerinin Değer Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(45), 59-76.
- Karasar, N. (2007). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kavcar, C. (1994). *Edebiyat ve Eğitim (Genisletilmiş 2. baskı)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Kaymakçı, S. (2017). Tarih Öğretimi ve Sosyal Bilgiler. İ. H. Demircioğlu, ve E. Demircioğlu içinde, *Türkiye'de Tarih Eğitimi Araştırmaları El Kitabı* (s. 189). Ankara: Pegem Akademi.
- Kılıçoğlu, G. (2012). Sosyal Bilgiler Tanımı, Dünyada ve Ülkemizde Gelişimi ve Önemi. M. Safran içinde, *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 9). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Köstüklü, N. (1998). *Sosyal Bilimler ve Tarih Öğretimi*. Konya: Kuzucular Ofset.
- Kudret, C. (1980). *Örneklerle Edebiyat Bilgileri 2*. İstanbul: İnkılap ve Aka Basımevi.
- Levstik, L. S., & Barton, K. C. (2005). *Doing History Investigating With Children in Elementary and Middle Schools*. London: Lawrence Erlbaum Associates.
- Marzano, R. J. (1992). *A Different Kind of Classroom*. Association for Supervision and Curriculum Development.
- McGrath, J. (2004). *Helping Your Child Learn History*. Washington, D.C.: U.S. Department of Education Office of Intergovernmental and Interagency Affairs.
- MEB. (1998). İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı. *Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi*(2487).
- MEB. (2018). *Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6. Ve 7. Sınıflar Öğretim Programı Ve Kılavuzu (Taslak Baskı)*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- MEB. (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı* (1. Baskı b.). İzmir: Devlet Kitapları.
- MEB. (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7 Ders Kitabı* (1. Baskı b.). İzmir: Devlet Kitapları.
- Merey, Z. (2012). İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi. M. Safran içinde, *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 720). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Moroz, W., and Reynolds, P. (2000). *Teaching and Learning in Primary Society and Environment*. Perth, Western Australia: Mastec Publication.

- Otluoğlu, R. (2001). *İlköğretim Okulu 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yazılı Edebiyat Ürünlerini Kullanmanın Duyuşsal Davranış Özelliklerini Kazanmaya Etkisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Öztürk, A. (2002). *Tarih Öğretiminde Tarihi Romanların Kullanılması*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Öztürk, C., ve Otluoğlu, R. (2011). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebî Ürünler ve Yazılı Materyaller*. Ankara: Pegem Akademi.
- Sağırlı, M. (2005). Bir Konu Alanı Olarak Vatandaşlık Bilgisi. E. Töre Temiz içinde, *Vatandaşlık Bilgisi* (s. 11). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Shroder, M. Z. (2010). Edebi Bir Çeşit Olarak Roman. P. Stevick içinde, *Roman Teorisi* (S. Kantarcioğlu, Çev., s. 19). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Slavin, R. E. (2006). *Educational Psychology: Theory and Practice*. New York: Pearson.
- Sönmez, V. (1994). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Şimşek, A. (2012). İlköğretim Öğrencilerinde Tarihsel Zaman ve Kronoloji Becerileri. M. Safran içinde, *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 97). Ankara: Pegem Akademi.
- Şimşek, A. (2012). Sosyal Bilgiler Derslerinde Bir Öğretim Materyali Olarak Edebi Ürünler. M. (. Safran içinde, *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 391). Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.
- Topkaya, Y., ve Şentürk, M. (2019). Vatandaşlık ve Sosyal Bilgiler İlişkisi. C. Kara içinde, *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (s. 104). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Tosh, J. (1997). *Tarihin Peşinde*. (Ö. Arıkan, Çev.) İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tural, S. (1993). Tarihî Roman Geleneği veya Cezmi. *Doğumunun Yüzellinci Yılında Namık Kemal* (s. 70). içinde Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Tural, S. K. (1991). *Zamanın Elinden Tutmak*. Ankara: Ecdat Yayınları.
- Turan, O. (2005). *Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Turan, S. (2019). 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Disiplinlerarası Yapısının İncelenmesi. *Sosyal Bilgilerde Yenilikçi Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 173-183.
- Turhan, M. (2018). *Kültür Değişmeleri -Sosyal Psikoloji Bakımından Bir Tetkik-*. Ankara: Altınordu Yayınları.

- Türkeş, Ö. (2000). Cumhuriyet Romanında Cumhuriyet Tarihi (1920-1970). *Tarih ve Toplum*, 386.
- Ulusoy, K., ve Tay, B. (2011). Sosyal Bilgilerde Değer Eğitimi. R. Turan, A. M. Sünbül, & H. Akdağ içinde, *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar-II* (s. 61). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Uysal, V. (2004). Yetişkinlerde Dindarlık ve Değerler: Dini Hayat, Değer Tercihleri ve Kadına Bakış Eğilimleri. *"Değerler ve Eğitimi" Uluslararası Sempozyumu*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Wiersma, A. (2008). A Study of Teaching Methods of High School History Teachers. *The Social Studies*, 111-116.
- Yel, S., ve Aladağ, S. (2011). Sosyal Bilgilerde Değerlerin Öğretimi. M. Safran içinde, *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 120). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (6 b.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, D. (2002). *Roman Kavramı ve Türk Romanının Doğuşu*. İstanbul: Ozan Yayıncılık.
- Yılmaz, K. (2011). Sosyal Bilgiler ve Tarih Öğretiminde Tarihsel Empati: Geçmişe Geçmişteki İnsanların Gözüyle Bakabilme Becerisi. R. Turan, A. M. Sünbül, & H. Akdağ içinde, *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar-II* (s. 12). Ankara: Pegem Akademi.